คำสอนของฮวงโป

พุทธทาสภิกขุ แปล

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายวทัญญู ณ ถลาง
๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖

คำสอนของฮวงโป จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวทัญญู ณ ถลาง

คำสอนของฮวงโป

พุทธทาสภิกขุ แปล

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายวทัญญู ณ ถลาง
๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖

19 11 45

คำนำ

เมื่อฆ้อง (ลูกชายคนโตของพี่ญ) แจ้งว่าจะพิมพ์หนังสือ **"คำสอนของฮวงโป"** แจกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ ดิฉันรู้สึกยินดีและดีใจ และขออนุโมทนาบุญกับฆ้องด้วย เพราะหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่พี่ญชอบมาก และได้แนะนำให้ผู้สนใจธรรมะอ่านหลายคน และมักกล่าวชื่นชมหนังสือเล่มนี้อยู่เนืองๆ เนื่องจากท่านได้ธรรมะจากหนังสือเล่มนี้มาก

เมื่อครั้งที่ดิฉันสูญเสียสามีคือคุณชูเกียรติ พี่ญส่งรูปวาดสีน้ำฝีมือของพี่ญ ซึ่งเพิ่งวาดเสร็จมาให้เป็นกำลังใจ รูปนั้นเป็นรูปที่มีความหมายสำหรับดิฉันเป็นพิเศษ จนเมื่อได้พบพี่ญและท่านกรุณาอธิบายให้ฟังว่า รูปภาพนี้คือบรรยากาศระหว่างทางที่ท่านปรารถนาจะเดินไปให้ถึงเป้าหมาย ดิฉันทราบโดยทันทีว่าเป้าหมายนั้นคืออะไร ใจก็นึกอนุโมทนากับความตั้งใจของพี่ญ

ดังนั้นหนังสือ "คำสอนของฮวงโป" จึงถูกจัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้งในงานพระราชทานเพลิงศพ หลังจากพิมพ์แจกไปครั้งแรกเมื่อตอนงานฉลองอายุครบ ๗๒ ปีของพี่ญ ซึ่งหนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เห็นจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนของการเดินทางในชีวิตนี้และชีวิตหน้าของพี่ญ

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ดิฉันได้แนะนำให้ใช้รูปภาพสีน้ำที่พี่ญวาดไว้มาเป็นภาพประกอบด้วย เพราะพี่ญมักพูดเสมอว่า *ทุกครั้งที่ลงมือวาดรูปจิตพี่จะ "ว่าง"* ซึ่งตรงกับแนวคิดของหนังสือ **"คำสอนของฮวงโป"**

พี่ญูเป็นชาวพุทธที่ศึกษาธรรมปฏิบัติธรรม และเข้าถึงแก่นธรรมของพระพุทธเจ้า การดำเนินชีวิตของพี่ญูสมบูรณ์พร้อมด้วยข้อปฏิบัติของ ศีล สมาธิ ปัญญา ด้วยมีเป้าหมายในใจที่ชัดเจนว่าจะเดินทางไปให้ถึงสุดทางที่ปรารถนา

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านชาวพุทธไม่มากก็น้อย เช่นเดียวกับที่พี่ญูได้รับประโยชน์ในการเข้าใจธรรมและเข้าถึงธรรมจากการอ่านหนังสือเล่มนี้มาแล้ว

ขออนุโมทนาบุญกับครอบครัวของพี่ญูที่ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้อีกครั้ง

(เมตตา อุทกะพันธุ์)
ประธานกรรมการ
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

คำชี้แจงจากผู้พิมพ์ในการพิมพ์ครั้งแรก

เนื่องในโอกาสที่อาจารย์วทัญญู ณ ถลาง มีอายุครบ ๖ รอบ ในวันที่ ๒๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๐ นี้ บรรดาผู้ที่เคยเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและศิษยานุศิษย์ตลอดจนญาติพี่น้องได้พร้อมใจกันจัดงานเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตา และแสดงความเคารพรักแด่อาจารย์วทัญญู ณ ถลาง ในโอกาสนี้ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) เสนอให้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือคำสอนของฮวงโป แปลโดยท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นที่ระลึก เพราะอาจารย์วทัญญูได้กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้อยู่เนืองๆ ว่าท่านได้ธรรมะจากหนังสือเล่มนี้มาก และท่านได้มีส่วนยกร่างคำแปลเบื้องต้นถวายท่านอาจารย์ในระหว่างบวชอยู่ที่วัดสวนโมกข์ฯ ด้วย

บัดนี้ คณะธรรมทาน ซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ได้มีหนังสืออนุญาตมา ดังที่ได้พิมพ์คำอนุญาตนั้นไว้ด้วยแล้ว ในการพิมพ์ครั้งนี้ได้ตกลงจัดพิมพ์ตามฉบับเดิมของสำนักพิมพ์ธรรมบูชา ซึ่งมีความถูกต้องสมบูรณ์มากกว่าฉบับพิมพ์ใหม่ๆ และเพื่อรักษาวิธีการออกแบบ การเลือกใช้ตัวเรียงพิมพ์และการจัดหน้าอันเป็นบุคลิกเฉพาะของสำนักพิมพ์ธรรมบูชา สวนโมกขพลาราม ในยุคนั้น จึงใช้

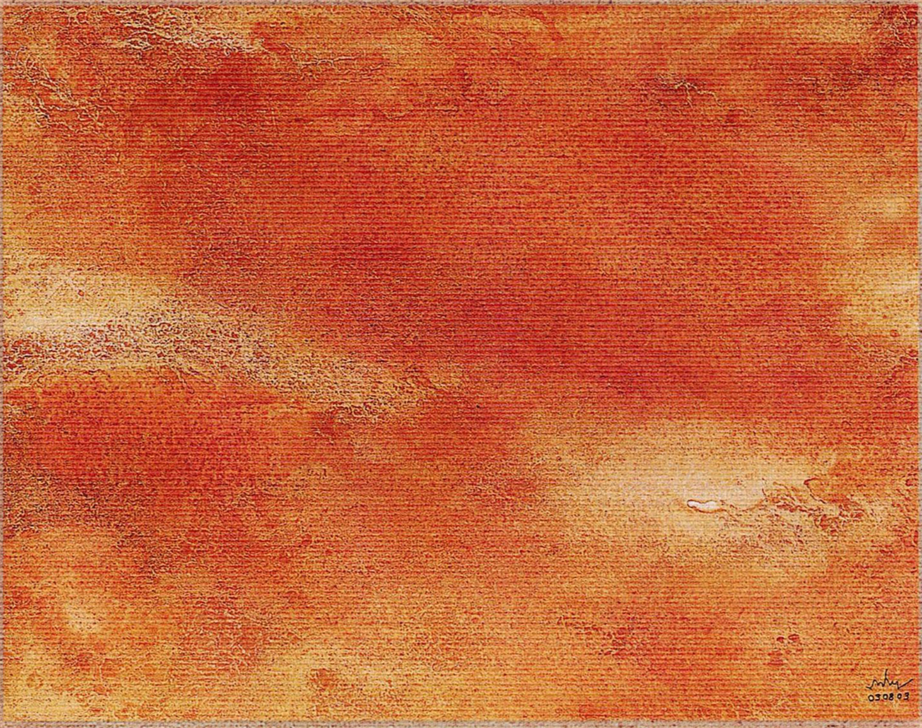
วิธีทำความสะอาดต้นฉบับ และถ่ายฟิล์มย่อลงเล็กน้อยให้ได้หนังสือขนาดตามมาตรฐานปัจจุบัน

คณะผู้เคยอยู่ใต้บังคับบัญชาและศิษยานุศิษย์หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การจัดพิมพ์คำสอนของฮวงโป แปลโดยท่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อแจกเป็นที่ระลึกในโอกาสทำบุญอายุครบ ๖ รอบ ของอาจารย์ว้ทัญญู ณ ถลาง ในครั้งนี้จะสมเจตนาของท่านอาจารย์ทั้งสอง เพราะสาระในหนังสือเล่มนี้มีอยู่ว่า ในการเข้าถึงสมาธิได้อย่างรวดเร็วก็คือการที่เราจะต้องทำจิตให้สงบ โดยยึดถือหลักง่ายๆ ๓ ประการ สำหรับการที่จะนำไปสู่ความสะอาด บริสุทธิ์ และอิสระของจิต ได้แก่ การไม่สมมติ การไม่เปรียบเทียบ และการไม่ปรุงแต่ง

จิตที่ไม่สมมติ เมื่อเห็นอะไรแล้วก็เป็นเพียงสักแต่ว่าเห็นว่าสิ่งนั้นก็คือสิ่งนั้น สิ่งนี้ก็เป็นเช่นนี้เอง จิตที่ไม่เปรียบเทียบ เมื่อไม่มีการเปรียบเทียบก็จะไม่รู้สึกว่าสิ่งนั้นดีกว่า สิ่งนี้ดีกว่า และจิตที่ไม่ปรุงแต่ง ก็จะไม่ทำให้เกิดความฟุ้งซ่าน

ถ้าเราปฏิบัติได้ ๓ อย่างนี้แล้ว เราก็สามารถเข้าถึงภาวะที่เป็นความสงบได้เร็วนั่นเอง

๒๖ เมษายน ๒๕๔๐

03 08 03

คำอนุโมทนา
ของพุทธทาสภิกขุ

ตามที่มีพุทธบริษัทกลุ่มหนึ่ง ได้จัดพิมพ์หนังสือฮวงโปพากย์ภาษาไทยขึ้นอีกในครั้งนี้ อาตมามีความรู้สึกยินดี และอนุโมทนาด้วยเป็นอย่างสูง. หนังสือฮวงโปตามความรู้สึกของอาตมา เป็นหนังสือใจความสุดยอดของพุทธศาสนาอย่างเซ็น ซึ่งสมควรจะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศไทย เพื่อความก้าวหน้าของพุทธบริษัทในประเทศไทยนั่นเอง. ตลอดเวลาที่พุทธศาสนาอย่างเซ็นยังไม่เป็นที่รู้จักหรือเข้าใจกันในประเทศไทยอยู่เพียงใด พุทธบริษัทไทยก็จักได้ชื่อว่ายังล้าหลังอยู่ตราบนั้น. ดังนั้น การพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นให้แพร่หลาย ย่อมเป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนายิ่งนัก.

พุทธศานาอย่างเซ็นนี้ ยังเป็นที่เข้าใจผิดกันอยู่มากในหมู่ชนชาวไทย, พอพูดขึ้นถึงคำว่าเซ็น บางท่านก็ร้องว่าเป็นเรื่องของเจ๊กป๋าหี่ที่เล่นกลชนิดหนึ่งนั่นเอง? ถูกแล้ว ถ้าจะเกณฑ์ให้เป็นเรื่องชนิดเจ๊กป๋าหี่ก็ได้เหมือนกัน แต่เป็นเรื่อง

"ป่าหี่ทางวิญญาณ" คือทำให้คนเข้าถึงธรรมได้อย่างประหลาดเกินคาดฝัน, แล้วก็ยังมีคนพวกหนึ่งว่าเซ็นคือ มหายานที่บูชาอมิตาภะโพธิสัตว์ และตารา, ซึ่งนับว่าเป็นคำกล่าวที่น่าขบขันอย่างยิ่ง, เพราะว่าพวกเซ็นนั้น คือพวกที่คอยหัวเราะเยาะพวกที่เอาแต่จะนั่งไหว้อมิตาภะโพธิสัตว์และตารานั่นเอง และโดยเนื้อแท้แล้วไม่ควรนับเอานิกายเซ็นว่าเป็นพวกมหายาน โดยเหตุที่ว่าวิธีของเซ็นนั้นไม่ได้เป็นของที่ทำให้ง่ายขึ้นสำหรับคนทั่วไปทุกคน เหมือนการนั่งบูชาอมิตาภะโพธิสัตว์ตามแบบของมหายานนั้นเลย. ถ้าหากจะเกณฑ์หรือบังคับให้พวกเซ็นมีอมิตาภะกับเขาบ้างแล้วไซร้ มันก็ต้องได้แก่ "จิตเดิมแท้" ตามแบบของเว่ยหล่าง, หรือ "ความว่าง" ตามแบบของฮวงโปนั่นเอง แล้วจะมานั่งบูชาหรืออ้อนวอนกันได้อย่างไร และเป็นมหายานหรือยานใหญ่ที่สามารถขนคนโง่ทั้งโลกไปได้อย่างไรกัน. นอกจากนี้ยังมีผู้เข้าใจผิดกล่าวหานิกายเซ็นอย่างนั้นอย่างนี้ โดยว่าเอาเองตามชอบใจอีกหลายอย่าง ซึ่งไม่อาจนำมากล่าวในที่นี้ให้หมดสิ้นได้ และไม่จำเป็นที่จะต้องนำมากล่าวด้วย.

การที่จะมีผู้ใด หยิบเอาหนังสือเรื่องเซ็นเล่มแรกที่ตนมีขึ้นมาอ่านและเขียนสอนผู้อื่นในเรื่องเซ็นพร้อมกันไปเลยนั้น เป็นสิ่งที่น่าหัว และไม่พึงกระทำเพราะเป็นอันตรายอย่างยิ่ง. ที่ว่าน่าหัวนั้นมันเหมือนกับคนไทยทำขนมจีน (ชนิดขนมจีนน้ำยา หรือขนมจีนแกงไก่ก็ตาม) ขึ้นแล้ว นำไปให้คนจีนรับประทานโดยบอกว่านี่มันขนมจีน ท่านต้องชอบใจและต้องกิน, แล้วคนจีนจะรู้สึกอย่างไรท่านลองคิดดู. หรือแม้แต่ว่าจะเอาขนมจีนนี่ไปให้ฝรั่งรับประทานและบอกว่านี่เป็นขนมจีน แล้วขอให้เขารับรองในฐานะเป็นของจีน ฝรั่งก็จะสั่นหัว หรืออาจถึงกับด่าเอาก็เป็นได้. ที่ว่าเป็นอันตรายนั้นก็เพราะว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการทำลายนิกายเซ็นอย่างร้ายแรง และพลอยทำให้ผู้ที่หลงเชื่อได้รับความเสียหายหรือเสียเวลาด้วยการเอาคำอธิบายตามใจชอบนี้ ไปเผยแพร่กันต่อๆ ไปจนกระทั่งมีคนเป็นบ้าเพราะ "เซ็น" เข้าสักวันหนึ่งในที่สุด. ดังนั้นอาตมามีความเห็นว่าในปัจจุบันนี้พุทธบริษัทชาวไทยเราควรพยายามอ่านตัวบทเดิมของเซ็น เช่น เว่ยหล่าง หรือ ฮวงโป เป็นต้น กันไปพลางก่อน จะเป็นการปลอดภัยกว่า.

และโดยเหตุที่พุทธบริษัทไทยเรา มีความรู้เรื่อง อนัตตา, สุญญตา, เป็นต้นทุนอยู่แล้วมากพอที่จะเข้าใจเรื่องเซ็นได้ไม่ยากนัก เพราะมันผิดกันแต่วิธีพูดเท่านั้น, ด้วยเหตุนี้เอง การที่มีการพิมพ์หนังสือเรื่องฮวงโปขึ้นอีกในครั้งนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่น่ายินดี.

พวกเราเถรวาทในเมืองไทย เมื่ออ่านฮวงโปเข้าไป ก็จะพูดว่า พวกนี้คือพวกที่สุญญตาขึ้นสมอง ดูอะไรมันว่างไปหมด และไม่มีอะไรนอกจากความว่าง, ธรรมะก็ว่าง, คนที่ถึงธรรมะก็ว่าง, ผลของการถึงธรรมะ ก็คือว่างอีกนั่นเอง, เลยไม่ต้องได้หรือมีอะไรกันเลย น่าเสียวไส้ยิ่งนัก, และยิ่งกว่านั้นก็ยังถือว่าอะไรๆ ที่กำลังค้นหากันนั้นมีอยู่ที่หน้าผากของผู้ที่ไม่เคยส่องกระจกนั่นเอง รวมทั้งสิ่งที่เรียกกันว่านิพพาน นั้นด้วย, ไม่ต้องบำเพ็ญตบะอะไรให้ลำบาก เพียงแต่คลำหาดูที่หน้าผากก็แล้วกัน. การกล่าวเช่นนี้ไม่ถึงใจผู้ที่ต้องการทำบุญมากๆ เพื่อไปสวรรค์ หรือทำวิปัสสนามากๆ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน. แต่ถึงอย่างนั้น เซ็นนี้ก็ยังมิใช่มหายานอยู่นั่นเอง เพราะขนสัตว์ข้ามฝั่งไปได้น้อยกว่าพวกหินยานหรือเถรวาทเสียอีก.

เมื่อเซ็นไม่ใช่ทั้งเถรวาทและมหายานเช่นนี้แล้ว ควรจะเรียกเซ็นว่าอะไรเล่า? อาตมาเห็นว่า ไม่ควรจะเรียกว่าอะไรนอกจาก "เซ็น" ตามสำเนียงญี่ปุ่น, หรือ "ฌาน" ตามสำเนียงจีน, หรือ "ธ์ยาน" ตามสำเนียงสันสกฤต เป็นต้น. หรือถ้าจะถือตามหลักของฮวงโปแล้ว ก็ควรจะถือว่า มันว่างไปจนไม่มีชื่อที่จะเรียกว่าอะไรเสียมากกว่า มันคือ ว่างจากความว่าง อีกต่อหนึ่ง, เราจึงต้อง หุบปากแบบวิมลเกียรติ กันอีกครั้งหนึ่ง จึงจะเป็นการถูกต้อง.

เซ็นนี้ไม่ใช่ของสำหรับพวกปัญญาชน ที่ยิ่งรู้มากยิ่งยากนาน, ดังนั้นเขาจึงมีเรื่องล้อไว้ว่า การใช้ปัญญาเพื่อเข้าถึงเซ็นนั้น เหมือนกับพยายามจับปลาดุกด้วยน้ำเต้าที่กลมๆ เกลี้ยงๆ ลื่นๆ, แทนที่จะจับด้วยเครื่องมือที่ทำไว้เฉพาะ. อาจจะมีคนถามขึ้นว่าถ้าดังนั้นมันเป็นของสำหรับคนโง่หรือ? ควรจะตอบว่า มันเป็นของสำหรับคนที่มีจิตว่างจากปัญญาและความโง่ด้วยกันทั้งสองอย่าง เท่านั้นเอง,

และไม่ต้องไปจับอะไรที่ไหน เพราะมันโชติช่วงอยู่ที่หน้าผากแล้วตลอดกาล, เพียงแต่จะมองเห็นมันเสียสักหน่อยไม่ได้เจียวหรือ.

แม้คำว่า "เซ็น" (ซึ่งมาจากคำว่า "ธ์ยาน") จะแปลว่า "เพ่ง" ก็มิได้หมายถึงการเพ่งอารมณ์เพื่อให้เกิดสมาธิตามแบบสมถะ, และยังแถมจะไม่ใช่การเพ่งลักษณะเพื่อให้เกิดญาณตามแบบวิปัสสนาด้วยซ้ำไป, ทั้งนี้เพราะต้องการเพียงให้จิตเข้าถึงตัวธรรมชาติตามธรรมชาติเดิมของมันเท่านั้น แล้วเรื่องก็จบกัน โดยที่จิตชนิดนั้นจะหยุด จะว่าง จะสงบจะไม่มีทุกข์ จะอะไรอื่นๆ ทุกอย่างตามธรรมชาติเดิมของมัน. ดังนั้นการเพ่งในแบบนี้จึงเป็นเพียงการแทรกตัวเข้าไปในธรรมชาติตามวิธีของธรรมชาติล้วนๆ โดยความช่วยเหลือหรือบันดาลของธรรมชาติ ซึ่งไม่ใช่ปัญญาของมนุษย์ที่แสนจะเพ้อเจ้อนั้นแต่อย่างใดเลย. เลิกเป็นคนโง่และคนฉลาดเสียเท่านั้น แล้ว "เซ็น" ก็จะโพล่งออกมาเองจากหน้าผากของผู้นั้น ธรรมชาติอันบริสุทธิ์หรือแท้จริงนั้น ไม่เป็นคนโง่หรือฉลาด, เช่นเดียวกับความว่างนั้นเหมือนกัน, แม้ผู้บรรลุธรรมนี้แล้ว ก็ไม่รู้สึกตัวว่าเป็นคนโง่หรือคนฉลาดเลย. เขาไม่ได้รู้สึกว่าเป็นอะไร หรือมีอะไรนอกจากความว่างเพียงสิ่งเดียวที่ปรากฏอยู่อย่างเป็นอนันตกาล จนเรียกได้ว่าเป็น อมิตาภะ หรือ อมิตายุ ตามแบบของเซ็น. ซึ่งไม่เกี่ยวกับมหายาน หรือแดนสุขาวดีเหล่านั้นเลย.

เซ็น ไม่มีตำรา ไม่มีการติดตำรา มีแต่การฉีกตำราเสียให้หมด, เพราะตำรานั่นเอง เป็นม่านอวิชชาที่บังตาคนไม่ให้เห็นความว่าง, ตำราเป็นเพียงรอยบันทึกของคำพูด. ธรรมะตัวจริงนั้น แสดงไม่ได้ด้วยคำพูด, ถึงไม่ได้ด้วยการพูด, แต่ถึงได้ด้วยการแทรกตัวเข้าไปในธรรมชาติ จนกระทั่งถึงธรรมชาติเดิมแท้ของธรรมชาติ กล่าวคือ "ความว่าง" ตามที่ฮวงโปได้กล่าวไว้นั่นเอง วัชรเฉทิกสูตรนั้น เป็นสูตรสำหรับผู้ปฏิบัติจะได้ "ฉีก" เสีย แล้วเข้าถึงตัวเซ็นจริงๆ แต่มีพวกคนโง่ๆ สมัยนั้นที่มัวแต่ติดสูตรแล้วก็เข้าถึงเซ็นไม่ได้เป็นจำนวนมากมายเหลือจะคณนา. บางคนพูดว่า ลังกาวตารสูตรตอนที่กล่าวถึงอนัตตาสุญญตานั้น คือต้นตอของคัมภีร์เซ็น, นี้เป็นเรื่องที่น่าหัว. ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว สูตรเช่นอนัตตลักขณสูตรเป็นต้น

ของฝ่ายเถรวาทนี้ ก็จะพลอยเป็นต้นตอของคัมภีร์เซ็นไปด้วยกันอย่างสนุกทีเดียว สูตรอะไรก็ตาม ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในสมัยที่มีการปฏิบัติเซ็น ก็ล้วนแต่มีไว้สำหรับ "ฉีก" เสียก่อนทั้งนั้น แล้วจึงจะผ่านเข้าไปถึงมือเซ็นได้. สูตรของมหายาน สูตรใดก็ตาม เมื่อผ่านเข้าไปถึงมือเซ็น ก็ล้วนแต่จะถูกตีความ หรือถูก "ฉีก" ให้กลายเป็นความว่างไปเสียทั้งนั้น, เป็นความว่างที่ไม่อาจจะติดอยู่ในสูตรใดหรืออักษรตัวใดนั่นเอง.

ผู้สนใจลองพิจารณาดูข้อความในโศลกที่เป็นคำสอนของพระสังฆปริณายกแห่งนิกายเซ็นแต่ละองค์ๆ, ทั้ง ๖ องค์ดูเถิด จะเห็นได้ว่า เซ็นมีความมุ่งหมายที่จะไม่ขึ้นอยู่กับมหายาน หรือยานใดๆ ไม่ขึ้นอยู่กับสูตรๆ ใด, กระทั่งไม่ขึ้นอยู่กับคำพูดของมนุษย์คำใดด้วย แม้ที่สุดแต่คำว่า "ว่าง" เพราะคำ "ว่าง" ของมนุษย์ตามธรรมดานั้นหมายถึงความไม่มีอะไรเท่านั้นเอง, หาได้หมายถึงความว่างตามแบบของฮวงโปที่กล่าวว่า มันมีอยู่ตลอดกาลนิรันดรที่หน้าผากของคนทุกคนแล้ว ไม่.

พระพุทธองค์ตรัสเรื่องสุญญาตั้งแต่พุทธศาสนายังไม่ถูกบัญญัติแต่งตั้งให้เป็นเถรวาทหรือมหายาน. "พุทธแท้" จึงไม่ใช่เถรวาทหรือมหายาน, เป็นเพียงวิธีที่ทำคนให้เข้าถึงสุญญตาหรือความว่างตามแบบของพระพุทธองค์ได้ก็แล้วกัน. เดี๋ยวนี้พวกเถรวาทแม้ในเมืองไทย กำลังตีตนออกห่างจากสุญญตา แล้วโกยไปให้พวกมหายาน, ซึ่งมหายานที่แท้นั้นเขาก็มิได้สนใจเรื่องสุญญตา แต่ไปสนใจกับเรื่องสุขาวดี อมิตภะโพธิสัตว์ หรืออะไรทำนองนั้น, เหลืออยู่ก็แต่พวกเซ็นเท่านั้นที่กำลังเอาจริงเอาจังกับสุญญตา ซึ่งท่านผู้อ่านทั้งหลาย จะเป็นประจักษ์พยานได้จากคำสอนของฮวงโป ที่ได้จัดพิมพ์กันขึ้นในครั้งนี้ อย่างน่าอนุโมทนาสำหรับผู้ที่ไม่มีจิตอันลำเอียงด้วยอคติแต่ประการใด. เมื่อเป็นดังนี้ เซ็นคืออะไร หรือเป็นพวกไหน? เป็นเจ๊กป๋าหี่ หรือเป็นมหายาน ท่านผู้อ่านก็อาจจะวินิจฉัยเอาด้วยตนเองได้โดยแน่นอน, สำหรับอาตมานั้นถือว่า ไม่เป็นอะไรเลยนั่นแหละ คือเซ็นเพราะอ่านฮวงโปแล้วมีความรู้สึกอย่างนี้. เมื่อยกคำว่าเซ็นหรืออะไรๆ ออกไปให้หมดแล้ว ก็จะเหลืออยู่แต่คำว่า "สุญญตา" ของพระพุทธองค์เท่านั้น ที่จะสามารถ

ช่วยทำการเลิกล้างคำว่าเถรวาทและมหายานให้หมดไป เหลืออยู่แต่ "พุทธแท้" ตามแบบเดิมของธรรมชาติ สมตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์

อาตมาขอแสดงความยินดี และอนุโมทนาอีกครั้งหนึ่ง ในการที่มีการริเริ่มจัดพิมพ์หนังสือฮวงโปนี้ขึ้นอีก และยินดีเขียนคำอนุโมทนาตามคำขอร้องของนายแพทย์ตันม่อเซี้ยง เท่าที่จะเป็นผลดีในการจัดพิมพ์ วรรณกรรมที่พุทธบริษัทชาวไทยยังขาดอยู่ สำหรับการศึกษาชิ้นนี้.

โมกขพลาราม ไชยา

ลำดับเรื่อง
ในคำสอนของฮวงโป

คำชี้แจง

คำสอนของฮวงโปนี้ เรียกในภาษาจีนว่า ฮวงโป ฉวน สิ่น ฟา หยาว. มร John Bolfeld แปลออกเป็นภาษาอังกฤษ เรียกว่า The Zen Tenching of Huang Po พวกเราเห็นว่าควรแปลออกมาสู่ภาษาไทย จึงทำให้เกิดหนังสือเล่มที่ท่านถืออยู่นี้.

ผู้ที่เคยอ่านหนังสือเว่ยหล่างมาก่อนแล้ว พึงทราบว่า ฮวงโป เป็นหลานศิษย์ของเว่ยหล่าง. กล่าวคือ เมื่อเว่ยหล่าง สังฆปริณายกองค์ที่ ๖ แห่งนิกายเซ็น ได้รับการถ่ายทอดธรรมโดยตรง ชนิดที่เรียกว่า จากจิต-ถึงจิต จากพระสังฆปริณายกองค์ที่ ๕ แล้ว นิกายเซ็นก็แตกออกเป็น ๒ สาย. สายเหนือนำโดย *ชินเชา* คู่แข่งของเว่ยหล่าง และสอนวิธีปฏิบัติการตรัสรู้อย่างเชื่องช้า คือค่อยเป็นค่อยไป เจริญรุ่งเรืองอยู่พักหนึ่งโดยราชูปถัมภ์ของพระจักรพรรดิ ตั้งอยู่ไม่นานก็เงียบหายไป. ส่วนสายใต้ คือ สายของ *เว่ยหล่าง* สอนวิธีการปฏิบัติที่เป็นการตรัสรู้ฉับพลัน (จนได้นามว่า Sudden School) ได้เจริญรุ่งเรืองและขยายตัวออกมา จนแตกเป็นนิกายย่อยๆ ลงไป. ศิษย์คนที่สำคัญองค์หนึ่งของเว่ยหล่างมีนามว่า มา ตุสุ (ตาว อาย) ถึงแก่มรณภาพเมื่อ ค.ศ. ๗๘๘ สำหรับ

ฮวงโปนี้ ถือกันว่าเป็นศิษย์ช่วงที่หนึ่ง หรือช่วงที่สอง ต่อจากท่าน มา ตุสุ เป็นสองอย่างอยู่ และกล่าวกันว่าถึงแก่มรณภาพในปี ค.ศ. ๘๕๐ ท่านได้ถ่ายทอดคำสอนนิกายนี้ให้แก่ อาย สื่น ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งนิกายหลิน ฉิ หรือที่เรียกอย่างญี่ปุ่นว่า รินซาย. อันเป็นนิกายที่ยังคงมีอยู่ในประเทศจีน และแพร่หลายที่สุดในประเทศญี่ปุ่น. โดยเหตุนี้ ฮวงโปจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ก่อกำเนิดพุทธศาสนานิกายนี้. ตามธรรมดานั้น บรรพชิตจีนมีชื่อหลายชื่อ อย่างท่านฮวงโปนี้ เมื่อมีชีวิตเรียกกันโดยมากว่า อาจารย์ ซิ หยืน บ้าง. ว่า ตวน ซิ บ้าง, แต่ชื่อที่เรียกกันเมื่อท่านมรณภาพนั้น เรียกว่า *ฮวงโป* โดยถือเอาชื่อของภูเขาฮวงโปที่ท่านอาศัยอยู่เป็นส่วนมากในชีวิตของท่านเป็นต้นเหตุ และด้วยธรรมเนียมที่เป็นการแสดงความเคารพ คือไม่ออกชื่อตัวโดยตรง. ในญี่ปุ่น ท่านมีชื่อว่า โอบากุ อันเป็นเสียงที่ใช้กับอักษรจีน คำนั้น, เนื่องจากมิได้เป็นสังฆปริณายก ในที่นี้จึงเรียกท่านว่า ครูบา.

พุทธศาสนาอย่างเซ็นนี้ จัดเป็นพุทธศาสนาประเภทที่มีวิวัฒนาการใหม่ (Developed Buddhism) ในถิ่นที่แพร่หลายไปถึง โดยปรกติถูกจัดเป็นฝ่ายมหายาน แต่พวกเซ็นยังจัดตัวเองไว้นอกวงของมหายาน เพราะสอนไม่เหมือนมหายานต่างๆ ที่มีอยู่ก่อน หรือพ้องสมัยกับตน ทำให้เกิดมีคำว่า เอกยาน หรือพุทธยาน ขึ้นเป็นต้น. แต่อย่างไรก็ตาม ทางที่ดีที่สุดที่จะกล่าวได้ก็ต้องจัดเป็นฝ่ายมหายานอยู่นั่นเอง เพราะมุ่งหมายจะพาคนทั้งหมดไปสู่การตรัสรู้ ซึ่งเป็นใจความสำคัญของนิกายนี้ ที่แตกต่างไปจากเถรวาท, แต่อย่าลืมว่า คำบัญญัติต่างๆ ของนิกายเซ็นนี้ ใช้กันไม่ได้กับมหายานนิกายอื่น มิหนำซ้ำมีลักษณะขัดแย้งท้าทาย ล้อเลียน อยู่ในตัวอย่างยิ่ง จนในบางกรณี ถือว่าเป็นคู่ขัดแย้งต่อสู้กันทีเดียว. ถ้ายิ่งเป็นคำบัญญัติอย่างเถรวาทแล้ว ยิ่งไม่มีทางที่จะใช้แทนกันหรือมีความหมายตรงกันได้ เว้นคำธรรมดาๆ บางคำเท่านั้น. เพราะฉะนั้นขอให้ท่านผู้อ่านทั้งหลายจงสำนึกข้อเท็จจริงอันนี้ไว้เสียแต่แรก. มิฉะนั้นนอกจากจะอ่านไม่ได้เรื่องแล้ว ยังจะหาว่าเป็นลัทธิที่ผิด หรือเป็นมิจฉาทิฏฐิไปเสียอีก. เหตุการณ์ทำนองนี้ได้เคยเป็นมาแล้วเมื่อครั้งหนังสือเว่ยหล่างได้ถูกแปลและพิมพ์ออกมาใหม่ๆ จึงขอชี้แจงอีกครั้งหนึ่ง ดังต่อไปนี้ :-

สำหรับผู้อ่านที่เป็นเถรวาท เมื่อได้ฟังคำว่า *จิต, จิตหนึ่ง, ทาง, พุทธะ,* หรือแม้แต่คำว่า *ธรรม* ก็ตาม อย่าได้เข้าใจว่ามีความหมายเหมือนกับที่เข้าใจหรือรู้อยู่เดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้ยินคำพูดของฮวงโป ซึ่งผิดไปจากเว่ยหล่างอีกไม่น้อยเลย. ตัวอย่างเช่นคำว่าจิต หรือจิตหนึ่ง หมายถึงสิ่งๆ หนึ่ง ซึ่ง **มี** อยู่ก่อนที่จะเกิดมีจิตตามความหมายที่เรารู้จักกัน, หรือยิ่งไปกว่านั้น ก็คือก่อนเกิดมีสิ่งทั้งปวงนั่นเอง. ก่อนเกิดมีสังสารวัฏและนิพพานตามความรู้สึกทั่วไป สิ่งที่เรียกว่า จิตหนึ่ง ก็ **มี** อยู่แล้ว คือ **มี** ตั้งแต่ไม่มีใครทราบ. คำว่าทางก็คือสิ่งนี้. พุทธะก็คือสิ่งนี้. ฉะนั้นจะต้องค่อยๆ อ่านไป และค่อยๆ จับใจความให้ได้ ว่ามันหมายถึงอะไร.

ทีนี้ ที่ยุ่งยากไปกว่านั้นอีก ก็คือ แม้คำว่า **มี** นี้ก็มิได้มีความหมายเหมือนกับคำว่า มี ตามธรรมดาสามัญ คือมันอยู่ในสถานะที่เรียกว่า มี ก็ไม่ถูก, เรียกว่าไม่มี ก็ไม่ถูก, หรือถ้าถูก ก็ถูกทั้งที่จะเรียกว่า มี และไม่มี. เพราะว่ามัน **มีโดยไม่ต้องมีความมี**, ซึ่งคนธรรมดาหรือคนที่ยังมองไม่เห็นสิ่งๆ นี้ จะฟังไม่เข้าใจได้เลย.

ที่ยุ่งยากต่อไปอีก ก็คือข้อความที่ว่า สัตว์ทั้งหลายก็เป็นสิ่งๆ เดียวกันกับสิ่งที่เป็น **จิตหนึ่ง** หรือเป็น **พุทธะ** อยู่เองแล้ว, แม้สิ่งทั้งปวง ก็เป็นสิ่งเดียวกัน. แต่สัตว์ทั้งหลายถูกกิเลสห่อหุ้ม หรือปรุงแต่งความรู้สึกเสียเรื่อย **จิตเดิมแท้** หรือ **จิตหนึ่ง** จึงไม่ปรากฏแก่เขา. ทั้งที่กิเลสก็เป็นสิ่งๆ เดียวกับสิ่งที่เรียกว่า **จิตหนึ่ง** นั้นเหมือนกัน. เมื่อสัตว์ทั้งปวง ก็เป็นพุทธะอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติอะไรอีก นอกจากการทำให้เห็นว่าตนเป็นพุทธะอยู่แล้ว และหาความเป็นพุทธะนั้นให้พบ เหมือนคนหาของที่ติดอยู่ที่หน้าผากของตนเองแล้ว. การเที่ยวหาที่อื่น หรือทำการปฏิบัติอย่างอื่นๆ อีกมากมายนั้น เป็นความบ้าหลังเปล่าๆ. นี้คือใจความสำคัญของคำว่า การตรัสรู้ฉับพลัน, หรือการเดินทางลัด.

ถัดไปอีกที่จะต้องทราบไว้ กันความยุ่งยาก ก็คือว่าลัทธินี้ เป็นลัทธิไม่มีรูปธรรม หรือไม่เกี่ยวกับรูปธรรมเลย. ทุกอย่างถูกแปลเป็นธรรมาธิษฐาน หรือ

ฝ่ายนามธรรมไปหมด เช่นคำว่า โพธิสัตว์ มิได้หมายถึงคน แต่หมายถึงคุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง, เช่นคำว่า โพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หมายถึงความเมตตากรุณา โพธิสัตว์มัญชุศรี หมายถึงกฎแห่งเหตุผลที่ว่าสัตว์เป็นพุทธะอยู่แล้ว ดังนี้เป็นต้น ข้อนี้ผู้อ่านจะต้องสังเกต ให้เห็นชัดเจนว่าเป็นความมุ่งหมายของคำสอนแห่งนิกายนี้.

อีกทางหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดอาหารน่าเวียนหัว หรือถึงกับสะดุ้งสะเทือนแก่คนบางพวก ก็คือข้อที่คำกล่าวของนิกายนี้ ใช้ตรรก หรือใช้การกล่าวตามวิธีของตนเอง หาได้คำนึงถึงวิธีทั่วไป หรือการที่คนจะฟังไม่ไหวแต่ประการใดไม่ เช่น กล่าวยกย่องการที่ไม่มีความคิดปรุงแต่ง โดยยกเอาพระพุทธเจ้ามาเทียบกับคนสามัญ ว่าถ้าคนสามัญไม่มีความคิดปรุงแต่ง ก็มีคุณธรรมสูงกว่าพระพุทธเจ้าผู้หมดความคิดปรุงแต่งสิ้นเชิงแล้ว. ข้อนี้มีเลศนัยอยู่ตรงที่ว่า คนสามัญที่ไม่มีความคิดปรุงแต่ง ต้องถือว่าเก่งกว่าพระพุทธเจ้าที่ไม่มีความคิดปรุงแต่ง ดังนี้เป็นต้น.

สำหรับข้อที่ชวนให้เวียนหัวนั้น เป็นวิธีพูดของท่านฮวงโปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ เนื่องจากประสงค์จะสกัดกั้นการยึดถือเสียโดยประการทั้งปวงโดยตะพึดตะพือไปทีเดียว ทำให้มีการกล่าวปฏิเสธทั้งขึ้นทั้งล่อง. ตัวอย่างเช่นกล่าวว่า พุทธะและสัตว์ทั้งปวง คือจิตหนึ่ง หรือออกมาจากจิตหนึ่งทีเดียว, แล้วก็ต่อท้ายเลยต่อไปว่า จิตหนึ่งนั้นมิใช่ทั้งพุทธะ และมิใช่ทั้งสัตว์ทั้งหลาย. ทั้งนี้เพราะว่าในจิตหนึ่งนั้น ไม่มีคติทวินิยม. คนที่ไม่คุ้นเคยกับการพูดวิธีนี้ ของท่านผู้นี้พอได้ฟังเข้าก็งงจนเวียนหัว. ในกรณีเช่นนี้ ท่านมุ่งหมายที่จะกล่าวว่า สิ่งที่เรียกว่าจิตหนึ่งนั้น เป็นสิ่งที่ไม่อาจถูกมอง ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณสมบัติสองอย่างชนิดตรงกันข้าม ที่เรียกว่าคติทวินิยมนั่นเอง. พระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามจากสามัญสัตว์ ทำนองดีกับชั่วเป็นของตรงกันข้ามต่อกันเป็นต้น. คติมีของหรือมีลักษณะตรงกันข้ามเป็นคู่ๆ เช่นนี้ มีในสิ่งที่เรียกว่า จิตหนึ่ง ไม่ได้, ถ้ามีได้ก็ไม่เรียกว่าจิตหนึ่ง, แต่แล้ว จิตหนึ่งนั่นเอง เป็นทั้งพระพุทธเจ้า และเป็นทั้งสามัญสัตว์ทั้งปวง, เมื่อเป็นดังนั้น ก็ย่อมหมายความว่าพระพุทธเจ้าและสามัญสัตว์เป็นสิ่งๆ

เดียวกัน มิได้ต่างกันแม้แต่น้อย อย่าว่าที่จะต่างกันถึงตรงกันข้ามเลย. นี่แหละคือความแปลกประหลาดผิดเขาทั้งหมดของนิกายนี้. ผู้อ่านจะต้องสังเกตจับฉวยให้ได้ และข้อสำคัญก็คือ ต้องรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลาที่อ่าน ว่าเรากำลังอ่านถ้อยคำที่มีหลักเกณฑ์ในการกล่าว ผิดจากของเราเอง หรือที่เราเคยอ่านๆ กันมาแล้วแต่ก่อน อย่างสิ้นเชิง.

ตัวอย่างอีกอันหนึ่ง มีอยู่ว่า ถ้าจิตของผู้ปฏิบัติ ตกไปในฝ่ายรูปธรรม หรือยึดรูปธรรมเป็นหลักแล้ว *ทางของพุทธะ* ก็เป็นอันตรายเท่ากับ*ทางของมาร* โดยเท่ากัน. เพราะฉะนั้นพุทธะกับมารย่อมเป็นของเท่ากัน หรือสิ่งเดียวกัน ในเมื่อเป็นเพียงความคิดอย่างคติทวินิยม ที่เกิดขึ้นเพราะการหลงติดในฝ่ายรูปธรรม. ข้อนี้อธิบายคล้ายข้อบน เป็นแต่แสดงให้เห็นชัดลงไปว่า คติทวินิยม มีแต่ในฝ่ายที่มองเห็นกันอย่างรูปธรรม หรือฝ่ายรูปธรรม, ถ้าเข้าถึงตัวความจริงแท้แล้ว พุทธะก็ไม่มี มารก็ไม่มี มีแต่ **จิตหนึ่ง** หรือ **ความว่าง** ทั้งจากพุทธะและจากมาร. ฉะนั้น ถ้า **จิตหนึ่ง** คือพุทธะแล้ว มารก็คือ **จิตหนึ่ง** ด้วยเหมือนกัน. ไม่มีอะไรต่างกันเป็นคู่ๆ ไปได้เลย, มีแต่ **จิตหนึ่ง ธรรมหนึ่ง ธาตุหนึ่ง พุทธะหนึ่ง**, หรืออะไรๆ ก็หนึ่ง คืออย่างเดียวเท่านั้น ไปทั้งนั้น. ถ้าไม่มีความคิดปรุงแต่งที่หลงผิดเนื่องจากหลงต่อคติทวินิยมแล้ว จะไม่เห็นว่ามีอะไรที่เป็นคู่เลย และเห็นจิตหนึ่งนั้นได้ทันที. นี้คือหลักสำคัญของนิกายนี้.

สิ่งที่เรียกว่า **จิตหนึ่ง หรือจิตเดิมแท้ ก็ตามหา ใช่จิตไม่** เป็นเพียงธรรมชาติเดิมแท้ของสิ่งทั้งปวง ก่อนแต่จะมีสิ่งทั้งปวง แล้วก็ยังคงมีอยู่ตลอดมา พร้อมกับสิ่งทั้งปวง ซึ่งเป็นเพียงมายาของจิตหนึ่งเท่านั้น, และจิตหนึ่งนั้น มีความหมายเท่ากับความว่างจากสิ่งทั้งปวงอีกต่อหนึ่ง. เช่นเดียวกับคลื่น เป็นสิ่งที่ปรากฏออกมาให้เห็นในเมื่อน้ำถูกลมพัด แต่น้ำกับคลื่นหาใช่สิ่งๆ เดียวกันไม่ คลื่นเป็นเพียงมายาที่เกิดจากน้ำ ตัวน้ำแท้ ต้องว่างจากคลื่น ฉันใดก็ฉันนั้น นี่เปรียบน้ำกับจิตหนึ่ง.

คติทวินิยมในที่นี้ มีความหมายอย่างเดียวกันกับความหมายที่ใช้กันทั่วๆ ไป ในลัทธิอื่น ปรัชญาสาขาอื่นๆ. ข้อนี้หมายถึง การไม่รู้ความจริงของสิ่งทั้งปวง แล้วหลงไปว่า มีของเป็นคู่ๆ เช่น ดี-ชั่ว สุข-ทุกข์ บุญ-บาป ดำ-ขาว ชาย-หญิง มี-จน ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น **ถ้ามองลึกซึ้งถึงความจริงแล้ว มันเป็นเพียงสังขารธรรม หรือมายา เหมือนกัน หรือเท่ากัน จึงไม่มีอะไรที่จะตรงกันข้ามเป็นคู่ไปได้ เมื่อไม่รู้สึกเป็นคู่ ก็ไม่รู้สึกรักทางหนึ่ง แล้วเกลียดในทางตรงกันข้าม ความคิดปรุงแต่งก็ไม่มี. เมื่อความคิดปรุงแต่งไม่มี จิตก็เข้าถึงความว่าง หรือเข้าถึงความเป็นจิตเดิมแท้ หรือ จิตหนึ่งนั่นเอง.** คำสอนนิกายนี้จึงย้ำมากที่สุด เรื่องไม่ให้เกิดความคิดปรุงแต่งไปตามคติทวินิยม.

จิตที่ถูกปรุงแต่งนั้น ไม่ใช่จิตแท้ มันเป็นมายาเท่ากับสิ่งทั้งปวง, ความคิดปรุงแต่ง ก็เป็นอย่างเดียวกัน. ถ้าจิตปรุงแต่ง หรือความคิดปรุงแต่ง กำลังมีอยู่ หรือทำหน้าที่อยู่ จิตแท้หรือจิตหนึ่งนั้น จะไม่ปรากฏเลย. เมื่อใดไม่มีความคิดปรุงแต่ง จิตหนึ่ง ก็ปรากฏทันที, เรียกอีกอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่า จิตเข้าถึงความว่าง ตัวเองหาย กลายเป็น **ความว่าง** หรือ **จิตหนึ่ง** ไป. ความคิดปรุงแต่งนั้น เจือด้วยอุปาทาน หรือความยึดถือ ในของคู่ๆ หรือคติทวินิยมนั่นเอง. ถ้าไม่หลงในของคู่ อุปาทานก็ไม่เกิด คือกิเลสตัณหาไม่เกิดนั่นเอง สภาพจิตเดิมแท้จะปรากฏออกมาเป็นความว่างจากกิเลสตัณหา หรืออุปาทานโดยประการทั้งปวง.

ผู้อ่านที่อ่านถูกวิธี ย่อมทราบได้ว่าตัวเองอ่านถูกวิธี ด้วยการรู้สึกว่าตนได้พบทางลัดที่รุนแรงทางหนึ่ง พบสิ่งที่ติดอยู่ที่หน้าผากอยู่ก่อนแล้ว ภายหลังที่เที่ยววิ่งหาเสียหลายรอบโลก ก็ไม่เคยพบอยู่นั่นเอง, และยังรู้สึกเลยไปถึงว่า การปฏิบัติเพื่อลุถึงสิ่งสูงสุดนั้น คือไม่ต้องปฏิบัติอะไรเลย แม้แต่นิดเดียว เพราะมันมีอยู่ที่หน้าผากแล้ว หรือถึงอยู่กับเนื้อกับตัวแล้ว ตลอดเวลานั่นเอง.

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล ถ.พระรามที่ 6 เขตราชเทวี
กรุงเทพ 10400
โทรศัพท์ : 0-2201-5251, โทรสาร : 0-2-3547161

ด่วนมาก

วันที่ 8 มิถุนายน 2556

เรื่อง ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ "คำสอนของฮวงโป"

เรียน นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช

เนื่องด้วยอาจารย์วทัญญู ณ ถลาง คุณพ่อของผมได้ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคมะเร็งต่อมลูกหมากระยะลุกลาม เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2556 ณ อาคารศูนย์การแพทย์สิริกิติ์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ในการนี้คณะผู้จัดทำหนังสือจะได้จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพที่จะมีขึ้นในวันที่ 7 กรกฎาคม 2556 เวลา 17.00 น. ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร ในวโรกาสนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินมาในการพระราชทานเพลิงศพ คณะผู้จัดทำหนังสือใคร่ขออนุญาตนำ "คำสอนของฮวงโป" ซึ่งคุณพ่อแปลในเบื้องต้นจากภาคภาษาอังกฤษสู่ภาคภาษาไทยในสมัยที่อุปสมบท ณ วัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เพื่อน้อมถวายแด่พระอุปัชฌาจารย์ พระราชชัยกวี สมณศักดิ์ในขณะนั้นของพระธรรมโกศาจารย์ (ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ) เพื่อให้ท่านเรียบเรียงต่อไป ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติแด่คุณพ่อในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตด้วย จักเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายกรวิศฎ์ ณ ถลาง)
อาจารย์ประจำภาควิชาชีววิทยา
คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

โทรศัพท์เคลื่อนที่ : 086-9056182, 083-9775751

คำอนุโมทนา

เมื่อท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปัญโญ) เริ่มเผยแผ่ธรรม บุคคลหนึ่งที่เป็นแรงหนุนอย่างสำคัญคือพระยาอมรฤทธิธำรง (พร้อม ณ ถลาง) ในฐานะข้าหลวงตรวจการภาค ๕ ได้อาราธนานิมนต์ท่านออกแสดงธรรมทั่วภาคใต้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ โดยท่านยังนับถือพระยาอมรฤทธิธำรงเป็นอาจารย์คนหนึ่งในด้านการเล่าเรื่องราวที่ไม่รู้ให้รับทราบ ได้กล่าวถึงพระยาอมรฤทธิธำรงในหนังสือ "เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา" ว่า "ตัวพระยาอมรฤทธิเอง เป็นคนสนใจธรรมะ เป็นนักศึกษาธรรมะ ทำสมาธิกรรมฐานแบบง่าย ๆ มีความคิดซื่อตรงละเอียดแบบคนประจบประแจงไม่เป็น เป็นภาพพจน์ของขุนนางผู้ใหญ่ที่สุจริต เยือกเย็น สุขุม แน่วแน่ วางตนไม่เจ้ายศเจ้าอย่าง เป็นคนมีอารมณ์ขันอยู่มาก มีนิสัยอารมณ์ขัน ชอบความขัน พูดให้เกิดอารมณ์ขันอยู่เสมอ ขันแบบผู้ใหญ่แบบโบราณ

ทางการเมือง ไม่วางตัวเป็นฝ่ายไหน เป็นฝ่ายตัวเองมากๆ ฝ่ายที่ตัวเองเห็นว่าถูกต้อง ไม่แสดงออกนอกหน้าว่าเป็นฝ่ายไหน เป็นแบบฉบับของคนโบราณได้คนหนึ่ง เคยบวชเรียนมา และศึกษาธรรมะอยู่เรื่อย ลูกชาย ๓ คน ก็เคยให้มาบวชที่นี่ ต้องการให้บวชแบบพระป่า แทนพระเมือง"

ซึ่งในขณะบวชอยู่ที่สวนโมกขพลารามของ ดร.วทัญญู ณ ถลาง ยังได้มีส่วนสำคัญในงานแปลหนังสือสำคัญเล่มหนึ่ง คือ "คำสอนของฮวงโป" โดยหลังจากนั้นมีการติดต่ออย่างต่อเนื่อง อาทิ การฝากศิษย์รุ่นหลังไปบวชเรียน แม้กระทั่งเมื่อเปิดหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ขึ้นที่กรุงเทพก็ยังติดตามถามข่าวเสมอ โดยในหอจดหมายเหตุฯ ได้พบเอกสารหลักฐานงานธรรมตลอดจนจดหมายการติดต่อของพระยาอมรฤทธิธำรง ตลอดจนของ ดร.วทัญญู และญาติมิตรในตระกูล ณ ถลาง อยู่จำนวนหนึ่ง อาทิ ภาพถ่ายการออกแสดงธรรมทั่วภาคใต้ และจดหมายปรารภถึงการส่งบุตรชายมาบวชเรียน

เมื่อได้ทราบว่าคณะทายาทตลอดจนกัลยาณมิตรของ ดร.วทัญญู ณ ถลาง จะจัดพิมพ์หนังสือ **"คำสอนของฮวงโป"** เนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพ ดร.วทัญญู ณ ถลาง อันเป็นการสืบสานงานธรรมสำคัญที่ ดร.วทัญญู ณ ถลาง เป็นส่วนสำคัญ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ จึงขอขอบพระคุณและอนุโมทนาในการนี้อย่างยิ่ง ขอกุศลผลบุญนี้เป็นพลวปัจจัยหนุนนำส่งถึงท่านในสุคติสัมปรายภพเทอญ

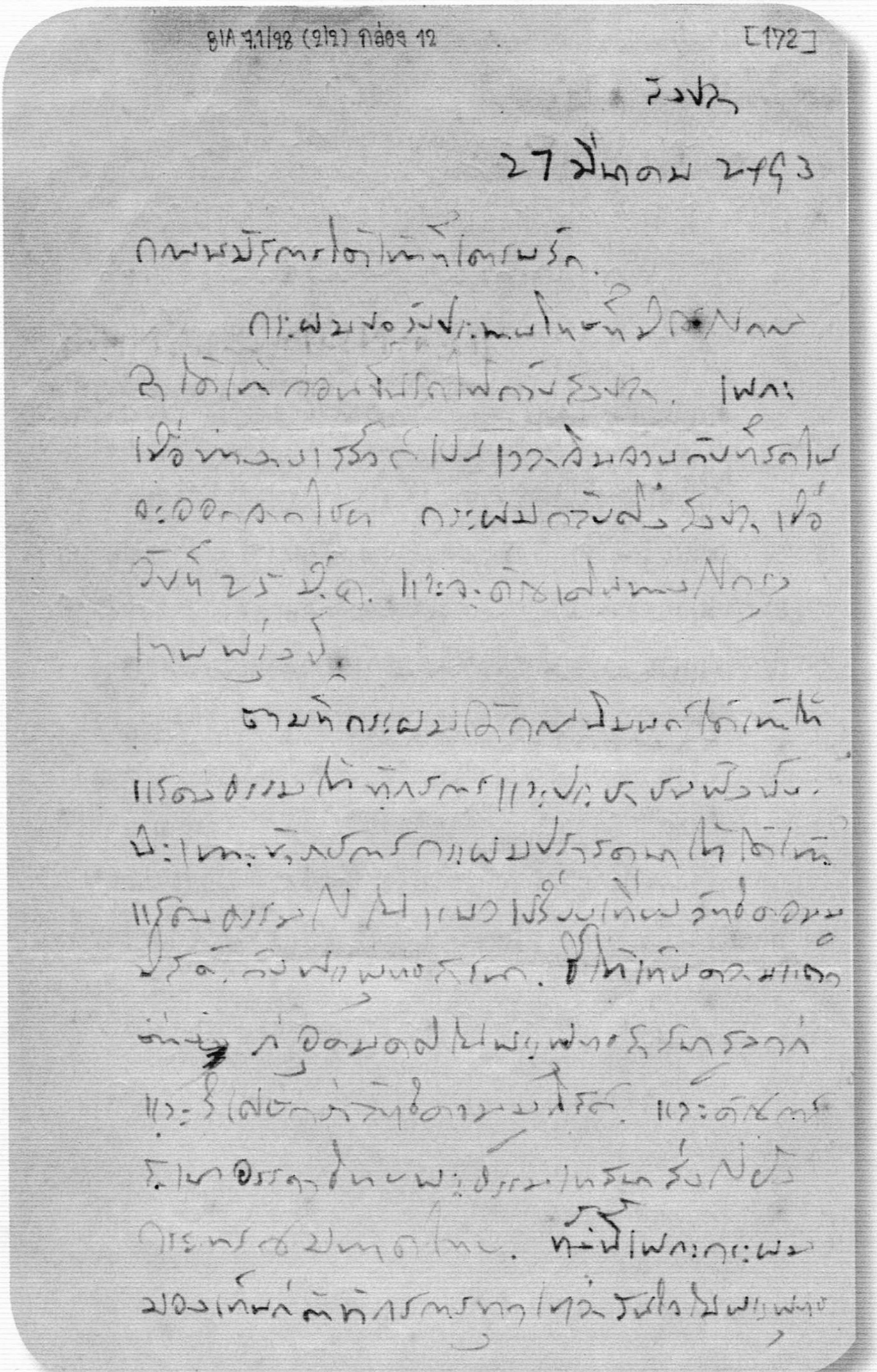
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
มิถุนายน ๒๕๕๖

คำปรารภของทายาท

เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพนายวทัญญู ณ ถลาง นับเป็นพระกรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นและถือเป็นเกียรติประวัติอย่างสูงแด่ท่าน และอีกหนึ่งความภาคภูมิใจเมื่อได้ทราบว่ามูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ พบบันทึกการติดต่อระหว่างท่านเจ้าคุณปู่พระยาอมรฤทธิธำรง (พร้อม ณ ถลาง) บิดาของคุณพ่อวทัญญู ณ ถลาง กับท่านอาจารย์พุทธทาส และจดหมายจากคุณพ่อไปนมัสการท่านอาจารย์พุทธทาส ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาจารย์ ถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญของตระกูล เนื่องด้วยเจ้าคุณปู่ท่านเป็นฆราวาสคนสำคัญที่ถวายความอนุเคราะห์และนิมนต์ท่านอาจารย์พุทธทาสออกตระเวนไปตามหัวเมืองทั้ง ๑๔ จังหวัดภาคใต้เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสยกย่อง ประกอบกับลีลาการบรรยายธรรมที่ดูแปลกใหม่ในยุคนั้นแฝงด้วยภูมิปัญญาในการถอดความตามพระไตรปิฎกออกมาได้อย่างลึกซึ้งแตกฉาน เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงโดยปราศจากการปรุงแต่ง จึงเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ท่านอาจารย์พุทธทาสเป็นที่รู้จักเคารพเลื่อมใสในวงกว้าง ต่อมาท่านได้ตั้งมั่นสอนหลักธรรม ณ วัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแนวทางที่ถูกต้องในพระราชอาณาจักรต่อไป

คุณหมอบัญชาได้กรุณาให้ทีมของท่านค้นคว้าและรวบรวมเอกสารสำคัญนี้ไว้ ผมปรึกษากับผู้ใหญ่แล้วเห็นควรให้ลงพิมพ์ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่คุณพ่อ และเป็นการเผยแพร่เกียรติคุณของท่านเจ้าคุณปู่พระยาอมรฤทธิธำรงอีกด้วย ผมขออนุโมทนาในกุศลจิตของมูลนิธิหอจดหมายเหตุฯ คณะธรรมทาน และวัดธารน้ำไหล สวนโมกพลารามไว้ ณ ที่นี้

กรวิศฎ์ ณ ถลาง

[172]
27 มีนาคม 2493

สวนโมกข์, ๑๙ พฤษภาคม ๒๔๙๓

ธรรม พรและเมตตา แด่เจ้าคุณ

วันที่ ๒๑ นี้ อาตมามีกิจจำเปนที่ต้องขึ้นไปเชียงใหม่ และจะกลับลงมาถึงไชยา ในราววันที่ ๕ ๖ ราว ก่อนกำหนดที่เจ้าคุณจะไปไชยา ๕วัน. การไปจังหวัดตรังและอื่นๆ นั้น ไม่มีการขัดข้อง.

การไปเชียงใหม่คราวนี้ เพื่อไปวางรูปงานวิสาขบูชา ที่คณะธรรมทานเชียงใหม่ ให้เหมาะสมกับที่มีคนมาร่วมงานเปนพันๆ และจะมีงานกันตลอดคืน. มีข้าหลวงภาคและข้าหลวงจังหวัดตลอดถึงเทศบาล และพุทธสมาคมสาขาเชียงใหม่ ร่วมมือด้วย.

การเทศน์สั่งสอนในจังหวัดสุราษฎรเองนั้น เพิ่งจะได้รับหนังสือทางจังหวัด ขอทราบกำหนดเวลาที่อาตมาอาจไปแสดงธรรมได้ แต่อาตมาติดทางอื่นหมดจนถึงวันวิสาขะ กลับมาจากเชียงใหม่แล้ว จึงจะมีโอกาศบ้างก่อนไปจังหวัดตรัง, ถ้าเหมาะๆ อาตมาคิดว่าเมื่อเจ้าคุณไปไชยา แวะเทศน์ที่สุราษฎร์ +ด้วยกัน เสียครั้งหนึ่งแล้วจึงค่อยมาที่ตรังคงจะดีเหมือนกัน. ถ้าจะเอาตามนี้ ขอให้เจ้าคุณนัดหมายแก่ทางข้าหลวงประจำจังหวัดสุราษฎรด้วย.

ธรรม พรและเมตตา

๙๘ (ป๒) กล่อง ๑๒ [170]

สงขลา

๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๔

[illegible]

กระผม[illegible]

[illegible]

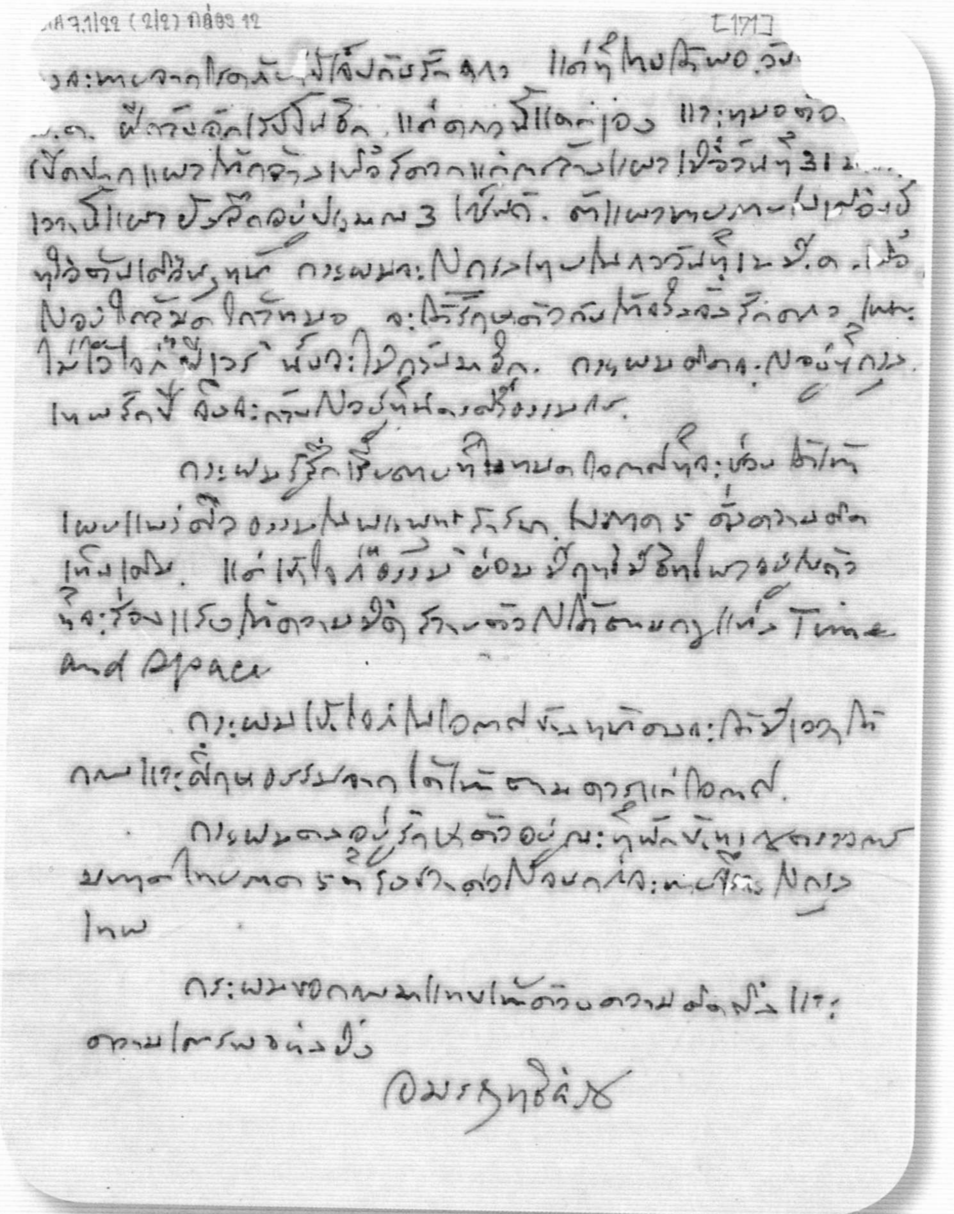
[illegible]

[illegible]

[illegible]

กระผม[illegible] วันที่ ๑๙ พ.ย. [illegible] วันที่ ๒๒ พ.ย. [illegible] ๓๐ พ.ย. ๙๓ [illegible] ๑๐ วัน [illegible] วันที่ ๒๗ [illegible]

กระผม[illegible]

ศ7.1/22 (2/2) กล่อง 12 [171]

[illegible] จะหายจากไข้หวัด ไม่ได้เจ็บ [illegible] แต่ที่ไทย [illegible] พ.อ. [illegible]
พ.ศ. [illegible] แต่ตอนนี้ [illegible] และหมอต่อ
เปิดปากแผลให้ [illegible] แผลเมื่อวันที่ 31 [illegible]
เวลานี้แผลยังเปิดอยู่ประมาณ 3 เซ็นต์. ถ้าแผลหาย [illegible]
[illegible] กระผมจะ [illegible] ราววันที่ 15 มี.ค. เพื่อ
ไปอยู่ใกล้ [illegible] หมอ จะได้รักษาตัวกับ [illegible] เพราะ
ไม่ไว้ใจ [illegible] จะไม่กลับมาอีก. กระผมคิด [illegible] กรุง
เทพฯ [illegible]

กระผมรู้สึกเสียดายที่ [illegible] ท่านอาจารย์ที่จะช่วย [illegible]
เผยแผ่ [illegible] ในพระพุทธศาสนา [illegible] ความคิด
เห็นเสีย. แต่เชื่อว่าธรรม ย่อมมีฤทธิ์อิทธิพลอยู่ในตัว
ที่จะ [illegible] ให้ความคิด [illegible] ตามกฎแห่ง Time
and Space

กระผมไปไหว้ท่านอาจารย์ [illegible] ทุกวัน และได้มีเวลาได้
ถามและศึกษาธรรม [illegible] ตามควรแก่โอกาส.

กระผม [illegible] อยู่รักษาตัวอยู่ [illegible]
[illegible] กรุง
เทพ

กระผมขอกราบแทบเท้าด้วยความ [illegible] และ
ความเคารพอย่างยิ่ง

[illegible]

หมวดการเกษตรฯ หาดใหญ่
๑๐ เมษายน ๒๕๐๐

กราบนมัสการใต้เท้าที่รักเคารพยิ่ง

ตามที่กระผมได้กราบเรียนว่าในพรรษานี้ กระผมจะส่งบุตร ของกระผมสองคนคือ วิทัญญู และอมเรศ มาอุปสมบทในสำนัก ของใต้เท้านั้น

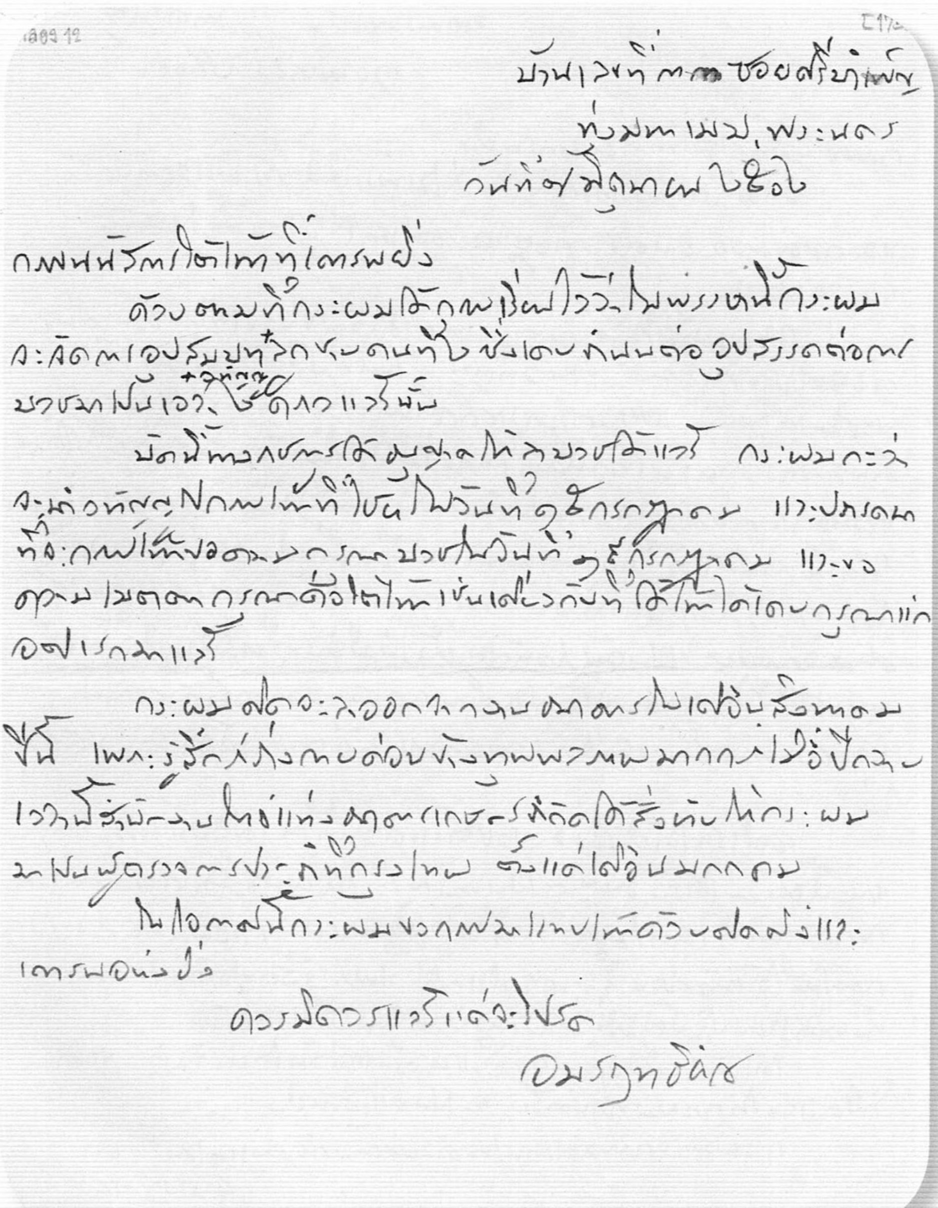
กระผมเสียใจที่จะกราบเรียนว่าจะได้ตัวมาบวชเพียงคนเดียว คืออมเรศ ผู้เดียว ส่วนวิทัญญู ผมเห็นเพิ่งมีความประสงค์อุปสมบท บวชไม่ได้ในปีนี้ เพราะกระทรวงศึกษาฯ ต้องการคนที่จะส่งไปเรียน ด้านวิศวกรรมไฟฟ้าเท่าที่หาได้ไม่ได้ จึงต้องส่งวิทัญญูไปโดย และนอกจากวิทัญญูจะต้องไปทำงานในหน้าที่ด้านวิศวกรรม เท่าที่มีที่นั่นแล้ว แต่ยังต้องทำหน้าที่วิศวกรออกแบบและ สถาปัตยกรรมด้วย ตามความต้องการของกระทรวง ศึกษาธิการ ผมเห็นว่าวิทัญญูยังไม่มีโอกาสที่แก่ตัวพอที่ จะบวชในปีนี้ ถ้าคนนั้นมีศรัทธาต่อการบวชมากพอคงมีทางต่อไป และกระผมยังไม่อาจที่จะพยากรณ์ได้ว่าต่อไปจะได้บวชหรือ ไม่

อมเรศได้ขึ้นไปลาบวชตั้งแต่วันที่ ๓ เดือนนี้แล้ว แต่ ขณะนี้ยังไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทราบว่า กระผมจะให้นำตัวอมเรศ ไปกราบเท้าที่ไชยาในราววันที่ ๖ ๗ มิถุนายน กระผมต้องขอ กราบเท้าใต้เท้าก่อนที่จะนำอมเรศไป เพราะรู้สึกสงสัยใต้เท้ามาก ที่จะได้เรียนปรึกษาเกี่ยวกับการบวชของอมเรศด้วย

ใต้เท้าจะมีโอกาสอยู่ที่ไชยาตั้งแต่วันใดถึงวันใด ขอได้ โปรดแจ้งให้กระผมทราบด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

กระผมขอกราบมาแทบเท้าด้วยความสักการะและเคารพยิ่ง

[illegible]

บ้านเลขที่ ๓๓ ซอยศรีบำเพ็ญ
ทุ่งมหาเมฆ, พระนคร
วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๐๖

กราบนมัสการเจ้าคุณท่านที่เคารพยิ่ง

ด้วยตามที่กระผมได้กราบเรียนไว้ว่าในพรรษาหน้ากระผมจะคิดตามเอาสมบัติจักรพรรดิทั้ง ซึ่งเคยทำผลต่ออุปสรรคต่อการบวชมาเป็นเวลา +๒๐ปีเศษ ได้ตกลงแล้วนั้น

บัดนี้ทางราชการได้อนุญาตให้ลาบวชได้แล้ว กระผมกะว่าจะมากราบนมัสการเจ้าคุณท่านในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม และปรารถนาที่จะกราบเรียนขอความกรุณาบวชในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม และขอความเมตตากรุณาติดต่อให้เช่นเดียวกับที่ได้ให้โดยกรุณาแก่องค์ประกาศแล้ว

กระผมตั้งใจจะลาออกจากราชการในเดือนสิงหาคมปีนี้ เพราะรู้สึกว่าจะทนต่อบังคับของพวกผู้มากกว่าไม่ได้อีกต่อไป เวลานี้ยังพักผ่อนโดยแท้จริง ตลอดเกษียรที่ติดต่อเรื่องนั้นให้กระผมมาเป็นผู้ตรวจการประจำที่กรุงเทพ ตั้งแต่เดือนมกราคม

ในโอกาสนี้กระผมขอกราบนมัสการเจ้าคุณท่านด้วยความเคารพอย่างสูง

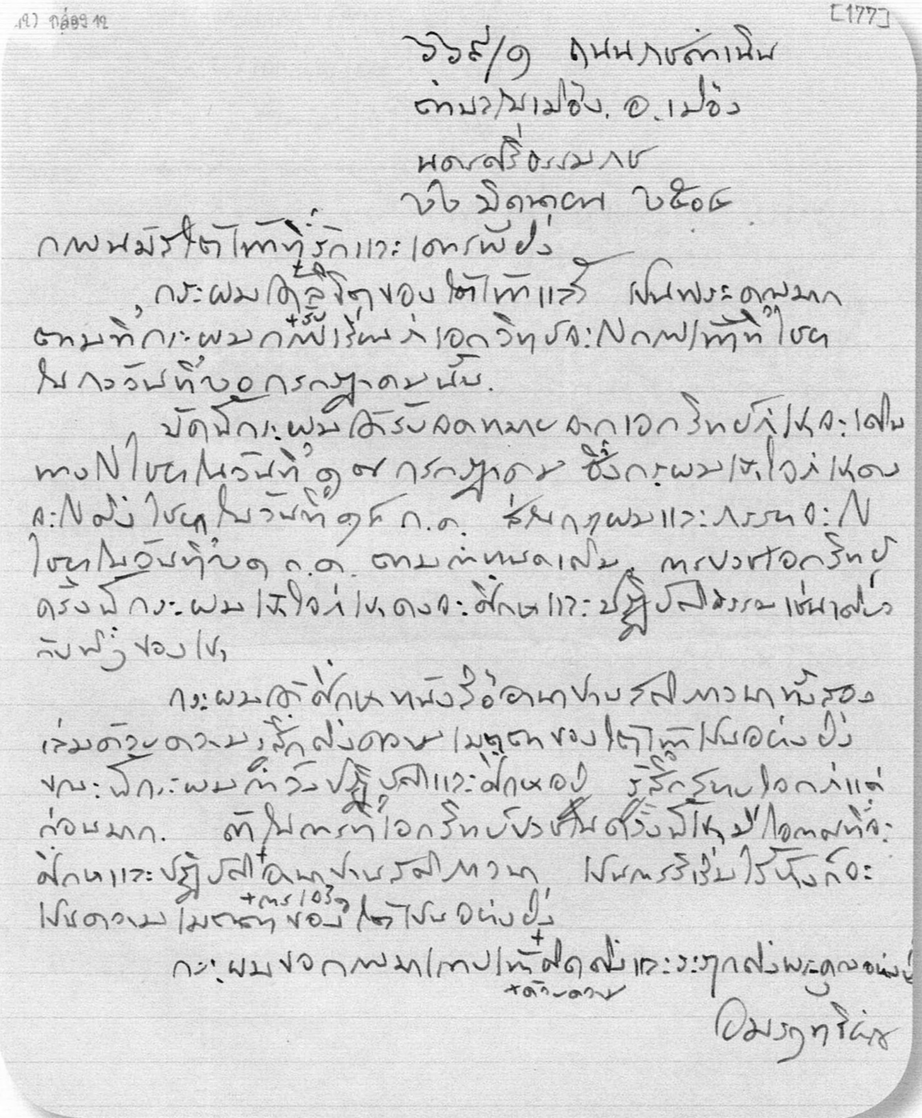
ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด
อัมรฤทธิ์ชัย

๒๖๕/๓ ถนนศรีดำเนิน
ตำบลในเมือง อ.เมือง
นครศรีธรรมราช
๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๖

กราบนมัสการใต้เท้าที่รักเคารพยิ่ง

จอกวิทย์ หลวง ลูกชายของกระผม ได้รับอนุญาตจากทางราชการให้อุปสมบทได้ตามความประสงค์แล้ว และได้กราบเท้าใต้เท้าให้บวชวันที่ ๑๘ หรือ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๐๖ กำหนดวันอุปสมบทในวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๐๖ (ตรงกับวันอาทิตย์) ร่วมกับกระผมกับภรรยา และผู้ที่จะไปส่งในพิธีร่วม ๓ คน จะไปถึงไชยาในวันศุกร์ที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๖ โดยรถไฟขบวนนครศรี-ชุมพร. แต่เห็นจะไม่สามารถเฝ้าใต้เท้าที่สวนโมกข์ได้ กระผมจึงขอฝากลูกพบเท้าที่วัดไชยาในวันเสาร์ที่ ๒๒ เว้นแต่จะมีรถหรือเรือที่จะไปถึงสวนได้ ก็จะไปกราบเท้าที่สวนโมกข์

กระผมขอกราบนมัสการแทบเท้าด้วยความเคารพอย่างยิ่ง
จอมบุญทรัพย์

(๔) กล่อง ๑๒ [177]

๖๖๕/๑ ถนนราชดำเนิน
ตำบลในเมือง. อ.เมือง
นครศรีธรรมราช
๖๖ มิถุนายน ๒๕๐๔

กัลยาณมิตรท่าน[illegible]ที่รักและเคารพยิ่ง

กระผมได้ลิขิตของท่านแล้ว เป็นพระคุณมาก ตามที่กระผมได้เรียนว่าเอกวิทย์จะมาหาท่านที่ไชยาในราววันที่ ๒ กรกฎาคม นั้น.

บัดนี้กระผมได้รับจดหมายจากเอกวิทย์ว่าเขาจะเดินทางมาไชยาในวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ซึ่งกระผมเข้าใจว่าเขาจะมาถึงไชยาในวันที่ ๑๘ ก.ค. ส่วนกระผมและภรรยาจะไปถึงในวันที่ ๒๐ ก.ค. ตามกำหนดเดิม. ครั้งนี้กระผมเข้าใจว่าเขาตั้งใจจะศึกษาและปฏิบัติธรรม เช่นเดียวกับพี่ๆ ของเขา

กระผมได้ศึกษาหนังสือ[illegible]ทั้งสองเล่มด้วยความรู้สึกส่วนตัว เมตตาของท่านเป็นอย่างยิ่ง ขณะนี้กระผมกำลังปฏิบัติและศึกษาอยู่ รู้สึกว่าง่ายกว่าแต่ก่อนมาก. ถ้ามีการที่เอกวิทย์จะเข้าใจถึงสิ่งที่เขาจะศึกษาและปฏิบัติ[illegible] เป็นการเริ่มไว้นั้นก็จะเป็นความเมตตาของท่านอย่างยิ่ง

กระผมขอกราบเท้าให้สุดสิ้นและระลึกถึงพระคุณอย่างยิ่ง

[illegible]

วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จังหวัดนครราชสีมา

๒๐ มิถุนายน ๒๕๐๔

นมัสการท่านอาจารย์ที่เคารพอย่างสูง

ตามที่กระผมได้กราบนมัสการท่านอาจารย์ในโอกาสที่ท่านอาจารย์ขึ้นไปอบรมผู้พิพากษา และได้รับความกรุณาจากท่านอาจารย์ให้ข้าราชการครูของวิทยาลัย ฯ คือ นายดิเรก มานะพงษ์ ได้อุปสมบทและศึกษาธรรมวินัยกับท่านอาจารย์นั้น นับเป็นความเมตตาเป็นอย่างสูง ต่อมาก็มีข้าราชการครูของวิทยาลัยอีกหนึ่งคน ที่มีจิตศรัทธาที่จะได้อุปสมบทและศึกษาธรรมวินัยกับท่านอาจารย์ คือ นายเอกชัย สุนทรพงศ์ ทั้งสองคนนี้ได้รับอนุญาตจากทางราชการให้อุปสมบทได้แล้ว กระผมจึงขอกราบนมัสการเพื่อท่านอาจารย์ได้โปรดเมตตรับไว้อีกหนึ่งคน ทั้งสองคนนี้มีความประพฤติและจิตใจดีพอที่กระผมเชื่อถือได้ว่าจะตั้งใจศึกษาธรรมวินัยโดยตลอด

ในวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ทั้งสองคนนี้จะได้ออกเดินทางจากนครราชสีมา พร้อมกับเอกวิทย์ น้องชายของกระผม และคงจะมาถึงไชยาประมาณคืนวันที่ ๑๘ ส่วนกระผมคงจะได้ลงมานมัสการท่านอาจารย์ประมาณวันที่ ๒๓ กรกฎาคม นี้.

โดยความเคารพอย่างสูง

(วทัญญู ณ ถลาง)

.๑ (1/6) กล่อง ๑ [31]

สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
สำนักงานชั่วคราว สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์
[illegible] บางเขน กรุงเทพ ๙

10 กุมภาพันธ์ 2512

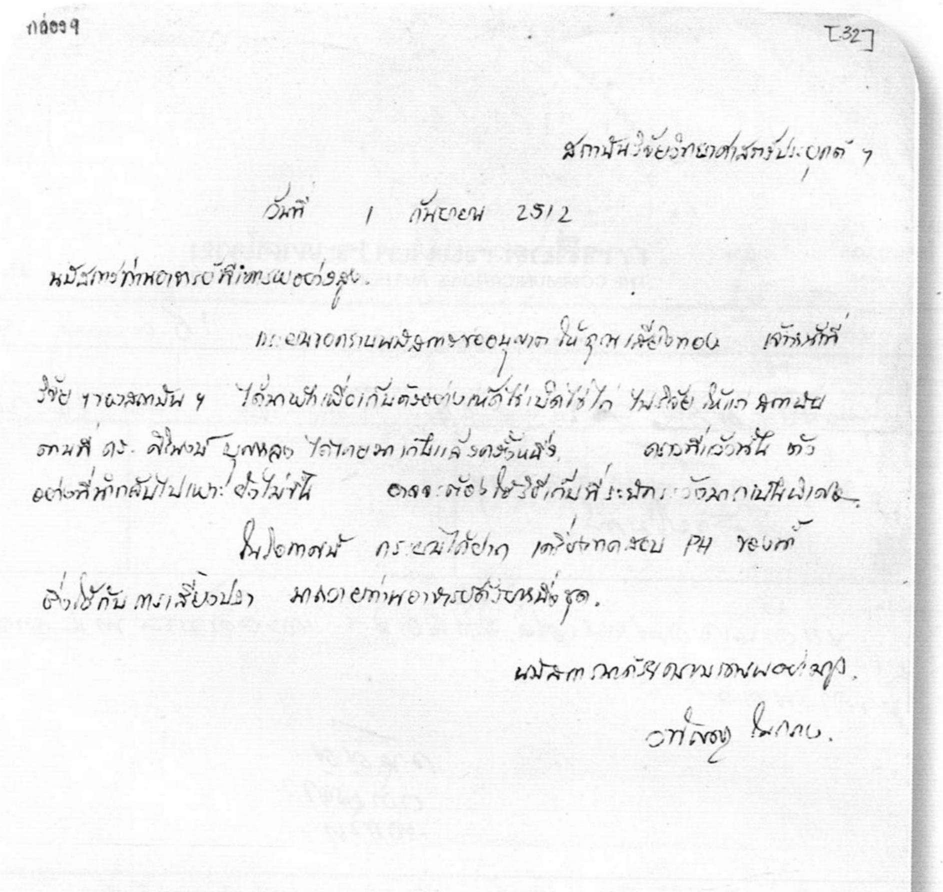
นมัสการ ท่านอาจารย์ที่เคารพนับถืออย่างสูง

กระผมมีลูกศิษย์อยู่คนหนึ่ง ชื่อ คุณ ทวี [illegible] ได้เคยสอนมาในมหาวิทยาลัย และได้ไปร่วมทำงานอยู่ด้วยที่วิทยาลัย[illegible] ๆ นครราชสีมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ แต่ขณะนี้ คุณเขา ได้ลาออกจากราชการ และมาอยู่ที่กรุงเทพ ๆ ก็ยังไปมาหาสู่ และ คุยกันถึงเรื่องพุทธศาสนาด้วย, ปรัชญา บ้าง และเรื่องงานการทั่วไปบ้าง โดยเหตุนี้ และ ความเป็นผู้ชอบธรรมชาติที่[illegible] กระผม ซึ่งเห็นด้วยทันที เมื่อ คุณทวี มาปรึกษาว่า ในพรรษานี้ ได้ลาอุปสมบท และตั้งใจจะลงมาอุปสมบทกับท่านอาจารย์ เพราะ[illegible]กระผม และ เพื่อนๆ ของเขา คือ [illegible], [illegible], และ [illegible] กระผม จึงขอกราบนมัสการท่านอาจารย์ได้โปรดกรุณาพิจารณารับเป็น พระอุปัชฌาจารย์ กระผม มั่นใจว่า คุณทวี จะศึกษาพระธรรมวินัยได้เป็นอย่างดี ด้วยเป็นผู้ที่มีศรัทธา และมีพื้นเดิมดี อยู่แล้ว กระผมคิดว่า กระผมคงจะได้มีโอกาสลงมานมัสการท่านอาจารย์[illegible]ในปีนี้. และได้ชวน หมอ[illegible]ไว้แล้ว

นมัสการมาด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง.

จรัญ [illegible].

(จรัญ [illegible])

กล่อง ๑

[32]

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ฯ

วันที่ 1 กันยายน 2512

นมัสการท่านอาจารย์ที่เคารพอย่างสูง.

กระผมขอกราบนมัสการขออนุญาต ให้คุณเสถียร ทอง [illegible] เจ้าหน้าที่วิจัย ฯลฯ สถาบันฯ ได้มาพักเพื่อเก็บตัวอย่างน้ำใช้เปิดใช้ไก่ [illegible] ตามที่ ดร. สิไพบูลย์ บุญหลง ได้กราบเรียนแล้วครั้งหนึ่ง. ตามที่แล้วนั้น ตัวอย่างที่หักลับไปเพราะยังไม่พอ [illegible] ตลอดจะต้องใช้วิธีเก็บที่ระมัดระวังมากเป็นพิเศษ.

ในโอกาสนี้ กระผมได้ฝาก เครื่องทดสอบ PH ของ [illegible] ส่งให้กับ [illegible] มาถวายท่านอาจารย์ด้วยหนึ่งชุด.

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง.

[illegible]

BIA ๆ.1/๒๒ (1/6) กล่อง๑

โทรเลขจ่าย
TELEGRAM

[33]

การสื่อสารแห่งประเทศไทย
THE COMMUNICATIONS AUTHORITY OF THAILAND

ท. 101

ที่ทำการ .... รับจากที่ทำการ .... วันที่ 6 มิ.ย. 2528 เวลา 16.๐๐ น. พนักงานรับ ....

ทางสาย/เลขลำดับรับผ่าน 15

ที่ทำการต้นทาง ดุสิต 541 | จำนวนคำ 24 | วันที่รับฝาก 6 | เวลารับฝาก 14.30

คำสั่งพิเศษ .... | หมายเหตุของทางการ | ตราประจำวัน

ชื่อผู้รับ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

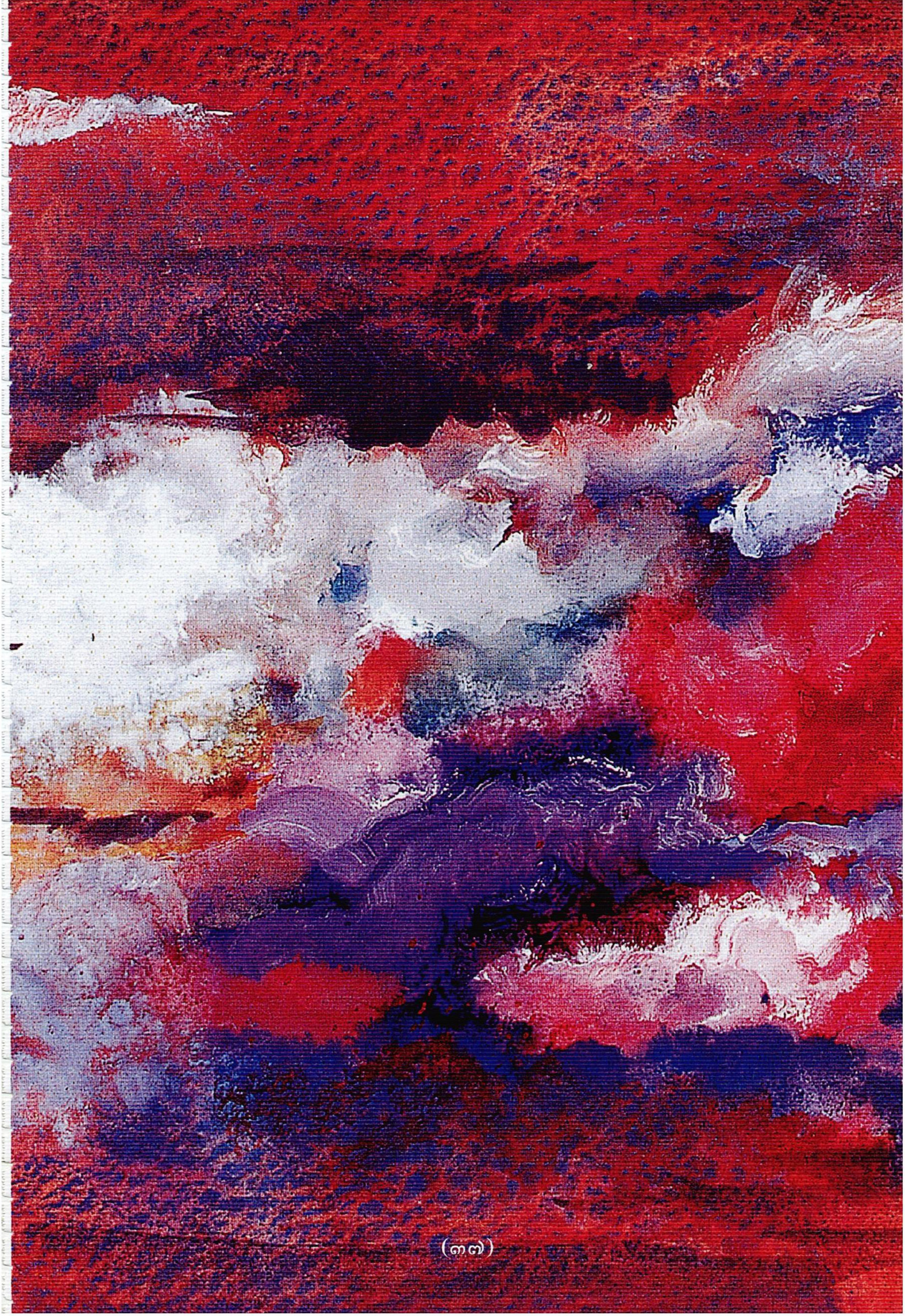
ที่อยู่ สวนโมกข์

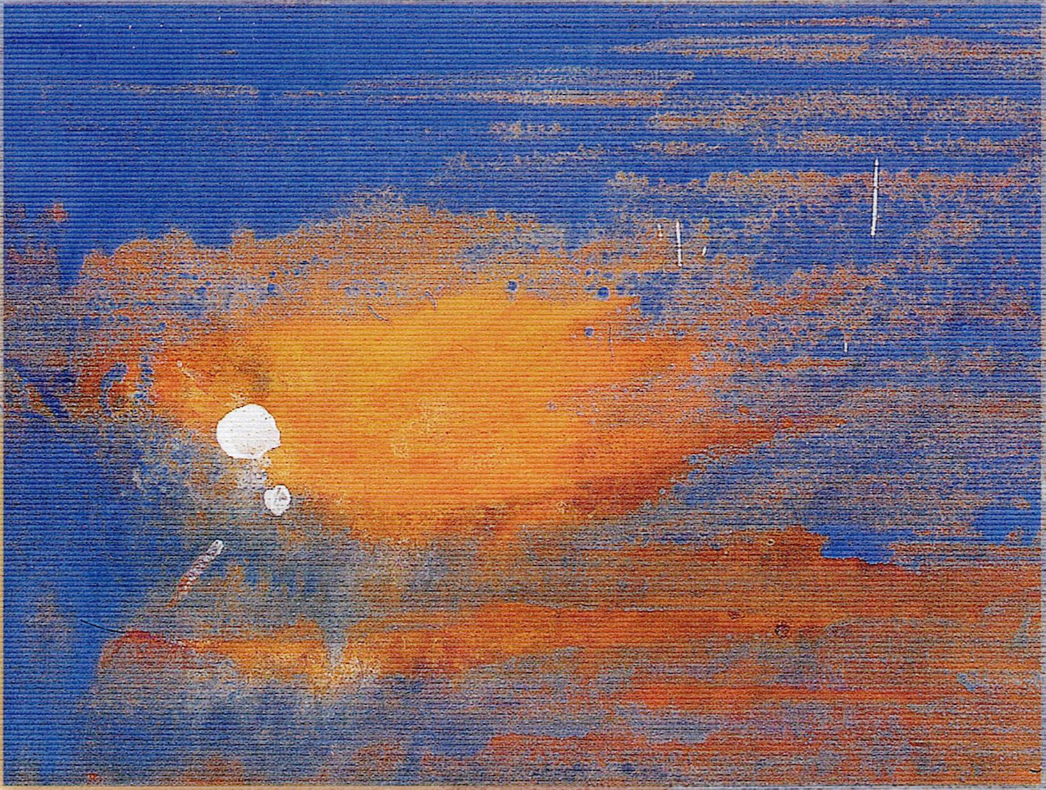
ปลายทาง ....

ข้อความ ขอถวายความเคารพพระศรีรัตนตรัย ขอถวายพระพรท่านอาจารย์
ที่เคารพยิ่ง

[illegible]
[illegible]
[illegible]

โทรเลขจะถึงผู้รับเร็วไว ถ้าให้จ่าหน้าละเอียดชัดเจน หากมีคำร้องใดๆโปรดแนบ "ต้นฉบับโทรเลข" นี้ไปด้วย

ภาคหนึ่ง

ว่าด้วยบันทึกชึนเชา ของครูบาฮวงโป (ตวนชิ) แห่งนิกายเซ็น

[รวมบันทึกคำสอนและคำสนทนา ระหว่างเป่ยสุ่ย (Pei Hsu) กับท่านครูบาฮวงโป (Huang Po) ในขณะที่ท่านครูบาพักอยู่ในเมืองชึนเชา (Chun Chou)]

๑

ท่านครูบาได้กล่าวกับข้าพเจ้าว่า :

พระพุทธเจ้าทั้งปวง และสัตว์โลกทั้งสิ้น ไม่ได้เป็นอะไรเลย นอกจากเป็นเพียง *จิตหนึ่ง* (One mind) นอกจาก *จิตหนึ่ง* นี้แล้ว มิได้มีอะไรตั้งอยู่เลย. ๑

จิตหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ปราศจากการตั้งต้นนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้น[๑] และไม่อาจจะถูกทำลายได้เลย. มันไม่ใช่เป็นของมีสีเขียวหรือสีเหลือง และไม่มีทั้งรูป

---

๑. คำว่า ไม่ได้เกิด ในที่นี้ มิได้หมายถึงความเป็นอมตะ แต่หมายถึงสิ่งตรงข้ามจากการเกิดเท่านั้น หรือจะขยายความออกไปว่า มันเป็นสิ่งที่ไม่ยอมรับอำนาจของความเปลี่ยนแปลงก็ได้. –ผู้แปลเป็นไทย

ไม่มีทั้งการปรากฏ. มันไม่ถูกนับรวมอยู่ในบรรดาสิ่งทั้งที่มีการตั้งอยู่ และไม่มีการตั้งอยู่. มันไม่อาจจะถูกลงความเห็นว่า เป็นของใหม่หรือของเก่า. มันไม่ใช่ของยาวของสั้น ของใหญ่ ของเล็ก. ทั้งนี้เพราะมันเหนือขอบเขตเหนือการวัด เหนือการตั้งชื่อ เหนือการทิ้งร่องรอยไว้ และเหนือการเปรียบเทียบทั้งหมดทั้งสิ้น. ๒

จิตหนึ่ง นี้ เป็นสิ่งที่เธอเห็นว่าตำตาเธออยู่แท้ๆ แต่จงลองไปใช้เหตุผล (ว่ามันเป็นอะไร เป็นต้น) กับมันเข้าดูซิ, เธอจักหล่นลงไปสู่ความผิดพลาดทันที สิ่งนี้เป็นเหมือนกับความว่างอันปราศจากขอบทุกๆ ด้าน ซึ่งไม่อาจหยั่งหรือวัดได้. ๓

จิตหนึ่ง นี้เท่านั้น เป็น *พุทธะ.* ไม่มีความแตกต่างระหว่าง *พุทธะ* กับสัตว์ทั้งหลาย. เพียงแต่ว่าสัตว์โลกทั้งหลาย ไปยึดมั่นต่อรูปธรรมต่างๆ เสีย และเพราะเหตุนั้น จึงได้แสวงหาพุทธภาวะจากภายนอก. การแสวงหาของสัตว์เหล่านั้นนั่นเอง ทำให้เขาพลาดจาก *พุทธภาวะ.* การทำเช่นนั้นเท่ากับการใช้สิ่งซึ่งเป็น *พุทธะ* ให้เที่ยวแสวงหา *พุทธะ* และการใช้จิตให้เที่ยวจับฉวย *จิต.*[๑] แม้เขาเหล่านั้น จะได้พยายามจนสุดความสามารถของเขาอยู่ตั้งกัปป์หนึ่งเต็มๆ เขาก็จะไม่สามารถลุถึงมันได้เลย. เขาไม่รู้ว่าถ้าเขาเองเพียงแต่หยุดความคิดปรุงแต่ง[๒] และหมดความกระวนกระวายเพราะการแสวงหาเสียเท่านั้น, *พุทธะ* ก็จะปรากฏตรงหน้าเขา, เพราะว่า *จิต* นี้ ก็คือ *พุทธะ* นั่นเอง และ *พุทธะ* ก็คือ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง นั่นเอง สิ่งๆ นี้ เมื่อปรากฏอยู่ที่สามัญสัตว์จะเป็นสิ่งเล็กน้อยก็หาไม่, และเมื่อปรากฏอยู่ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะเป็นสิ่งใหญ่หลวง ก็หาไม่. ๔

* * * *

---

๑. กล่าวให้ฟังง่ายที่สุด ก็เหมือนคนสวมหมวกอยู่แล้ว เที่ยวหาหมวก เพราะไม่รู้จักหมวก. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. ความคิดปรุงแต่ง คือความไม่รู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง แล้วก็เกิดความคิดขึ้นในรูปต่างๆ เรื่อยไป ด้วยอำนาจของความไม่รู้ ผสมกับอำนาจของสิ่งแวดล้อมปรุงแต่งอยู่. –ผู้แปลเป็นไทย

๒

สำหรับการบำเพ็ญปารมิตาหก[๑] ก็ดี การบำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติที่คล้ายๆ กันอีกเป็นจำนวนมากก็ดี หรือการได้บุญมากมายนับไม่ถ้วน เหมือนจำนวนเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาก็ดี เหล่านี้นั้น จงคิดดูเถิด ถ้าเมื่อเธอเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสัจจะพื้นฐานในทุกๆ กรณีอยู่แล้ว (คือเป็น *จิตหนึ่ง* หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพุทธะทั้งหลายอยู่แล้ว) เธอก็ไม่ควรพยายามจะเพิ่มเติมอะไรให้แก่สิ่งซึ่งสมบูรณ์อยู่แล้วนั้น ด้วยการบำเพ็ญวัตรปฏิบัติต่างๆ ซึ่งไร้ความหมายเหล่านั้น มิใช่หรือ. เมื่อไรโอกาสอำนวยให้ทำ ก็ทำมันไป และเมื่อโอกาสผ่านไปแล้ว อยู่เฉยๆ ก็แล้วกัน. ๕

ถ้าเธอยังไม่เห็นตระหนักอย่างเด็ดขาดลงไปว่า *จิต* นั้น คือ *พุทธะ* ก็ดี. และถ้าเธอยังยึดมั่นถือมั่น ต่อรูปธรรมต่างๆ อยู่ก็ดีต่อวัตรปฏิบัติต่างๆ อยู่ก็ดี และต่อพิธีการบำเพ็ญบุญกุศลต่างๆ อยู่ก็ดี แนวความคิดของเธอก็ยังผิดพลาดอยู่ และไม่เข้าร่องเข้ารอยกันกับ *ทาง*[๒] ทางโน้นเสียเลย ๖

จิตหนึ่ง นั่นแหละ คือ *พุทธะ*, ไม่มีพุทธะอื่นใดที่ไหนอีก ไม่มีจิตอื่นใดที่ไหนอีก. มันแจ่มจ้าและไร้ตำหนิ เช่นเดียวกับความว่าง คือมันไม่มีรูปร่างหรือปรากฏการณ์ใดๆ เลย. การใช้จิตของเธอให้ปรุงความคิดฝันไปต่างๆ นั้น เท่ากับเธอละทิ้งเนื้อหาอันเป็นสาระเสีย แล้วไปผูกพันตัวเองกับรูปธรรม ซึ่งเป็นเหมือนกับเปลือก. ๗

พุทธะ ซึ่งมีอยู่ตลอดกาลนั้น ไม่ใช่พุทธะทางรูปธรรม หรือพุทธะของความยึดมั่นถือมั่น. การปฏิบัติปารมิตาทั้งหก และการบำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ

---

๑. ปารมิตาทั้งหก คือ ทาน ศีล ขันติ วิริยะ สมาธิ และปัญญา.

๒. ทาง ทางโน้น คำนี้เป็นสำนวนที่ต้องการความหมายเป็นพิเศษ คือหมายถึงวิธีการปฏิบัติที่ทำให้จิตหนึ่ง หรือพุทธะแท้ ปรากฏตัวได้เท่านั้น. –ผู้แปลเป็นไทย

ที่คล้ายคลึงกันอีกเป็นจำนวนนับไม่ถ้วน ด้วยเจตนาที่จะได้เป็นพุทธะสักองค์หนึ่งนั้น เป็นการปฏิบัติชนิดคืบหน้าไปทีละขั้นๆ. แต่ *พุทธะ* ซึ่งมีอยู่ตลอดกาลดังที่กล่าวแล้วนั้น หาใช่พุทธะที่ลุถึงได้ ด้วยการปฏิบัติเป็นขั้นๆ เช่นนั้นไม่. ๘

เรื่องมันเพียงแต่ตื่น และลืมตาต่อ *จิตหนึ่ง* นั้นเท่านั้น และไม่มีอะไรที่จะต้องบรรลุถึงอะไร. นี่แหละ คือ *พุทธะ* ที่แท้จริง. *พุทธะ* และสัตว์โลกทั้งหลาย คือ *จิตหนึ่ง* นี้เท่านั้น ไม่มีอะไรอื่นนอกไปจากนี้อีกเลย. ๙

* * * *

๓

จิต เป็นเหมือนความว่าง ซึ่งภายในนั้น ย่อมไม่มีความสับสน และความไม่ดีต่างๆ ดังจะเห็นได้ในเมื่อดวงอาทิตย์ผ่านไปในที่ว่างนั้น ย่อมส่องแสงไปได้ทั้งสี่มุมโลก. เพราะว่าเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น และให้ความสว่างทั่วทั้งพื้นโลก ความว่างที่แท้จริงนั้น ก็ไม่ได้สว่างขึ้น; และเมื่อพระอาทิตย์ตก ความว่างก็ไม่ได้มืดลง. ปรากฏการณ์ของความสว่างและความมืด ย่อมสับเปลี่ยนซึ่งกันและกัน แต่ธรรมชาติของความว่างยังคงไม่เปลี่ยนแปลงอยู่นั่นเอง. ๑๐

จิต ของ *พุทธะ* และของสัตว์ทั้งหลาย ก็เป็นเช่นนั้น. ถ้าเธอมองดู *พุทธะ* ว่าเป็นผู้แสดงออกซึ่งความปรากฏของสิ่งที่บริสุทธิ์ผ่องใสและรู้แจ้ง ก็ดี, หรือมองดูโลกทั้งหลาย ว่าเป็นผู้แสดงออกซึ่งความปรากฏของสิ่งที่โง่เง่า มืดมน และมีอาการสลบไสลก็ดี, ความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้น อันเป็นผลเกิดมาจากความยึดมั่นต่อรูปธรรมนั้น จะกันเธอไว้เสีย จากความรู้อันสูงสุด ถึงแม้ว่าเธอจะได้ปฏิบัติมาตลอดกี่กัปป์นับไม่ถ้วน ประดุจเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาแล้วก็ตาม. ๑๑

มีแต่ *จิตหนึ่ง* นี้เท่านั้น และไม่มีสิ่งอื่นใด แม้แต่อนุภาคเดียวที่จะอิงอาศัยได้ เพราะว่า *จิต* นั่นเอง คือ *พุทธะ*. ถ้าพวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่องทาง *ทาง* ทางโน้น ยังไม่ลืมตาต่อสิ่งซึ่งเป็นสาระ กล่าวคือ *จิต* นี้, พวกเธอจะต้องปิดบัง *จิต* นั้นเสีย ด้วยความคิดปรุงแต่งของเธอเอง. พวกเธอจะเที่ยวแสวงหาพุทธะนอก

ตัวเธอเอง และพวกเธอจะยังคงยึดมั่นต่อรูปธรรมทั้งหลาย, ต่อการปฏิบัติเมาบุญต่างๆ และสิ่งอื่นๆ ทำนองนั้น. ทั้งหมดนี้ เป็นอันตราย และไม่ใช่หนทางอันนำไปสู่ความรู้อันสูงสุดที่กล่าวนั้น แต่อย่างใดเลย. ๑๒

* * * *

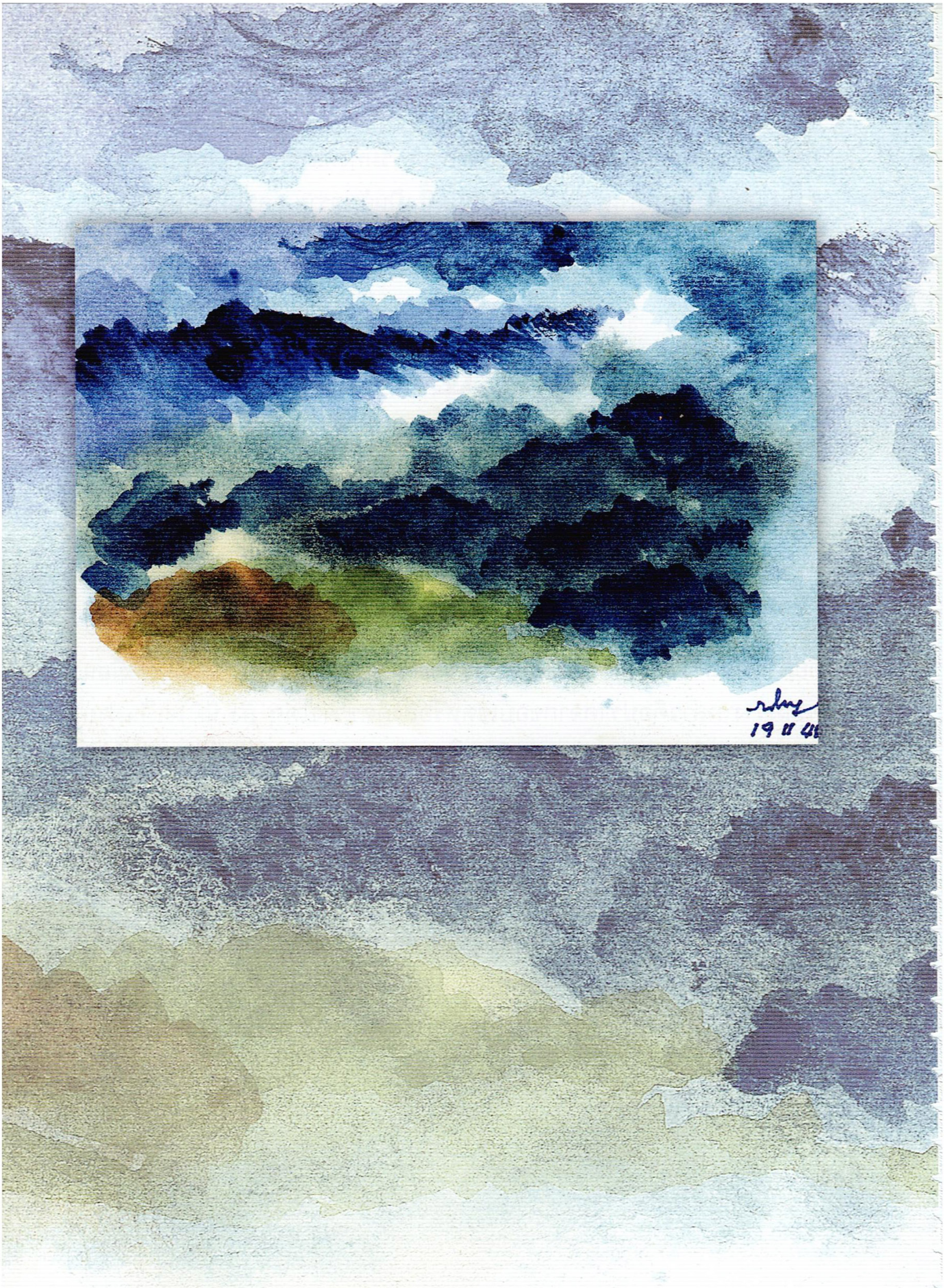
๔

การถวายทานใดๆ ต่อพระพุทธเจ้าทั้งปวงในสากลโลก ไม่เท่ากับการถวายทานต่อผู้ที่ดำเนินตาม *ทาง* ทางโน้น แม้เพียงคนเดียว ซึ่งเป็นผู้กำจัดความคิดปรุงแต่งเสียได้แล้ว. เพราะเหตุใดเล่า? เพราะบุคคลประเภทนั้น ย่อมไม่ก่อความคิดในรูปใดๆ ทั้งสิ้น ๑๓

เนื้อแท้แห่ง *สิ่งสูงสุด* สิ่งนั้น โดยภายในแล้ว ย่อมเหมือนกับไม้หรือหินคือภายในนั้นปราศจากความเคลื่อนไหว และโดยภายนอกแล้ว ย่อมไม่เหมือนความว่าง กล่าวคือปราศจากขอบเขตหรือสิ่งกีดขวางใดๆ *สิ่ง* นี้มิใช่เป็นฝ่ายนามธรรม (หรือฝ่ายกรรตุการก) หรือฝ่ายรูปธรรม (หรือฝ่ายกรรมการก), มันไม่มีที่ตั้งเฉพาะ ไม่มีรูปร่าง และไม่อาจจะหายไปได้ ๑๔

ผู้ที่รีบไปให้ถึง ก็ไม่กล้าเข้าไป เพราะกลัวว่าจะพุ่งลงไปสู่ที่ว่าง โดยไม่มีสิ่งใดจะให้เกาะ หรือให้อาศัยไม่ให้ตก. เมื่อเป็นอย่างนั้น เขาจึงดูอยู่ที่ขอบและถอยออกมา. ข้อนี้ เล็งถึงพวกแสวงหาความหลุดพ้นโดยการเรียนรู้. เพราะฉะนั้น พวกที่แสวงหาความหลุดพ้นโดยการเรียนรู้ จึงมีมากเหมือนขนสัตว์, และพวกที่ได้ประสบความรู้ แห่ง *ทาง* ทางโน้นด้วยใจตนเอง มีน้อยเหมือนขนสัตว์. ๑๕

* * * *

๕

พระโพธิสัตว์มัญชุศรี เป็นตัวแทนกฎแห่งธรรมที่เป็นมูลฐานของสัตว์ และพระโพธิสัตว์สมันตภัทร เป็นตัวแทนกฎแห่งกรรม. สิ่งแรกหมายถึงกฎแห่งความว่างอันแท้จริง และไม่ถูกจำกัดขอบเขต, และสิ่งหลัง หมายถึงการเคลื่อนไหวที่ไม่รู้จักหมดกำลัง ซึ่งอยู่ภายนอกวงเขตของรูปธรรม. ๑๖

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นตัวแทนของความเมตตากรุณาอันไม่มีสิ้นสุด, พระโพธิสัตว์ มหาสถามะ เป็นตัวแทนของปัญญาอันยิ่งใหญ่, และวิมลกีรติ* เป็นตัวแทนของชื่ออันไร้ตำหนิ. คำว่าไร้ตำหนิเล็งถึงธรรมชาติอันแท้จริงของสิ่งทั้งปวง, ในเมื่อคำว่า ชื่อ เล็งถึงรูปร่าง; ถึงกระนั้น รูปโดยแท้จริงก็ยังเป็นสิ่งเดียวกันกับธรรมชาติที่แท้จริง, ดังนั้นจึงเกิดมีคำรวมว่า "ชื่ออันไร้ตำหนิ" ดังนี้. ๑๗

คุณสมบัติทั้งหลายนี้ ซึ่งถูกทำเป็นบุคลาธิษฐาน ว่าเป็นโพธิสัตว์ผู้ยิ่งใหญ่ชื่อนั้นชื่อนี้ขึ้นมาเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งซึ่งมีประจำอยู่ในคนเรา และก็ไม่แยกออกไปต่างหากจาก *จิตหนึ่ง* ที่กล่าวแล้ว. จงลืมตาดูมันเถิด, มันอยู่ที่ตรงนั้นเอง. พวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น เมื่อไม่ลืมตาต่อสิ่งๆ นี้ ซึ่งมีอยู่ในใจของเธอเองแล้ว, และยึดมั่นถือมั่นต่อปรากฏการณ์ต่างๆ หรือแสวงหาสิ่งบางสิ่งฝ่ายรูปธรรมจากภายนอกใจของเธอเอง อยู่ดังนี้แล้ว ย่อมเท่ากับหันหลังให้ต่อ *ทาง* ทางโน้นด้วยกันทุกคน. ๑๘

เม็ดทรายแห่งแม่น้ำคงคานั้นน่ะหรือ! พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงทรายเหล่านี้ว่า : "ถ้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และพระโพธิสัตว์ทั้งปวงทุกๆ พระองค์ รวมทั้งพระอินทร์และเทพเจ้าทั้งหมด พากันเดินไปบนทรายนั้น ทรายเหล่านั้นก็ไม่มีความยินดีปรีดาอะไร : และถ้าโค แกะ สัตว์เลื้อยคลาน และมดแมลงต่างๆ ทั้งหลาย

---

* วิมลเกียรตินิทเทสสูตร เป็นพระสูตรที่สำคัญของมหายาน เสถียร โพธินันทะ แปลไทยแล้ว มีจำหน่ายที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย บางลำภู กทม. เล่มละ ๑๕ บาท

จะพากันเหยียบย่ำ เลื้อยคลานไปบนมัน ทรายนั้นก็ไม่รู้สึกโกรธ. สำหรับเพชรนิลจินดาและเครื่องหอม ทรายนั้นก็ไม่มีความปรารถนา. และสำหรับความปฏิกูลของคูถและมูตรอันมีกลิ่นเหม็น ทรายนั้นก็ไม่มีความรังเกียจ". ๑๙

* * * *

๖

จิต นี้ มิใช่จิตซึ่งเป็นความคิดปรุงแต่ง. มันเป็นสิ่งซึ่งอยู่ต่างหากปราศจากการเกี่ยวข้องกับรูปธรรมโดยสิ้นเชิง. ฉะนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายและสัตว์โลกทั้งปวง จึงไม่แตกต่างกันเลย. ถ้าพวกเธอเพียงแต่สามารถปลดเปลื้องตนเอง ออกมาเสียจากความคิดปรุงแต่งเท่านั้น พวกเธอจะประสบความสำเร็จทุกอย่าง. ๒๐

แต่ถ้าพวกเธอ ซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น ไม่ปลดเปลื้องตัวเองจากความคิดปรุงแต่งเสียให้ได้ฉับพลันแล้ว แม้จะเพียรพยายามอยู่กัปป์แล้วกัปป์เล่า เธอก็จะไม่ประสบความสำเร็จนั้นเลย. ถ้าพวกเธอผูกพันอยู่กับการปฏิบัติเพื่อหวังบุญต่างๆ ตามแบบของยานทั้งสาม[๑] อยู่ดังนี้ เธอจะไม่สามารถลุถึงความรู้แจ้งเลย. ๒๑

อย่างไรก็ดี การรู้แจ้งแทงตลอดต่อ *จิตหนึ่ง* นี้ อาจจะมีได้ทั้งจากการปฏิบัติซึ่งกินเวลาน้อยหรือกินเวลานาน. มีอยู่หลายคนที่เมื่อได้ฟังคำสอนนี้แล้วสามารถปลดเปลื้องความคิดปรุงแต่งออกจากตนได้โดยแว็บเดียว. แต่ก็ยังมีพวกอื่น ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างนี้ โดยการปฏิบัติตามหลักแห่งศรัทธา ๑๐ ภูมิ ๑๐ กรรมบถ ๑๐ และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และยังมีพวกอื่นอีก ซึ่งประสบความ

---

๑. ยานทั้ง ๓ นี้ หมายถึงลัทธินิกายอื่น ซึ่งมิใช่เซ็น ซึ่งพวกนิกายเซ็นเห็นเป็นของงุ่มง่าม. –ผู้แปลเป็นไทย

สำเร็จหลังจากการปฏิบัติตามหลักแห่งภูมิ ๑๐ ในความก้าวหน้าของพระโพธิสัตว์.[๑] แต่ไม่ว่าเขาจะอยู่เหนือความคิดปรุงแต่งเหล่านั้นได้ด้วยทางที่ยาวหรือสั้นก็ตาม ผลที่ลุถึง ก็มีแต่สิ่งเดียว คือภาวะแห่ง *สภาวะ* อย่างหนึ่งเท่านั้น : ที่แท้ไม่มีการบำเพ็ญบุญและการทำให้เห็นแจ้งอะไร ที่ต้องทำ. คำพูดที่ว่า ไม่มีอะไรที่ต้องลุถึงนั้น มันไม่ใช่คำพูดพล่อยๆ แต่เป็นความจริง. ๒๒

ยิ่งกว่านั้นไปอีก ไม่ว่าเธอจะประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของเธอได้ด้วยเวลาชั่วความรู้สึกแว็บเดียว หรือตลอดเวลาอันยาวนาน แห่งการบำเพ็ญตามหลัก แห่งภูมิทั้งสิบของความก้าวหน้าของพระโพธิสัตว์ก็ตาม ผลที่ได้รับก็จะเป็นอย่างเดียวกัน, เพราะภาวะแห่ง *สภาวะ* อันนี้ เป็นสิ่งซึ่งไม่มีอันดับลดหลั่น. เพราะฉะนั้นวิธีอย่างหลัง จึงเป็นวิธีที่ทำให้เสียเวลาเป็นกัปป์ๆ ด้วยต้องทนทุกข์และพากเพียรเปล่าๆ โดยไม่จำเป็น.[๒] ๒๓

* * * *

๗

การสร้างสมความดีและความชั่ว ทั้งสองอย่างนี้ เนื่องมาจากความยึดมั่นถือมั่นต่อรูปธรรม. ผู้ที่ยึดมั่นในรูปธรรม ซึ่งทำความชั่ว จะต้องทนรับการเกิดแล้วเกิดอีก ด้วยประการต่างๆ อย่างไม่จำเป็น. ส่วนผู้ที่ยึดมั่นในรูปธรรมซึ่งทำความดี ก็ทำตัวเองให้ตกลงไปเป็นทาสของความพยายาม มันจะเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นผู้ขาดแคลนอยู่เสมอ โดยเท่าเทียมกัน ในทั้งสองกรณี. มันจะเป็นการดีเสียกว่า ถ้าหากว่าเขาจะทำให้เกิดความเห็นแจ้งในตนเองอย่างฉับพลันและในการที่จะยึด *หลักธรรม* อันเป็นหลักมูลฐานของสัตว์ทั้งหลาย ดังที่กล่าวแล้ว. ๒๔

---

๑. เป็นระเบียบการปฏิบัติอย่างมากมาย วิจิตรพิสดาร ซึ่งไม่มีในคัมภีร์ฝ่ายเถรวาท, และยิ่งไปกว่าเถรวาท.

๒. พวกนี้ถือว่า เมื่อไม่ทำอะไร เพราะอยากได้ หรืออยากลุถึงอะไรเลย นั่นแหละ สภาวะเดิมที่ปราศจากทุกข์ จะปรากฏตัวออกมาเอง. –ผู้แปลเป็นไทย

หลักธรรม ที่กล่าวนี้ ก็คือ จิต ซึ่งถ้านอกไปจากนั้นแล้ว ก็ไม่มีหลักธรรมใดๆ เลย; และ จิต นี่แหละ คือ *หลักธรรม* ซึ่งถ้านอกไปจากนั้นแล้ว มันก็ไม่มีจิต. จิต นั้น โดยตัวมันเอง ก็ไม่ใช่จิต, แต่ถึงกระนั้น มันก็ยังมิใช่จิต. การที่กล่าวว่า จิต นั้นมิใช่จิตดังนี้นั่นแหละ ย่อมหมายความถึงสิ่งบางสิ่ง ซึ่งมีอยู่จริง. ขอให้มีความเข้าใจอย่างนิ่งเงียบเถิด! ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น. ๒๕

จงเลิกละการคิดและการอธิบายเสียให้หมดสิ้น. เมื่อนั้น เราอาจจะกล่าวได้ว่า คลองแห่งคำพูดได้ถูกตัดขาดไปแล้ว และพฤติของจิตก็ถูกเพิกถอนขึ้นโดยสิ้นเชิงแล้ว. ๒๖

จิต นั้น คือ *พุทธโยนิ*[๑] อันบริสุทธิ์ ที่มีประจำอยู่แล้วในคนทุกคน. สัตว์ซึ่งมีความรู้สึกนึกคิดกระดุกกระดิกได้ทั้งหมดก็ดี, และพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระโพธิสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงก็ดี. ล้วนแต่เป็นของสิ่งหนึ่งแห่ง *ธรรมชาติ* อันหนึ่งนี้เท่านั้น และไม่แตกต่างกันเลย. ความแตกต่างทั้งหลาย เกิดขึ้นจากความคิดผิดๆ เท่านั้น และย่อมนำไปสู่การก่อสร้างกรรมทั้งหลายทั้งปวงทุกชนิดไม่มีหยุด ๒๗

* * * *

๘

ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ ดั้งเดิมของเรานั้น โดยความจริงอันสูงสุดแล้ว เป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายแห่งความเป็นตัวตนแม้แต่สักปรมาณูเดียว. *สิ่ง* นี้เป็น *ความว่าง*, เป็นสิ่งที่มีอยู่ในที่ทุกแห่ง สงบเงียบและไม่มีอะไรเจือปน; มันเป็นศานติสุขที่รุ่งเรืองและเร้นลับ; และก็หมดกันเพียงเท่านั้นเอง. จงเข้าไปสู่สิ่งนี้ให้ลึกซึ้ง โดยการลืมตาต่อมัน ด้วยตัวเธอเองเถิด. ๒๘

---

๑. หมายถึงกำเนิดและต้นตอแห่งความเป็นพุทธะ. –ผู้แปลเป็นไทย

สิ่งซึ่งอยู่ตรงหน้าเธอนั่นแหละ คือ *สิ่ง* สิ่งนั้น ในอัตราที่เต็มที่ทั้งหมดทั้งสิ้นของมัน และสมบูรณ์ถึงที่สุดแล้ว. ไม่มีอะไรนอกไปจากนี้อีกแล้ว. ถึงแม้เธอได้ก้าวไปจนถึง *ความเป็นพุทธะ* โดยผ่านทางภูมิทั้งสิบ แห่งความก้าวหน้าของพระโพธิสัตว์ ทีละขั้นๆ ไปตามลำดับ จนกระทั่งวาระสุดท้าย และเธอได้ลุถึงความรู้แจ้งเต็มที่โดยแว็บเดียวก็ตาม, เธอก็จะเพียงแต่ได้เห็นแจ้ง ซึ่ง *ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ* อันนั้น ซึ่งที่แท้ก็ได้มีอยู่ในตัวเธอเองแล้วตลอดเวลา. การปฏิบัติก้าวหน้าตามลำดับดังกล่าวแล้วทั้งหมดของเธอนั้น ก็หาได้เป็นการเพิ่มอะไรให้แก่ *สิ่ง* สิ่งนี้ไม่เลย แม้แต่หน่อยเดียว. ๒๙

ในที่สุด เธอก็จะมองเห็นว่า การบำเพ็ญบุญและผลที่เธอจะได้รับมาตลอดเวลาเป็นกัปป์ๆ นั้น ไม่มีอะไรมากไปกว่าการกระทำในความฝันอันไร้ตัวจริง. นั่นแหละ คือข้อที่ว่า ทำไมพระตถาคตจึงตรัสว่า : "โดยแท้จริงแล้ว เราตถาคตไม่ได้ลุถึงอะไรจากการตรัสรู้ที่สมบูรณ์ และไม่มีอะไรยิ่งกว่า. ถ้ามีอะไรที่ได้ลุถึงแล้ว[๑] พระพุทธเจ้าทีปังกร ก็จะไม่ทรงทำการพยากรณ์เกี่ยวกับเรา" ดังนี้. ๓๐

พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า : "*ธรรมสภาวะ* นี้ เป็นสิ่งซึ่งไม่มีทางที่จะถูกแยกเป็นฝักฝ่ายโดยเด็ดขาด เช่น ไม่เป็นของสูงหรือของต่ำ, และมันมีชื่อว่า *โพธิ*" *สิ่ง* นี้ คือจิตล้วนๆ ที่กล่าวแล้วนั่นแหละ. มันเป็นสิ่งที่ทำให้กำเนิดของทุกๆ สิ่ง. และไม่ว่าจะปรากฏออกมาเป็นแม่น้ำ และภูเขาในโลก ซึ่งมีรูปร่าง หรือเป็นสิ่งอื่นที่ไม่มีรูปร่าง หรือเป็นสิ่งที่ซึมแทรกอยู่ทั่วสากลโลกก็ตาม มันก็ยังเป็นสิ่งซึ่งไม่มีทางที่จะถูกแยกเป็นฝักฝ่ายอยู่นั่นเอง, ไม่มีทางที่จะเกิดสมญานามต่างๆ เช่น สมญาว่า "ตัวเอง" หรือ "ผู้อื่น" ขึ้นมาได้เลย. ๓๑

*   *   *   *

---

๑. คำกล่าวทำนองนี้ เป็นสำนวนของท่านฮวงโปเอง ที่ถือว่าการตรัสรู้ ไม่มีผู้ตรัสรู้ สิ่งที่ถูกตรัสรู้ สิ่งที่ไม่ถูกตรัสรู้ และผู้ที่ไม่ตรัสรู้ใดๆ เลย เพราะความเป็นของว่างด้วยกันทั้งหมด และท่านถือว่า แม้พระพุทธะทีปังกร ก็ทรงมีหลักอย่างนี้ ซึ่งมีอ้างหลายแห่ง โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง. –ผู้แปลเป็นไทย

๙

จิต ล้วนๆ นี้ ซึ่งเป็นที่กำเนิดของสิ่งทุกสิ่ง ย่อมส่องแสงอยู่ตลอดกาล และส่องความสว่างจ้าแห่งความสมบูรณ์ของมันเอง ลงบนสิ่งทั้งปวง, แต่ชาวโลกไม่ประสีประสาลืมตาต่อมัน ไปมัวเข้าใจเอาแต่สิ่งซึ่งทำหน้าที่ดู ทำหน้าที่ฟัง ทำหน้าที่รู้สึก และทำหน้าที่คิดนึก ว่านั่นแหละคือ *จิต*. เขาเหล่านั้นถูกการดู การฟัง การรู้สึก และการคิดนึกของเขาเอง ทำเขาให้ตาบอด เขาจึงไม่รู้สึกต่อแสงอันสว่างจ้าของสิ่งซึ่งเป็นต้นกำเนิดของฝ่ายจิต. ๓๒

ถ้าเขาเหล่านั้น จะเพียงแต่ได้ขจัด ความคิดปรุงแต่ง เสียชั่วแว็บเดียวเท่านั้น สิ่งซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวงดังที่กล่าวนั้น จะแสดงตัวมันเองออกมาทันที เหมือนดวงอาทิตย์ที่โผล่ขึ้นมาท่ามกลางที่ว่างและส่องสว่างทั่วจักรวาล โดยปราศจากสิ่งบดบังและขอบเขต. ๓๓

เพราะฉะนั้น ถ้าพวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น มุ่งทำความก้าวหน้าโดยการดู การฟัง การรู้สึก และการคิดนึกอยู่ เมื่อถูกหลอกโดยสัญญาต่างๆ ของเธอเองเสียแล้ว ทางที่เธอจะเดินตรงไปยัง *จิต* โน้นก็จะถูกตัดขาดออก และเธอก็จะหาทางเข้าไม่พบ. ๓๔

พวกเธอจงเพียงแต่มองให้เห็นชัดว่า แม้ *จิต* จริงแท้นั้น จะเป็นสิ่งที่ถูกกล่าวรวมอยู่กับสัญญาเหล่านี้ก็ตาม มันก็ไม่ได้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นส่วนประกอบของสัญญาเหล่านี้ แต่ก็ไม่ได้แยกออกไปต่างหากจากสัญญาเหล่านี้. ๓๕

เธอไม่ควรตั้งต้นการใช้เหตุผลไปจากสัญญาเหล่านี้ หรือยอมให้มันก่อความคิดปรุงแต่งขึ้นมา, แม้กระนั้น เธอก็ไม่ควรแสวงหา *จิตหนึ่ง* นั้น ในที่ต่างหากไปจากสัญญาเหล่านั้น หรือละทิ้งสัญญาเหล่านั้นเสีย ในการคิดค้น *ธรรม* นั้นของเธอ. พวกเธออย่าเก็บมันไว้ และอย่าทิ้งมันเสีย หรือพวกเธออย่าอยู่ในมัน และอย่าแยกไปจากมัน. เบื้องบนก็ตาม เบื้องล่างก็ตาม และรอบๆ ตัวเธอก็ตาม

สิ่งทุกสิ่งย่อมมีอยู่เองตามปรกติ เพราะว่าไม่มีที่ไหนที่อยู่ภายนอกขอบวงของ *พุทธะ* หรือ *จิต* นั้น. ๓๖

* * * *

๑๐

เมื่อชาวโลกได้ฟังคำกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมทรงถ่ายทอด *ธรรม* คือ *จิต*, เขาก็พากันเหมาเอาว่า มีอะไรบางสิ่ง ซึ่งจะต้องลุถึงหรือเห็นแจ้งต่างหากไปจาก *จิต* และเพราะเหตุนั้น เขาจึงใช้ *จิต* เพื่อการแสวงหา *ธรรม* โดยไม่รู้เลยว่า *จิต* และ *ธรรม* ซึ่งเป็นสิ่งที่เขาพากันแสวงหานั้น เป็นสิ่งๆ เดียวกัน. ๓๗

จิต ไม่ใช่สิ่งซึ่งอาจนำไปใช้แสวงหาสิ่งอื่น นอกจาก *จิต* เพราะถ้าทำดังนั้นแม้เวลาล่วงไปแล้ว เป็นล้านๆ กัปป์ วันแห่งความสำเร็จก็ยังไม่โผล่มาให้เห็นอยู่นั่นเอง. การทำตามวิธีนั้นไม่สามารถจะนำมาเปรียบกันได้กับวิธีแห่งการขจัดความคิดปรุงแต่งโดยฉับพลัน ซึ่งนั่นแหละ คือตัว *ธรรม* อันเป็นหลักมูลฐาน. ๓๘

เหมือนอย่างว่านักรบคนหนึ่ง เขาลืมไปว่าได้ประดับไข่มุกของตนไว้ที่หน้าผากตัวเองเรียบร้อยแล้ว กลับเที่ยวแสวงหามันไปในที่ทุกแห่ง เขาอาจจะเที่ยวหาไปทั่วทั้งโลก แต่ก็มิอาจจะพบมันได้. แต่ถ้าเผอิญมีใครสักคนหนึ่งซึ่งรู้ว่านักรบคนนั้นทำผิดอยู่อย่างไร แล้วไปชี้ไข่มุกที่หน้าผากของเขา ให้เขาเห็น นักรบคนนั้นก็จะเกิดความรู้แจ้งขึ้นในทันทีทันใดนั้น ว่าไข่มุกได้อยู่ที่นั่นแล้วตลอดเวลา. ๓๙

ข้อนี้ฉันใด เรื่องของพวกเธอก็เป็นฉันนั้น คือถ้าพวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น กำลังสำคัญผิดเกี่ยวกับ *จิต* จริงแท้ของเธอเอง คือจับฉวยความจริงไม่ได้ว่า *จิต* นั่นแหละ คือ *พุทธะ* ดังนี้แล้วพวกเธอก็จะต้องเที่ยวแสวงหาพุทธะนั้น ไปในที่ทุกหนทุกแห่ง เฝ้าสาละวนอยู่แต่กับการบำเพ็ญวัตรปฏิบัติ และการเก็บเกี่ยวผลของการปฏิบัติ มีประการต่างๆ มัวหวังอยู่แต่การที่จะลุถึงซึ่งความรู้แจ้ง โดยการปฏิบัติที่ค่อยๆ คืบ ค่อยๆ คลาน ไปด้วยอาการเช่นนี้เท่านั้น.

แต่แม้ว่าจะได้แสวงหา ด้วยความขยันขันแข็งอยู่ตลอดเวลาเป็นกัปป์ๆ พวกเธอก็ไม่สามารถลุถึง *ทาง* ทางโน้นได้เลย. ๔๐

วิธีการอย่างนี้ ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้กับวิธีการชนิดฉับพลัน กล่าวคือการขจัดความคิดปรุงแต่ง โดยอาศัยความรู้อันเด็ดขาดว่าไม่มีอะไรเลยที่จะตั้งอยู่อย่างไม่ต้องแปรผัน ไม่มีอะไรเลย ที่จะอิงอาศัยได้ ไม่มีอะไรเลย ที่จะมอบความไว้วางใจได้ ไม่มีอะไรเลยที่ควรจะเข้าไปอยู่อาศัย ไม่มีอะไรเลย ที่ตั้งอยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำ. ๔๑

มันต้องโดยการป้องกัน ไม่ให้ความคิดปรุงแต่งเกิดขึ้นมาให้ได้เท่านั้น ที่พวกเธอจะสามารถรู้แจ้งเห็นจริงต่อ *โพธิ*; และเมื่อเธอทำได้ ดังนั้น เธอก็จะเห็นแจ้งต่อ *พุทธะ* ซึ่งมีอยู่ใน จิต ของเธอเองตลอดเวลา ได้จริง! ๔๒

ความดิ้นรนตลอดเวลาเป็นกัปป์ๆ เหล่านั้น จะพิสูจน์ตัวมันเองให้เห็นว่าเป็นความพากเพียรที่เสียแรงเปล่า อย่างมหึมา; เปรียบเหมือนกับเมื่อนักรบผู้นั้นได้พบไข่มุกของเขาแล้ว เขาก็เพียงแต่ค้นพบสิ่งซึ่งแขวนอยู่ที่หน้าผากของเขาเองมาตลอดเวลาแล้วเท่านั้น; และเหมือนกับการพบไข่มุกของเขานั่นเอง ที่แท้ก็ไม่มีอะไรที่ต้องทำ เกี่ยวกับความเพียรของเขา ที่ไปเที่ยวค้นหามันทุกหนทุกแห่ง. เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า : "โดยแท้จริงแล้ว เราตถาคตไม่ได้ลุถึงผลอะไรจากการตรัสรู้ที่สมบูรณ์และที่ไม่มีอะไรอื่นยิ่งกว่า". ๔๓

โดยทรงเกรงว่าประชาชนจะไม่เชื่อคำตรัสข้อนี้ พระองค์จึงทรงดึงความสนใจมายังสิ่งซึ่งมนุษย์เห็นได้ โดยการเห็น ๕ วิธี[๑] และสิ่งซึ่งมนุษย์พูดกันอยู่แล้วด้วยการพูด ๕ วิธีดุจกัน. ดังนั้นคำกล่าวนี้ จึงมิใช่คำพูดพล่อยๆ แต่ประการใดเลย แต่ได้แสดงถึงสัจจะอันสูงสุดทีเดียว ๔๔

* * * *

---

๑. คือเห็นด้วยตาเนื้อ ตาทิพย์ ตาปัญญา ตาธรรม และตาพุทธะ.

–ผู้แปลเป็นไทย

๑๑

นักศึกษา *ทาง* ทางโน้น ควรจะแน่แก่ใจว่า ธาตุทั้งสี่ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายนั้น ไม่ได้ทำให้เกิดมี "ตัวตน" ขึ้นมาได้ และ "ตัวตน" ก็มิใช่เป็นความมีอยู่จริง, และเพราะว่ามันว่างจากข้อเท็จจริงอันนี้เองทำให้ลงสันนิษฐานได้ว่า ร่างกายนั้น ไม่ใช่ทั้ง "ตัวตน" ไม่ใช่ทั้งความมีอยู่จริง. ๔๕

ยิ่งไปกว่านั้นอีก, ส่วนประกอบ ๕ ส่วน ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นจิต (ตามที่รู้กันอยู่ทั่วไป) ก็ไม่ก่อให้เกิด "ตัวตน" หรือความมีอยู่จริงขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้น จึงสันนิษฐานลงไปได้ว่า จิต (ซึ่งเรียกกันว่าตัวตน) นั้น ไม่ได้เป็นทั้ง "ตัวตน" หรือทั้งความมีอยู่จริง. ๔๖

อวัยวะแห่งอายตนะทั้งหก[๑] (รวมสมองอยู่ด้วย) พร้อมทั้งสัญญา ๖ อย่าง[๒] และอารมณ์ ๖ ชนิด[๓] ของสัญญานั้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดโลกทางอายตนะขึ้นมานี้ ก็เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการทำความเข้าใจในทำนองเดียวกันกับที่กล่าวนั้น. ๔๗

สิ่งทั้ง ๑๘ สิ่ง ซึ่งเนื่องด้วยอายตนะดังที่กล่าวแล้วนั้น จะโดยแยกกันหรือรวมกันก็ตาม ย่อมเป็นของว่าง. มันมีอยู่แต่ *จิต-ต้นกำเนิด* ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกจำกัดในทุกทิศทุกทาง และประกอบด้วยความไม่มีอะไรเจือปนอย่างเด็ดขาด. ๔๘

* * * *

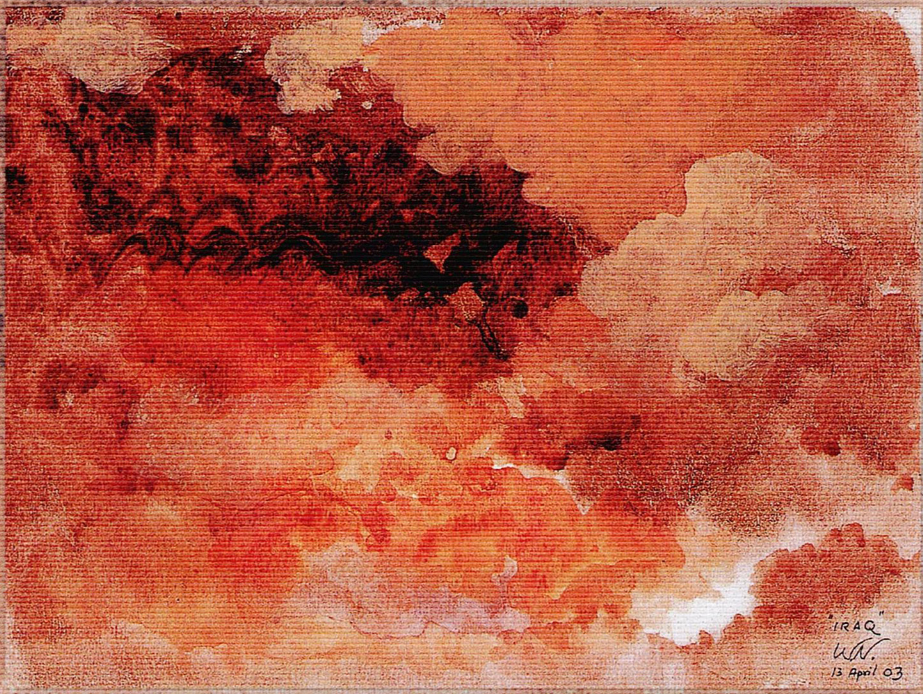
---

๑. คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ (ซึ่งใช้คำว่าสมองในที่นี้).

๒. คือความรู้สึกในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในสัมผัสทางผิวหนัง และในความรู้สึกทางใจ.

๓. คือในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางผิวหนัง และความรู้ทางใจเอง.

–ผู้แปลเป็นไทย

"IRAQ"
13 April 03

๑๒

ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ ย่อมมีการกินอย่างมีกิเลสตัณหาและการกินอย่างมีสติปัญญา. เมื่อร่างกายซึ่งประกอบอยู่ด้วยธาตุทั้งสี่ กระวนกระวายอยู่เพราะการบีบคั้นของความหิว และเธอต้องให้อาหารแก่มัน ถ้าปราศจากการละโมบ ก็เรียกว่าเป็นการกินอย่างมีสติปัญญา. ๔๙

ในทำนองที่ตรงกันข้าม ถ้าเธอมีความยินดีอย่างตะกละในอาหารที่มีความสะอาดและรสอร่อย ก็เชื่อว่าเธอยอมให้มีการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย อันเป็นความรู้สึก ที่เกิดจากความเข้าใจผิดขึ้นมาแล้ว การที่เพียงแต่จะปรนเปรออวัยวะทางรส โดยปราศจากการรู้แจ้งว่า เมื่อไรหรือเพียงไหน เป็นการบริโภคที่เพียงพอแล้วนั่นแหละ คือการบริโภคอย่างมีกิเลสตัณหา. ๕๐

* * * *

๑๓

พวกสาวก (ยาน) ลุถึงการตรัสรู้ โดยการฟังธรรม ดังนั้น เขาจึงถูกเรียกว่าสาวก. พวกสาวกเหล่านั้น ไม่มีความเข้าใจอย่างทั่วถึงต่อจิตของตนเอง แต่ก็ได้ยอมให้ความคิดต่างๆ เกิดขึ้นจากการฟังธรรมนั้น. ๕๑

ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะได้ยิน ถึงความมีอยู่ของ *โพธิ* และ *นิพพาน* โดยทางกำลังจิตที่เหนือธรรมชาติมนุษย์ก็ตาม หรือโดยบังเอิญมีโชคดีก็ตาม หรือจากการได้ยินได้ฟังคำสอนก็ตาม, เขาจะลุถึง *ความเป็นพุทธะ* ได้ ก็ต้องหลังจากเวลาอันยืดยาว ทั้ง ๓ กัปป์ล่วงไปแล้วเท่านั้น. วิธีทั้ง ๓ นี้ เป็นวิธีของพวกสาวก (ยาน) ดังนั้นเขาจึงถูกขนานนามว่า *สาวกพุทธะ*. ๕๒

แต่การทำตัวเองให้ลืมตาโดยฉับพลัน ต่อความจริงที่ว่า *จิต* ของเธอนั่นแหละ คือ *พุทธะ* และว่า ไม่มีอะไรที่จะต้องบรรลุหรือไม่มีอะไรสักสิ่งเดียว

ที่จะต้องปฏิบัติ; นี้คือวิธีชั้นยอดสุด; นี่คือวิธีที่จะทำให้เป็น *พุทธะ* ได้อย่างแท้จริง. ๕๓

สิ่งที่ควรกลัวมีอยู่แต่ว่า พวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น เมื่อความคิดเกิดขึ้นแม้แต่เพียงอย่างเดียว ก็จะกลายเป็นว่า เธอได้สร้างสิ่งกีดขวางขึ้นระหว่างเธอเองกับ *ทาง* ทางโน้นเสียแล้ว. ๕๔

จากขณะจิตหนึ่งถึงขณะจิตหนึ่ง ก็ไม่มี (การก่อ) รูป (ของความคิดปรุงแต่ง), จากขณะจิตหนึ่งถึงขณะจิตหนึ่ง ก็ไม่มีการกระทำ (กรรม). นั่นแหละคือวิธีที่จะเป็น *พุทธะ* ละ. ๕๕

ถ้าพวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น ปรารถนาที่จะเป็น *พุทธะ* พวกเธอไม่ต้องศึกษาคำสอนใดๆ หมด จงเรียนแต่เพียงว่า ทำอย่างไร จึงจะเว้นขาดจากการแสวงหา หรือการผูกพันตัวเอง ต่อสิ่งทุกสิ่งเท่านั้น. เมื่อไม่มีอะไรถูกแสวงหา ข้อนี้หมายความว่า จิต ไม่ถูกทำลาย; สิ่งซึ่งไม่เกิดและไม่ถูกทำลายนั่นแหละ คือ *พุทธะ.* ๕๖

วิธีการตั้งแปดหมื่นสี่พันวิธี สำหรับต่อสู้กับสิ่งซึ่งเป็นมายาหลอกลวงจำนวนแปดหมื่นสี่พันอย่างนั้น เป็นเพียงคำพูดอย่างบุคลาธิษฐาน เพื่อชักชวนคนให้มาสู่ *ประตู* นี้เท่านั้น. ๕๗

ตามที่แท้จริง ไม่มีสักอย่างเดียว ที่มีอยู่จริง. การสลัดสิ่งทุกๆ สิ่งออกไปเสีย นั่นแหละ คือ *ตัวธรรม*, ผู้ซึ่งเข้าใจความจริงข้อนี้นั่นแหละ คือ *พุทธะ*, แต่การสลัดสิ่งที่เป็นมายา *ทุกสิ่ง* ออกไปเสียนั้น ต้องไม่เหลือธรรมะอะไรๆ ไว้ให้ยึดถือกันอีกจริงๆ. ๕๘

* * * *

๑๔

ถ้าพวกเธอผู้ซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น ประสงค์จะได้ความรู้เรื่องของสิ่งอันเร้นลับใหญ่หลวงนี้ พวกเธอก็เป็นเพียงแต่เว้นขาดจากการยึดมั่นถือมั่นต่อสิ่งทุกสิ่งเสีย เว้นแต่ *จิต* นั้นอย่างเดียว. ๕๙

การกล่าวว่า *ธรรมกาย* ที่แท้จริงของ *พุทธะ* ย่อมเหมือนกับ *ความว่าง* นั้น เป็นวิธีกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ของการที่จะกล่าวว่า *ธรรมกาย* คือ *ความว่าง* หรือว่า *ความว่าง* คือ *ธรรมกาย* ก็ตาม. ๖๐

คนทั้งหลายมักจะอวดอ้างว่าง *ธรรมกาย* มีอยู่ในความว่าง และว่า *ความว่าง* บรรจุไว้ซึ่ง *ธรรมกาย* นี้เป็นเพราะเขาไม่รู้แจ้งเห็นจริง ว่าสิ่งทั้งสองนั้นเป็นเพียงของสิ่งเดียว และเป็นอันเดียวกัน. แต่ถ้าพวกเธอให้คำจำกัดความลงไปว่า *ความว่าง* นั้น เป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ ถ้าเป็นดังนั้น *ความว่าง* นั้นก็ไม่ใช่ *ธรรมกาย*, และถ้าพวกเธอให้คำจำกัดความลงไปว่า *ธรรมกาย* นั้น เป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ ถ้าเป็นดังนั้น *ธรรมกาย* นั้น ก็ไม่ใช่ *ความว่าง*. ๖๑

พวกเธอจงเพียงแต่ละเว้นเสียจากความคิด ที่เป็นไปในทางความมีตัวมีตน อันเกี่ยวกับ *ความว่าง* นั้นเสียเท่านั้น เพราะเมื่อเป็นดังนั้น นั่นแหละ คือ *ธรรมกาย* : และถ้าพวกเธอเพียงแต่ละเว้นเสียจากความคิดที่เป็นไปในทางความมีตัวมีตนใดๆ อันเกี่ยวกับ *ธรรมกาย* นั้น เสียเท่านั้น ก็พอแล้ว, ทำไมเล่า เพราะถ้าเป็นดังนั้น นั่นแหละ คือ *ความว่าง*. ๖๒

สิ่งทั้งสองนี้ ไม่แตกต่างจากกันและกันเลย หรือนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีความแตกต่างใดๆ ในระหว่างสามัญสัตว์ทั้งปวง กับพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, หรือระหว่างสังสารวัฏ กับนิพพาน, หรือระหว่างโมหะ กับ *โพธิ*, เมื่อใดรูปบัญญัติ[๑] เหล่านี้ถูกเพิกถอนไปแล้วทั้งหมดทั้งสิ้น นั่นแหละ คือ *พุทธะ*. ๖๓

---

๑. รูปบัญญัติ หมายถึงการบัญญัติชื่อ, และบัญญัติอย่างคติทวินิยม เช่นว่า ดี-ชั่ว, บุญ-บาป, พุทธะ-สามัญสัตว์ ฯลฯ. –ผู้แปลเป็นไทย

คนธรรมดาสามัญมองดูแต่สิ่งแวดล้อมรอบตัวเขา พร้อมกันนั้น พวกผู้ปฏิบัติฝ่าย *ทาง* ทางนี้ ก็มองดูไปยัง จิต, แต่ *ธรรม* ที่แท้จริงนั้น คือไม่ใส่ใจมันเลยทั้งสองอย่าง. ๖๔

อย่างแรก ง่ายพอใช้, แต่อย่างหลังนั้น ยากมาก, คนทั้งหลายไม่กล้าที่จะทำความรู้สึกว่าตนไม่มีจิตของตน โดยกลัวว่าจะตกลงไปในความว่าง ซึ่งปราศจากที่เกาะที่ยึด ในการตกนั้น. เพราะเขาเหล่านั้นไม่รู้ว่า *ความว่าง* นั้นไม่ได้เป็นความว่างอย่างที่พวกเขารู้กันอยู่ตามธรรมดา แต่เป็น *"เมือง"* [๑] แห่ง *ธรรม* อันแท้จริง. ๖๕

ธรรมชาติที่เป็นความรู้แจ้งทางฝ่ายจิตนี้ เป็นสิ่งที่ไม่มีการเริ่มต้น เป็นของเก่าเท่าความว่าง ไม่อยู่ใต้อำนาจของการเกิดหรือการทำลาย ไม่ตั้งอยู่ หรือไม่ได้ตั้งอยู่ ไม่ใช่ของมีมลทินหรือของบริสุทธิ์ ไม่อึกทึกครึกโครมหรือเงียบสงบ ไม่แก่ไม่หนุ่ม ไม่กินเนื้อที่ ไม่มีภายใน ไม่มีภายนอก ไม่มีขนาด ไม่มีรูปร่าง ไม่มีทั้งสีหรือเสียง. ๖๖

สิ่งนี้ เป็นสิ่งซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ หรือเป็นสิ่งที่ถูกแสวงหา ไม่อาจจะเข้าใจได้ด้วยปัญญา หรือความรู้, อธิบายไม่ได้ด้วยคำพูด สัมผัสไม่ได้อย่างวัตถุ หรือไม่อาจลุถึงได้ด้วยการประกอบบุญกุศลใดๆ. ๖๗

พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ รวมทั้งสิ่งซึ่งมีชีวิตที่เคลื่อนไหวได้ทั้งหมด ย่อมมีส่วนใน *ธรรมชาติของนิพพาน* อันใหญ่หลวงนี้ทั้งนั้น. ธรรมชาติที่กล่าวนี้ คือ *จิต; จิต* ก็คือ *พุทธะ* และ *พุทธะ* ก็คือ *ธรรม.* ๖๘

ความคิดใดๆ ที่ออกไปนอกลู่นอกทาง ของความจริงที่กล่าวนี้ ย่อมเป็นความคิดที่ผิดโดยสิ้นเชิง. พวกเธอไม่อาจจะใช้ *จิต* ให้แสวงหา *จิต,* ใช้ *พุทธะ* ให้แสวงหา *พุทธะ,* หรือใช้ *ธรรม* ให้แสวงหา *ธรรม.* ๖๙

---

๑. คำว่า เมือง ในที่นี้ มีความหมายเช่นคำว่าเมือง ในเมื่อการมีพูดว่า เมืองนรก เมืองสวรรค์ เมืองนิพพาน. –ผู้แปลเป็นไทย

เพราะฉะนั้น พวกเธอซึ่งเป็นนักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น ควรจะละเว้นขาดจากความคิดปรุงแต่งเสียทันที. ขอให้เข้าใจอย่างเงียบเฉียบ อย่างเดียวก็เป็นพอ! ๗๐

พฤติกรรมทางจิตไม่ว่าชนิดไหนหมด ย่อมนำเราไปสู่ความผิดพลาดทั้งนั้น. มีสิ่งที่ต้องทำอยู่ก็แต่เพียงการถ่ายทอด *จิต* ด้วย *จิต* เท่านั้น. นี้คือทัศนะอย่างเดียวที่ต้องถือไว้. ๗๑

จงระวังอย่าให้เพ่งเล็งไปทางภายนอก ไปยังสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทางวัตถุ. การเข้าใจผิดว่าสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทางวัตถุ มีอยู่เพื่อ *จิต* นั้น ก็เท่ากับไปเข้าใจโจรว่าลูกของเธอ.[๑] ๗๒

* * * *

๑๕

มันต้องเป็นไปในทางที่จะขจัดเสียซึ่งความโลภ ความโกรธ และความไม่รู้นั้น ด้วยความสำรวม ความสงบ และปัญญาตั้งอยู่. ถ้าไม่มีความหลงผิดแล้ว การตรัสรู้จะมีขึ้นได้อย่างไร? ด้วยเหตุนั้น ท่านโพธิธรรมจึงได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้ประกาศธรรมทั้งปวง โดยมุ่งหวังที่จะขจัดเสียซึ่งลู่ทางทุกๆ ชนิด แห่งความคิดปรุงแต่ง ถ้าฉันปราศจากความคิดปรุงแต่งโดยสิ้นเชิงแล้ว *ธรรมทั้งปวง* จะมีประโยชน์อะไรแก่ฉัน?[๒] ดังนี้. ๗๓

---

๑. มีเรื่องเล่าว่า คนคนหนึ่ง เข้าใจผิดในโจรคนหนึ่ง ว่าเป็นลูกชายของตน ที่หายสาบสูญไปนานแล้วจึงต้อนรับเขาอย่างอบอุ่น เป็นเหตุให้โจรขโมยเอาทรัพย์ที่มีอยู่ไปเกือบหมด. พวกที่มอบความไว้วางใจให้กับสิ่งต่างๆ ทางวัตถุ เป็นพวกที่ตกอยู่ในอันตรายที่จะต้องสูญเสียสิ่งที่มีค่าที่สุดกว่าสิ่งทั้งหลาย นั่นคือกุญแจ ที่จะใช้ไขปริศนาชีวิตเพื่อเปิดประตูพระนิพพาน. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. หมายความว่า ถ้าคนเราไม่มีความคิดปรุงแต่ง ก็จะไม่มีปัญหาที่จะต้องใช้ธรรมะเพื่อสิ่งใดๆ เลย เพราะไม่มีความทุกข์อยู่แล้ว. –ผู้แปลเป็นไทย

พวกเธอจงอย่าผูกพันตัวเองกับสิ่งใด นอกจากกับ *ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ* ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวง. สมมติว่าพวกเธอเอาเพชรพลอยจำนวนนับไม่ถ้วน ไปประดับเข้าที่ความว่าง จงคิดดูเถิดว่า มันจะติดอยู่ที่นั่นได้อย่างไร? ๗๔

ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ นั้น เป็นเหมือนกับความว่าง แม้เธอจะประดับมันด้วยบุญกุศลและปัญญา อันมากมายจนประมาณมิได้ ก็จงคิดดูเถิดว่า สิ่งเหล่านั้นจะติดอยู่ที่ *ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ* นั้น ได้อย่างไร?[๑] บุญและปัญญาชนิดนั้น ก็รังแต่จะปิดคลุมธรรมชาติดั้งเดิมของ *พุทธภาวะ* เสีย และทำให้มันกลายเป็นสิ่งที่เห็นไม่ได้ ไปเสียเท่านั้น. ๗๕

ลัทธิที่มีชื่อว่า "ลัทธิแสดงมูลฐานของจิต" (อันปฏิบัติกันอยู่ในนิกายอื่นบางนิกาย) นั้น วางหลักคำสอนไว้ว่า สิ่งทุกสิ่งก่อตั้งขึ้นในจิต และว่าสิ่งเหล่านั้นแสดงตัวเองออกมาให้เห็นได้ ก็ต่อเมื่อได้สัมผัสกันกับอารมณ์ภายนอก และไม่แสดงอะไรเลย เมื่ออารมณ์ภายนอกไม่มี. แต่นี่มันผิดอยู่ตรงที่ไปคิดว่าสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก นอกไปจากธรรมชาติอันบริสุทธิ์และเปลี่ยนแปลงไม่ได้ของสิ่งทั้งปวง. ๗๖

ลัทธิที่มีชื่อว่า "ลัทธิแว่นส่องสมาธิและปัญญา" (หมายถึงมหายานซึ่งมิใช่เซ็นอีกนิกายหนึ่ง) นั้น ต้องการประโยชน์ของการเห็น การฟัง การสัมผัส และความรู้ที่เกิดจากการกระทำเหล่านั้น ซึ่งล้วนแต่นำไปสู่ภาวะแห่งความสงบ ซึ่งสลับกันอยู่กับความวุ่นวาย อย่างไม่มีที่สิ้นสุด. แต่สิ่งเหล่านี้เกี่ยวกันอยู่กับความคิดต่างๆ ซึ่งมีรากฐานอยู่ที่อารมณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมมัน; มันเป็นการกระทำอย่างขอไปที และเป็นเพียงส่วนหนึ่งของรากเหง้าแห่งกุศลชั้นต่ำๆ. รากเหง้าของกุศลชั้นนี้ สามารถเพียงแต่ทำให้คนเขาได้ยินได้ฟังเท่านั้น. ๗๗

---

๑. เพชรพลอยในที่นี้หมายถึงบุญกุศลทุกชนิด ซึ่งพวกนิกายอื่นถือว่าจำเป็น แต่พวกนิกายเซ็น ถือว่าสิ่งเหล่านั้นเกิดจากคติทวินิยม และเป็นอุปสรรคต่อการเห็นแจ้งจิตหนึ่งนั้น. –ผู้แปลเป็นไทย

ถ้าเธอต้องการเข้าถึงตัวความตรัสรู้ด้วยตัวเธอเองจริงๆ เธอต้องไม่ปล่อยตัวไปตามความคิดเช่นนั้น. สิ่งเหล่านั้นทั้งหมด เป็นธรรมประเภทเครื่องแวดล้อมซึ่งเนื่องกันอยู่กับสิ่งต่างๆ อันเป็นอยู่และไม่ได้เป็นอยู่ ซึ่งมีรากฐานอยู่บนความมีอยู่ และความไม่มีอยู่. ถ้าเธอจะเพียงแต่ทำจิตให้ว่างจากความคิด เรื่องความมีอยู่และความไม่มีอยู่เกี่ยวกับสิ่งทุกๆ สิ่ง จริงๆ ได้เท่านั้น เธอก็จะลุถึงธรรมตัวจริงได้. ๗๘

* * * *

๑๖

เมื่อวันหนึ่งค่ำเดือนเก้า ท่านครูบาได้กล่าวแก่ข้าพเจ้าว่า :

นับตั้งแต่วันที่ท่านโพธิธรรมผู้ปรมาจารย์ ได้มาถึงประเทศจีนเป็นต้นมา ท่านได้พูดถึง *จิตหนึ่ง* นี้เท่านั้น และได้ถ่ายทอด *ธรรมหนึ่ง* นี้ แต่อย่างเดียวเท่านั้น. ท่านได้ใช้ *พุทธะ* (คือ *จิตหนึ่ง* ที่กล่าวแล้วนั่นเอง) นี้ ถ่ายทอด *พุทธะ* นี้ ไม่เคยกล่าวถึงพุทธะอื่นใดเลย. ท่านได้ใช้ *ธรรมะ* นี้ ถ่ายทอด *ธรรมะ* นี้เท่านั้น ไม่เคยกล่าวถึงธรรมะอื่นใดเลย. ๗๙

ธรรมะ ที่กล่าวนั้น เป็น *ธรรม* ที่ไม่อาจจะบรรยายได้ด้วยคำพูดและ *พุทธะ* นั้น ก็เป็น *พุทธะ* ที่ไม่เห็นด้วยตา หรือคลำได้ด้วยมือ, เพราะว่าโดยที่จริงนั้น สิ่งทั้งสองก็คือ *จิตล้วน* ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งปวงนั่นเอง. นี่แหละ คือสัจจะ ซึ่งมีอยู่เพียงอย่างเดียว, ข้ออื่นนอกไปจากนี้ เป็นสัจจะเทียม. ๘๐

ปรัชญา คือความรู้แจ้ง. ความรู้แจ้ง คือ *จิต-ต้นกำเนิด* ดั้งเดิมซึ่งปราศจากรูป. ๘๑

คนธรรมดาทั่วไป ไม่แสวงหา *ทาง* ทางโน้น เขาเหล่านั้นได้แต่ปล่อยตนไปตามอำนาจของอายตนะทั้งหก ซึ่งย่อมนำเขาวกกลับไปสู่การกำเนิดในคติ

ทั้งหก[๑] ไปตามเดิม. นักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น ก็ยังพลัดตกไปสู่พวกมารร้ายได้โดยการยอมให้ตนเองเกิดมีความคิดอย่างสังสารวัฏ[๒] ขึ้นมา แม้เพียงครั้งเดียว. ถ้าเขายอมให้ความคิดชนิดที่นำไปสู่ความสำคัญมั่นหมายมีประการต่างๆ เกิดขึ้นแก่เขาเองเพียงครั้งเดียว เขาก็ตกไปสู่ความเป็นมิจฉาทิฏฐิ. ๘๒

การถือว่ามีอะไรบางอย่างเกิดขึ้น และการพยายามขจัดความเป็นอย่างนั้นเสียนั้น ก็จะทำให้ตกลงไปอยู่ในระหว่างบรรดาพวกสาวก (ยาน).[๓] การถือว่าสิ่งต่างๆ ไม่ได้เกิดขึ้น แต่ก็อยู่ในวิสัยที่จะแตกทำลายไปนั้น ก็จะทำให้ตกลงไปอยู่ในระหว่างบรรดาพวกปัจเจกะ (ยาน).[๔] ๘๓

ไม่มีอะไรเกิดขึ้น, ไม่มีอะไรทำลายไป. จงเหวี่ยงคติทวินิยมไปเสียให้พ้นรวมทั้งความชอบและความไม่ชอบของเธอด้วย. สิ่งที่มีอยู่จริงๆ เพียงสิ่งเดียวเท่านั้น คือ *จิตหนึ่ง* นี้เท่านั้น. เมื่อเธอเข้าถึงสิ่งๆ นี้ด้วยใจแล้ว เธอก็จะได้ขึ้นสู่ราชรถแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (พุทธยาน). ๘๔

* * * *

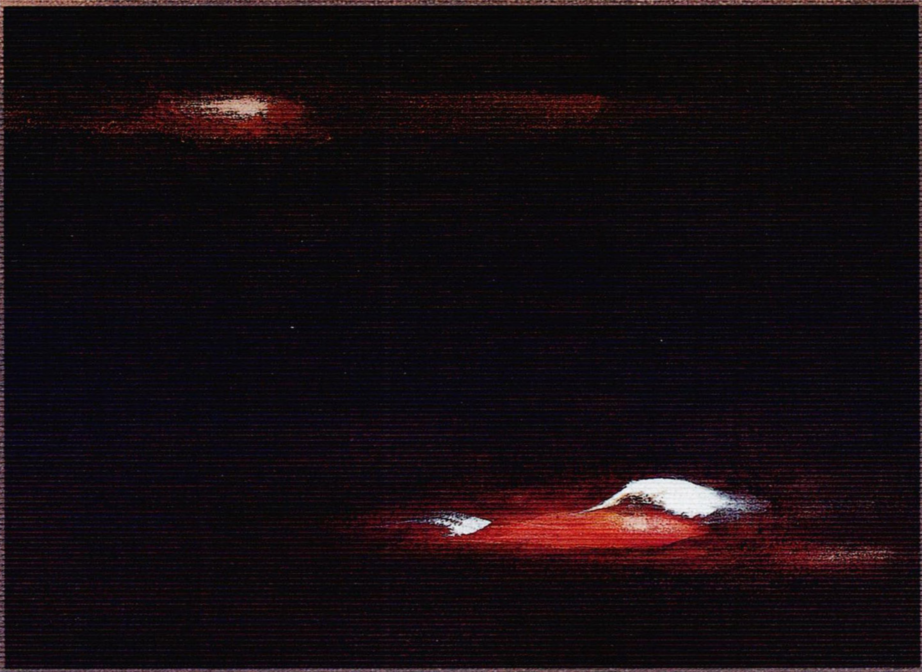
---

๑. คติทั้งหก หมายถึงกำเนิดสัตว์ชนิดต่างๆ ตั้งแต่ต่ำที่สุด เช่นนรก สูงขึ้นไปจนถึงชั้นสูงสุด เช่นพรหม. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. คือความคิดที่ประกอบด้วยกิเลสตัณหา อันเป็นเหตุให้ทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป จนต้องรับผลของกรรมนั้น แล้วมีกิเลสตัณหาต่อไป โดยไม่มีสิ้นสุด.
–ผู้แปลเป็นไทย

๓. ตามปกติ ฮวงโป ใช้คำว่าสาวกนี้ อย่างมีความหมายว่า หีนยาน. พวกหีนยานเป็นพวกทวินิยม ในข้อที่ว่าเขาต้องการจะข้ามสังสารวัฏ เพื่อไปสู่นิพพาน ในขณะที่ฝ่ายเซ็นถือว่าสังสารวัฏกับนิพพาน เป็นของอันเดียวกัน.

๔. ตามปกติ ฮวงโป ใช้คำๆ นี้ อย่างมีความหมายว่า พวกมัธยามิกะ หรือพวกยานกลาง. –ผู้แปลเป็นไทย

๑๗

คนธรรมดาทั่วไปทุกคน พากันปล่อยตัวไปตามความคิดปรุงแต่ง ซึ่งอาศัยปรากฏการณ์ทั้งหลายที่แวดล้อมอยู่ เพราะฉะนั้นเขาจึงเกิดความรู้สึกที่เป็นความรักและความชัง. ถ้าจะขจัดปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นเครื่องแวดล้อมเหล่านั้นเสีย เธอก็เพียงแต่หยุดความคิดปรุงแต่งของเธอเสีย เมื่อความคิดปรุงแต่งหยุดไป ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นเครื่องแวดล้อม ก็กลายเป็นของว่างเปล่า; เมื่อปรากฏการณ์ต่างๆ กลายเป็นของว่างเปล่า ความคิดก็สิ้นสุดลง. ๘๕

แต่ถ้าเธอพยายามขจัดสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น โดยไม่ทำให้ความคิดปรุงแต่งหยุดไปเสียก่อน เธอจะไม่ประสบความสำเร็จ กลับมีแต่จะเพิ่มกำลังให้แก่สิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ให้รบกวนเธอหนักขึ้น. ๘๖

เพราะฉะนั้นสิ่งทั้งปวงก็ไม่ได้เป็นอะไร นอกจาก *จิต* คือ *จิต* ซึ่งสัมผัสไม่ได้ทางอายตนะ. เมื่อเป็นดังนี้แล้ว อะไรเล่า ที่เธอหวังว่าอาจจะบรรลุได้? ๘๗

พวกที่เป็นนักศึกษาด้านปรัชญา (ของเซ็น) ย่อมถือว่าไม่มีอะไรเลย ที่จะต้องสัมผัสได้ด้วยอายตนะ. เมื่อเป็นดังนั้น เขาจึงหยุดคิดถึงยานทั้งสาม.[๑] ๘๘

มีความจริงอยู่ก็แต่เพียง *ความจริง* อย่างเดียวนั้น ซึ่งเป็นความจริงที่ไม่ต้องรู้ หรือต้องลุถึง. การพูดว่า "ข้าพเจ้าสามารถ *รู้*ถึงสิ่งบางสิ่ง" หรือ "ข้าพเจ้าสามารถ *ลุ* ถึงสิ่งบางสิ่ง" นั้น คือการจัดตัวเองไปไว้ในระหว่างบรรดาคนผู้เป็นนักอวดโอ้. เหมือนพวกคนที่สบัดฝุ่นที่เครื่องนุ่งห่มของเขา แล้วลุกไปจากที่ประชุม ดังที่มีกล่าวอยู่ในสัทธรรมปุณฑริกสูตรนั่นแหละ คือคนพวกนี้ทีเดียว.[๒] ๘๙

---

๑. นิกายอื่นอีก ๓ นิกาย ซึ่งไม่ใช่เซ็น เพราะมีคำสอนในระบบค่อยเป็นค่อยไปจนกว่าจะตรัสรู้.

๒. คนพวกที่คิดว่าเขาเข้าใจธรรม และมีความอิ่มใจตัวเองอย่างสุดซึ้ง.

–ผู้แปลเป็นไทย

เพราะเหตุดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า "โดยแท้จริงแล้ว เราตถาคตไม่ได้บรรลุถึงผลอะไร จากการตรัสรู้ของเรา" ดังนี้. มีอยู่ก็แต่ความเข้าใจซึมซาบอย่างเงียบกริบและเร้นลับที่สุดเท่านั้น ไม่มีอะไรอีกแล้ว. ๙๐

* * * *

๑๘

ถ้าคนธรรมดาสามัญคนหนึ่ง เมื่อเขาร่อแร่จวนจะตาย หากว่าเขาสามารถเพียงแต่เห็นว่ามูลธาตุทั้งห้า ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นวิญญาณนั้น เป็นของว่างเปล่า; และเห็นว่ามูลธาตุทางรูปกายนั้น ไม่ใช่สิ่งซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัว "ข้าพเจ้า"; และเห็นว่า *จิต* จริงแท้นั้นไม่มีรูปร่างและไม่ใช่สิ่งที่มีการมาหรือการไป; และเห็นว่าธรรมชาติเดิมแท้ของเขานั้น เป็นสิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งมิได้มีการตั้งต้นขึ้นที่การเกิด หรือมิได้มีการสิ้นสุดลงที่การตายของเขา แต่เป็นของสิ่งเดียวรวด และปราศจากการเคลื่อนไหวใดๆ ในส่วนลึกจริงๆ ของมันทั้งหมด; และว่า *จิต* ของเขา กับสิ่งต่างๆ ซึ่งแวดล้อมเขาอยู่นั้น เป็นๆ สิ่งเดียวกัน; ถ้าเขาสามารถทำได้ตามนี้จริงๆ เขาจะลุถึงการรู้แจ้งได้โดยแว็บเดียว ในขณะนั้น. ๙๑

เขาจะเป็นผู้ที่ไม่ต้องข้องเกี่ยวกับโลกทั้ง ๓ อีกต่อไป เขาจะเป็นผู้อยู่เหนือโลกได้. เขาจะไม่มีการโน้มเอียงไปสู่การเกิดใหม่อีกแม้แต่นิดเดียว. ๙๒

แม้หากว่าเขาจะได้มองเห็นภาพอันรุ่งโรจน์ ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์กำลังเสด็จมาต้อนรับเขา ห้อมล้อมไปด้วยสิ่งอันวิจิตรตระการตาทุกชนิด เขาก็ไม่เกิดความรู้สึกอยากเข้าไปใกล้สิ่งเหล่านั้น. หรือถ้าเขาจะได้มองเห็นสิ่งอันน่าหวาดเสียวทุกๆ ชนิด มาแวดล้อมอยู่รอบตัวเขา เขาก็จะไม่รู้สึกกลัวเลย. ๙๓

เขาจะเป็นแต่ตัวของเขาเองเท่านั้นที่ปราศจากความคิดปรุงแต่งโดยสิ้นเชิง และเป็นสิ่งๆ เดียวกันกับ *สิ่งสูงสุด* สิ่งนั้น. เขาจะได้ลุถึงภาวะแห่งความที่ไม่มีอะไรปรุงแต่งได้อีกต่อไป. ฉะนั้น นี่แหละ คือหลักธรรมะที่เป็นหลักมูลฐานในที่นี้.[๑] ๙๔

๑๙

ในวันแปดค่ำของเดือนที่สิบ ท่านครูบาได้กล่าวแก่ข้าพเจ้าว่า :

ลัทธิที่มีชื่อว่า นครแห่งมายา นั้น ได้กล่าวถึงยานสองอย่าง ภูมิสิบแห่งการก้าวหน้าของโพธิสัตว์, และการตรัสรู้เต็มที่สองแบบ. เรื่องทั้งหมดนี้ เป็นคำสอนที่มีอิทธิพลในการเร้าความสนใจของประชาชน, แต่แล้วมันก็ยังคงเป็นเพียงสิ่งของในนครแห่งมายา[๒] สมชื่อของมันอยู่นั่นเอง. ๙๕

ถิ่นที่เรียกว่า แดนแห่งสิ่งล้ำค่านั้น (ถ้ามีจริง) ก็คือ จิต จริงแท้ ซึ่งเป็น *เนื้อแท้ดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า* และเป็นขุมทรัพย์แห่งสภาวะอันแท้จริงของพวกเราเอง เพชรพลอยเหล่านี้ วัดหรือตวงไม่ได้ สะสมให้มากขึ้นก็ไม่ได้. ๙๖

เมื่อพระพุทธะหรือสามัญสัตว์ทั้งหลายเอง ก็ยังไม่มี และสิ่งซึ่งจะเป็นตัวตนผู้ทำหรือตัวตนผู้ถูกกระทำ ก็ยังไม่มีเสียเองแล้ว นครแห่งสิ่งล้ำค่าจะมีได้ที่ไหนอย่างไรเล่า? ๙๗

---

๑. ข้อความแห่งบรรพที่ ๑๘ นี้ บางทีจะเป็นคำอธิบายชั้นเลิศของนิกายเซ็นชิ้นหนึ่ง เพราะว่าได้ประมวลเอาสติปัญญาอันกว้างขวางและแหลมคมทั้งหมดทั้งสิ้น เข้ามาไว้ในถ้อยคำเพียงไม่กี่คำ.

๒. คำๆ นี้ นำมาจากสัทธรรมปุณฑริกสูตร และในสูตรนั้นเล็งถึงนิพพานที่เป็นชั่วคราวและไม่สมบูรณ์. ตามความเห็นของเซ็นนั้น เห็นว่าคำสอนของนิกายเป็นอันมากอาศัยความเชื่อในข้อที่ว่า การตรัสรู้ต้องเป็นไปอย่างช้าๆ ตามลำดับ เพราะฉะนั้นจึงนำสาวกเหล่านั้นไปสู่นครแห่งมายา เพราะคำสอนเหล่านั้นนำไปสู่ลัทธิทวินิยม ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งอย่างที่เห็นอยู่ได้ชัดแจ้ง. –ผู้แปลเป็นไทย

ถ้าพวกเธอถามว่า “เอาละครับ นครแห่งมายา มีอยู่มากพอแล้ว ส่วนแดนแห่งสิ่งล้ำค่านั้นเล่า มันอยู่ที่ไหนกัน?” ดังนี้ ฉันขอตอบว่ามันเป็นถิ่นซึ่งไม่มีทิศทางที่ไม่อาจชี้ให้แก่เธอได้. เพราะว่าถ้ามันเป็นสิ่งที่อาจจะชี้ได้ มันก็ต้องเป็นถิ่นที่มีอยู่ในอวกาศมิใช่หรือ, เมื่อเป็นดังนั้น มันก็ไม่อาจจะเป็นแดนแห่งสิ่งล้ำค่าที่จริงแท้อะไรๆ ไปได้เลย. อย่างมากที่สุดเราจะพูดได้ ก็คือว่ามันอยู่แค่จมูกนี่เอง. มันเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะระบุตรงๆ ลงไปได้ก็จริง แต่เมื่อใจของพวกเธอมีความเข้าใจซึมซาบ ถึงเนื้อแท้ของมันอยู่อย่างหุบปากเงียบ พูดอะไรไม่ออกแล้วมันก็อยู่ที่ตรงนั้นแหละ. ๙๘

* * * *

๒๐

พวกลัทธิอิจฉันติกา เป็นพวกที่มีหลักลัทธิอันไม่สมบูรณ์. สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงซึ่งมีอยู่ในคติภพทั้งหกนี้ ซึ่งมีทั้งพวกมหายานและหีนยานรวมอยู่ด้วยนั้น ถ้าเขาไม่มีความเชื่อต่อ *พุทธภาวะ* อันเป็นสิ่งที่ไม่มีอะไรยิ่งกว่า ซึ่งมีอยู่ในตัวเขาเองแล้ว, ก็เป็นการสมควรแล้ว ที่จะถูกขนานนามว่าเป็นพวกอิจฉันติกา ที่มีรากเหง้าแห่งกุศลอันขาดด้วนเสียแล้ว. ๙๙

พวกพระโพธิสัตว์ต่างๆ ซึ่งมีความเชื่อใน *พุทธธรรม* อย่างลึกซึ้ง และไม่ยอมรับการแบ่งแยก เป็นมหายาน และหีนยานแล้วก็ตาม แต่ถ้ายังไม่เห็นแจ้งต่อ *สภาวะหนึ่ง* เดียว ของพุทธะทั้งหลาย และสัตว์โลกทั้งปวงแล้ว ก็ควรถูกขนานนามว่าเป็นพวกอิจฉันติกา ประเภทที่รากเหง้าแห่งกุศลยังดีอยู่. ๑๐๐

พวกที่การรู้แจ้งของเขาส่วนใหญ่ มีมูลมาจากการได้ยินได้ฟังธรรมที่มีผู้แสดงนั้น ถูกขนานนามว่าพวกสาวก. พวกที่รู้แจ้งเห็นจริงด้วยการซาบซึ้งต่อกฎแห่งกรรม ถูกขนานนามว่าพวกปัจเจกพุทธะ. พวกที่เป็นพุทธะ โดยได้มาจากการรู้แจ้งเห็นแจ้งอันแท้จริง ซึ่งแสวงหาเอาได้จากใจของเขาเองนั้น ถูกขนานนามว่าพวกสุตพุทธะ. ๑๐๑

นักศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางนี้แทบทั้งหมด รู้แจ้งโดยทางธรรมะ ซึ่งสอนกันเป็นคำพูด ไม่ใช่โดยทางธรรมะที่เห็นได้ด้วยใจ. แม้ว่าเขาจะได้ทำความพากเพียรมาแล้วเป็นกัปป์ๆ ไม่ขาดสาย เขาก็จะไม่เป็นผู้ที่กลมกลืนกันได้กับ *เนื้อแท้ดั้งเดิมของพุทธะ.* พวกที่ไม่รู้แจ้งเห็นแจ้งจากภายใน *จิต* ของเขาเอง ได้แต่ฟังธรรมซึ่งสอนกันด้วยคำพูดนั้น สร้างแสงสว่างให้จิตเอาเอง และไปเห็นความสำคัญอยู่ที่คำสอน ดังนั้นเขาจึงมัวแต่ก้าวไปทีละขั้นๆ โดยไม่ประสีประสาต่อ *จิตเดิมแท้*ของตนเองเลย. ๑๐๒

เมื่อเป็นดังนั้น ถ้าเธอเพียงแต่มีความเข้าใจซึมซาบต่อ *จิต* อย่างหุบปากเงียบ ไม่ต้องพูดอะไรเท่านั้น เธอก็ไม่จำเป็นต้องเที่ยวแสวงหาธรรมใดๆ เลย เพราะเมื่อทำได้ดังนั้น จิต นั่นแหละ คือ *ธรรม* นั้น.[๑] ๑๐๓

* * * *

๒๑

คนเป็นอันมากมักถูกปิดกั้นเสียจากการรู้แจ้งต่อ *จิต* โดยปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งแวดล้อมอยู่รอบๆ ตัวเขา และถูกปิดกั้นเสียจากการรู้แจ้งต่อหลักธรรมที่สำคัญที่สุด โดยเหตุการณ์ต่างๆ เฉพาะตน ดังนั้นเขาจึงพยายามหาทางหลีกเลี่ยงจากปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นเสีย ด้วยหวังว่าจะทำจิตของเขาให้สงบ หรือพยายามที่จะระงับเหตุการณ์ต่างๆ เสีย ด้วยหวังจะยึดหน่วงเอาธรรมะนั้นให้ได้. เขาไม่เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า การทำอย่างนี้เป็นการกลบเกลื่อนปรากฏการณ์ต่างๆ ด้วยจิต, กลบเกลื่อนเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยหลักธรรม. ๑๐๔

---

๑. ข้อความทั้งหมดแห่งบรรพนี้ มุ่งหมายที่จะชี้ให้กระจ่างว่า ถึงแม้ว่าพุทธศาสนาแบบนิกายค่อยเป็นค่อยไปทีละขั้น จะยังทำให้เกิดผลได้จริงก็ตาม มันก็กินเวลานานหรืออย่างน้อยที่สุดก็ยังไม่สมบูรณ์ ในเมื่อนำไปเปรียบกันกับผลที่ได้รับจากการปฏิบัติทางเซ็น. –ผู้แปลเป็นไทย

จงเพียงแต่ทำจิตของเธอให้ว่างเท่านั้น ปรากฏการณ์ที่เป็นสิ่งแวดล้อมต่างๆ ก็จะเป็นของว่างไปในตัวมันเอง จงให้หลักการต่างๆ หยุดแกว่ง แล้วเหตุการณ์ต่างๆ ก็หยุดวุ่นวายได้ด้วยตัวเอง. จงอย่าใช้ จิต ไปในทางอุตริแผลงๆ เช่นนั้นเลย. ๑๐๕

คนส่วนมากขี้ขลาดต่อการทำจิตของตนให้ว่าง โดยเกรงไปว่าเขาจะพลัดตกลงไปในความว่าง เขาเหล่านั้นไม่ทราบว่า *จิต* ของเขาเองเป็น *ความว่าง.* คนโง่มัวแต่หลบหลีกปรากฏการณ์ต่างๆ ไม่หลบหลีกจากความคิดปรุงแต่ง, ส่วนคนฉลาดย่อมหลบหลีกจากความคิดปรุงแต่ง และไม่ต้องหลบหลีกปรากฏการณ์.[๑] ๑๐๖

* * * *

๒๒

จิตของพระโพธิสัตว์นั้น เหมือนกับความว่าง เพราะท่านได้เพิกถอนสิ่งต่างๆ ออกเสียแล้ว และไม่ปรารถนา แม้แต่จะสร้างสมบุญกุศล.[๒] ๑๐๗

การเพิกถอนนั้นมีวิธีอยู่ ๓ ชนิดด้วยกัน.

เมื่อทุกๆ สิ่งทั้งภายในและภายนอก ทั้งรูปธรรมและนาม. ธรรมถูกเพิกถอนแล้ว. เมื่อความยึดมั่นต่างๆ ไม่มีเหลืออยู่ เช่นเดียวกันกับใน *ความว่าง*, เมื่อการกระทำทั้งหมด เป็นไปแต่ตามควรแก่สถานที่และสิ่งแวดล้อมล้วนๆ (ไม่มีกิเลสเจือปน). และเมื่อความรู้สึกว่ามีตัวตนในฐานะเป็นผู้กระทำ และความรู้สึกว่ามีตัวตนในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำ นั้นถูกเลิกล้างไปหมดแล้ว นั้นคือวิธีแห่งการเพิกถอนชนิดสูงสุด. ๑๐๘

---

๑. คำสอนอันลึกซึ้งนี้ ส่วนหนึ่งได้เล็งถึงพวกพุทธบริษัท ซึ่งปฏิบัติสมาธิภาวนาโดยหวังจะถอนออกซึ่งโลกฝ่ายวัตถุเพียงชั่วคราว.

๒. ในที่นี้พึงเข้าใจเสียด้วยว่า ความหมายของคำว่า โพธิสัตว์ อย่างเถรวาทกับอย่างมหายานนั้นต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ต่างกันอยู่อย่างนี้. –ผู้แปลเป็นไทย

เมื่อในขณะหนึ่ง *หนทาง* ทางนี้ มีการดำเนินโดยการประกอบกุศลกรรมมีประการต่างๆ และอีกในขณะหนึ่ง การเพิกถอนกุศลเหล่านั้นก็มีอยู่ และไม่ดำรงความหวังที่จะรับผลแห่งบุญกุศลนั้นไว้-นั้นคือวิธีแห่งการเพิกถอนชนิดกลางๆ. ๑๐๙

เมื่อการประกอบบุญกุศลทุกชนิด ได้ทำไปเพื่อหวังที่จะได้รับผลตอบแทนของบุคคลผู้ซึ่งแม้จะมีความรู้เรื่อง *ความว่าง* โดยได้ยินได้ฟัง *ธรรมะ* ข้อนี้ แล้วทำตนเป็น (ประหนึ่งว่า) ผู้ไม่ยึดถือ-นั่นเอง วิธีแห่งการเพิกถอนชนิดต่ำที่สุด. ๑๑๐

วิธีชนิดแรก เหมือนกับไต้ลุกโพลง ที่ถือส่องยื่นไปข้างหน้า อันไม่สามารถจะทำให้หลงทางไปได้, วิธีชนิดที่สอง เหมือนกับไต้ลุกโพลง ที่ถือยื่นไปข้างๆ ซึ่งบางทีก็เห็นทาง บางทีก็มืด, ส่วนวิธีที่สามนั้น เหมือนกับไต้ลุกโพลง ที่ถือไขว้ไปข้างหลัง จนกระทั่งหลุมมีอยู่ข้างหน้า ก็มองไม่เห็น.[๑] ๑๑๑

* * * *

๒๓

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เห็นได้ว่า จิตของพระโพธิสัตว์นั้นเหมือนกับความว่าง และสิ่งทุกสิ่งถูกเพิกถอนหมดสิ้น โดยจิตนั้น. เมื่อความคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับอดีตไม่ถูกยึดถือไว้ นั่นคือการเพิกถอนส่วนอดีต. เมื่อความคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับปัจจุบันไม่ถูกยึดถือไว้ นั่นคือการเพิกถอนส่วนปัจจุบัน. เมื่อความคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับอนาคตไม่ถูกยึดถือไว้ นั่นคือการเพิกถอนส่วนอนาคต, นี้เรียกว่าการเพิกถอนที่สุดทั้ง ๓ กาล. ๑๑๒

---

๑. วิธีการเพิกถอนทั้งสามนี้ คงจะเล็งถึงเซ็น มหายาน และหีนยาน ตามลำดับ

–ผู้แปลเป็นไทย

จำเดิมแต่พระตถาคตได้ทรงมอบ *ธรรมะ* แก่พระมหากาศยปะ (กัสปะ) มาจนกระทั่งทุกวันนี้ *จิต* ได้ถูกถ่ายทอดด้วย *จิต* ตลอดมา และ *จิต* เหล่านี้ล้วนแต่เป็น *จิตๆ* เดียวกัน ๑๑๓

การถ่ายทอด *ความว่าง* ให้กันและกันนั้น ไม่สามารถทำได้โดยทางคำพูด. การถ่ายทอดตามความหมายทางฝ่ายวัตถุนั้น ไม่สามารถใช้กันได้กับ *ธรรมะ* เมื่อเป็นดังนั้น *จิต* เป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดด้วย *จิต* และ *จิต* เหล่านี้ไม่แตกต่างกันเลย. ๑๑๔

การถ่ายทอด และการรับการถ่ายทอด ทั้งสองอย่างนี้ เป็นความเข้าใจอันเร้นลับ ที่เข้าใจได้ยากที่สุด จนถึงกับมีไม่กี่คนจริงๆ ที่สามารถรับเอาได้. ๑๑๕

ถึงอย่างไรก็ตาม ตามความเป็นจริงนั้น *จิต* นั้นก็ยังมิใช่ *จิต* และการถ่ายทอดนั้น ก็มิใช่การถ่ายทอด ที่เป็นจริงเป็นจังอะไรเลย. ๑๑๖

* * * *

๒๔

พุทธะองค์หนึ่ง มีกาย ๓ กาย. โดยคำว่า *ธรรมกาย* ย่อมหมายถึง *ธรรมะ* (ธรรมดา) แห่ง *ความว่าง* อันมีอยู่ในที่ทุกแห่งของธรรมชาติอันแท้จริงที่เป็นอยู่เองของสิ่งทุกสิ่ง. โดยคำว่า *สัมโภคกาย* ย่อมหมายถึง *ธรรมะ* (สภาวะธรรมดา) แห่งความบริสุทธิ์สากลอันสำคัญยิ่งของสิ่งทั้งปวง. โดยคำว่า *นิรมานกาย* ย่อมหมายถึง *ธรรม* ต่างๆ แห่งวัตรปฏิบัติ ๖ ประการ ซึ่งนำไปสู่นิพพาน และอุบายวิธีอื่นๆ ทำนองนั้นทั้งหมดทั้งสิ้นด้วยกัน. ๑๑๗

ธรรม (ธรรมดา) ของ *ธรรมกาย* นั้น ไม่อาจแสวงหาได้โดยทางการพูดจา หรือโดยทางการฟัง หรือโดยทางตัวหนังสือ. ไม่มีอะไรที่อาจจะพูด หรือทำให้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาให้เห็นได้. มีอยู่ก็แต่ความว่างแห่งสภาวะธรรมดาที่แท้จริง ของสิ่งทุกสิ่งซึ่งเป็นอยู่เอง อันมีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง

และไม่มีอะไรมากไปกว่านั้นอีก. เพราะฉะนั้น การบอกให้รู้ว่า ไม่มี *ธรรมะ* ที่ต้องอธิบายด้วยคำพูดนั่นแหละ เรียกว่าการเผยแผ่ธรรมละ. ๑๑๘

สัมโภคกาย และ *นิรมานกาย* ทั้งสองอย่างนี้ ย่อมตอบสนองด้วยปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งเหมาะสมแก่สิ่งแวดล้อมเฉพาะอย่าง, *ธรรมะ* ต่างๆ ที่มีผู้นำมากล่าว เพื่อสนองแก่เหตุการณ์ต่างๆ โดยความรู้สึกทางอายตนะและในทุกๆ ชนิดแห่งรูปและแบบนั้น ไม่มีอันไหนเลยที่เป็น *ธรรมะ* จริง, ดังนั้น จึงมีคำกล่าวว่า *สัมโภคกาย* ก็ตาม *นิรมานกาย* ก็ตาม หาใช่พุทธะที่แท้จริงไม่ ทั้งไม่ใช่ผู้ประกาศธรรมะด้วย.[๑] ๑๑๙

* * * *

๒๕

คำว่า เอกสภาวะ เล็งถึงสิ่งที่มีความรุ่งเรืองทางฝ่ายจิต ซึ่งมีเนื้อหาเป็นอันเดียวกันหมดสิ่งหนึ่ง ซึ่งแบ่งแยกออกเป็นมูลธาตุที่เจือกันอย่างสนิทสนมเป็นเนื้อเดียวกัน มีจำนวน ๖ ธาตุ. สิ่งที่มีความรุ่งเรืองทางฝ่ายจิต ซึ่งมีเนื้อหาเป็นอันเดียวกันดังกล่าวนั้นก็คือ *จิตหนึ่ง* อวัยวะแห่งอายตนะทั้งหกอีกนั่นเอง. ๑๒๐

---

๑. ตามปกติ ฮวงโปมักใช้คำสันสกฤต ตามความหมายของตนเอง จึงมีการอธิบายไปอย่างนั้น. ตามที่รู้กันอยู่ทั่วไปนั้น ธรรมกาย หมายถึงลักษณะอันสูงสุดของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งๆ กล่าวคือ เช่นลักษณะที่เรียกกันว่า สัจธรรมอันเด็ดขาด เป็นต้น. สัมโภคกายนั้นเป็นพระกายของพระพุทธเจ้าที่รุ่งเรืองเพราะความอยู่เหนือโลก. และนิรมานกายอาจจะหมายถึงการแปลงรูป ชนิดใดก็ได้ ที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จมาปรากฏในโลกนี้. ส่วนในนิกายเซ็นนั้น สิ่งแรก หมายถึงธรรมที่สูงสุดที่อยู่ในรูปที่ใครๆ จะคิดเอาไม่ได้และเป็นรูปที่สมบูรณ์ที่สุด สิ่งที่สอง หมายถึงสัจธรรมสูงสุดที่อยู่ในรูปความคิด ที่มนุษย์สามัญซึ่งมีความรู้แจ้งแล้ว อาจจะหยั่งทราบได้ ได้แก่ความบริสุทธิ์ และสภาวะแห่งความเป็นอันเดียวกัน. ของสิ่งทั้งปวง ซึ่งเป็นสิ่งวิเศษที่สุด. สิ่งที่สามนั้น หมายถึงวิธีปฏิบัติต่างๆ ที่เราหวังจะใช้เพื่อลุถึงความเข้าใจ ซึมซาบ ต่อสัจจะอันสูงสุดนั้น. –ผู้แปลเป็นไทย

อวัยวะแห่งอายตนะทั้งหกเหล่านี้ ต่างก็เข้าคลุกคลีกันกับสิ่งที่จะทำให้มันเศร้าหมอง กล่าวคือ ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับโผฏฐัพพะ และใจกับธรรมารมณ์. ในขณะแห่งการสัมผัสระหว่างอวัยวะเหล่านี้ กับวัตถุที่มันสัมผัส ย่อมเกิดความรู้สึกทางอารมณ์ขึ้นอีก ๖ ชนิด (คือเวทนา) ดังนั้น จึงทำให้เกิดมีสิ่งซึ่งเนื่องกันอยู่กับอายตนะขึ้นเป็น ๑๘ อย่างด้วยกัน. ๑๒๑

ถ้าพวกเธอเข้าใจได้ว่า สิ่งซึ่งเนื่องกันอยู่กับอายตนะทั้ง ๑๘ อย่าง เหล่านี้ ไม่มีความมีอยู่ที่เป็นตัวเป็นตนอะไรเลย เธอก็อาจจะคุมมูลธาตุที่มีการเจือกันอย่างสนิททั้ง ๖ ธาตุนั้น เข้าเป็นสิ่งซึ่งมีความสว่างไสวทางฝ่ายจิตเพียงสิ่งเดียวได้ สิ่งซึ่งมีความสว่างไสว ทางฝ่ายจิตเพียงสิ่งเดียวนั้น ซึ่งได้แก่ *จิตหนึ่ง* นั่นเอง. ๑๒๒

นักศึกษาทุกคนแห่ง *ทาง* ทางนี้ ย่อมรู้ข้อนี้ดี แต่เขาไม่สามารถจะเว้นเสียจากการสร้างรูปความคิดต่างๆ อันเกี่ยวกับ "สิ่งซึ่งมีความรุ่งเรืองทางฝ่ายจิตสิ่งเดียว" และมูลเหตุต่างๆ ที่เจือกันสนิท ๖ อย่างนั้น. เมื่อเป็นอย่างนั้น เขาก็กลายเป็นผู้ถูกจองจำอยู่กับความยึดถือในความมีอยู่ต่างๆ และพลาดจากการได้รับความเข้าใจ ชนิดที่หุบปากเงียบไม่ต้องพูดในเรื่อง *จิตเดิมแท้*.[๑] ๑๒๓

* * * *

๒๖

เมื่อพระตถาคตได้ทรงแสดงพระองค์ให้ปรากฏในโลกนี้ พระองค์ทรงปรารถนาที่จะประกาศแต่ *สัจจยาน* เพียงอย่างเดียว. แต่ประชาชนจะไม่เชื่อพระองค์ และจะพากันจมลงในทะเลแห่งสังสารวัฏ เพราะพากันหัวเราะเยาะพระองค์ด้วยความไม่เชื่อ. ๑๒๔

---

๑. ข้อนี้เล็งถึงคนพวกที่สามารถเข้าใจธรรมะได้อย่างเฉลียวฉลาด แต่ยังไม่สามารถทำได้สำเร็จ ในการสลัดภาวะแห่งความคิดปรุงแต่งเสียได้. –ผู้แปลเป็นไทย

อีกประการหนึ่ง ถ้าหากว่าพระองค์จะไม่ตรัสอะไรเสียเลย ข้อนั้นจะเป็นการเห็นแก่ตัว และพระองค์ก็จะไม่สามารถกระจายความรู้เรื่อง *ทาง* อันเร้นลับนั้นให้เป็นคุณประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงได้. ดังนั้นพระองค์จึงทรงใช้วิธีที่เหมาะสม คือประกาศว่า มียานอยู่ ๓ ยาน. ๑๒๕

อย่างไรก็ตาม เมื่อยานทั้งสามนี้ เป็นสิ่งที่ใหญ่เล็กกว่ากันและกันอยู่ มันจึงเกิดมีคำสอนตื้นและคำสอนลึกขึ้นมา อย่างที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้-แต่ก็ไม่มีอันไหนที่เป็น *ธรรมะ* เดิมแท้. ดังนั้น จึงมีคำกล่าวไว้ว่า มีแต่ *ทางแห่งยานยานเดียว*, ถ้ามันเกิดมีมากกว่านั้น มันก็ไม่อาจเป็นของจริงไปได้. ๑๒๖

นอกไปกว่านั้นอีก มันไม่มีวิถีทางใดเลย ที่จะบรรยายถึง *ธรรม* แห่ง *จิตหนึ่ง* นี้ ให้แก่กันและกันได้โดยเด็ดขาด. เมื่อเป็นดังนั้น พระตถาคตจึงได้รับสั่งให้พระมหากาศยปะมาเฝ้า และนั่งกับพระองค์บนอาสนะแห่งการประกาศสัจธรรม ทรงมอบ *ธรรม* แห่ง *จิตหนึ่ง* นี้ ซึ่งเป็นธรรมที่ไม่เกี่ยวกับคำพูดแต่ประการใดเลย ให้แก่ท่านเป็นพิเศษ. *ธรรม* ที่ไม่อาจจะแตกแขนงข้อนี้ เป็น *ธรรม* ที่ต้องปฏิบัติเป็นพิเศษต่างหากจากธรรมเหล่าอื่น, และผู้ที่จะรู้แจ้งเห็นแจ้งซึ่ง *ธรรม* นี้ โดยมิต้องมีการเอ่ยปากพูดกันนั่นแหละ จะได้ลุถึงภาวะแห่ง *ความเป็นพุทธะ* นั้น. ๑๒๗

* * * *

๒๗

ถาม : *ทาง* นั้นเป็นอย่างไร และต้องเดินมันอย่างไร?

ตอบ : เธอจะสมมติให้ *ทาง* นั้นเป็นของคนชนิดไหนกันนะ จนถึงกับเธออยากจะเดิน? ๑๒๘

ถาม : อาจารย์มีคำแนะนำอะไรบ้าง ที่จะให้แก่ศิษย์ในที่ทั่วๆ ไป เพื่อปฏิบัติธ์ยานะและศีลธรรม?

ตอบ : ถ้อยคำต่างๆ ที่ใช้เป็นเครื่องดึงดูดความสนใจของพวกปัญญาทึบนั้น อาศัยอะไรไม่ได้หรอก. ๑๒๙

ถาม : ถ้าคำสอนเหล่านั้น มุ่งหมายสำหรับพวกปัญญาทึบแล้ว กระผมก็ยังต้องการจะฟังว่า ธรรมะอะไร ที่ใช้สอนพวกที่มีปัญญากว้างขวางจริงๆ?

ตอบ : ถ้าเขาเหล่านั้นเป็นคนมีปัญญากว้างขวางจริงๆ แล้ว เขาจะหาพบคนที่เขาควรเดินตาม ได้ที่ไหนเล่า? ถ้าเขาแสวงหาจากภายในตัวเขา เขาจะพบว่าไม่มีอะไรที่เป็นตัวเป็นตนอยู่แล้ว คิดดูเถิดว่า เขาจะพบธรรมะที่ควรแก่ความสนใจของเขา ในที่อื่นๆ ภายนอกนั้น น้อยมากลงไปอีกเพียงไร? อย่ามองมุ่งไปยังสิ่งซึ่งพวกนักเผยแผ่ทั้งหลายเรียกกันว่า ธรรมะเลย, เพราะธรรมะชนิดนั้นจะเป็นธรรมะอะไรที่ไหนได้. ๑๓๐

ถาม : ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เราไม่ควรแสวงหาสิ่งใดๆ กันบ้างเลยเชียวหรือ?

ตอบ : ด้วยการทำอย่างนั้นแหละ พวกเธอจะประหยัดความเหน็ดเหนื่อยทางจิตให้เธอเองได้มากที่สุด. ๑๓๑

ถาม : แต่สิ่งทุกๆ สิ่ง จะต้องถูกขจัดออกไปด้วยการปฏิบัติวิธีนี้แล้วจะว่าไม่มีอะไรเลย ได้อย่างไรกัน?

ตอบ : ใครเป็นคนเรียกสิ่งทุกๆ สิ่งนั้น ว่าไม่มีอะไร? ใครเป็นคนเรียก? มันมีแต่พวกเธอที่ต้องการจะแสวงหาอะไรสักอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง. ๑๓๒

ถาม : ถ้าไม่มีความจำเป็นต้องแสวงหา ทำไมท่านอาจารย์จะต้องกล่าวว่า ไม่ใช่ทุกๆ สิ่งจะต้องถูกขจัดออกไป ดังนี้ด้วยเล่า? (มันย่อมหมายความว่ามีสิ่งบางสิ่งเหลืออยู่ให้แสวงหามิใช่หรือ?)

ตอบ : การไม่แสวงหาคือการอยู่สงบ. ใครได้บอกเธอว่าให้ขจัดมันเสียตะพึดเล่า? ดูความว่างที่ตรงหน้าเธอนี่ซิ. เธอจะสร้างมันขึ้น หรือขจัดมันออกไปได้อย่างไรกันหนอ? ๑๓๓

ถาม : ถ้ากระผมสามารถเข้าถึง *ธรรมะ* นั้นได้เล่า มันจะเป็นเหมือนความว่างนี้ไหม?

ตอบ : อาตมาได้อธิบายให้แก่พวกเธอแล้วทั้งเช้าทั้งเย็นว่า *ความว่าง.* นั้นเป็นทั้ง *หนึ่ง* และเป็นทั้ง *หลายซับหลายซ้อน.* อาตมากล่าวความข้อนี้ในฐานะที่มันเหมาะสมสำหรับระยะเริ่มแรก แต่พวกเธอก็กำลังสร้างรูปความคิดต่างๆ ขึ้นจากมันเรื่อยเปื่อยไป. ๑๓๔

ถาม : ท่านอาจารย์หมายความว่า พวกเราไม่ควรมีการสร้างรูปความคิดต่างๆ เหมือนกับที่มนุษย์ธรรมดา เขาทำกันอยู่เป็นปกติดังนั้นหรือ?

ตอบ : อาตมาไม่ได้ห้ามพวกเธอดอก แต่รูปความคิดต่างๆ นั้นมันขึ้นอยู่กับอายตนะ, เมื่อใดความรู้สึกทางอายตนะเกิดขึ้น ปัญญาก็ถูกปิดบังเสียทันที. ๑๓๕

ถาม : ถ้าอย่างนั้นเราควรหลีกเลี่ยงจากความรู้สึกทุกชนิด แม้ที่เกี่ยวกับ *ธรรมะ* นั้น ดังนั้นหรือ?

ตอบ : ถ้าในที่ที่ไม่มีความรู้สึก เกิดขึ้นเล่า ใครคนไหน กล้ากล่าวว่าเธอพูดถูก? ๑๓๖

ถาม : ทำไมท่านอาจารย์จึงกล่าวราวกับว่า ผมเป็นฝ่ายผิดไปเสียทั้งหมดในทุกคำถาม ที่ผมได้ถามท่านอาจารย์?

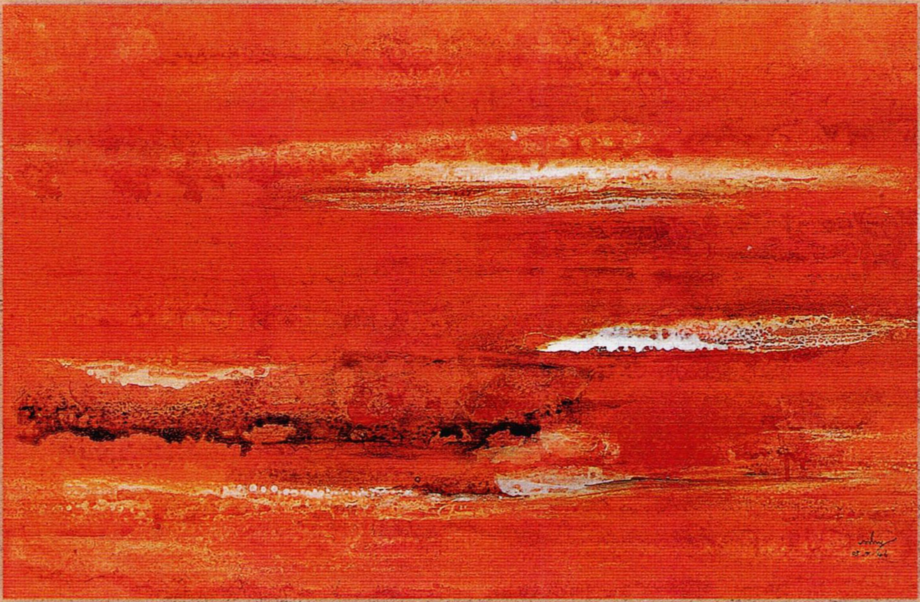
ตอบ : เธอเป็นบุคคลที่ไม่เข้าใจอะไรๆ ที่เขาพูดให้ฟัง. ไอ้ทั้งหมดที่เรียกว่าผิด-ผิด นั้น มันอะไรกันนะ? [๑] ๑๓๗

* * * *

---

๑. ฮวงโป มิได้มุ่งหมายเฉพาะแต่จะให้ลูกศิษย์ถอนคติทวินิยมเสีย เพียงอย่างเดียว (**ผิด** หรือ **ถูก** นั้น เป็นคติทวินิยม คือเป็นมายา) ซ้ำยังต้องการให้ลูกศิษย์รู้จักการพูดที่ไม่ผิดทางตรรกอีกด้วย.

–ผู้แปลเป็นไทย

๒๘

ถาม : จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ ท่านอาจารย์ได้พิสูจน์ ให้เห็นว่าผิดไปเสียทุกสิ่ง เท่าที่กระผมได้กล่าวไปแล้ว. ท่านอาจารย์ไม่ได้ทำอะไรเลย ในการที่จะชี้ให้พวกเราเห็น *ธรรมะ* ที่แท้จริง.

ตอบ : ใน *ธรรม* ที่แท้จริงนั้น ไม่มีความสับสนเลย แต่พวกเธอเองได้สร้างความสับสนขึ้น ด้วยคำถามต่างๆ ทำนองนั้น. *ธรรมะ* ที่แท้จริงอย่างไหนกันนะ ที่เธอจะเที่ยวแสวงหาเอาได้? ๑๓๘

ถาม : ถ้าความสับสนเกิดขึ้นจากคำถามต่างๆ ของผมแล้ว คำตอบของท่านอาจารย์เล่า มีอยู่อย่างไร?

ตอบ : จงสังเกตให้เห็นสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็นอยู่จริง และอย่าไปสนใจกับคนอื่น. มีคนบางพวกเหมือนกับสุนัขบ้าแท้ๆ มัวเห่าทุกสิ่งที่เคลื่อนไหว เห่าจนกระทั่งใบหญ้าใบไม้ที่กระดุกกระดิกเมื่อถูกลมพัด[๑] ๑๓๙

* * * *

๒๙

เมื่อกล่าวถึง *ธรรมะอย่างเซ็น* ของพวกเรา ขอให้จำไว้ว่า จำเดิม ตั้งแต่ได้ถ่ายทอดกันมาเป็นครั้งแรกนั้น ไม่เคยสอนกันเลยว่า คนเราจะต้องแสวงหาด้วยการศึกษา หรือต้องสร้างความคิดขึ้นในรูปต่างๆ. คำที่พูดว่า "การศึกษาเรื่อง*หนทาง* ทางโน้น" นั้นเป็นแต่เพียงโวหารกล่าวทางบุคลาธิษฐานเท่านั้น นั่นมันเป็นเพียงวิธีการสำหรับเร้าความสนใจของบุคคลในขั้นแรก ของการดำเนินตามทางธรรมดาของเขาเท่านั้น. ๑๔๐

---

๑. คนชนิดนั้นเข้าใจผิด หลงเอาพฤติต่างๆ ภายนอกกาย มาเป็นพฤติต่างๆ ภายในจิตตนเอง. –ผู้แปลเป็นไทย

ตามความจริงแล้ว *ทาง* ทางนั้นไม่รวมอยู่ในสิ่งที่ต้องศึกษาเลย. การศึกษา ย่อมนำไปสู่การหน่วงเอาความคิดในรูปต่างๆ ไว้โดยท่าเดียว. เมื่อเป็นดังนั้น *ทาง* ทางโน้นก็มีแต่จะถูกเข้าใจผิดโดยสิ้นเชิง. ๑๔๑

ยิ่งไปกว่านั้นอีก, *ทาง* ทางโน้นไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่ตั้งอยู่เป็นพิเศษ, มันถูกขนานนามว่า *มหายาน-จิต* คือ *จิต* ซึ่งไม่อาจหาพบได้ข้างในหรือข้างนอก หรือตรงกลาง. โดยแท้จริงแล้วมันไม่ได้มีตำแหน่งแหล่งที่อยู่ ณ ที่ใดเลย. ๑๔๒

ข้อปฏิบัติขั้นแรกที่สุด คือการเว้นเสียจากความคิดในรูปต่างๆ ซึ่งตั้งรากฐานอยู่บนความรู้ที่เคยเล่าเรียนมา ข้อนี้หมายความว่า แม้พวกเธอจะได้ดำเนินการปฏิบัติไปโดยวิธีที่เกี่ยวข้องกับความรู้ชนิดนั้นตามที่เธอเคยเชี่ยวชาญมาจนหมดความรู้, ถึงขั้นนั้นแล้ว เธอก็จะยังไม่สามารถพบตำแหน่งแหล่งที่ของ *จิต* นั้นอยู่นั่นเอง. ๑๔๓

ทาง ทางนี้ เป็น *สัจธรรม* ฝ่ายนามธรรม และเป็นสิ่งที่ไม่มีชื่อ ไม่มีสมญามาแต่เดิม. ๑๔๔

มันเป็นเพราะสัตว์โลก ได้พากันแสวงหาสัจจะนี้อย่างโง่เขลาและคว้าไปคว้ามา ในขั้นทดลองอยู่ร่ำไปเท่านั้นเอง พระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงได้มาปรากฏในโลกนี้ และสอนสัตว์เหล่านั้น ให้เพิกถอนวิธีการปฏิบัติ เพื่อการเข้าถึงสัจจะวิธีนั้นเสียให้หมดสิ้น. โดยทรงเกรงไปว่าจะไม่มีผู้ใดเข้าใจในวิธีการของพระองค์ พระองค์จึงได้ทรงเลือกเอา คำว่า "*ทาง*" มาใช้. ๑๔๕

พวกเธอต้องไม่ปล่อยให้คำว่า "*ทาง*" คำนี้ จูงเธอไปสู่การก่อรูปแห่งความคิดขึ้นในจิต ว่าเป็นทางสำหรับเท้าเดิน (ถนน) ด้วยเหตุนี้แหละ จึงมีคำกล่าวไว้ว่า "เมื่อปลาตัวนั้นถูกจับได้แล้ว เราก็ไม่สนใจกับ ลอบ อีกต่อไป" ดังนี้. ๑๔๖

เมื่อใดกายและจิต มีการโพล่งออกไปเอง ถึงธรรมชาติเดิมของมันได้[๑] *ทาง* ทางนั้นก็เป็นอันว่าเดินเสร็จแล้ว และ *จิต* ก็เป็นอันว่าได้ถูกเข้าใจอย่างซึมซาบแล้ว. ๑๔๗

สมณะ ได้นามว่าสมณะ ก็เพราะรู้แจ้งแทงตลอดแหล่งกำเนิดเดิมของสิ่งทั้งปวง. ผล คือความเป็นสมณะเช่นนั้น ลุถึงได้ด้วยการทำความสิ้นสุดให้แก่ความกระหายใคร่จะถึงทุกอย่างเสีย, มันไม่ได้มาจากการศึกษาจากตำราเลย. ๑๔๘

* * * *

๓๐

บัดนี้ ถ้าเธอมัวแต่สาละวนในการใช้จิตของเธอเอง แสวงหา จิต, มัวอยู่แต่จะฟังคำสอนจากผู้อื่น และหวังอยู่แต่จะลุถึงจุดหมายปลายทางด้วยการศึกษาล้วนๆ แล้ว เมื่อไรเล่า เธอจะประสบความสำเร็จสักที? ๑๔๙

คนโบราณบางคน มีจิตใจแหลมคม เขารีบสลัดความรู้ทั้งหมดเสียได้ในทันทีที่ได้รับฟังธรรมซึ่งประกาศออกมา. ดังนั้น เขาจึงได้นามว่า "ปราชญ์ผู้ซึ่งสลัดการศึกษาเสียได้ แล้วอาศัยอยู่กับการโพล่งรวดเดียวถึงตัว *ธรรมะ* ได้ในตัวมันเอง" ๑๕๐

คนในทุกวันนี้ ได้แต่แสวงหาเพื่อจะยัดไส้ตัวเอง ด้วยความรู้และความสามารถในการใช้เหตุผลทางอนุมาน แสวงหาความรู้ทางพระคัมภีร์อยู่ทุกหนทุกแห่ง และเรียกการทำอย่างนั้น ว่าการปฏิบัติธรรม. เขาเหล่านั้นไม่รู้ ว่าความรู้และสติปัญญาชนิดนั้น ยิ่งมีมากก็ยิ่งมีผลในทางตรงกันข้าม คือเป็นการสุมกองสิ่งกีดขวาง ให้สูงยิ่งขึ้นไปอีกนั่นเอง. ลำพังการรวบเอาความรู้ต่างๆ เข้าไว้อย่าง

---

๑. เหมือนแสงสว่างที่มีของบังอยู่ พอเอาของบังออก แสงก็โพล่งถึงสิ่งที่มันส่องได้ทันที. –ผู้แปลเป็นไทย

ท่วมหัวนั้น มันเหมือนกับเด็กที่ทำตนให้เกิดอาการอาหารไม่ย่อย เพราะสวาปามเต้าหู้เข้าไปมากเกินไป. พวกที่ศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น ตามแบบของพวก *ตรียาน* นั้น เหมือนกับเด็กคนนี้ทุกอย่าง. ทั้งหมดเท่าที่เธอจะเรียกคนพวกนี้ให้ดีที่สุดได้ ก็คือเรียกว่า พวกคนที่เดือดร้อนเพราะท้องเสีย. ๑๕๑

เมื่อสิ่งที่เรียกว่า ความรู้และสติปัญญาอันเฉลียวฉลาดชนิดนั้นเกิดย่อยไม่ได้ขึ้นมา มันก็กลายเป็นพิษขึ้น เพราะมันเป็นได้แต่เพียงของในเครือเดียวกันกับสังสารวัฏเท่านั้น. ในฝ่าย *ธรรมอันสูงสุด* นั้น ไม่มีของชนิดนี้เลย, ดังนั้นจึงมีคำกล่าวไว้ว่า : "ในคลังแสงสรรพาวุธแห่งราชาธิปัตย์ของข้า หามี *ดาบแห่งความเป็นเช่นนั้น* ไม่" ดังนี้. ๑๕๒

ความคิดรูปต่างๆ ซึ่งเธอได้ก่อมันขึ้นในอดีต (เหลืออยู่ในรูปแห่งสัญญาต่างๆ) นั้น ต้องสลัดทิ้งเสียให้หมด แล้วเข้าแทนที่ไว้ด้วยความว่าง. เมื่อใดคติทวินิยม สิ้นสุดลง เมื่อนั้นก็มี *ความว่างแห่งตถาคตครรภ์*[๑]. ๑๕๓

คำว่า "*ตถาคตครรภ์*" หมายถึงสิ่งที่ไม่มีเนื้อที่พอให้สิ่งใด ซึ่งมีขนาดแม้เท่าเส้นขนเล็กที่สุด ตั้งอยู่ได้. นั่นแหละ คือข้อที่ว่าเหตุใด *พระธรรมราชา* (พระพุทธเจ้า) ผู้ที่ได้ทำลายความยึดถือว่ามีตัวมีตนลงเสียได้ ได้ทรงแสดงพระองค์ให้ปรากฏออกมาในโลกนี้ และนั่นแหละ คือข้อที่ทำไมพระองค์จึงตรัสว่า เมื่อเราอยู่ในที่เฉพาะพระพักตร์ *พระพุทธทีปังกร* เรารู้สึกว่าไม่มีอะไร แม้แต่อนุภาคเดียวสำหรับเรา เพื่อจะบรรลุถึง" [๒] ดังนี้. ๑๕๔

คำตรัสนี้ เป็นคำตรัสที่มุ่งหมายโดยตรง เพื่อทำให้ความรู้และสติปัญญาชนิดนั้น ของพวกเธอ ให้เป็นของว่างไปเสีย. ๑๕๕

---

๑. ที่กำเนิดแห่งพระตถาคตเจ้าทั้งหลาย.

๒. คำกล่าวข้อนี้ เข้าใจว่าฮวงโป กล่าวไปตามหลักของตน และคงจะเป็นคำกล่าวที่แม้แต่มหายานพวกอื่นก็กลืนไม่ลง โดยไม่ต้องพูดถึงเถรวาทเลย. ข้อนี้ หมายความว่าการตรัสรู้ตามแบบนี้ ไม่ต้องมีการลุถึงอะไร มีแต่ทำให้รู้จักสภาวะเดิมแท้ของตนเท่านั้นอีกนั่นเอง. –ผู้แปลเป็นไทย

มีแต่พวกที่เว้นขาดจากร่องรอย ของการปฏิบัติอย่างคว้าไปคว้ามา เพราะติดแน่นในความรู้ของตน (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ทุกอย่างทุกชนิดเสียได้ และเว้นขาดจากการหวังพึ่งสิ่งใดๆ ทั้งหมดแล้วเท่านั้นที่จะสามารถเป็นผู้สงบถึงที่สุดได้. ๑๕๖

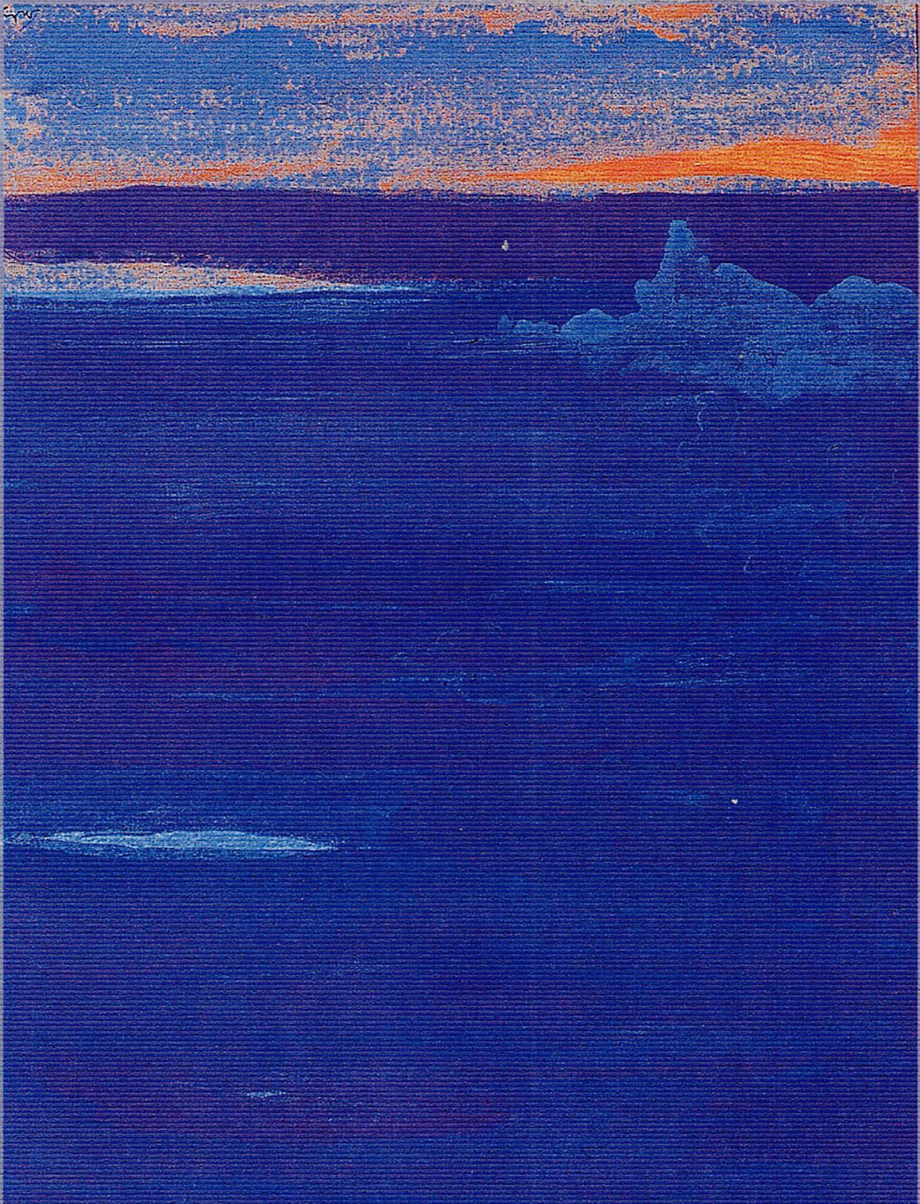
คำสอนตามพระคัมภีร์ ของยานทั้งสามนั้น ก็เป็นแต่เพียงยาบำบัดความเจ็บไข้ ในขั้นปฐมพยาบาลเท่านั้น. คำสอนเหล่านั้นถูกสอนไป เพื่อสนองความต้องการในทำนองนั้น ดังนั้นมันจึงเป็นของมีคุณค่าเพียงชั่วคราว และขัดกันไปขัดกันมา อยู่ในตัวมันเอง ถ้าเพียงแต่ความจริงข้อนี้ เป็นที่กระจ่างกันแล้ว ก็จะไม่มีอะไรเหลืออยู่ให้เป็นที่สงสัยเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกต่อไป. ๑๕๗

ยิ่งไปกว่านั้นทั้งหมดก็คือ มันเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่จะไม่ไปเลือกเอาคำสอนที่เหมาะเฉพาะบางโอกาส บางเรื่อง แล้วเอามาถือว่ามันเป็นความคิดที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้อีกต่อไป เพราะมันจับใจเขา โดยการที่มันปรากฏอยู่เป็นส่วนหนึ่งในพระคัมภีร์. ทำไมจึงเป็นดังนั้นเล่า? เพราะว่าตามความจริงนั้น ไม่มีธรรม (สิ่ง) ใดที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ซึ่งความข้อนี้ พระตถาคตก็ได้ประกาศไว้แล้ว คนในนิกายเราจะไม่แย้งเลย ในข้อที่ว่า สิ่งทำนองนี้คงจะมีได้. ๑๕๘

เรารู้จักทำให้การเคลื่อนไหวต่างๆ ทางจิต หยุดเสียทั้งหมดเท่านั้น และเพราะเหตุนั้น ย่อมได้รับความสงบอันแท้จริง. โดยแน่นอนเราไม่ควรตั้งต้นด้วยการคิดสิ่งต่างๆ ออกมามากมาย แล้วจบลงแค่ความฉงนสนเท่ห์นานาชนิด.

๑๕๙

* * * *

๓๑

ถาม : จากข้อความทั้งหมด เท่าที่อาจารย์ได้กล่าวไปแล้ว ได้ความว่า จิต คือ *พุทธะ.* แต่มันไม่กระจ่างในข้อที่ว่า หมายถึงจิตชนิดไหนในประโยคที่ว่า *"จิต"* ซึ่งเป็น *"พุทธะ"* นั้น?

ตอบ : เธอมีจิตอยู่แล้วกี่มากน้อยเล่า? ๑๖๐

ถาม : ก็แต่ว่า *พุทธะ* นั้น เป็นจิตธรรมดา หรือจิตที่ตรัสรู้แล้วเล่า?

ตอบ : ก็ในโลกนี้ ที่ตรงไหนเล่า ที่เธอเก็บจิตธรรมดา และจิตที่ตรัสรู้แล้ว ของเธอไว้? ๑๖๑

ถาม : ในคำสอนของ *ยานทั้งสาม* มีกล่าวไว้ว่า มีจิตอยู่ทั้งสองอย่าง ทำไมท่านอาจารย์จึงปฏิเสธมันเสียเล่า?

ตอบ : ในคำสอนแห่ง *ยานทั้งสาม* นั้น มีการอธิบายอย่างกระจ่างอยู่แล้ว ว่าทั้งจิตธรรมดา และจิตที่ตรัสรู้แล้วนั้น ก็ล้วนแต่เป็นมายาเธอไม่เข้าใจเอง. ความยึดมั่นต่อความคิดว่าสิ่งทั้งปวงมีอยู่ ทั้งหมดนี้ เป็นความสำคัญผิดไปเอาของลวงเหล่านั้นมาเป็นสัจจะ. ความคิดต่างๆ ชนิดนั้น จะไม่เป็นมายาได้อย่างไรกัน? เมื่อเป็นมายา มันก็บัง *จิต* นั้นเสียจากเธอ. ๑๖๒

ถ้าเธอเพียงแต่ขจัดความคิดว่ามีจิตธรรมดา มีตรัสรู้แล้ว นั้นออกไปเสียจากเธอเท่านั้น เธอจะพบว่าไม่มีพุทธะอะไรที่ไหนอีก นอกจาก *พุทธะ* ในจิตของตนเอง. ๑๖๓

เมื่อท่านอาจารย์โพธิธรรม จากตะวันตกมาถึง, ท่านได้ชี้ออกไปว่าสิ่งซึ่งคนทุกคนมีส่วนประกอบร่วมอยู่ด้วยนั่นแหละคือ *พุทธะ.* คนจำพวกเธอ พากันเตลิดไปด้วยความเข้าใจผิด คือไปจับฉวยเอาความคิดเช่นว่า "อย่างธรรมดา" หรือ "อย่างตรัสรู้แล้ว" ขึ้นมา,

พร้อมกันนั้นก็บังคับความคิดต่างๆ ของเธอให้เตลิดออกไปข้างนอก สู่ที่ซึ่งมันพากันควบห้อไปเหมือนกะม้า! ทั้งหมดนี้ มันเกิดขึ้นครอบคลุมปิดบัง *จิต* ของพวกเธอเอง! ดังนั้น ฉันขอบอกเธอ ว่า *จิต* คือ *พุทธะ.* ๑๖๔

ในทันทีที่ความคิด หรือความรู้สึกทางอายตนะเกิดขึ้น พวกเธอก็พลัดตกลงสู่คติทวินิยม. กาลเวลาทั้งหมด ซึ่งปราศจากการตั้งต้น และขณะซึ่งเป็นปัจจุบันขณะหนึ่งนั้น เป็นของอันเดียวกัน. ไม่มีนี่ไม่มีโน่น. การเข้าใจซึมซาบในสัจจะข้อนี้ เรียกว่าการรู้แจ้งเห็นจริงที่สมบูรณ์และไม่มีอะไรเหนือกว่า. ๑๖๕

ถาม : ถ้อยคำที่ท่านอาจารย์กล่าวมานี้ มีรากฐานอยู่บนหลักธรรมอะไร?

ตอบ : เอ้า! หาหลักหาเหลิกกันทำไมเล่า? พอสักว่าเธอมีหลักเท่านั้น เธอก็พลัดผลุงลงไปสู่ความคิดแบบคติทวินิยมทันที. ๑๖๖

ถาม : เมื่อตะกี้นี้เอง ท่านอาจารย์ได้กล่าวถึงอดีตซึ่งไม่มีใครรู้ว่า ตั้งต้นเมื่อไรกับปัจจุบันนั้น เป็นของอันเดียวกัน. ด้วยการกล่าวอย่างนั้น ท่านอาจารย์หมายถึงอะไร?

ตอบ : มันเป็นเพราะการแสวงหาด้วยความอยากของเธอแท้ๆ นี้ ที่เธอไปทำมันให้มีความแตกต่างกันขึ้น ระหว่างของสองอย่าง. ถ้าเธอจะหยุดการแสวงหาด้วยความอยากเสียได้ แล้วมันจะมีความแตกต่างใดๆ ในระหว่างของสองอย่างนี้ก็ได้อย่างไร? ๑๖๗

ถาม : ถ้าไม่ไปเอ่ยถึง "อย่างธรรมดา" กับ "อย่างตรัสรู้แล้ว" ขึ้นมาแล้ว ใครเล่าจะอยากลำบาก ไปพูดกันถึงเรื่องชนิดนี้ ในเมื่อสิ่งซึ่งจัดเป็นอย่างๆ พวกๆ เหล่านั้น ก็มิได้มีอยู่จริง แล้ว *จิต* ก็มิได้เป็น "จิต" จริง และเมื่อทั้ง *จิต* และทั้งสิ่งซึ่งถูกจัดเป็นอย่างๆ พวกๆ เหล่านั้นโดยแท้จริงเป็นมายาแล้ว, เธอจะหวังหาสิ่งใดๆ ได้ที่ไหนกันเล่า? ๑๖๘

* * * *

๓๒

ถาม : มายา ได้บัง *จิต* ของเราเองเสียจากเรา, แต่จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ ท่านอาจารย์ก็ยังไม่ได้สอนพวกเรา ว่าทำอย่างไร จึงจะกำจัดมายานั้นเสียได้?

ตอบ : การเกิดขึ้นของมายาก็ดี การถอนมายาออกเสียได้ก็ดี ล้วนแต่เป็นมายาด้วยกัน. มายามิใช่สิ่งซึ่งมีรกรากอยู่ใน *ความ*จริง มันตั้งอยู่ได้ ก็เพราะความคิดแบบทวินิยมของพวกเธอ. ถ้าพวกเธอเพียงแต่หยุดปล่อยตนไปตามความคิดที่ทำให้เกิดของเป็นคู่ตรงกันข้าม เช่น “อย่างธรรมดา” กับ “อย่างตรัสรู้แล้ว” เสียเท่านั้น มายาก็จะสิ้นสุดลงไปได้เองทันที. และแล้วถ้าเธอยังขืนอยากจะทำลายมัน ในที่ทุกๆ แห่งที่มันอาจจะมีอยู่ เธอจะพบว่าไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่เลย แม้แต่ขนเส้นเดียว ให้เธอเกาะ. นี่แหละ คือความหมายของคำที่ว่า “ฉันจะปล่อยเสียทั้งสองมือ” เพราะเมื่อเป็นดังนั้นแล้ว ฉันจะพบ *พุทธะ* ใน *จิต* ของฉันโดยแน่แท้นั่นเอง. ๑๖๙

ถาม : ถ้าไม่มีอะไรให้เกาะยึดเสียเลยแล้ว *ธรรมะ* จะถูกถ่ายทอดได้อย่างไรกัน?

ตอบ : มันเป็นการถ่ายทอด *จิต* ด้วย *จิต*. ๑๗๐

ถาม : ถ้า *จิต* เป็นสิ่งที่ถูกใช้สำหรับการถ่ายทอด ทำไมท่านอาจารย์จึงกล่าวว่า *จิต* ก็ไม่ได้ตั้งอยู่เหมือนกัน ดังนี้เล่า?

ตอบ : การไม่ได้รับ *ธรรมะ* อะไรเลย นั่นแหละ เรียกว่าการถ่ายทอด *จิต*. การเข้าใจซึมซาบ *จิต* ชนิดนี้ หมายความว่าไม่มี *จิต* และไม่มี *ธรรมะ*. ๑๗๑

ถาม : ถ้าไม่มี *จิต* และไม่มี *ธรรมะ* แล้ว การถ่ายทอด หมายถึงอะไรกันเล่า?

ตอบ : พวกเธอได้ยินคนเขาพูดกันถึงการถ่ายทอด *จิต* แล้วพวกเธอก็พูดกันถึงอะไรบางอย่าง ที่พวกเธอเองหวังว่าจะได้รับ. ดังนั้น ท่านอาจารย์โพธิธรรม จึงได้กล่าวว่า :

- *ธรรมชาติแท้ของ จิต นั้น ถ้าเข้าใจซึมซาบแล้ว*
  คำพูดของมนุษย์ ไม่สามารถหว่านล้อม หรือเปิดเผยมันได้
- *ความตรัสรู้ คือความไม่มีอะไรให้ใครต้องลุถึง,*
  และผู้ซึ่งได้ตรัสรู้แล้ว ก็ไม่พูด ว่าเขารู้อะไร.

ถ้าเผอิญอาตมาทำความกระจ่างในข้อนี้ให้แก่พวกเธอ อาตมาสงสัยว่า พวกเธอจะทนมันไหวหรือ. ๑๗๒

* * * *

๓๓

ถาม : ความว่าง ซึ่งเห็นแผ่อยู่ตรงหน้าเรา ในสายตาของเรานั้น เป็นสิ่งที่เห็นได้ว่ามีอยู่จริง, เมื่อเป็นดังนั้น มิเป็นว่า ท่านอาจารย์กำลังชี้ไปยังสิ่งบางสิ่งซึ่งเห็นๆ อยู่ และกำลังเห็น *อยู่* อยู่ในมันไปหรือ?

ตอบ : จิตชนิดไหนกันนะ ที่ฉันจะอาจบอกให้ดูได้ ในสิ่งต่างๆ ที่เป็นวิสัยแห่งการดูด้วยตา? สมมติว่าเธอดูเห็นได้ มันจะเป็นแต่เพียง *จิต* ส่วนที่เป็นแสงสะท้อนกลับ อยู่ตามสิ่งต่างๆ ที่เห็นได้ด้วยตาเท่านั้นเอง. เธอจะเป็นเหมือนคนที่กำลังมองดูหน้าตัวเองในกระจกเงา แม้เธออาจจะเห็นมันได้กระจ่างเหมือนของจริงไปทุกอย่าง เธอก็ยังคงเป็นเพียงผู้มองอยู่ที่เงาสะท้อนล้วนๆ เท่านั้นเอง. นี่มันมีผลคุ้มค่าอะไรที่ไหนกัน ที่ทำให้พวกเธอต้องวิ่งมาหาอาตมา? ๑๗๓

ถาม : ถ้าไม่ให้เราเห็นด้วยอำนาจของแสงสะท้อนแล้ว เมื่อไรเล่าเราจะเห็นกันได้สักที?

ตอบ : ตลอดเวลาที่พวกเธอยังฝากตัวเองไว้กับ "ด้วยอำนาจของ" อยู่ ดังนี้ พวกเธอก็จะตกอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งที่เป็นมายาบางสิ่งอยู่ร่ำไป. เมื่อไรพวกเธอจะเข้าใจได้สำเร็จกันสักทีนะ? แทนที่จะปฏิบัติตาม

ผู้ที่บอกให้เธออ้ามือกว้างหมดทั้งสองมือเหมือนคนที่ไม่มีอะไรจะปล่อยอีกแล้ว เธอก็มัวไปเสียแรงงานในการเที่ยวโอ้อวด ว่ามีอะไรสารพัดอย่าง. ๑๗๔

ถาม : แม้ผู้ที่เข้าใจเรื่องแสงสะท้อนดี แสงสะท้อนก็ยังไม่มีอยู่อีกหรือ?

ตอบ : ถ้าของเป็นดุ้นๆ ก็ยังไม่มีตัวตนที่ตั้งอยู่เสียแล้ว มันจะยิ่งไม่มีมากลงไปอีกสักเท่าไร ในการที่เราจะเอาอะไรกับสิ่งที่เป็นเพียงแสงสะท้อน. อย่าเที่ยวได้พูดพร่ำเหมือนคนเดินฝันลืมตา (คนเดินละเมอ) ไปให้มากเลย. ๑๗๕

เมื่อก้าวเข้าไปในศาลาธรรมประจำเมือง ท่านอาจารย์ได้ประกาศออกมาว่า : "การมีความรู้ต่างๆ มากมายหลายประเภทนั้น ไม่อาจจะเปรียบกันได้ กับการที่สามารถเพิกถอนเสียได้ซึ่งการแสวงหาทุกสิ่ง. ซึ่งการทำได้อย่างนั้น เป็นสิ่งเลิศสุดเหนือสิ่งทั้งปวง. จิต มิได้เป็นสิ่งที่มีมากมายหลายชนิด. ไม่มีหลักธรรมแท้จริงอะไร ที่อาจจะพูดกันได้โดยทางคำพูด" ๑๗๖

เมื่อไม่มีอะไรต้องพูดกันอีก ก็ต้องเลิกประชุม!

* * * *

๓๔

ถาม : สัจจะอย่างโลก หมายความว่าอะไร?

ตอบ : เธอจะไปทำอะไรกับไม้กาฝากชนิดนั้นนะ? ความจริงคือความบริสุทธิ์ถึงที่สุด. ทำไมจะต้องไปถกกันถึงคำที่ไม่บริสุทธิ์เหล่านั้นเล่า? ความที่ปราศจากความคิดนึกต่างๆ อย่างเด็ดขาดเรียกว่า *ปรีชาของความมีจิตปรกติ.* ๑๗๗

ทุกวันไม่ว่าเดินอยู่ ยืนอยู่ นั่งอยู่ หรือนอนอยู่ก็ตาม หรือในการพูดจาทั้งหมดก็ตาม จึงยังคงเป็นผู้มีจิตปราศจากการยึดถือ ในทุกๆ อย่างในสิ่งแวดล้อมทั้งปวง. ไม่ว่าจะพูดหรือแม้เพียงแต่กะพริบตา ขอให้ทำมันไปด้วยความที่จิตปรกติถึงที่สุด. ๑๗๘

เดี๋ยวนี้ เรากำลังอยู่ในตอนปลายของระยะห้าร้อยปีที่ ๓ นับแต่พุทธปรินิพพานมา นักศึกษาเซ็นแทบทั้งหมด ได้เอียงไปในทางยึดถือเสียงและรูปทุกชนิด. ๑๗๙

ทำไมพวกเธอจึงไม่ลอกแบบเรา ด้วยการปลดเปลื้องความคิดทุกอย่างออกไปเสีย ราวกะว่ามันมิได้มีอยู่เลย หรือราวกะว่ามันเป็นไม้ผุๆ ชิ้นหนึ่ง หินก้อนหนึ่ง หรือขี้เถ้าที่ชืดแล้วเท่านั้นเล่า? หรือลอกแบบเรา ด้วยการตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ อย่างแผ่วเบาที่สุด เท่าที่ควรจะทำได้ ในแต่ละโอกาสเล่า? ถ้าเธอไม่ทำอย่างนั้น และเผอิญตายลงเดี๋ยวนี้ เธอจะถูกทรมานโดยยมบาล.[๑] ๑๘๐

พวกเธอต้องหลีกเลี่ยงจากคำสอนเรื่องความมีอยู่ และเรื่องความไม่มีอยู่เสียให้หมด เพราะ จิต นั้น เหมือนกับดวงอาทิตย์ ในข้อที่มันอยู่ในความว่างตลอดนิรันดร, ส่องแสงได้โดยธรรมชาติของมันเอง และส่องแสงโดยไม่ตั้งใจจะส่องแสง. นี่ไม่ใช่สิ่งซึ่งพวกเธออาจจะทำให้สำเร็จได้ โดยปราศจากความพากเพียร แต่เมื่อเธอลุถึงขั้นที่ไม่มีความยึดถือต่อสิ่งใดๆ หมดแล้ว เธอก็จะเป็นผู้ที่ทำอยู่ เหมือนที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายท่านทำ. ๑๘๑

---

๑. คือเจ้าแห่งนรก โดยบุคลาธิษฐาน (โดยธรรมาธิษฐาน หมายถึงความทุกข์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นเนื่องจากการตาย)

การทำอย่างนี้ จะเป็นการกระทำที่เข้าร่องเข้ารอยกันได้จริงๆ กับคำที่กล่าวว่า : "จงทำจิตให้เป็นจิตชนิดที่ไม่อิงอาศัยอยู่บนอะไรเลย".[๑] เพราะว่านี่แหละ คือ *ธรรมกายแท้* ของเธอ ซึ่งเรียกได้ว่า การตรัสรู้ที่สมบูรณ์ถึงที่สุด. ๑๘๒

ถ้าเธอไม่สามารถเข้าใจซึมซาบในข้อนี้ แม้เธอจะมีความรู้อย่างลึกซึ้ง จากการศึกษาของเธอ หรือแม้เธอจะมีความพากเพียรอย่างสาหัส และบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างตึงเครียดที่สุด เธอก็จะยังคงล้มเหลวต่อการลุถึงจิตของเธอเองอยู่นั่นเอง. ความพยายามทั้งหมดของเธอจะเดินทางผิด และเธอก็จะเข้าไปสมทบในครอบครัวของมาร โดยแน่นอน. อานิสงส์อะไรกัน ที่เธอจะได้รับจากวัตรปฏิบัติชนิดนี้? ๑๘๓

มันเหมือนกับที่ครั้งหนึ่ง ท่านอาจารย์ชิกุง (Chih Kung) ได้พูดไว้ว่า "*พุทธ*": นั้น คือสิ่งซึ่งจิตของเธอเองสร้างขึ้นแท้ๆ เมื่อเป็นดังนั้นจะแสวงหา *พุทธะ* นั้นจากพระคัมภีร์ต่างๆ ได้อย่างไรกัน? ดังนี้. ๑๘๔

แม้พวกเธอจะได้ศึกษาถึงเรื่อง ทำอย่างไรจึงจะบรรลุถึงความเป็นพระโพธิสัตว์สามประเภท ความเป็นพระอรหันต์สี่ประเภท และภูมิทั้งสิบแห่งความก้าวหน้า ต่อการตรัสรู้ของพระโพธิสัตว์ จนกระทั่งใจของเธอเต็มไปด้วยความรู้เหล่านี้แล้วก็ตาม เธอก็จะยังคงทำตัวให้เคว้งคว้างอยู่ตรงกลางระหว่าง "ธรรมดา" และ "อย่างตรัสรู้แล้ว" อยู่นั่นเอง. ๑๘๕

การที่ไม่ดูให้รู้ว่าวิธีการแห่งการปฏิบัติ เพื่อลุถึง *ทาง* ทางโน้นทุกวิธีล้วนแต่กินเวลานิดเดียวทั้งนั้น นั่นเป็นสังสาริกธรรม (คือสิ่งที่ทำให้เวียนว่ายไปในวัฏสงสาร ไม่รู้สร่าง). ๑๘๖

---

๑. ธรรมภาษิต ที่สำคัญที่สุด จากวัชรปรัชญาปารมิตาสูตร พระสูตรนี้ เสถียร โพธินันทะ แปลสู่ภาษาไทย จำหน่ายที่โรงพิมพ์มหามกุฎ บางลำภู พระนคร.

–ผู้แปลเป็นไทย

- แรงยิงของมัน เมื่อใช้ไปแล้วครั้งเดียว (ก็หมด), ลูกศรก็ตกดิน
- พวกเธอสร้างขึ้นแต่ชีวิต ชนิดที่ไม่ทำให้ความหวังของเธอเต็มได้
- ช่างอยู่ต่ำกว่าประตู โคตรภู เสียนี่กระไร
- ซึ่งจากนั้น กระโดดแผล็บเดียว ก็ถึง พุทธเกษตร! [๑] ๑๘๗

มันเป็นเพราะว่า เธอไม่อยู่ในพวกที่กระโดดแผล็บเดียวถึง เธอจึงยังคงดันทุรังไปในทางที่จะเรียนให้ทั่วจบถึงวิธีการต่างๆ ที่พวกคนโบราณตั้งไว้ เพื่อการมีความรู้ที่ยังอยู่ในระดับของความคิดปรุงแต่ง. ๑๘๘

ท่านอาจารย์ชิกุง ยังได้กล่าวไว้ด้วยว่า : "ถ้าเธอไม่พบอาจารย์ชั้นยอด เธอก็กลืนยา มหายานเข้าไป เป็นหมันเปล่า!" ดังนี้. ๑๘๙

* * * *

๓๕

ถ้าพวกเธอจะใช้เวลาของเธอทั้งหมด ไม่ว่าเดินอยู่ ยืนอยู่ นั่งอยู่ หรือนอนอยู่ก็ตาม ให้เป็นการฝึกฝนเพื่อจะหยุดเสีย ซึ่งการกระทำต่างๆ ของจิตของเธอเอง ในการที่จะก่อรูปความคิดต่างๆ ขึ้น. เมื่อเป็นดังนั้น เธอก็จะเป็นผู้เที่ยงแท้ต่อการลุถึงจุดหมายปลายทางขั้นสุดท้าย, เนื่องจากธรรมที่เป็นกำลังของเธอยังมีไม่พอ เธอจึงไม่สามารถที่จะข้ามสังสารวัฏได้ ด้วยการกระโดดทีเดียวถึง, แต่เมื่อห้าหรือสิบปีผ่านไป เธอก็จะมีการตั้งต้นที่ดีขึ้นได้อย่างแน่นอน แล้วก็จะสามารถก้าวหน้าต่อไปได้เอง เป็นธรรมดา. ๑๙๐

แต่มันเป็นเพราะเธอไม่เป็นบุคคลประเภทนั้น เธอจึงรู้สึกว่าจำเป็นต้องใช้จิตของเธอเอง ใน "การศึกษาธฺยานะ" และ "ศึกษาเรื่อง *ทาง* ทางโน้น". การทำอย่างนั้น มันมีอะไรเกี่ยวกับพุทธศาสนาด้วยเล่า? ๑๙๑

---

๑. โคตรภู หมายถึงสุดยอดของความเป็นมนุษย์ธรรมดา หลังจากนั้นก็เป็นพระอริยเจ้าพุทธเกษตร หมายถึงเขตของความเป็นพระพุทธเจ้า. –ผู้แปลเป็นไทย

ดังนั้นจึงมีคำกล่าวว่า ทั้งหมดเท่าที่พระตถาคตได้สอนนั้นมีอยู่เพียงเพื่อจะกลับใจมหาชน, มันเหมือนกับแสร้งลวงไปว่าใบไม้เหลืองๆ เป็นทองคำแท้, เพื่อให้น้ำตาของเด็กหยุดไหล เท่านั้น, ฉะนั้นมันต้องไม่ถูกยึดถือว่าเป็นความจริงที่เด็ดขาด แต่ประการใด. ถ้าเธอถือเอาความเป็นจริง เธอก็ไม่ใช่สมาชิกแห่งนิกายเรา, แล้วมันจะมีผลอะไรกับธรรมชาติเดิมแท้ของเธอเล่า? ๑๙๒

ดังนั้น ข้อความในสูตรจึงกล่าวว่า "สิ่งซึ่งเรียกว่าปัญญาอันสมบูรณ์ถึงที่สุดนั้น หมายความว่าไม่มีอะไรเลยจริงๆ ที่ต้องลุถึง". ถ้าเธอสามารถเข้าใจความข้อนี้ได้ เธอก็จะเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าทั้ง *พุทธวิถี* และ *มารวิถี* ก็ล้วนแต่พลาดจากเป้าหมายนี้สิ้นเชิงโดยเท่ากัน. ๑๙๓

จักรวาลเดิมที่รุ่งเรืองและบริสุทธิ์นั้น ไม่ใช่ของเหลี่ยมหรือของกลม ไม่ใช่ของใหญ่หรือของเล็ก มันปราศจากความแตกต่างว่ายาวหรือสั้นใดๆ ทั้งหมด มันอยู่เหนือการเกี่ยวข้อง เหนือการกระทำ เหนือวิชชา และเหนือการตรัสรู้. ๑๙๔

พวกเธอต้องการเห็นให้ชัดลงไปว่า โดยแท้จริงแล้ว ไม่มีอะไรเลย-ไม่มีทั้งมนุษย์สามัญ ไม่มีทั้งพุทธะทั้งหลาย. มหาโลกธาตุมีจำนวนนับไม่ถ้วนดุจเม็ดทรายในโลก ก็เป็นเพียงฟองน้ำเม็ดเล็กๆ. ญาณทั้งหลายและอริยภาวะทั้งปวง เป็นเพียงเส้นแฉกๆ ของแสงฟ้าแลบ, ในบรรดาสิ่งเหล่านั้นทั้งหมด ไม่มีอะไรซึ่งเป็นตัวแท้ของ *จิต*. ๑๙๕

ธรรมกาย ตั้งแต่โบราณกาลมา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ รวมทั้งพระพุทธเจ้าทั้งปวง และพระสังฆปริณายกทั้งหลาย เป็น *หนึ่ง*. แล้วมันจะขาดอะไรไปสักเส้นขนเดียว ได้อย่างไรกันเล่า? ๑๙๖

ถ้าแม้เธอเข้าใจความข้อนี้ เธอก็ต้องทำความพากเพียร เข้มแข็งถึงที่สุด. ตลอดทั้งชีวิตนี้ พวกเธอไม่อาจจะมีอะไรเป็นที่แน่นอนอยู่ทุกเวลา ว่าจะได้มีชีวิตอยู่ยาว จนกระทั่งได้หายใจอีกครั้งหนึ่งหรือไม่. ๑๙๗

* * * *

๓๖

ถาม : ท่านพระสังฆปริณายกองค์ที่หก[๑] เป็นคนไม่รู้หนังสือ ทำไมท่านจึงได้รับมอบผ้ากาสาวพัสตร์เครื่องหมายตำแหน่ง ซึ่งยกท่านสู่ตำแหน่งนั้น? ท่านเชนสุ่ย (Shen Hsiu) เพื่อนนักศึกษาคู่แข่งขันคนหนึ่งอยู่ในฐานะสูงกว่าศิษย์อื่นๆ ตั้งห้าร้อยคน เพราะเป็นอาจารย์ช่วยสอน และสามารถอธิบายความหมายอันลึกซึ้งของพระสูตรต่างๆ ได้ถึง ๓๒ คัมภีร์ ทำไมท่านจึงไม่ได้รับผ้ากาสาวพัสตร์นั้น?

ตอบ : เพราะว่าท่านเชนสุ่ย ยังคงปล่อยตนไปในความคิดปรุงแต่ง คือในธรรมที่นำไปสู่การกระทำ. ประโยคที่ว่า "เมื่อเธอปฏิบัติเธอจึงจะบรรลุ" นั้น ท่านองค์นั้นก็ยังยึดถือว่าเป็นของจริงอยู่. ดังนั้นพระสังฆปริณายกองค์ที่ห้า ท่านจึงทำการมอบหมายธรรมแก่ท่าน ฮุยเหน่ง (เว่ยหล่าง). ชั่วขณะนั้นเอง ท่านฮุยเหน่งได้บรรลุถึงความเข้าใจซึมซาบชนิดที่ไม่ต้องมีคำพูด และได้รับธรรมหฤทัยอันลึกซึ้งที่สุด ของพระตถาคตไปอย่างเงียบกริบ, นั่นแหละ คือข้อที่ว่าทำไม *ธรรม* นั้น จึงถูกถ่ายทอดไปยังท่าน. ๑๙๘

พวกเธอไม่เห็นว่า หลักคำสอน อันเป็นรากฐานของธรรมนั้น คือหลักที่ว่า ไม่มีธรรม, ถึงกระนั้น หลักที่ว่าไม่มีธรรมนั่นแหละ เป็นธรรม

---

๑. พระสังฆปริณายกองค์ที่ ๖ คือท่านเว่ยหล่าง. ท่านเชนสุ่ย คือท่านชินเชา มีกล่าวอยู่ในหนังสือสูตรของเว่ยหล่าง หมวดที่ ๑ –ผู้แปลเป็นไทย

อยู่ในตัวมันเอง; และบัดนี้ หลักที่ว่าธรรมไม่มีนั้น ก็ได้ถูกถ่ายทอดไปแล้ว, หลักที่ว่า มีธรรม จะเป็นธรรมได้อย่างไรกัน?[๑] ๑๙๙

ใครก็ตามเข้าใจซึมซาบความหมายของข้อความนี้ ย่อมควรที่จะได้นามว่า ภิกษุ, คือผู้ซึ่งเชี่ยวชาญต่อ "ธรรมปฏิบัติ". ๒๐๐

ถ้าเธอไม่เชื่อความข้อนี้ เธอลองอธิบายความหมายของเรื่องต่อไปนี้ดู : ท่านเว่ยมิง (Wei Ming) ได้ปีนขึ้นไปยังยอดสุดแห่งภูเขาต่ายื่น" (Ta Yu) เพื่อพบพระสังฆปริณายกองค์ที่หก. ท่านสังฆปริณายกได้ถามว่า มาทำไม มาเพื่อจีวรหรือมาเพื่อ *ธรรม*? ท่านเว่ยมิงได้ตอบว่าไม่ได้มาเพื่อจีวร แต่มาเพื่อ *ธรรม*; เมื่อเป็นดังนั้นพระสังฆปริณายกได้กล่าวว่า : "ขอให้ท่านทำจิตของท่านให้เป็นสมาธิสักขณะหนึ่ง ละเว้นการคิดในความหมายของคำว่า ดีและชั่ว เสียให้หมด" ท่านเว่ยมิงได้ทำตามสั่ง, และพระสังฆปริณายกได้กล่าวต่อไปว่า : เมื่อท่านไม่คิดถึงความดี และไม่คิดถึงความชั่วอยู่ตรงขณะนี้แหละเธอจะย้อนกลับไปสู่ภาวะที่เธอได้เป็นอยู่ ในขณะก่อนแต่ที่มารดาบิดาของเธอเองเกิดมา" พอพูดจบ ท่านเว่ยมิงก็ได้ลุถึงความเข้าใจซึมซาบชนิดที่ไม่ต้องมีเสียงพูด ได้โดยแว็บเดียว. ต่อจากนั้นท่านได้หมอบลงบนพื้นดินและได้กล่าวว่า : "ข้าพเจ้าเหมือนกับคนที่ดื่มน้ำอยู่

---

๑. ข้อความนี้ เป็นข้อความที่เข้าใจได้ยากที่สุด แม้ผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษก็ได้ลงเชิงอรรถไว้ว่า ผู้แปลเองก็ไม่ทราบว่าของเดิมมีความหมายอย่างไร จนต้องอาศัยคำแปลของผู้เชี่ยวชาญอีกคนหนึ่ง ที่ฮ่องกง ซึ่งมีนามว่า Mr. I. T. Pun. เพราะเห็นว่าเป็นคำแปลที่ดีที่สุดเท่าที่จะหาได้. ดังนี้แล้ว การแปลเป็นภาษาไทย ก็อยู่ในฐานะที่จะต้องบอกกล่าวว่า แปลไปตามแต่จะแปลได้ ใกล้ชิดกับคำแปลของผู้แปลเป็นอังกฤษได้เพียงใดเช่นเดียวกัน. ผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ยืนยันว่าข้อความตอนนี้ ถ้าถอดออกมาตรงๆ คำต่อคำ จะเป็นดังนี้ : "Dharma original Dharma not Dharma, not Dharma Dharma also Dharma, now transmit not Dharma Dharma, Dharma Dharma how-can be Dharma"

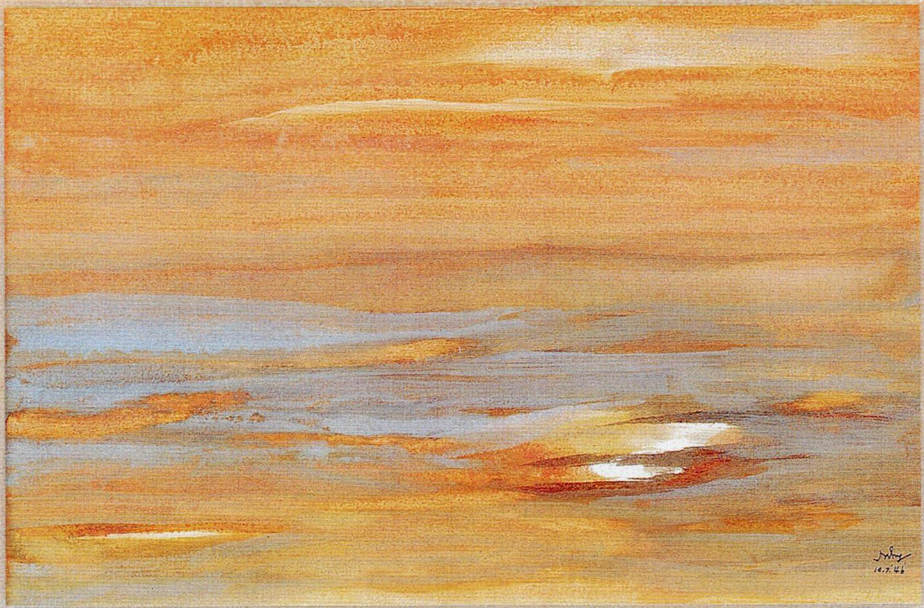
–ผู้แปลเป็นไทย

ย่อมรู้ได้ด้วยตนเอง ว่ามันเย็นอย่างไร, ข้าพเจ้าได้อยู่กับท่านสังฆปริณายกองค์ที่ห้า และศิษย์ทั้งหลายของท่านมาเป็นเวลา ๓๐ ปี แต่เพิ่งวันนี้เองที่ข้าพเจ้าสามารถขจัดความผิดพลาดต่างๆ ในวิธีคิดอย่างเก่า ของข้าพเจ้าเสียได้”, พระสังฆปริณายกองค์ที่หก ได้ตรัสว่า “ถูกแล้ว” อย่างน้อยที่สุดบัดนี้ท่านย่อมเข้าใจว่า ทำไมเมื่อพระสังฆปริณายกองค์ที่หนึ่งจากอินเดียมาถึง ท่านจึงได้ชี้ตรงไป แต่ที่ *จิต* ของคน, ซึ่งโดย *จิต* นั้นเอง เขาเหล่านั้นสามารถรู้แจ้งเห็นจริง ถึง *ธรรมชาติ* เดิมแท้ของเขา และกลายเป็น *พุทธะ* ได้, และข้อที่ว่า “ทำไม พระสังฆปริณายกองค์นั้น จึงไม่เคยพูดถึงสิ่งอื่นนอกไปจากนี้เลย” ๒๐๑

เรายังไม่เห็นกันอีกหรือ ว่าทำไมเมื่อพระอานนท์ได้ถามพระมหากาศยปะว่า พระพุทธองค์ซึ่งโลกบูชา ได้ทรงมอบหมายอะไรให้อีกพร้อมกับจีวรทอง, พระมหากาศยปะจึงร้องขึ้นว่า “อานนท์!” เมื่อพระอานนท์ขานตอบ ด้วยความเคารพว่า “อะไรครับ?” ดังนี้ ท่านมหากาศยปะได้กล่าวต่อไปว่า : “ทิ้งเสาธงลงเสียที่ประตูวัดเถิด” ดังนี้. นี่แหละ คือนิมิตซึ่งพระสังฆปริณายก (สายอินเดีย) องค์ที่หนึ่งท่านได้ให้แก่พระอานนท์. ๒๐๒

ตลอดเวลา ๓๐ ปี ที่พระอานนท์คนฉลาด ปฏิบัติรับใช้ตามพระพุทธประสงค์ส่วนพระองค์มา แต่เนื่องจากท่านเป็นคนรักการได้ความรู้มากเกินไป, พระพุทธองค์จึงได้ทรงตักเตือนท่าน โดยตรัสว่า : “แม้เธอเที่ยวหาความรู้อยู่ตั้ง ๑,๐๐๐ วัน มันก็ยังทำประโยชน์ให้แก่เธอได้น้อยกว่าการฝึกฝนเรื่อง *ทาง* ทางนี้โดยเฉพาะ แม้เพียงวันเดียว. ถ้าเธอไม่ฝึกฝนมัน เธอจะไม่สามารถย่อยได้ แม้แต่น้ำหยดเดียว!” ๒๐๓

—จบบันทึกชื่นเชา—

ภาคที่สอง

บันทึกวานลิง คำสอนของครูบาฮวงโป (ตวนซิ) แห่งนิกายเซ็น

[ประมวลคำสนทนา คำสอน และเรื่องเบ็ดเตล็ด ซึ่งบันทึกไว้โดยเปยสุ่ย ในขณะที่ท่านผู้นี้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงแห่งเมืองวาน-ลิง และได้พบกับท่านครูบาที่นั่น]

๑

ถาม : ในบรรดาคนที่ชุมนุมกันอยู่ประมาณ ๔-๕ ร้อยคนบนภูเขานี้ มีสักกี่คนที่ได้เข้าใจในคำสอนของท่านอาจารย์ อย่างเต็มที่?

ตอบ : จำนวนที่ว่านั้นไม่อาจจะทราบได้. ทำไม? เพราะว่า *ทาง* ของอาตมาเป็นไปในทางปลุก จิต ให้ตื่นออกมา. มันจะถูกถ่ายออกมาเป็นคำพูดได้อย่างไรกัน? คำพูดจะมีผลได้บ้างก็ต่อเมื่อพูดใส่หูเด็กๆ ที่ยังไม่เคยได้รับคำสั่งสอนอะไรมาก่อนเท่านั้น. ๒๐๔

* * * *

๒

ถาม : *พุทธะ* (ซึ่งหมายถึงสิ่งสูงสุด) นั้นคืออะไร?

ตอบ : จิต คือ *พุทธะ* ในเมื่อการสิ้นสุดลงแห่งความคิดปรุงแต่ง เป็น *ทาง*. พอสักว่า เธอหยุดการปลุกเร้าความคิดปรุงการคิดค้นในเรื่องอันว่าด้วยความมีอยู่และความไม่มีอยู่ ความยาวและความสั้น, คนอื่นหรือตัวเอง, ผู้ทำหรือผู้ถูกทำ, และเรื่องอื่นทำนองนี้เสียให้จบสิ้นเท่านั้น เธอจะพบว่า จิต ของเธอเป็น *พุทธะ* โดยแท้จริง, ว่า *พุทธะ* คือ จิต โดยแท้จริง และว่าจิตเป็นสิ่งที่คล้ายกับความว่าง.[๑] เพราะฉะนั้น จึงมีคำจารึกไว้ว่า "ธรรมกาย[๒] อันแท้จริงนั้น คล้ายกับความว่าง". ๒๐๕

จงอย่าแสวงหาสิ่งอื่นใด นอกไปจากสิ่งนี้, มิฉะนั้น แล้วการแสวงหาของพวกเธอจะจบลงด้วยความเศร้า, แม้พวกเธอจะบำเพ็ญบารมีทั้งหก ตลอดกัปป์เป็นอันมากเท่าจำนวนเม็ดทรายในแม่น้ำคงคา รวมทั้งวัตรปฏิบัติอย่างอื่นที่จะทำให้ได้ตรัสรู้อีกทั้งหมดทั้งสิ้นก็ตาม เธอก็ยังอยู่ไกลจากจุดหมายปลายทางอยู่นั่นเอง. ๒๐๖

ทำไมเล่า? เพราะว่าการทำเช่นนั้น เป็นการสร้างกรรมไม่มีหยุด, และเมื่อกุศลกรรมที่ได้สร้างขึ้นนั้น หมดอำนาจลงพวกเธอก็จะกลับไปกำเนิดในภูมิอันต่ำอีก. ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีคำจารึกไว้อีกว่า "สัมโภคกาย"[๓] นั้น ไม่ใช่พุทธะที่แท้จริง หรือผู้ประกาศธรรมะก็ไม่ใช่".[๔] ๒๐๗

---

๑. คำว่าว่างในที่นี้ หมายถึงคว้าหรือยึดไม่ได้ มิใช่หมายถึงไม่มีอะไร.

๒. กายสูงสุดของพุทธะ.

๓. กายเสวยสุขของพุทธะ.

๔. นี้หมายความว่า รูปแห่งพุทธะในอุดมคติหรืออย่างในโลกพระเจ้าก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่มีจริง เพราะถูกเอ่ยถึงสักว่าด้วยความยึดถือในความมีความเป็น สำหรับให้คนโง่อ้อนวอน, ฉะนั้น จึงเป็นเพียงแขนงหนึ่งที่กระเด็นออกไปจากจิตหนึ่งเท่านั้น. –ผู้แปลเป็นไทย

เพียงแต่เธอรู้จักธรรมชาติแท้ แห่งจิตของเธอเองเท่านั้น ซึ่งในธรรมชาตินั้น ไม่มีตนเองไม่มีผู้อื่น, แล้วเธอก็จะเป็นพุทธะองค์หนึ่งจริงๆ. ๒๐๘

* * * *

๓

ถาม : เมื่อยอมรับว่า คนรู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งหยุดความคิดปรุงแต่งของตนเสียได้ คือ *พุทธะ* ดังนี้แล้ว ก็คนที่ยังโง่อยู่เล่า เมื่อหยุดคิดอย่างปรุงแต่งเสียหมดแล้ว จะมิกลายเป็นคนหลงลืมไม่มีสมปฤดีไปหรือ?

ตอบ : ไม่มีคนรู้แจ้งเห็นจริง, ไม่มีคนที่ยังโง่อยู่, และไม่มีแม้ความหลงลืมไม่มีสมปฤดี ถึงกระนั้นก็เถอะ, แม้ว่าโดยหลักทั่วไปสิ่งทุกสิ่งจะปราศจากความมีอยู่อย่างเป็นวัตถุตัวตนก็ตาม พวกเธอก็ต้องไม่คิดไปในทำนองที่ว่า ไม่มีสิ่งใดที่มีอยู่; และแม้ว่าสิ่งทั้งหลายมิใช่เป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ พวกเธอก็ต้องไม่ไปคิดว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่. ๒๐๙

ความคิดว่า "มีอยู่" ก็ตาม ความคิดว่า "ไม่มีอยู่" ก็ตาม ทั้งสองอย่างล้วนแต่เป็นความคิดที่เคยตัว ไม่ดีอะไรไปกว่าสิ่งซึ่งเป็นมายาทั้งหลาย, ดังนั้น จึงมีคำจารึกไว้ว่า "สิ่งใดก็ตามที่เข้าใจเอาเองตามความรู้สึกทางอายตนะ ย่อมเป็นเหมือนกับมายา, ข้อนี้หมายถึงทุกสิ่ง นับตั้งแต่สิ่งที่เป็นเพียงความคิดไปจนถึงสิ่งที่มีชีวิตเป็นอยู่จริง". ๒๑๐

ท่านอาจารย์ผู้ก่อกำเนิดนิกายเซ็นของเรา[๑] ไม่ได้สอนอะไรให้แก่สาวกของท่านเลย นอกจากการทำให้ว่างไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งนำไปสู่การเพิกถอนเสียซึ่งความรู้สึกต่างๆ ทางอายตนะ. ในการทำให้ว่างไป

---

๑. หมายถึงท่านโพธิธรรม. –ผู้แปลเป็นไทย

โดยสิ้นเชิงนี่เอง *ทาง* ของพวกพุทธะทั้งหลายได้เป็นไปอย่างรุ่งเรือง, และในขณะเดียวกันนั้นเอง จากการเที่ยวแยกออกไปว่า นั่นเป็นนั่น นี่เป็นนี่ อย่างตรงกันข้ามเป็นคู่ๆ นั่นแหละ ฝูงปีศาจร้ายก็รุ่งเรืองโชติช่วงขึ้นมา. ๒๑๑

*   *   *   *

๔

ถาม : ถ้า *จิต* กับ *พุทธะ* เป็นของสิ่งเดียวกันโดยเนื้อแท้แล้ว เราจะต้องปฏิบัติต่อไปในปารมิตาทั้งหก และการปฏิบัติอื่นๆ ดังที่กล่าวไว้ในแบบฉบับเพื่อการตรัสรู้นั้นๆ หรือไม่เล่า?

ตอบ : การตรัสรู้ ย่อมโพล่งออกมาจากจิตโดยตรง ไม่มีอะไรเกี่ยวกับการบำเพ็ญปารมิตาทั้งหกและข้อปฏิบัติอื่นใด ของพวกเธอเลย การปฏิบัติบำเพ็ญทำนองนี้ ทั้งหมดทั้งสิ้นเป็นเพียงอุบายสำหรับกุมเอาประโยชน์ทางวัตถุ อันเนื่องอยู่กับปัญหาชีวิตประจำวันเท่านั้นเอง. ๒๑๒

ถึงแม้ การตรัสรู้ก็ตาม สิ่งสูงสุดก็ตาม ภาวะแห่งสัจจะก็ตาม การบรรลุฉับพลันก็ตาม ธรรมกาย และอื่นๆ ทั้งหมดลงไปจนถึงภูมิแห่งการก้าวหน้าทั้งสิบก็ตาม อริยผลทั้งสี่ อริยภาวะและมรรคญาณก็ตาม ทุกอย่างล้วนแต่เป็นเพียงคิดเอาด้วยความคิด เพื่อช่วยประคับประคองเราไปะระหว่างสังสารวัฏเท่านั้น. ทั้งหมดนั้นไม่ใช่สิ่งที่ต้องทำเกี่ยวกับจิตที่เป็นพุทธะแต่ประการใดเลย. ๒๑๓

เนื่องจาก *จิต* คือ *พุทธะ*, วิธีฉลาดเพื่อลุถึงสิ่งนั้นๆ นี้ก็คือการเพาะให้ *พุทธะ-จิต* นั้น ผลิออกมาให้เห็นเท่านั้นเอง. เพียงแต่เธอทำมันให้ว่างจากความคิดปรุงแต่งต่างๆ ซึ่งล้วนแต่นำไปสู่การเกิดและการดับอยู่ตลอดกาล และนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนใจของสัตว์โลกและโลก

อื่นๆ โดยสิ้นเชิงเท่านั้น พวกเธอก็จะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมี วิธีปฏิบัติเพื่อการตรัสรู้และอะไรทำนองนั้น นานาชนิดเลย. ๒๑๔

ฉะนั้นจึงมีคำจารึกไว้ว่า :-

- *คำสอนของพุทธะทั้งหมด มีวัตถุประสงค์ข้อนี้เพียงข้อเดียว*
- *คือ พาพวกเราข้ามขึ้นให้พ้นเสียจากภูมิแห่งความคิด.*[๑]
- *บัดนี้, ถ้าข้าพเจ้าหยุดความคิดของข้าพเจ้าได้สำเร็จแล้ว*
- *ประโยชน์อะไรด้วยธรรมทั้งหลายที่พุทธะได้สอนไว้?* ๒๑๕

นับตั้งแต่พระพุทธะโคตมะ ลงมาจนตลอดสายของพระสังฆปริณายกทั้งหลาย กระทั่งถึงท่านโพธิธรรมเป็นที่สุด ไม่มีใครเคยสอนว่ามีอะไรนอกจาก *จิตหนึ่ง* นี้, หรืออีกนัยหนึ่งก็คือสิ่งที่รู้กันอยู่ว่า ได้แก่ยานแห่งความรอดเพียงยานเดียว. ดังนั้น แม้พวกเธอจะเที่ยวแสวงกันให้ตลอดสากลจักรวาล เธอก็จะไม่พบยานอื่นใดเลย. ไม่มีที่ไหนดอกที่โอวาทข้อนี้จะแตกหน่อแยกกิ่งออกไปได้มากหลาย. คุณภาพเพียงอย่างเดียวของมัน คือ จริง*ตลอดกาล*. ดังนั้น จึงเป็นคำสอนที่รับเอาได้ยาก. ๒๑๖

เมื่อท่านโพธิธรรมได้มาสู่ประเทศจีน จนลุถึงอาณาจักรเหลียง และอาณาจักรเว่ย, ก็มีแต่ท่านสาธุคุณ โก องค์เดียวเท่านั้น ที่ได้รับการเห็นแจ้งอย่างไม่ต้องเอ่ยปากพูดสักคำเดียวต่อ จิต ของท่านเอง. ในทันทีที่มีการอธิบายแก่ท่าน ท่านเข้าใจได้ว่า *จิต* คือ *พุทธะ*. และว่า ใจและกายของแต่ละคนนั้นไม่เป็นอะไรเลย. คำสอนนี้เรียกว่ามหายาน.[๒] ๒๑๗

---

๑. ข้อนี้หมายถึงสามารถปฏิบัติจนหยุดพฤติของความคิดปรุงแต่งต่างๆ เสียได้ ไม่มีอะไรสามารถปรุงให้จิตคิดไปตามอำนาจกิเลสตัณหาได้อีกต่อไป เป็นจิตที่ว่างจากสิ่งปรุงแต่งและการคิดทั้งปวง ก็เป็นตัวธรรม หรือพุทธะ เป็นตัวธรรมชาติเดิมแท้ อยู่ในความเป็นอย่างนั้น.

๒. มหายานในประโยคนี้ หมายถึงมหายานอย่างนิกายเซ็น. –ผู้แปลเป็นไทย

เนื้อแท้ของมหายานนั้น คือ ความว่างสิ้นเชิงจากของที่ตรงกันข้ามเป็นคู่ๆ. ท่านโพธิธรรมได้มีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นในการ เป็น *อันหนึ่งอันเดียวกันกับเนื้อหาอันแท้จริงของสากลจักรวาล ในชีวิตทันตาเห็นนี้!* ๒๑๘

จิต กับ *"เนื้อหา"* อันนี้ ไม่มีความแตกต่างกันเลยแม้แต่นิดเดียว-คือว่า *"เนื้อหา"* นั่นแหละ คือ *จิต.* สิ่งทั้งสองนี้ไม่สามารถแยกกันได้เลย. เพราะเหตุที่ท่านอาจารย์ได้เปิดเผยความข้อนี้เอง ท่านจึงได้รับสมญาตำแหน่งสังฆปริณายกแห่งนิกายของเรา, และเพราะเหตุนั้น จึงมีคำจารึกไว้ว่า "ขณะที่มีการเห็นแจ้งต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ของ *จิต* และ *"เนื้อหา"* อันนั้น ซึ่งก่อให้เกิดมีหลักสัจธรรมขึ้นมา นั่นแหละเป็นขณะที่อาจกล่าวได้อย่างแท้จริงว่า ขณะแห่งการเลิกร้างการพร่ำพูดการบรรยายกันเสียที" ๒๑๙

* * * *

๕

ถาม : พระพุทธเจ้าทรงช่วยสัตว์โลกทั้งหลาย ให้หลุดพ้นจากสังสารวัฏได้อย่างแท้จริงหรือ?

ตอบ : ตามสภาพที่เป็นจริงนั้น หามีสัตว์โลกทั้งหลาย ที่ต้องรับการปลดปล่อยโดยพระตถาคตไม่เลย. ถ้าเมื่อตนเองก็มิได้มีสภาพที่เป็นตัวตนอันแท้จริงอย่างใดแล้ว, คิดดูเถิด, สิ่งอื่นนอกไปจากตน จะเป็นสิ่งที่มีสภาพแห่งความเป็นตัวตนน้อยลงไปอีกสักเท่าไรเล่า. ดังนั้นจึงไม่มีทั้งพุทธะไม่มีทั้งสัตว์โลกทั้งหลายที่ตั้งอยู่โดยสภาพที่เป็นตัวตนอันแท้จริงเลย. ๒๒๐

* * * *

๖

ถาม : ถึงอย่างไรก็ยังมีคำจารึกไว้ว่า "ใครก็ตาม ที่ประกอบอยู่ด้วยพุทธะลักษณะ ๓๒ ประการ ย่อมเป็นผู้สามารถปลดปล่อยสัตว์โลกทั้งหลายจากสังสารทุกข์" ท่านอาจารย์จะปฏิเสธความข้อนี้ได้อย่างไร?

ตอบ : สิ่งใดๆ ที่ประกอบอยู่ด้วยลักษณะใดๆ ล้วนแต่เป็นมายาทั้งสิ้น ต่อเมื่อรู้ชัดแจ้งว่า ลักษณะทุกลักษณะหาใช่ลักษณะไม่ นั่นแหละพวกเธอจึงจะรู้จักพระตถาคตเจ้า. ๒๒๑

พระพุทธเจ้าก็ดี สัตว์โลกทั้งหลายก็ดี ทั้งสองอย่างนี้เป็นเพียงความคิดปรุงขึ้นมาอย่างผิดๆ ในจิตของเธอเองนานาชนิดเท่านั้น. เป็นเพราะพวกเธอไม่ได้รู้จัก *จิตจริงแท้* พวกเธอจึงได้ลวงตัวเองด้วยความคิดปรุงแต่งในทางความมีตัวมีตนทำนองนั้น. ๒๒๒

ถ้าเธอยังจะถือว่ามีพุทธะอยู่ *เธอก็จะถูกปิดกั้นเสียด้วยพุทธะนั้นนั่นเอง.* และเมื่อเธอยังจะถือว่า มีสัตว์โลกทั้งหลายอยู่ เธอก็จะถูกปิดกั้นเสียด้วยสัตว์โลกทั้งหลายเหล่านั้นนั่นเอง. ความคิดปรุงแต่งที่เป็นคติทวินิยม เช่นเห็นว่ามี "สัตว์ที่ยังโง่หลง" หรือ "สัตว์ที่ตรัสรู้แล้ว", มี "บริสุทธิ์" หรือ "ไม่บริสุทธิ์" ดังนั้นเป็นต้นก็ตาม นั่นแหละคือสิ่งกีดกั้นปิดบังไม่ให้เห็นแจ้ง. ๒๒๓

มันเป็นเพราะจิตของพวกเธอ ถูกปิดกั้นเสียด้วยสิ่งเหล่านั้นนั่นเอง ธรรมจักรจึงยังจำเป็นที่จะต้องหมุนไปๆ"[๑] มันเหมือนกับลิงที่ขว้างอะไรลงไปแล้วหยิบมันขึ้นมาอีก ขว้างอะไรลงไปแล้วหยิบมันขึ้นมาอีก

---

๑. หมายความว่า หลักธรรมอย่างโลกิยะ ซึ่งถือเคร่งตามตำราของพวกที่ยึดมั่นในตัวคำสอน จะต้องมีสองกันเรื่อยไป. –ผู้แปลเป็นไทย

ดังนี้เรื่อยไปไม่มีหยุด นี้ฉันใด, พวกเธอและการศึกษาของพวกเธอก็เป็นฉันนั้น. ๒๒๔

ทั้งหมดเท่าที่เธอควรปรารถนานั้น มันมีแต่หยุด "การศึกษา" ของเธอเสีย, เลิกล้างความคิดว่า โง่หรือฉลาด บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ ใหญ่หรือเล็ก เป็นต้น เสียให้สิ้นเชิง, ตัดความยึดมั่นถือมั่น และหยุดการกระทำกรรมเสียอย่างเด็ดขาดเท่านั้น, สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเป็นเพียงสิ่งที่เพิ่มความลำบากให้มากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกนิดหน่อยเท่านั้น. หรือเป็นเพียงเครื่องประดับประดา (ที่ไม่จำเป็น) ภายใน *จิตหนึ่ง* นั้นเท่านั้น. ๒๒๕

อาตมาได้ยินว่าพวกเธอเคยได้ศึกษาสูตรต่างๆ แห่งตรียาน ทั้งสิบสองหมวด. สิ่งเหล่านี้ทั้งหมด เป็นเพียงข้อคิดที่เขาระบายกันออกไปพล่อยๆ ตามที่เคยประสบเพราะเคยปากเท่านั้น. พวกเธอจะต้องสลัดออกไปเสียให้หมดจริงๆ. ๒๒๖

ดังนั้นพวกเธอจงสลัดเสียให้ได้ ทุกสิ่งที่เคยเรียนเข้าไว้ ซึ่งมันไม่มีอะไรมากไปกว่าผ้าปูนอนที่เขาปูให้เธอเมื่อคราวเจ็บไข้เท่านั้น. ๒๒๗

มันเป็นได้เฉพาะต่อเมื่อพวกเธอ ได้สลัดความรู้สึกสำคัญมั่นหมายต่างๆ เสียทั้งหมด จนไม่มีอะไรเหลืออยู่ในสภาพที่เป็นตัวตนให้ยึดถืออีกต่อไป, และเฉพาะต่อเมื่อปรากฏการณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมเธอ ไม่สามารถสกัดกั้นปิดบังเธอได้อีกเลย และเฉพาะต่อเมื่อ พวกเธอได้พรากตัวเองออกมาเสียจากความคิดอย่างคติทวินิยมได้ตลอดแนว ไม่มีเหลือให้รู้สึกว่า มีคนที่ "ยังโง่" และคนที่ "ตรัสรู้แล้ว" อีกต่อไปจริงๆ เท่านั้น ที่พวกเธอจะนำตนขึ้นสู่สมญาว่า พุทธะผู้อยู่เหนือโลกได้ในที่สุด. ๒๒๘

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงมีคำจารึกไว้ว่า "การเชื่ออย่างหมอบราบคาบแก้วของพวกเธอนั้นเป็นสิ่งที่ไร้ผล. อย่าปลงความเชื่อลงไปในพิธี

รีตองต่างๆ ทำนองนั้น. รีบหนีไปเสียโดยเร็ว จากความเห็นผิดเชื่อผิดทำนองนั้น". ๒๒๙

เนื่องจาก จิต เป็นสิ่งที่ไม่อาจถูกแบ่งแยกให้เป็นนั่นเป็นนี่ได้เลย เพราะฉะนั้นปรากฏการณ์ทั้งหลายที่ปรากฏแก่เธอก็ต้องไม่ถูกแยกเป็นชนิดนั้นชนิดนี้ ตามคติทวินิยม โดยเท่าเทียมกัน.[๑] ๒๓๐

เนื่องจาก จิต เป็นสิ่งที่อยู่เหนือการกระทำทั้งปวง ดังนั้นปรากฏการณ์ทั้งหลายก็ต้องเป็นเช่นนั้นด้วย.[๒] ๒๓๑

ปรากฏการณ์ทุกอย่างตามที่ปรากฏแก่เธออยู่นี้ เป็นสิ่งสร้างสรรค์ขึ้นของความคิด.[๓] เพราะฉะนั้น อาตมาจึงต้องการแต่เพียงให้ทำจิตของเธอให้ว่าง เพื่อจะได้พบความจริงว่าทุกสิ่งทั้งหมดนั้นเป็นของว่างจริงๆ. วัตถุหรืออารมณ์ต่างๆ ที่รู้สึกกันอยู่ทางอายตนะทั้งหลาย ก็ล้วนแต่เป็นอย่างเดียวกันกับปรากฏการณ์ทั้งหลายที่กล่าวแล้ว ไม่ว่ามันจะอยู่ในจำพวกไหน สักกี่หมื่นกี่แสนจำพวกก็ตาม. ๒๓๒

ความว่างอันใหญ่หลวงที่ครอบงำสิ่งทั้งปวง อยู่ทุกทิศทุกทางนั้น เป็นเนื้อแท้อันเดียวกันกับ จิต นั้น. และเนื่องจาก จิต นั้น เป็นสิ่งที่

---

๑. จิตหรือความว่าง แบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ ไม่ได้ ฉะนั้นจึงไม่มีทางที่จะแบ่งแยกเป็นชนิดนั้นชนิดนี้ จนเกิดมีของคู่ตรงกันข้าม เช่น ชนิดดี ชนิดชั่ว เป็นต้นได้, เพราะฉะนั้นปรากฏการณ์ทั้งหลาย ซึ่งธรรมชาติเดิมก็คือจิตนั้น จึงไม่ควรถูกจัดแบ่งเป็นพวกเป็นชั้นจนเกิดเป็นคู่ตรงกันข้ามอย่างเดียวกัน การที่เรารู้สึกเป็นสิ่งๆ และจัดเป็นพวกๆ เป็นคู่ๆ นั้นเป็นความหลงผิด. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. จิตหรือความว่าง อยู่เหนือกรรม คือมันไม่ทำกรรม หรือรับผลกรรม, ฉะนั้นสิ่งที่ปรากฏแก่เราทุกสิ่ง ซึ่งมาจากจิตนั้น ก็ไม่ควรเป็นกรรม หรือเป็นเหตุให้เราทำกรรม ไม่ยั่วให้เราทำกรรม. ไม่เกี่ยวกับความคิดปรุงแต่ง. ไม่สร้างให้เกิดความคิดปรุงแต่ง.

–ผู้แปลเป็นไทย

๓. สิ่งทุกสิ่งที่เรารู้สึก หรือคิดว่ามันเป็นอะไรต่างๆ นั้น เป็นสิ่งที่เราเห็นไปเอง คิดไปเองว่าเป็นเช่นนั้น เพราะความหลงของเรา และความเป็นมายาของมัน. ตัวจริงมันว่าง.

–ผู้แปลเป็นไทย

ไม่อาจถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ ได้ ตามธรรมชาติในตัวมันเอง ดังนั้นสิ่งต่างๆ ทุกสิ่งจึงต้องเป็นเช่นนั้นด้วย.[๑] ๒๓๓

ความมีความเป็นนานาชนิด ที่ปรากฏแก่พวกเธอว่ามันต่างๆ กันนั้น มันเป็นเพราะความสำคัญมั่นหมายของเธอเอง ต่างหากที่ต่างกันอยู่ในตัวมัน แล้วไปทำให้รู้สึกต่อของข้างนอกว่าต่างกันนานาชนิด ทำนองเดียวกันแท้กับสีสันต่างๆ ของอาหารทิพย์ของพวกเทวดา ที่เขากล่าวกันว่ามีต่างๆ กัน ตามควรแก่บุญกุศลของพวกเทวดาองค์หนึ่งๆ ซึ่งเสวยมัน. ๒๓๔

อนุตตรสัมมาสัมโพธิ นั้นเป็นชื่อของการเห็นแจ้งว่า บรรดาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในสากลจักรวาลนั้น ตามความจริงแล้วท่านมิได้มีลักษณะแห่งความเป็นพระพุทธเจ้าอะไรๆ โดยเฉพาะที่เราอาจจะแบ่งแยกออกมาให้เห็นได้แม้แต่น้อยเลย. มีอยู่ก็แต่ *จิตหนึ่ง* เท่านั้น ๒๓๕

ตามที่จริงแล้ว ไม่มีความทวีตัวเป็นความอเนกอนันต์แห่งรูปทั้งหลาย,[๒] ไม่มีความรุ่งเรืองอย่างสวรรค์, ไม่มีชัยชนะอย่างรุ่งโรจน์, หรือไม่มีการยอมจำนนต่อผู้ชนะ.[๓] เนื่องจากไม่มีใครมีชัยชนะอย่างรุ่งโรจน์ ดังนั้นจึงไม่อาจมีการได้สมัญญาตามแบบฉบับว่าใครได้เป็นพุทธะสักองค์หนึ่ง, และเนื่องจากไม่มีการพ่ายแพ้ จึงไม่อาจมีการได้สมัญญาตามแบบฉบับนั้นๆ ว่าใครเป็นสามัญสัตว์, ไปได้เลย. ๒๓๖

* * * *

---

๑. ความว่าง หรือจิตนั้น แบ่งเป็นส่วนไม่ได้ เมื่อสิ่งต่างๆ ความจริงเป็นของว่าง. ก็ให้มันว่างเป็นอันเดียวกันหมด. ไม่ควรไปแบ่งแยกเป็นส่วนๆ จนมีส่วนดีส่วนชั่ว เป็นต้น.

–ผู้แปลเป็นไทย

๒. รูปในที่นี้ หมายถึงทั้งสิ่งที่มีรูป หรือลักษณะของสิ่งที่ไม่มีรูป.

๓. ชนะ คือพระพุทธเจ้าชนะกิเลส. จำนน คือกิเลสจำนนต่อพระพุทธเจ้า.

–ผู้แปลเป็นไทย

๗

ถาม : แม้ว่า จิต นั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปลักษณะ แต่ท่านอาจารย์อาจปฏิเสธได้อย่างไรว่าไม่มีพุทธลักษณะ ๓๒ ประการ, หรือไม่มีอุดมภาพ ๘๐ ประการ ซึ่งสัตว์อาศัยข้ามฟากแห่งสังสารวัฏได้?

ตอบ : ลักษณะ ๓๒ ประการ ก็เป็นเพียงสักว่าลักษณะของรูป, สิ่งใดก็ตามที่มีรูป สิ่งนั้นเป็นมายา. อุดมภาพ ๘๐ ประการนั้น ก็ยังตกอยู่ในวงของสสาร (วัตถุ) อยู่นั่นเอง.

ผู้ใดก็ตาม สำคัญว่าตัวตนมีอยู่ในสสาร ก็เป็นผู้ที่กำลังเดินผิดทาง. ดังนั้นเขาจึงไม่สามารถเข้าใจเรื่องของพระตถาคตเจ้า ได้อย่างถูกต้องเลย. ๒๓๗

* * * *

๘

ถาม : เนื้อหาอันแท้จริงของพระพุทธเจ้า ต่างจากเนื้อหาอันแท้จริงของสามัญสัตว์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง หรือว่าเป็นอันเดียวกัน?

ตอบ : เนื้อหาอันแท้จริง ย่อมไม่มีทางที่จะเป็นความเป็นอันเดียวกัน หรือเป็นของต่างกันกับสิ่งใดๆ เลย. ๒๓๘

ถ้าพวกเธอ ไปรับเอาคำสอนตามแบบฉบับของพวกตรียานมาศึกษาให้เห็นความแตกต่างระหว่างพุทธภาวะ กับสภาวะของสามัญสัตว์ทั้งหลายอยู่ พวกเธอก็จะต้องสร้างกรรมแห่งตรียานขึ้นสำหรับตัวเอง ครั้นแล้วความเป็นสิ่งเดียวกันหรือความแตกต่างกันนานาชนิดก็จะเกิดมีขึ้นมา ในฐานะที่มีการทำเช่นนั้น. ๒๓๙

แต่ถ้าพวกเธอถือตามคำสอนแห่งพุทธยาน. ซึ่งถ่ายทอดโดยท่านโพธิธรรม เธอจะไม่มีการพูดถึงสิ่งเหล่านี้เลย, เธอจะเพ่งตรงไปยัง *จิตหนึ่ง* ซึ่งเป็นสิ่งที่ปราศจากความเป็นอันเดียวกัน หรือความแตกต่างกัน, ปราศจากความเป็นเหตุและความเป็นผล (เป็นต้น)[๑] ๒๔๐

ด้วยเหตุดังนั้น จึงมีคำจารึกไว้ว่า "มีหนทางแต่ทางเดียวของพวกเอกยานเท่านั้น, ไม่มีทางที่สอง ทางที่สาม, เว้นเสียแต่ทางหลายๆ แบบที่พระพุทธเจ้าท่านใช้แต่เพียงในฐานะเป็นอุบายล้วนๆ เพื่อปลดเปลื้องสัตว์ที่ยังจมอยู่ในความหลงผิดเต็มที่เท่านั้น". ๒๔๑

* * * *

๙

ถาม : ทำไมพระโพธิสัตว์แห่งอนันตภาวะ จึงไม่สามารถมองเห็นเครื่องหมายศักดิ์สิทธิ์ ที่มงกุฎแห่งพระเศียรของพระพุทธเจ้าเล่า?[๒]

ตอบ : สำหรับท่าน ไม่มีอะไรเลยที่จะเห็นได้จริงๆ ทำไม? เพราะพระโพธิสัตว์แห่งอนันตภาวะนั้นคือพระตถาคต, ทั้งยังแถมอีกว่า ความประสงค์ที่จะดู ย่อมไม่เกิดขึ้นเลย. ๒๔๒

คำอุปมานั้น มุ่งหมายที่จะป้องกันพวกเธอเสียจากการคิดว่า พุทธะและสามัญสัตว์ ทั้งหลายนั้น มีตัวมีตนอยู่อย่างแตกต่างกันเป็นพิเศษนั่นเอง. ๒๔๓

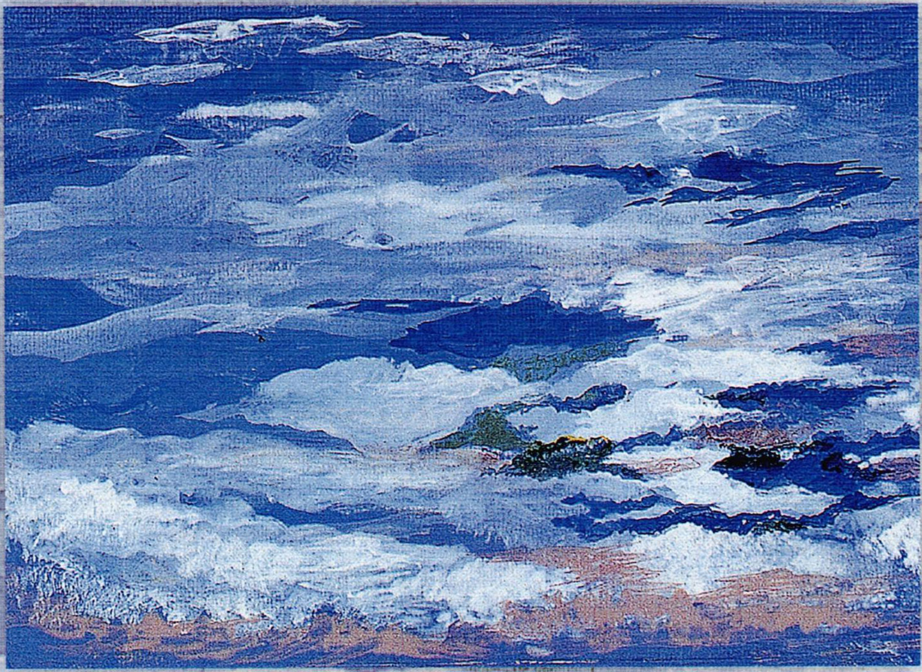

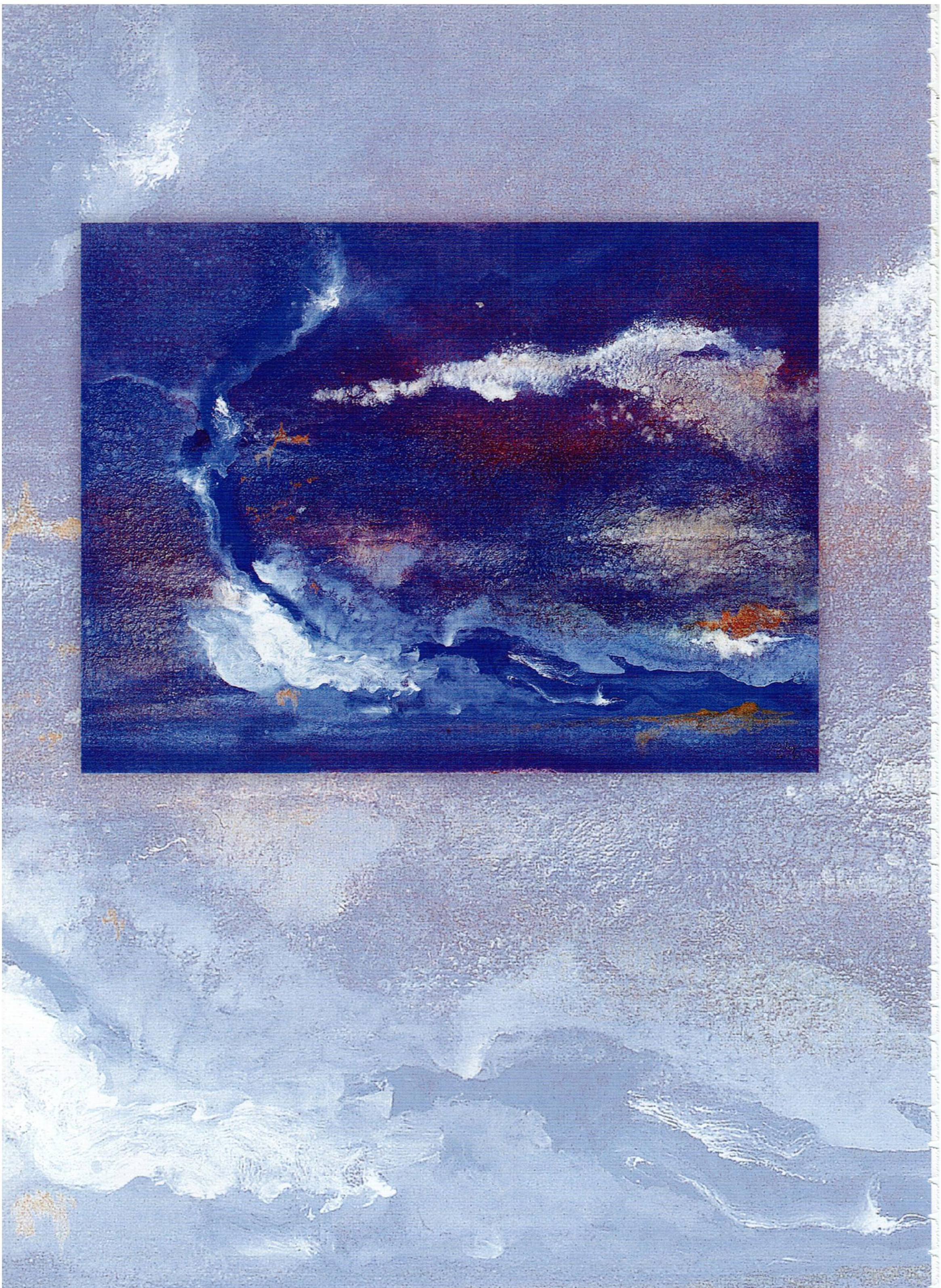
๑. นี้หมายความว่า ฮวงโปตั้งใจที่จะปฏิเสธกฎแห่งกรรม ว่าใช้ไม่ได้ ในฐานะที่ใช้กับโลกที่ขึ้นๆ ลงๆ อยู่ในวัฏฏะ. (มุ่งกล่าวแต่กฎแห่งกรรม ไม่เกี่ยวกับจิตหนึ่ง)

–ผู้แปลเป็นไทย

๒. เห็นได้ชัดว่า คำถามข้อนี้มิได้ถามคราวเดียวกันกับคำถามที่แล้วมา.

–ผู้แปลเป็นไทย

ข้อนี้เป็นคำเตือนที่ต่อต้านความคิดที่ว่า ตัวตนมีอยู่หรือไม่มีอยู่, และเพราะคิดเช่นนั้น จึงตกลงไปสู่ความผิดพลาดแห่งความคิดว่ามีอยู่อย่างแตกต่างกันเป็นพิเศษ. และทั้งเพื่อต่อต้านความคิดที่ว่ามีบุคคลที่ยังโง่หลงอยู่ และบุคคลที่ตรัสรู้แล้ว ซึ่งเพราะคิดเช่นนั้น จึงได้ตกลงไปสู่ความหลงผิดชนิดเดียวกับที่กล่าวแล้ว. ๒๔๔

มีได้แต่คน ที่สามารถเปลื้องตน ออกมาเสียจากความคิดทำนองนั้นโดยสิ้นเชิงเท่านั้น ที่จะสามารถมีกายแห่งอนันตภาวะได้. ความคิดปรุงแต่งทั้งหลายทั้งปวง เรียกได้ว่าความเห็นผิด. ๒๔๕

ผู้ถือลัทธิผิดๆ เช่นนั้น ย่อมยินดีในการทวีความคิดปรุงแต่ง แต่พระโพธิสัตว์ยังคงนิ่งเงียบ อยู่ในท่ามกลางฝูงคนจำพวกนี้ทั้งหมด. ๒๔๖

คำว่า "ตถาคต" หมายถึงตถาตา[๑] (คือความเป็นตามที่เป็นจริงๆ) ของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่ปรากฏให้เราเห็น, เพราะฉะนั้น จึงมีคำกล่าวไว้ว่า "พระเมตไตรยก็เป็นเช่นนี้ มุนีและปราชญ์ทั้งหลายก็เป็นเช่นนี้". ๒๔๗

ตถาตา มิได้มีอยู่ในสิ่งที่อาจเกิดขึ้น หรืออาจสลายลง, ตถาตามิได้มีอยู่ในสิ่งซึ่งมองเห็นได้ หรือฟังได้ยินได้. มงกุฎแห่งพระเศียรของพระตถาคตนั้น เป็นเพียงความคิดที่ผู้กล่าวได้เล็งถึงภาวะแห่งความสมบูรณ์, แต่ว่ามันไม่ใช่ความสมบูรณ์ ชนิดที่พวกเธอจะรู้สึกต่อมันได้โดยทางอายตนะ. ฉะนั้นพวกเธออย่าได้ตกลงไปสู่ความคิดปรุงแต่งเรื่องความสมบูรณ์ ตามความคิดว่ามีตัวตนเลย. ๒๔๘

---

๑. ทำไมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ท่านไม่ใช้คำว่า อาตมา เพราะว่าอาตมานั้นมีความหมายว่าอาตมัน คืออัตตาตัวตน ซึ่งพวกศาสนาพราหมณ์ฮินดู เขาบูชากันยิ่งนัก แต่พระพุทธองค์ท่านต้องการให้พังทลายตัวอาตมันนี้อีกด้วย ท่านจึงมาใช้คำว่า "ตถาคต" คือความเป็นตามที่เป็นจริงอย่างนั้น ตถาคต ก็คือ ตถตา คือจิตเดิมแท้ ดูในสูตรเว่ยหล่าง หมวดที่ ๒ พระพุทธเจ้าก็ยังเรียกพระองค์ท่านว่าคือจิตเดิมแท้ (ธีรทาส)

ยิ่งกว่านั้นมันยังมีอีกว่า พุทธกาย หรือสิ่งสูงสุดนั้นย่อมอยู่เหนือการกระทำทั้งปวง ซึ่งเป็นไปในทางการก่อรูปต่างๆ. เพราะฉะนั้น พวกเธอต้องระวังการหลงทำความแบ่งแยกสิ่งต่างๆ เป็นนั่นเป็นนี่ คู่กันอย่างนั้นอย่างนี้ ในบรรดาสิ่งทั้งหลายนับด้วยหมื่นแสน ซึ่งมีรูปต่างๆ กัน.[๑] ๒๔๙

สังขารธรรมทั้งปวง เกิดขึ้นตั้งอยู่ชั่วขณะแล้วดับไป นี้เทียบได้กับความไม่มีอะไรล้วนๆ. ส่วนมหาศุนยตา หรือ *ความว่างอันใหญ่หลวง* นั้น เป็นภาวะแห่งความสมบูรณ์ ซึ่งในนั้นไม่มีทั้งความพร่องและความล้น, เป็นความสงบเงียบอย่างมีระเบียบ ซึ่งในนั้นการกระทำทั้งปวงย่อมหยุดนิ่ง.[๒] ๒๕๐

พวกเธออย่าขึ้นไปคิดว่า อาจจะมีส่วนอื่นๆ ซึ่งอยู่นอกออกไปจาก *มหาศุนยตา* นี้, การดันทุรังไปเช่นนั้น จะนำพวกเธอไปสู่การคิดแบ่งแยกสิ่งต่างๆ เป็นพวกๆ โดยไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้เลย. ฉะนั้น จึงมีคำ

---

๑. หมายความว่าสิ่งต่างๆ มากมายเท่าไร รูปต่างกันอย่างไร ที่แท้เป็นสิ่งเดียวกันโดยความเป็นความว่างอย่างเดียวกัน หรือจิตหนึ่งนั้น ไม่ควรเห็นเป็นพวกๆ ซึ่งทำให้รักอย่างนั้น ชังอย่างนี้. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. ในที่นี้เป็นการเทียบให้เห็นความแตกต่าง ระหว่างคำว่า “ว่าง” ซึ่งหมายถึงความเปลี่ยนแปลงซึ่งในนั้นสิ่งต่างๆ สลายตัวอยู่เรื่อย, กับมหาศุนยตา หรือความว่างมหาศาลที่ครบคลุมโลกทั้งปวง ซึมอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง และเป็นความว่างที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด ไม่มีทางแบ่งแยกได้. เมื่อนักวิทยาศาสตร์พูดถึงเนื้อหาสากลของโลก เขาอาจไปกล่าวเอาความไหลเวียนไม่หยุดของสังขารธรรมทั้งปวงที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลกก็ได้. เพราะว่ามหาศุนยตาซึ่งเป็นเนื้อหาของสากลโลกอย่างแท้จริงนั้น ไม่สามารถอนุมานเอาได้จากกฎต่างๆ ที่ควบคุมโลกแห่งความไหลเวียน หรือมีอยู่ชั่วขณะๆ เช่นนั้น. เมื่อนำมาเปรียบกับมหาศุนยตาแล้ว “เนื้อหาของสากลโลก” ทำนองนั้น ยังเป็นเพียงความคิดในทำนองมีตัวตนที่พัวพันกันยุ่งเท่านั้น.

จารึกไว้ว่า "ภาวะแห่งความสมบูรณ์นั้น[๑] คือมหาสมุทรแห่งญาณ, ส่วนสังสารวัฏนั้น คือความสับสนที่หมุนเชี่ยวอยู่". ๒๕๑

เมื่อเราพูดกันว่า ความรู้ที่ "ฉัน" ได้รับ, การศึกษาที่ "ฉัน" ได้กระทำ, ความเข้าใจอันลึกซึ้ง "ของฉัน". ความหลุดพ้นจากการเวียนเกิด "ของฉัน", วิถีชีวิตในทางธรรม "ของฉัน", ดังนี้นั้น ความสำเร็จของเราย่อมทำให้ความคิดเหล่านี้ รู้สึกเป็นสุขแก่เราเป็นที่สุด. แต่ความพลาดของเราทำให้มันดูน่าทุเรศไป. ทั้งหมดนั้น จะเป็นประโยชน์อะไรที่ไหนกัน? ๒๕๒

ฉันขอตักเตือน พวกเธอให้คงสภาพสงบเงียบ อยู่อย่างมีระเบียบและอยู่เหนือกรรมทั้งปวง, อย่าลวงตนเองด้วยความคิดปรุงแต่งของตนเอง, และอย่าเที่ยวมองหาสัจธรรมในที่ใดๆ เลย เพราะว่าทั้งหมดที่เราประสงค์นั้น คือการเว้นขาดจากการยอมให้ความคิดปรุงแต่งเกิดขึ้น. ๒๕๓

มันเป็นสิ่งที่ชัดแจ้งอยู่แล้วว่า ความคิดต่างๆ ภายในใจ และความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดมาจากอารมณ์ภายนอกนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้เดินผิดทางได้โดยเท่ากัน; และว่าทางแห่งพุทธะทั้งหลายก็เป็นอันตรายแก่เธอเช่นเดียวกับทางแห่งมารทั้งหลาย.[๒] ดังนั้นเมื่อพระโพธิสัตว์มัญชูศรีได้หลงพลัดเข้าไปสู่คติทวินิยม ชั่วคราว ท่านได้พบตัวเองว่าถูกบีบให้เตี้ยแคระโดยภูเขาเหล็กสองลูกซึ่งปิดกั้นโดยไม่มีทางออก. ๒๕๔

---

๑. หมายถึงนิพพาน. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. หมายถึงเมื่อมีความคิดไปในทางมีตัวมีตน เป็นนั่นเป็นนี่. เพราะเพียงแต่ความคิดว่ามีทางก็เป็นอันตรายต่อความเข้าใจถูกเสียแล้ว, ยิ่งไปคิดถึงกับว่ามีพุทธะมีมารเป็นเจ้าของทางขึ้นมาอีก ก็ยิ่งผิดไปใหญ่โต. ความคิดว่ามีทาง และมีจุดหมายปลายทางนั้น เป็นความคิดปรุงแต่ง และทำให้เกิดความคิดปรุงแต่งสืบไปไม่มีหยุด.

–ผู้แปลเป็นไทย

แต่พระมัญชูศรีมีความเข้าใจที่แท้จริง ในเมื่อพระสมันตภัทรมีแต่ความรู้ชั่วแล่น. แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อความเข้าใจอันแท้จริงกับความรู้ชั่วแล่น ได้เข้าผสมกันอย่างเหมาะส่วนเป็นอันเดียวกันแล้ว ก็ปรากฏว่าทั้งสองอย่างนั้นมิได้มีอยู่อีกต่อไป. มีอยู่ก็แต่ *จิตหนึ่ง* ซึ่งไม่ใช่ทั้งพุทธะและทั้งสัตว์ทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะว่าใน *จิตหนึ่ง* นั้น มิได้มีคติทวินิยมเช่นนั้น. ๒๕๕

ในทันที ที่พวกเธอมีความคิดว่า พุทธะ ขึ้นมา เธอก็ต้องถูกบังคับให้มีความคิดว่า สามัญสัตว์ทั้งหลายตามขึ้นมา, หรือให้คิดเป็นความคิดรวบยอด และความคิดไม่รวบยอด. ความคิดกว้างขวางและความคิดขี้เหร่ขึ้นมา, ซึ่งมันจะจองจำเธอไว้ในระหว่างภูเขาเหล็กสองลูกนั้นอีกโดยแน่นอน. ๒๕๖

ในกรณีที่มีอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เกิดขึ้นมาจากการคิดค้นอย่างคติทวินิยมนั้น ท่านโพธิธรรมแนะให้แก้ไขด้วยการที่ท่านเพียงแต่ชี้ตรงไปยัง จิต และ *เนื้อหาอันแท้จริง* ดั้งเดิมของเรา ในฐานะซึ่งตามความจริงแท้แล้ว เป็นพุทธะอยู่แล้วทั้งหมด. ท่านมิได้มอบวิธีการผิดๆ ในการทำตนเองให้สมบูรณ์มาให้เลย. ท่านมิได้เป็นพวกนิกายแบบที่มีการบรรลุอย่างค่อยเป็นค่อยไป. ๒๕๗

หลักคำสอนของท่าน ไม่ยอมรับว่ามีสิ่งที่มีคุณลักษณะอันทำให้ได้ชื่อ สว่างและมืด. เมื่อสิ่งนั้น[๑] ไม่ใช่ความสว่าง ก็จงดูให้เห็นว่าไม่มีความสว่างอะไรที่ไหน! เมื่อสิ่งนั้นไม่ใช่ความมืด ก็จงดูให้เห็นว่านั่นมันไม่มีความมืดอะไรที่ไหน! ดังนั้นจึงมีผลตามมาว่า ไม่มีความมืด[๒] หรือปลายสุดของความมืด.[๓] ๒๕๘

---

๑. หมายถึงสัจธรรม.

๒. หมายถึงอวิชชา.

๓. หมายถึงความตรัสรู้.

ใครก็ตาม ที่เข้ามาสู่ประตูแห่งนิกายของเรา เขาต้องจัดการกับทุกๆ สิ่ง ด้วยอำนาจของสติปัญญา[๑] ล้วนๆ เท่านั้น. ความรู้สึกด้วยใจจริงชนิดนี้เท่านั้นที่เรียกว่า ธรรมะ. เมื่อธรรมะถูกรู้อย่างประจักษ์แล้ว เราย่อมพูดถึงพุทธะได้. ครั้นรู้ประจักษ์ต่อไปว่า โดยความจริงแล้วไม่มีธรรมะ ไม่มีทั้งพุทธะ นั่นเรียกว่าเข้าถึงสังฆะ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็เรียกว่า "บรรพชิตผู้อยู่เหนือกรรมทั้งปวง" นั่นเอง, แล้วผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดอาจเรียกได้ว่า ตรีรัตนะ หรือเพชรพลอยสามชนิดในเนื้อหาอันเดียวกัน.[๒] ๒๕๙

บรรดาพวกที่แสวงหาสัจธรรม เขาต้องไม่แสวงหาจากพุทธะ จากธรรมะ หรือจากสังฆะ. เขาจะต้องไม่แสวงหาจากที่ใดเลย. เมื่อพุทธะไม่ถูกแสวงหา ก็ไม่มีพุทธะที่จะต้องพบ! เมื่อธรรมะไม่ถูกแสวงหา ก็ไม่มีธรรมะที่จะต้องพบ! เมื่อสังฆะไม่ถูกแสวงหา ก็เป็นอันว่าไม่มีสังฆะเลย! ๒๖๐

* * * *

๑๐

ถาม : ท่านอาจารย์เอง ก็เป็นพระสงฆ์องค์หนึ่งอยู่ในสังฆะ ในบัดนี้และเป็นที่เห็นชัดกันอยู่แล้วว่า ท่านอาจารย์กำลังง่วนอยู่กับการประกาศธรรมะ. แล้วท่านอาจารย์ประกาศออกมาว่าไม่มีทั้งสังฆะ ไม่มีทั้งธรรมะได้อย่างไรกัน?

---

๑. หมายถึงมนัส ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของจิตมนุษย์ ซึ่งเราอาจอาศัยข้ามจากความคิดปรุงแต่งไปสู่ญาณได้. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. ฮวงโปพูดอย่างวิธีซ่อนเงื่อนเช่นนี้ อาจทำผู้ฟังบางคนให้ตะลึง. แต่เป็นที่กระจ่างในข้อที่หวังจะกระตุกคน ไปสู่ความเห็นแจ้งอันลึกโดยฉับพลันเท่านั้นเอง. เสียดายที่ความขบขันอย่างน่ามหัศจรรย์เหล่านี้ ไม่สามารถถ่ายออกมาได้ในการแปล. –ผู้แปลเป็นไทย

ตอบ : ถ้าพวกเธอสำคัญไปว่ามีธรรมะที่ต้องประกาศ เธอก็จะขอร้องอาตมาให้แสดงมัน, แต่ถ้าเธอเรียกร้องหา "อาตมา" ชนิดที่เล็งถึงความมีอยู่อย่างพิเศษอีกชนิดหนึ่งแล้ว! ธรรมะนั้นหาใช่ธรรมะที่เธอกำลังขอร้องไม่-มันคือ *จิตหนึ่ง* โน้น! ๒๖๑

เพราะเหตุนั้นเอง ท่านโพธิธรรม จึงกล่าวไว้ว่า :-

แม้เราได้ถ่ายทอดให้แล้ว ซึ่งธรรมแห่ง *จิต*,
ธรรมะก็จะเป็นธรรมะไปได้อย่างไรกัน?
เพราะว่า ไม่ใช่ทั้งธรรมะ ไม่ใช่ทั้ง *จิต*
ที่สามารถมีอยู่อย่างมีความเป็นตัวเป็นตน.
เข้าใจข้อนี้เท่านั้น เธอจึงจะเข้าใจ
ธรรมะซึ่งถ่ายทอดด้วย *จิต* ถึง *จิต.* ๒๖๒

ความที่รู้อยู่ว่า ในสัจธรรมนั้น ไม่มีอะไรเลยแม้สักอย่างเดียวที่ดำรงอยู่ ซึ่งอาจยึดถือเอาได้ เข้าถึงได้ บรรลุได้ ตรัสรู้ได้ หรือเสวยผลได้! นั่นแหละคือการนั่งอยู่ในโพธิมณฑล. ๒๖๓

โพธิมณฑล คือภาวะซึ่งอยู่ในนั้น ไม่มีความคิดเกิดขึ้นเป็นรูปต่างๆ ในนั้นแหละที่พวกเธอจะได้ลืมตาต่อความว่างอันแท้จริงของสิ่งทั้งปวงที่ปรากฏแก่มนุษย์, และเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า เป็นความว่างอย่างยิ่งยวดแห่งตถาคตครรภ์[๑] ๒๖๔

---

๑. ครรภ์แห่งพระตถาคตทั้งปวง หมายถึงที่กำเนิดของสิ่งทั้งปวง รวมทั้งสามัญสัตว์และพระพุทธเจ้าทั้งหลายด้วย. –ผู้แปลเป็นไทย

ไม่มีอะไรเลยสักสิ่งเดียวที่มีอยู่,

ดังนั้นฝุ่นสกปรกจะจับได้ที่ตรงไหน?

ทำไมจะต้องพร่ำถึงความสุขชั้นเลิศด้วยเล่า? [๑] ๒๖๕

* * * *

๑๑

ถาม : ถ้า "ถ้าไม่มีอะไรเลยสักสิ่งเดียวที่มีอยู่" ดังนี้แล้ว เราจะเอ่ยถึงปรากฏการณ์ทั้งหลาย ในฐานะที่มิได้เป็นสิ่งที่มีอยู่ ได้อย่างไรหรือ?

ตอบ : คำว่า "มิได้มีอยู่" ก็เป็นคำพูดที่ผิดเช่นเดียวกับคำตรงข้ามที่ว่า "มีอยู่". โพธินั้น หมายถึงความไม่มีแห่ง "ความคิด" ว่ามีอยู่หรือมิได้มีอยู่. ๒๖๖

* * * *

๑๒

ถาม : พุทธะ คืออะไร? [๒]

ตอบ : *จิต* ของเธอ คือพุทธะ. พุทธะคือ *จิต*. *จิต* กับพุทธะ เป็นสิ่งที่ไม่แยกจากกันได้. เพราะฉะนั้น จึงมีคำจารึกไว้ว่า "สิ่งซึ่งได้แก่ *จิต* นั้นแหละคือพุทธะ". ถ้ามันเป็นสิ่งอื่นนอกไปจาก *จิต*, มันก็เป็นสิ่งอื่นนอกไปจากพุทธะ โดยแน่นอน. ๒๖๗

* * * *

---

๑. โศลกของเว่ยหล่างบทนี้ ประสงค์จะปฏิเสธความคิดที่ว่า ใจเหมือนกระจกเงาที่ต้องเช็ดฝุ่นคือกิเลสเสมอ. ทั้งนี้เพราะความคิดนี้นำไปสู่คติทวินิยม, นอกจากนั้นยังเป็นการแสดงความมีตัวมีตนว่ามีอยู่ในธรรมชาติแห่งจิตเดิมแท้ ระดับใดระดับหนึ่ง. ฝุ่นกับกระจกเงา เป็นความว่างตัวเดียวกันแท้.

๒. คำถามข้อนี้ อาจเป็นของเพิ่มเติมทีหลัง. –ผู้แปลเป็นไทย

๑๓

ถาม : ถ้าจิตของเราเองก็เป็นพุทธะ ท่านโพธิธรรมเมื่อมาจากอินเดีย ท่านถ่ายทอดธรรมะของท่านไว้อย่างไร?

ตอบ : เมื่อท่านโพธิธรรมมาจากอินเดีย ท่านถ่ายทอดแต่ *จิต-พุทธะ* เท่านั้น. ท่านเพียงแต่ชี้ความจริงในข้อที่ว่า จิตของพวกเราทุกคนเป็นอันเดียวกับพุทธะมาแล้ว แต่แรกเริ่มเดิมทีทีเดียว และไม่มีทางที่จะแยกกันได้แต่อย่างใดเลย. นั่นแหละคือข้อที่ว่า ทำไมเราจึงเรียกท่านว่าสังฆปริณายกของเรา. ๒๖๘

ใครก็ตาม เข้าใจความจริงข้อนี้ได้ทันที เขาก็อยู่เหนือการนำของพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่เหนือคำสอนอันถนัดปากถนัดมือของพวกยามทั้งสาม ไม่ว่าจะเป็นยานใด ได้ทั้งหมดในทันทีอีกเหมือนกัน. ๒๖๙

พวกเธอเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพุทธะ มาตลอดเวลา ดังนั้น อย่าเที่ยวลวงใครๆ ว่าเธอลุถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวนี้ได้ ด้วยการปฏิบัตินานาชนิด.[๑] ๒๗๐

* * * *

---

๑. เราไม่สามารถเป็นอะไร ที่เราได้เป็นอยู่แล้วตลอดเวลาได้อีก. เราสามารถเพียงแต่รู้ถึงภาวะดั้งเดิมของเราอย่างลึกซึ้งโดยประจักษ์เท่านั้น ซึ่งก่อนหน้านี้ มันถูกปิดบังด้วยเมฆแห่งมายา คืออวิชชา. –ผู้แปลเป็นไทย

๑๔

ถาม : ถ้าเป็นดังนั้นจริง ธรรมะอะไรกันเล่า ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้ทรงนำมาสอน ในเมื่อพระองค์เสด็จมาปรากฏต่อโลก?

ตอบ : เมื่อพระพุทธะทั้งหลาย มาปรากฏพระองค์ในโลกนี้ พระองค์ไม่ได้ทรงประกาศอะไรเลย นอกจาก *จิตหนึ่ง* นี้เท่านั้น. ดังนั้น พระพุทธะโคตมะ จึงได้ถ่ายทอดธรรมให้แก่ พระมหากาศยปะ อย่างเงียบกริบว่า *จิตหนึ่ง* ซึ่งเป็นเนื้อหาอันแท้จริงของสิ่งทุกสิ่งนั้น เป็นสิ่งที่แผ่กว้างควบคู่เป็นเนื้อเดียวกันไปกับ *ความว่าง* และบรรจุเต็มอยู่ทั่วในทุกสิ่งที่ปรากฏอยู่ในโลก. นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่า บทบัญญัติของพระพุทธเจ้าทั้งปวง. ๒๗๑

พวกเธอจงวิพากษ์วิจารณ์ดูตามที่เธอจะทำได้กันเถิด, แล้วพวกเธอจะสามารถแม้แต่หวังว่าจะเข้าถึงสัจจะอันนี้ได้โดยทางคำสอน ได้อย่างไรกัน? หรือว่ามันจะเป็นสิ่งที่รู้โดยประจักษ์ได้โดยวิธีของนามธรรมหรือรูปธรรม ได้อย่างไรกัน? ๒๗๒

เมื่อเป็นดังนี้ ความเข้าใจอย่างเต็มที่ จะมาสู่พวกเธอได้ก็แต่โดยทางหรือวิธีที่ลี้ลับไม่อาจอธิบายได้เท่านั้น, ๒๗๓

วิธีที่จะเข้าถึง *จิตหนึ่ง* นี้ให้ได้จริงๆ นั้นเรียกว่า *ปากทางแห่งความนิ่งเงียบเหนือกรรมทั้งปวง*. ถ้าพวกเธออยากจะเข้าใจ ก็จงรู้ไว้ว่า ความรู้ประจักษ์ต่อสิ่งๆ นี้ โดยฉับพลันนั้น จะมีมาต่อเมื่อจิตถูกชำระชะล้างแล้วอย่างสิ้นเชิง จากใยยุ่งของมโนกรรมที่เป็นความคิดปรุงแต่งและที่แบ่งแยกสิ่งทั้งปวงเป็นพวกๆ คู่ๆ ตามแบบคติทวินิยมเท่านั้น. ๒๗๔

พวกที่แสวงหาสัจธรรม โดยวิธีของการใช้สติปัญญาและการศึกษานั้น มีแต่จะถอยห่างออกไปจากมันทุกทีๆ เท่านั้นเอง. ๒๗๕

จนกว่าเมื่อไร ความคิดของเธอหยุดแตกกิ่งแตกก้านทางโน้นทางนี้เสียทุกๆ ทาง, จนกว่าเมื่อไร พวกเธอจะสลัดความคิดในการแสวงหาอะไรบางอย่าง เสียได้ทุกๆ ทาง, และจนกว่าเมื่อไร จิตของพวกเธอจะหยุดการเคลื่อนไหวเสียได้ราวกะว่า มันเป็นท่อนไม้หรือก้อนหินเท่านั้น ที่พวกเธอจะเดินถูกทาง ไปสู่ *ปากประตู* ที่กล่าวนั้นได้.[๑] ๒๗๖

* * * *

๑๕

ถาม : แม้ในขณะนี้แท้ๆ ความคิดผิดๆ นานาชนิด ก็กำลังไหลพล่านอยู่ในใจของพวกเรา. แล้วท่านอาจารย์กล่าวได้อย่างไรกัน ว่าพวกเราจะไม่มีมันเล่า?

ตอบ : ความคิดผิดเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนจริง. ทั้งหมดนั้นเป็นเพียงผลิตผลที่พวกเธอคิดมันขึ้นมาเอง. และถ้าพวกเธอรู้ว่า จิต คือพุทธะ และว่า จิต นั้น โดยพื้นฐานแล้วเป็นสิ่งปราศจากความคิดผิด, เมื่อใด ความคิดต่างๆ เกิดขึ้น พวกเธอจะเห็นได้โดยประจักษ์ว่า ความคิดเหล่านั้นแหละเป็นอะไรๆ ทั้งหมดที่ทำให้ความคิดผิดเกิดขึ้น. ถ้าพวกเธอห้ามกันความคิดปรุงแต่งเสียได้ทุกคราว และทำกระแสแห่งความคิดให้หยุดไหลเสียได้ ก็ย่อมไม่มีความคิดผิดใดๆ เหลืออยู่ที่พวกเธอได้เองโดยธรรมชาติ; เพราะฉะนั้น จึงมีคำกล่าวไว้ว่า "เมื่อความคิดต่างๆ เกิดขึ้น สิ่งต่างๆ ทั้งหมดก็ต้องเกิดขึ้น. เมื่อความคิดต่างๆ ดับหายไป สิ่งต่างๆ ทั้งหมด ก็ต้องดับหายไป". ๒๗๗

* * * *

---

๑. คำว่าปากประตูในที่นี้ เป็นคำกล่าวอย่างปุคลาธิษฐาน ราวกะบ้านเมืองเพื่อความสะดวก และหมายถึงปากประตูแห่งความสงบเงียบอยู่เหนือกรรมนั่นเอง.

–ผู้แปลเป็นไทย

๑๖

ถาม : เมื่อความคิดผิดๆ ทั้งหลายกำลังเกิดอยู่ในใจของพวกเราในขณะนั้น พุทธะไปอยู่เสียที่ไหน?

ตอบ : ในขณะนั้น พวกเธอกำลังตระหนักแน่ ต่อความคิดอันผิดเหล่านั้น. ความตระหนักของพวกเธอนั่นเอง คือพุทธะยังไงล่ะ บางทีพวกเธออาจเข้าใจได้กระมังว่า ถ้าพวกเธอเพียงแต่เปลื้องกระแสแห่งความคิด ซึ่งล้วนแต่เป็นมายาทุกกระแส ออกไปเสียให้หมดเท่านั้น มันก็ไม่มีพุทธะพุทธเธอะอะไรที่ไหนกัน. ๒๗๘

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นเล่า? เพราะว่า เมื่อใดพวกเธอยอมให้พฤติแห่งจิตของเธอไปผลิตผลออกมาเป็นความคิดว่า พุทธะ เมื่อนั้นชื่อว่าเธอกำลังไปนำเอาความมีความเป็นฝ่ายรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถเอามาทำให้เป็นผู้ตรัสรู้ได้นั้นมาปั้นให้เป็นตัวเป็นตนขึ้นมาเอง. ๒๗๙

โดยทำนองเดียวกัน, ความคิดปรุงใดๆ ของสัตว์ทั้งหลายที่กำลังกระหายต่อความหลุดพ้น ย่อมสร้างภาวะแห่งความเป็นเช่นนั้นขึ้นเป็นเป้าหมายชนิดที่พวกเธอกำลังเล็งถึงกันอยู่ในบัดนี้. กรรมวิธีทางสติปัญญาและการเคลื่อนไหวของความคิดทั้งหมดทุกชนิด เป็นผลเกิดมาจากความคิดปรุงแต่งของพวกเธอเอง ซึ่งไปจับฉวยเอานั่นนี่มาคิดให้เป็นตัวเป็นตนขึ้นมา. ๒๘๐

ถ้าพวกเธอเว้นขาดจากการคิดปรุงแต่งเสียอย่างสิ้นเชิงแล้ว พุทธะจะมีที่ตั้งอยู่ที่ไหนกัน? พวกเธอกำลังอยู่ในสภาพเข้าตาจนเหมือนโพธิสัตว์มัญชูศรี ผู้ซึ่งพอสักว่าได้ยอมตนให้เกิดความคิดว่ามีพระพุทธเจ้าในฐานะที่มีตัวตนอย่างรูปธรรม, ก็กลายเป็นคนแคระและตกอยู่ในที่บีบอัดของภูเขาเหล็กสองลูกอยู่ทุกทิศทุกทาง. ๑๘๑

* * * *

๑๗

ถาม : ก็ในขณะแห่งการตรัสรู้นั้นเล่า พุทธะอยู่ที่ไหน?

ตอบ : คำถามของพวกเธอ พลุ่งออกมาจากไหนกัน? ความรู้สึกเช่นนั้นของพวกเธอ โผล่ออกมาจากไหนกัน? เมื่อใดคำพูดหยุดเงียบ การเคลื่อนไหวทุกอย่างหยุดสนิท. ภาพและเสียงทุกชนิดอันตรธานไปหมด, เมื่อนั้นแหละ พุทธกิจแห่งการปลดปล่อยสัตว์ ได้กำลังเป็นไปอย่างแท้จริง, เมื่อเป็นดังนี้ พวกเธอจะแสวงหาพุทธะที่ไหนกัน? ๒๘๒

พวกเธอไม่สามารถใส่หัวอีกหัวหนึ่งลงบนหัวของเธอ หรือใส่ปากอีกปากหนึ่งเข้าที่ปากของเธอ; ยิ่งกว่านั้น, พวกเธอต้องเว้นขาดจากสิ่งที่แตกต่างตรงกันข้ามเป็นคู่ๆ ทุกชนิดเสียทีเดียว.[๑] ภูเขาก็เป็นภูเขา. น้ำก็เป็นน้ำ. บรรพชิตก็เป็นบรรพชิต. ชาวบ้านก็เป็นชาวบ้าน. แต่ว่าภูเขาเหล่านี้ แม่น้ำเหล่านี้ โลกเองทั้งหมด พร้อมทั้งดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวทั้งหลาย, ทั้งหมดนั้นไม่มีอะไรสักอย่างเดียวที่ตั้งอยู่ภายนอกจิตของเธอ! ๒๘๓

สากลโลกธาตุอันไพศาล ก็ตั้งอยู่แต่ภายในใจเธอเท่านั้น, เมื่อเป็นดังนั้น จะมีที่อื่นที่ไหนอีกเล่า ที่จะหาพบสิ่งต่างๆ ที่มีปรากฏการณ์นานาชนิด. ภายนอกของจิตไม่มีอะไรเลย. ทิวเขาเขียวเป็นพืดจับสายตาของพวกเธออยู่ทุกทิศทุกทางก็ดี ฟ้าอันเวิ้งว้างซึ่งเธอเห็นสว่างจ้าอยู่เหนือโลกก็ดี ทั้งหมดนี้ไม่มีอะไรสักเส้นผมเดียว ที่อยู่นอกออกไปจากความคิดที่พวกเธอคิดมันขึ้นมาเอง! ดังนั้นจึงเป็น

---

๑. เนื่องจากความจริง เราเป็นพุทธะอยู่เองแล้ว การแสวงหาพุทธะจากที่อื่นอีกย่อมเท่ากับวางหัวอีกหัวหนึ่ง ลงบนหัวของเราที่มีอยู่แล้ว. –ผู้แปลเป็นไทย

อันว่า ภาพและเสียงแต่ละอย่างทุกๆ อย่าง เป็นเพียง จักษุแห่งปัญญาของพุทธะ.[๑] ๒๘๔

ปรากฏการณ์ทั้งหลาย ไม่เกิดขึ้นได้โดยลำพังตนเอง แต่อาศัยสิ่งแวดล้อมปรุงแต่ง.[๒] และมันได้แก่ความปรากฏของสิ่งเหล่านั้นที่ปรากฏออกมาเป็นวัตถุและเรื่องราวต่างๆ นั้นเอง ที่ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีวิชาความรู้ ชนิดที่เป็นของเหมาะเฉพาะตัวเป็นคนๆ ไป ขึ้นมา. ๒๘๕

พวกเธออาจพูดได้ตลอดทั้งวัน ถึงกระนั้นก็จะมีอะไรบ้างที่ได้พูดออกมา? พวกเธออาจฟังไปได้ตั้งแต่เช้าจนพลบค่ำ ถึงกระนั้นก็จะมีอะไรบ้างที่เธอได้ยิน? เพราะฉะนั้น แม้ว่าพระโคตมะพุทธะจะได้ทรงประกาศธรรมเป็นเวลาถึง ๔๙ ปี, โดยความจริงแล้ว ไม่มีถ้อยคำใดๆ ซึ่งพระองค์ได้ตรัสเลย.[๓] ๒๘๖

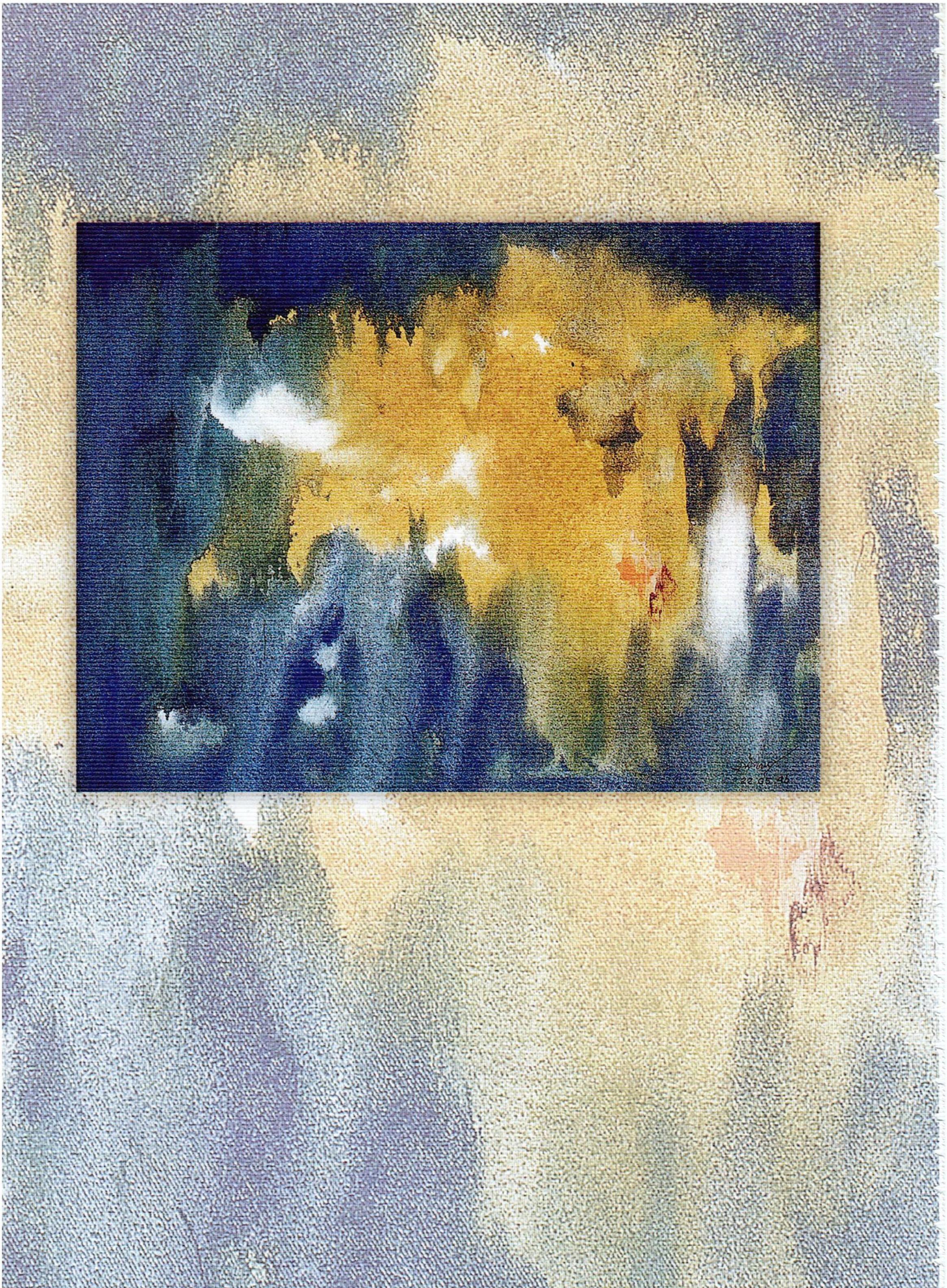
*　*　*　*

---

๑. จักษุแห่งปัญญาของพุทธะ ตามธรรมดาคำนี้หมายถึงจักษุที่เราใช้เพื่อเข้าใจความเป็นเอกภาวะของสิ่งทุกๆ สิ่ง. แต่อย่างไรก็ตาม, ฮวงโปมิได้กล่าวว่า "เห็นแล้วโดยจักษุนั้น." แต่ได้กล่าวว่า "เป็นจักษุ" เสียเลย, โดยเหตุนั้นเป็นอันว่าหมายถึงผู้ดูและสิ่งที่ถูกดู.

๒. คือสิ่งแวดล้อมปรุงแต่งทางฝ่ายนามธรรม ที่เราสร้างมันขึ้นเอง; (คิดเอาเอง).

๓. ตัวคำพูด เป็นสิ่งที่ไหลพล่อยๆ และเป็นมายา. ตัวความจริงนั้น อยู่เหนือคำพูด. แต่เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความได้ผ่านมาแล้ว (Experience) อย่างเงียบและลึกจึงจะรู้ได้; ฉะนั้น เมื่อมองกันอย่างจริงแท้ถึงที่สุด ไม่มีคำพูดที่พระองค์ได้ตรัส.

๑๘

ถาม : สมมติว่าทั้งหมดนั้นเป็นเช่นนั้นจริง แล้วภาวะเช่นไรโดยเฉพาะเล่าที่ถูกหมายถึงโดยความหมายของคำว่า โพธิ?

ตอบ : โพธิมิใช่เป็นภาวะ, พระพุทธองค์มิได้ทรงลุถึงโพธิ. สัตว์ทั้งปวง ก็มิได้ไร้จากโพธิ มันมิใช่สิ่งที่ถึงได้ด้วยกาย หรือแสวงหาได้ด้วยใจ. สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นสิ่งที่มีภาวะเป็นอันเดียวกันกับโพธิ เสร็จเรียบร้อยแล้ว. ๒๘๗

* * * *

๑๙

ถาม : แล้วคนเราจะลุถึง *"โพธิ-จิต"* ได้อย่างไรกันเล่า?

ตอบ : โพธิ มิได้เป็นสิ่งซึ่งต้องลุถึง.[๑] เดี๋ยวนี้นี่แหละ, ถ้าพวกเธอสามารถเข้าใจซึมซาบถึงความที่มันเป็น สิ่งที่ไม่ต้องมีการลุถึงด้วยใจเธอเอง และเป็นผู้แน่ใจจริงๆ ว่า ไม่มีอะไรเลยที่ใครๆ เคยลุถึง แล้วเธอจะเป็นผู้มีโพธิ-จิต ไปแล้วทันที. ๒๘๘

เพราะเหตุที่ โพธิมิได้เป็นภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง มันจึงมิได้เป็นอะไรๆ เพื่อให้เธอลุถึง. เพราะฉะนั้นจึงมีคำจารึกเกี่ยวกับพระพุทธโคตมะไว้ว่า "เมื่อตถาคตยังท่องเที่ยวอยู่ ในพุทธสมัยของพระพุทธเจ้าทีปังกร ก็ไม่มีอะไรแม้แต่นิดเดียวที่เราจะต้องบรรลุ. ในเวลานั้นเอง ที่พระพุทธเจ้าทีปังกรได้ทรงพยากรณ์ว่า แม้เราตถาคตก็เหมือนกันจะเป็นพุทธะองค์หนึ่ง" ดังนี้. ๒๘๙

---

๑. ลุถึงในที่นี้ จะใช้คำว่ารู้สึก, ฉวยเอา, เข้าถึง, เห็นแจ้ง, คิดได้ ฯลฯ อะไรก็ได้.
–ผู้แปลเป็นไทย

ถ้าพวกเธอทราบโดยประจักษ์ว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นของอันเดียวกันกับโพธิมาเสร็จเรียบร้อยแล้ว พวกเธอจะหยุดคิดถึงโพธิในฐานะเป็นสิ่งที่ต้องลุถึง. เธออาจได้ยินมาแล้วเมื่อไม่นานนี้เอง ที่คนเขาพูดกันถึงเรื่อง "การลุถึงโพธิ-จิต", แต่นั่นอาจเรียกได้ว่า เป็นวิธีที่ฉลาดที่สุด ที่เขาใช้เพื่อขับไล่พุทธะไปเสียจากเธอ! ๒๙๐

โดยการปฏิบัติตามวิธีนั้น พวกเธอก็ได้แต่เพียงแสดงท่าทีว่าจะเข้าถึงพุทธภาวะให้สำเร็จ. แม้เธอจะใช้เวลากัปป์แล้วกัปป์เล่าในการปฏิบัติเช่นนั้น เธอก็จะเข้าถึงได้เพียงสัมโภคกาย และนิรมานกายเท่านั้น, แล้วข้อนั้นมันเกี่ยวอะไรกันเล่า กับพุทธภาวะดั้งเดิม และแท้จริงของพวกเธอ?[๑] ด้วยเหตุนี้แหละ จึงมีคำจารึกไว้ว่า "การแสวงหาพุทธะข้างนอก เพื่อให้ได้พุทธะที่มีรูปนั้น ไม่มีอะไรเลยที่พวกเธอจะต้องทำ" ดังนี้. ๒๙๑

* * * *

๒๐

ถาม : ถ้าชาวเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพุทธะ (สิ่งสูงสุด) อยู่ตลอดเวลาแล้ว ซึ่งจะอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีสัตว์ที่เกิดในกำเนิดทั้งสี่และอยู่ในภูมิทั้งหก ทำไมแต่ละตนๆ จึงมีรูปลักษณะเฉพาะ และความปรากฏต่างๆ กัน ตามกำเนิดและภูมิของตนๆ ด้วยเล่า?

ตอบ : ธาตุแท้ซึ่งเป็นเนื้อหาของพุทธะนั้น เป็นสิ่งๆ เดียว ซึ่งเต็มเปี่ยมอยู่ทั้งหมด, ไม่มีการล้น ไม่มีการพร่อง. มันแทรกซึมอยู่ในภูมิแห่งความเป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหกภูมิ ถึงกระนั้น มันก็ยังเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งเต็มเปี่ยมอยู่เสมอทุกหนทุกแห่ง. ดังนั้น ปรากฏการณ์อันมากมายนับไม่ถ้วนในสากลจักรวาลนี้ทุกๆ อย่าง ล้วนแต่เป็นพุทธะ (สิ่งสูงสุด) นั้นทั้งนั้น. ๒๙๒

---

๑. คือจะถึงได้แต่พุทธะที่เป็นกายเนื้อและกายทิพย์ ซึ่งผู้รู้ถือว่ายังเป็นของไม่เที่ยงแท้ถาวร, แต่ยังขาดธรรมกายซึ่งเป็นพุทธะแท้ ที่เป็นอันเดียวกันกับสิ่งสูงสุด.

เนื้อหาแห่งพุทธะนี้ อาจจะเปรียบกันได้กับปรอทจำนวนหนึ่ง ซึ่งเมื่อกระจัดกระจายไปทุกทิศทุกทางแล้ว ย่อมกลับรวมตัวเป็นสิ่งสมบูรณ์สิ่งเดียวได้ในที่ทุกหนทุกแห่ง, เมื่อยังไม่กระจัดกระจายมันเป็นธรรมชาติแห่งของสิ่งเดียว-ของสิ่งเดียวซึ่งประกอบอยู่ด้วยของทั้งหมด หรือของทั้งหมด ซึ่งประกอบกันเป็นของสิ่งเดียว.[๑] ๒๙๓

ส่วนรูปร่างและปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งมันแสดงออกมาอีกทางหนึ่งนั้น เปรียบเหมือนกับที่อยู่อาศัย. เหมือนกันแท้กับคนที่ยอมทิ้งโรงเลี้ยงสัตว์เพื่อเอาบ้านที่สบายฉันใด คนเราก็เปลี่ยนร่างที่เป็นกายมนุษย์เพื่อกายสวรรค์ และเปลี่ยนสูงขึ้นไปโดยทำนองนั้น จนกระทั่งถึงปัจเจกพุทธะ ชั้นโพธิสัตว์ และชั้นพุทธะทั้งหลาย. ๒๙๔

แต่ปรากฏการณ์ทุกๆ อย่างนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่พวกเธอได้แสวงหาหรือได้ทอดทิ้งโดยเสมอกันด้วยกันทั้งนั้น. เพราะฉะนั้น จึงเกิดมีผลคือความแตกต่างกันในระหว่างสิ่งเหล่านั้น แต่มันจะเป็นไปได้อย่างไรในข้อที่ว่า ตัวธรรมชาติเดิมอันเป็นเนื้อหาแท้ของสากลจักรวาลนั้นจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของการถูกทำให้แตกต่างกันเช่นนั้น? ๒๙๕

* * * *

---

๑. คำกล่าวตอนนี้ ฟังดูคล้ายลัทธิอาตมันของอุปนิษัทไป. มันจะเป็นเพราะฮวงโปกล่าวเช่นนั้นจริง, หรือว่า คนฟังๆ ผิดแล้วจดไว้เช่นนั้น, หรือว่าในการแปลครั้งต่อๆมาได้แปลผิดออกไป, หรือมีใครเขียนไขความออกไปเช่นนั้น, นับว่าเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาดู. ข้าพเจ้าเห็นว่าเนื่องจากข้อความตอนอื่นๆ ทั้งหมด ในข้อที่กระเดียดไปเป็นลัทธิอุปนิษัทมีเพียงตอนเดียว จึงควรยกให้เป็นประโยชน์แก่ข้อความทั้งหมด หรือแก่ฮวงโปเองก็สุดแท้ว่าจะต้องพิจารณาสอดส่องให้เห็นว่า คำสอนของฮวงโป นี้ต้องไม่มีหลักอย่างเดียวกับอุปนิษัท. ข้อความในบรรพ (พารากราฟ) ถัดลงไปนั้นเอง พอจะแสดงให้เห็นได้ว่า เราไม่ถือว่ามีการรวมตัวของส่วนต่างๆ เข้าเป็นส่วนเดียวทำนองอาตมันกลับไปรวมกับปรมาตมัน. เราถือแต่เพียงว่า จิตหรือธรรม หรือความว่าง ซึ่งเป็นตัวแท้ของสากลจักรวาลนั้น ตัวเดียวกันตลอด และเป็นอยู่เช่นนั้น ไม่มีการแยกตัว หรือกลับรวมตัวแต่อย่างใด. การกล่าวให้มีการแยกตัวและรวมตัวนั้น เป็นการกล่าวเพียงเพื่อทำอุปมา ให้เข้าใจอาการที่ปรากฏการณ์ทั้งหลายงอกขึ้นสะพรั่งในรูปและอาการต่างๆ กัน ทั้งที่ที่แท้ตัวแท้ของมันเป็นของอย่างเดียวเหมือนกันหมด กล่าวคือ ตัวความว่าง หรือจิต หรือธรรม หรือพุทธะ ซึ่งได้แก่ตัวธรรมชาติหนึ่งเดียวเท่านั้น. –ผู้แปลเป็นไทย

๒๑

ถาม : ด้วยอาการอย่างไร ที่พุทธะทั้งหลายย่อมประกาศธรรมแก่สรรพสัตว์ เนื่องจากความเมตตาและความกรุณา อันมหาศาลของท่าน?

ตอบ : พวกเรากล่าวถึงความเมตตาและความกรุณาของท่าน ว่าเป็นสิ่งมหาศาล ก็เพราะว่า มันอยู่เหนือกฎแห่งความเป็นเหตุและผล (ดังนั้น มันจึงไม่มีขอบขีดจำกัด). โดยคำว่า เมตตาโดยแท้จริง หมายความว่า ไม่รู้สึกว่ามีพุทธะที่จะเป็นผู้ตรัสรู้; พร้อมกันนั้นคำว่า กรุณาโดยแท้จริง ย่อมหมายความว่าไม่รู้สึกว่ามีตัวสัตว์ทั้งหลายที่จะต้องปลดปล่อย.[๑] ๒๖๙

โดยความจริงแล้ว ธรรมของพุทธะเหล่านั้น มิได้ถูกสอนโดยทางคำพูด หรือโดยวิธีทำความเข้าใจกันโดยวิธีอื่นใด; ทางฝ่ายผู้ฟังนั้นเล่าไม่มีใครได้ยิน หรือได้บรรลุอะไรเลย. มันเหมือนกับศาสดาในฝันสอนประชาชนในฝัน. ๒๙๗

เมื่อกล่าวถึงการสั่งสอน ทั้งหมดเหล่านี้, ถ้าหากว่าเห็นแก่ *ทาง* อันประเสริฐนั้น อาตมาก็จะกล่าวแก่ท่าน จากความรู้อันลึกและนำท่านไปข้างหน้า และท่านอาจจะเข้าใจคำที่อาตมากล่าวได้โดยแน่นอน; แต่สำหรับความเมตตา และความกรุณานั้น ถ้าสมมติว่าอาตมาจะเอาสิ่งต่างๆ มาคิด และทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของคนอื่นๆ เพื่อเห็นแก่พวกเธอ โดยการกระทำทั้งสองอย่างนี้จะไม่ช่วยให้พวกเธอเข้าถึง

---

๑. พวกอาจารย์ฝ่ายเซ็น ซึ่งมีใจมุ่งมาดปรารถนาแต่อย่างเดียว ในการที่จะนำศิษย์ให้ขึ้นพ้นจากการถูกลวงด้วยของเป็นคู่ จะสอนเขาให้ละเสียแม้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความกรุณาเช่นนี้ เพราะมันนำไปสู่ความคิดเห็นเป็นของคู่ๆ กันตรงกันข้าม. จะปฏิบัติได้ก็เฉพาะผู้ที่สามารถปฏิบัติ มิใช่เพื่อทำตัวให้พอใจ เพื่อสวรรค์ หรือเพื่อผลในโลก.

ความรอบรู้ต่อ *จิต* ของเธอเอง จากภายในตัวเธอเองได้เลย. ดังนั้น ในที่สุดสิ่งทั้งสองนี้จะไม่มีประโยชน์อะไรเลย. ๒๙๘

* * * *

๒๒

ถาม : อะไรคือความหมายคำว่า "ความขยันอย่างกระตือรือร้น" ?[๑]

ตอบ : ความขยันอย่างกระตือรือร้น ที่มีรูปแห่งการประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ถึงที่สุดนั้น คือความที่ ความรู้สึกแตกต่างกันเป็นคู่ เช่นว่า "กายของฉัน", "ใจของฉัน", เป็นต้น ได้หมดไปจากใจของพวกเธอโดยสิ้นเชิง นั่นเอง. ๒๙๙

ในทันทีที่พวกเธอเริ่มแสวงหาอะไรบางอย่าง ภายนอกจาก *จิต* ของเธอเอง พวกเธอย่อมเป็นเหมือนกลิราชา[๒] ผู้มัวเมาด้วยการล่าเนื้อ. แต่พอพวกเธอห้ามกันจิตของพวกเธอเสียจากการท่องเที่ยวไปจากนอกตัวมันเองเท่านั้น เธอเป็นกษันติฤาษีองค์หนึ่ง ขึ้นมาแล้ว. "ไม่มีกาย-ไม่มีจิต" –นี้คือ *ทาง* ของพุทธะทั้งหลาย. ๓๐๐

* * * *

---

๑. เป็นบารมีอย่างหนึ่ง ในบรรดาบารมีทั้งหมด.

๒. กลิราชาเป็นผู้ที่มีคำกล่าวไว้ว่า ได้ทำการหั่นแหลกฤาษีจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีโพธิสัตว์องค์หนึ่งรวมอยู่ด้วย. โพธิสัตว์นี้คือ กษันติฤาษี ผู้ถูกแล่เนื้อเพราะการถือขันติมั่นไม่ปริปากปฏิเสธคุณของขันติธรรม.

๒๓

ถาม : ถ้ากระผมปฏิบัติ *ทาง* นี้ และเว้นขาดจากกรรมวิธีต่างๆ ทางสติปัญญาและการปรุงแต่งเสียให้หมดสิ้น กระผมจะเป็นผู้เที่ยงแท้ต่อการบรรลุถึงจุดหมายปลายทางหรือไม่?

ตอบ : การไม่ใช้สติปัญญาอะไรเลยเช่นนั้น เป็นการปฏิบัติตาม *ทาง* นี้อยู่แล้ว! ทำไมจะต้องพูดถึงการบรรลุ หรือการไม่บรรลุเช่นนี้กันอีกเล่า? เรื่องมันมีอย่างนี้ คือ :-

โดยการคิดถึงอะไรบางอย่าง เธอย่อมสร้างความมีอยู่ (ของตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่ง) ขึ้นมาอย่างหนึ่ง; และโดยการคิดถึงความไม่มีอะไร เธอย่อมสร้างความมีอยู่ (ของความไม่มีอะไร) ขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง. ขอให้การคิดในทำนองที่ผิดๆ เช่นนี้ จงสูญสิ้นไปโดยเด็ดขาดเถิด แล้วก็จะไม่มีอะไรเหลืออยู่ ให้เธอเที่ยวแสวงอีกต่อไป! ๓๐๑

* * * *

๒๔

ถาม : "การข้ามขึ้นพ้นจากโลกทั้งสาม" [๑] หมายความว่าอย่างไร?

ตอบ : การข้ามขึ้นพ้นจากโลกทั้งสาม เล็งถึงการขึ้นอยู่เหนือความเป็นของคู่แห่งความดีความชั่ว. พุทธะทั้งหลายอุบัติขึ้นในโลก ก็โดยประสงค์จะทำความสิ้นสุดให้แก่ปรากฏการณ์ทั้งหลาย ที่เป็นกาม รูป อรูป. สำหรับพวกเธอก็เหมือนกัน โลกทั้งสามจะดับหายไป ถ้าหากเธอได้ลุถึงขั้นที่อยู่เหนือการคิด. ๓๐๒

---

๑. สาม คือ กาม รูปและอรูป. อรูปมิได้หมายถึงความว่าง หรือมหาศุนยตา, หมายความแต่เพียงว่า เป็นภาวะอย่างหนึ่งในภาวะทั้งสาม ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังสาระ.

โดยทำนองตรงกันข้าม, ถ้าพวกเธอยังคงยึดเหนี่ยวอยู่ในความสังเกตเห็นว่ายังมีอะไรบางอย่าง, แม้จะเล็กเท่าเศษหนึ่งส่วนร้อยของธุลีเม็ดหนึ่งก็ตาม, อาจตั้งอยู่ได้โดยความเป็นตัวเป็นตนอยู่ดังนี้แล้ว ต่อให้ความเชี่ยวชาญแตกฉานอย่างสมบูรณ์ในคัมภีร์ฝ่ายมหายานทั้งหมด ก็ยังล้มเหลวต่อการที่จะช่วยเธอให้เอาชนะเหนือโลกทั้งสามได้อยู่นั่นเอง. ๓๐๓

ต่อเมื่อส่วนที่ละเอียดที่สุด[๑] ทุกๆ ส่วน ถูกเห็นเป็นความไม่มีตัวตนไปแล้วทั้งหมดเท่านั้น มหายานจึงจะสามารถทำความสำเร็จให้เธอในเรื่องนี้ได้. ๓๐๔

* * * *

๒๕

วันหนึ่ง เมื่อได้นั่งในห้องประชุมใหญ่แล้ว ท่านครูบา ได้เริ่มกล่าวข้อความเหล่านี้

เนื่องจาก จิต คือ *พุทธะ* (สิ่งสูงสุด) มันย่อมรวมสิ่งทุกสิ่งเข้าไว้ในตัวมัน นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้แล้วทั้งหลาย เป็นที่สุดในเบื้องสูง ลงไปจนกระทั่งถึงสัตว์ประเภทที่ต่ำต้อยที่สุด ซึ่งเป็นสัตว์เลื้อยคลานอยู่ด้วยอก และแมลงต่างๆ, เป็นที่สุดในเบื้องต่ำ. ๓๐๕

สิ่งเหล่านั้นทุกสิ่ง ย่อมมีส่วนแห่งธรรมชาติของความเป็นพุทธะเท่ากันหมด, และทุกๆ สิ่งมีเนื้อหาเป็นอันเดียวกันกับ *จิตหนึ่ง* นั้น ดังนั้น เมื่อท่านโพธิธรรมได้มาถึงจากตะวันตก ท่านมิได้ถ่ายทอดอะไรให้เลย นอกจาก *ธรรมะ* แห่ง *จิตหนึ่ง*

---

๑. หมายความว่า แม้ปรมาณูหนึ่งๆ ก็มิได้มีความมีอยู่อย่างเป็นตัวตน, ไม่ว่าจะเป็นปรมาณูทางสสาร, หรือปรมาณูทางวิญญาณ ซึ่งเชื่อว่ามี โดยพวกนักเมตาฟิสิคต์ฝ่ายศาสนา.

นี้เท่านั้น. ท่านได้ชี้ตรงไปยังความจริงที่ว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงได้เป็นสิ่งที่มีเนื้อหาเป็นอันเดียวกันกับ *พุทธะ* อยู่แล้วตลอดเวลา. ๓๐๖

ท่านโพธิธรรมมิได้ปฏิบัติตาม "วิธีแห่งการบรรลุ" ผิดๆ ของคนเหล่าโน้นแม้แต่ประการใดเลย. และถ้าพวกเธอ เพียงแต่สามารถทำความเข้าใจใน *จิต* ของเธอเองนี้ให้สำเร็จ แล้วค้นพบธรรมชาติอันแท้จริงของพวกเธอได้ ด้วยความเข้าใจอันนั้น เท่านั้นมันก็จะเป็นที่แน่นอนว่าไม่มีอะไรที่พวกเธอต้องแสวงหา แม้แต่อย่างใดเลย. ๓๐๗

* * * *

๒๖

ถาม : ถ้าเป็นดังนั้น คนเราควรทำความเข้าใจใน *จิต* ของตนเองให้สำเร็จได้อย่างไร?

ตอบ : ก็อ้ายสิ่งที่ถามปัญหานี่ออกมานั่นแหละ คือ *จิต* ของเธอเองแล้วละ. แต่ถ้าเธอทำความสงบอยู่จริงๆ และเว้นขาดจากการคิดนึก ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของจิตแม้ที่น้อยที่สุดเสียให้ได้ จริงๆ แล้วตัวแท้ของมันก็จะปรากฏออกมาเป็นของว่าง, แล้วเธอจะได้พบว่ามันเป็นสิ่งที่ปราศจากรูป มันมิได้กินเนื้อที่ในที่ไหนแม้จุดเดียว และมิได้ตกลงสู่การบัญญัติว่าเป็นอะไรๆ พวกที่มีความเป็นอยู่ หรือไม่มีความเป็นอยู่ แม้แต่ประการใดเลย. ๓๐๘

เพราะเหตุที่สิ่งนี้ เป็นสิ่งที่เรารู้สึกต่อมันไม่ได้โดยทางอายตนะ ท่านโพธิธรรมจึงกล่าวว่า *จิต* ซึ่งเป็นตัวธรรมชาติแท้ ของคนเรานั้น เป็น *ครรภ์* ซึ่งมิได้มีใครทำให้เกิดขึ้น และเป็นสิ่งทำลายไม่ได้. ในการทำปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ นั้น มันเปลี่ยนรูปตัวมันเองออกมาเป็นปรากฏการณ์ต่างๆ. ๓๐๙

เพื่อความสะดวกในการพูด เราพูดถึง *จิต* ในฐานะที่เป็นตัวสติปัญญา, แต่ในขณะที่มันมิได้ทำการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม (คือมิได้เป็นตัวสติปัญญา

ที่คิดนึกหรือสร้างสิ่งต่างๆ) นั้น มันเป็นสิ่งที่ไม่อาจถูกกล่าวถึง ในการที่จะบัญญัติว่ามันเป็นความมีอยู่หรือมิใช่ความมีอยู่. ยิ่งไปกว่านั้นอีก แม้ในขณะที่มันทำหน้าที่สร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมาในฐานะที่ตอบสนองต่อกฎแห่งความเป็นเหตุและผลของกันและกันนั้น มันก็ยังเป็นสิ่งที่เรารู้สึกต่อมันไม่ได้โดยทางอายตนะ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และมโนทวาร) อยู่นั่นเอง. ๓๑๐

ถ้าเธอทราบความจริงข้อนี้ และทำความสงบเงียบสนิทอยู่ในภาวะแห่งความไม่มีอะไร ในขณะนั้น พวกเธอกำลังเดินอยู่แล้วใน *ทาง* แห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายโดยแท้จริง เพราะเหตุฉะนี้เอง ในสูตรจึงกล่าวไว้อย่างจริงจังว่า "จงเจริญจิตซึ่งหยุดอยู่บนความไม่มีอะไรเลยทั้งสิ้น" ดังนี้. ๓๑๑

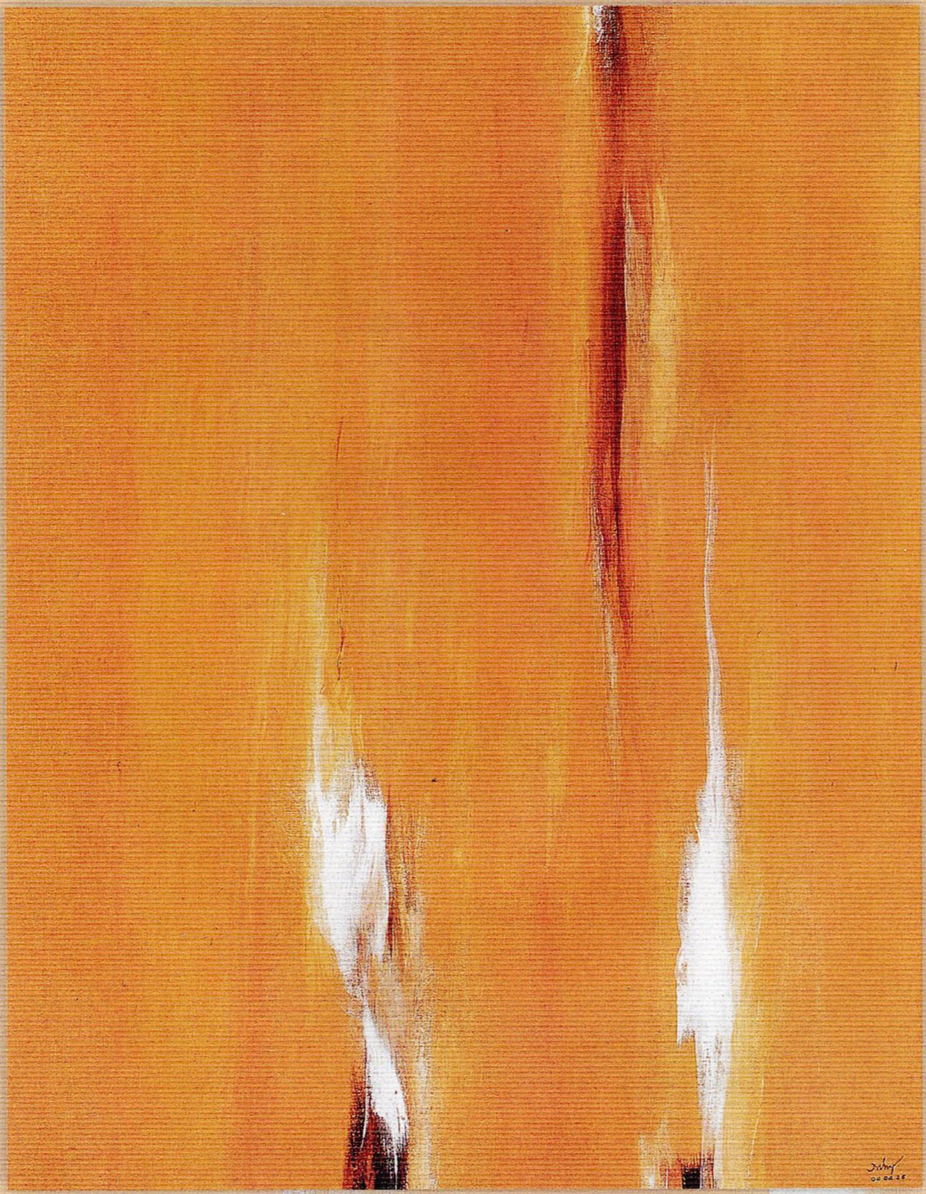
บรรดาสัตว์ทั้งหลาย ที่ผูกพันอยู่กับวงล้อแห่งการเวียนเกิดเวียนตายนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างย้อนกลับมาจากกรรมแห่งตัณหาของเขาเอง! หัวใจของเขายังผูกพันอยู่กับภูมิแห่งกำเนิดทั้งหกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้นจึงยังผูกพันตนอยู่กับความทุกข์กายทุกข์ใจทุกๆ ชนิด. ๓๑๒

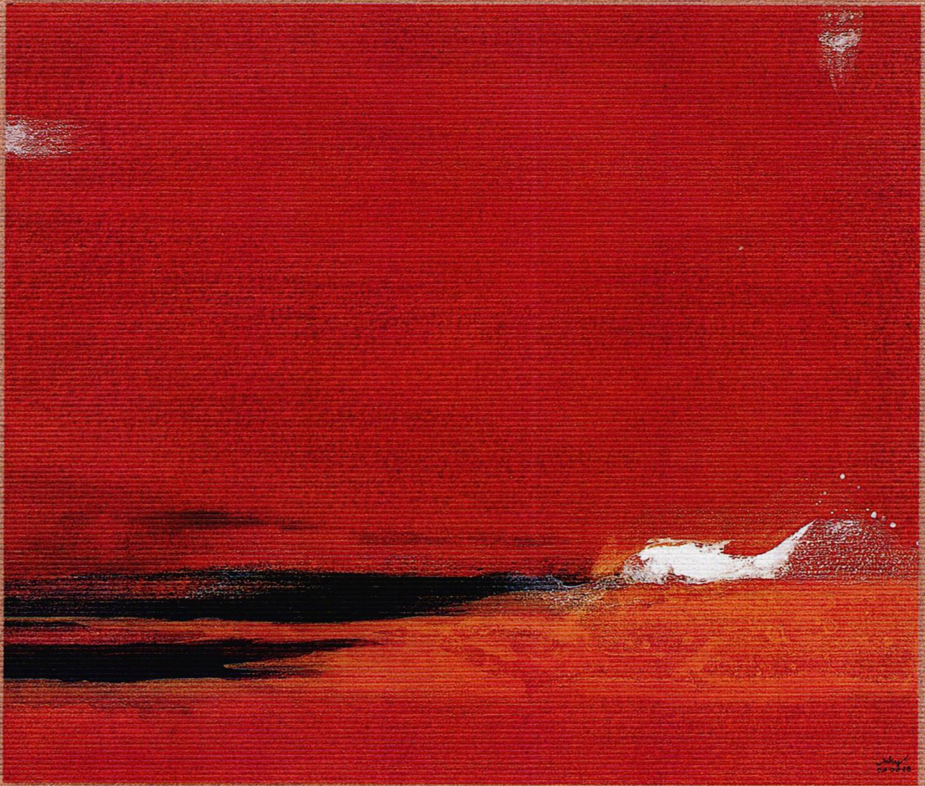
ฉิง หมิง[๑] พูดว่า "มีคนจำพวกหนึ่งที่มีจิตเหมือนจิตของวานร ซึ่งเป็นพวกที่สอนได้ยากนัก เป็นพวกที่ต้องการข้อบัญญัติและคำสอนทุกชนิด ที่จะเอาไปใช้บีบบังคับจิตของตนให้ยอมจำนนเท่านั้นเอง". ดังนั้นเมื่อความคิดเกิดขึ้นธรรมะต่างๆ ที่เขาศึกษาอัดเข้าไว้ทุกชนิดก็ตามมา, แต่แล้วมันก็สูญสิ้นไปเพราะการหยุดลงของความคิดนั่นเอง. ๓๑๓

เราเห็นได้จากข้อนี้เองว่า ธรรมะแต่ละชนิด ทุกชนิดเป็นเพียงการสร้างสรรค์ของ *จิต*. สัตว์ทุกจำพวก คือจะเป็น มนุษย์ เทวดา สัตว์ทนทุกข์ในนรก อสูร และสัตว์อื่นๆ ทุกชนิดบรรดาที่เกิดอยู่ในภูมิกำเนิดทั้งหก ก็ตามทุกๆ จำพวกล้วนแต่เป็นสิ่งที่ *จิต* เสกสรรขึ้น. ๓๑๔

---

๑. เป็นชื่อของอุบาสกผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่ง.

ถ้าพวกเธอจะเพียงแต่ศึกษาให้ทราบว่า ทำอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จในการที่จะไม่ให้สติปัญญาทำหน้าที่ของมันเท่านั้น โซ่แห่งสังสารวัฏก็จะหักเผาะออกไปทันที. ๓๑๕

จงเลิกละความคิดผิดๆ ที่นำไปสู่การจำแนกต่างๆ อย่างผิดๆ เหล่านั้นเสียให้หมดสิ้นเถิด! ไม่มีตัวเอง ไม่มีผู้อื่น, ไม่มีอยากอย่างผิด อยากอย่างถูก, ไม่มีเกลียด ไม่มีรัก, ไม่มีชนะ ไม่มีล้มเหลว. ๓๑๖

เพียงแต่สลัดขบวนการแห่งความคิด ทั้งในทางสติปัญญา และทางคิดปรุงแต่งเสียเท่านั้น ธรรมชาติเดิมแท้ของพวกเธอก็จะแสดงความบริสุทธิ์ดั้งเดิมของมันออกมา, วิธีนี้วิธีเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้ลุถึงความตรัสรู้ ที่จะทำให้เห็นธรรม ที่จะทำให้เป็นพุทธะขึ้นมา และอื่นๆ ที่เหลืออีกทั้งหมด. ๓๑๗

ถ้าเว้นความเข้าใจในข้อนี้เสียแล้ว ความรู้อันมากมายทั้งหมดทั้งสิ้นของพวกเธอก็ดี ความพยายามอย่างเจ็บปวดเพื่อให้ก้าวหน้าของเธอก็ดี การบำเพ็ญตบะต่างๆ เกี่ยวกับอาหารและนุ่งห่มของเธอก็ดี จะไม่ช่วยเธอให้มีความรู้เรื่อง *จิต* ของเธอเองได้เลย. ๓๑๘

สิ่งเหล่านั้นหมดทั้งสามอย่าง ต้องจัดไว้ว่าเป็นของมายา เพราะอย่างไหนก็ตามในสามอย่างนั้น ย่อมนำพวกเธอไปสู่การเกิดใหม่ ในหมู่พวกมารร้ายซึ่งเป็นศัตรูของธรรม หรือมิฉะนั้นก็เกิดในบรรดาปีศาจซึ่งสันดานหยาบ. ผลสุดท้ายชนิดไหนกันเล่าที่ถูกสนองด้วยการแสวงหาทำนองนั้น! ๓๑๙

ฉิ กุง กล่าวว่า "ร่างกายของเราทั้งหลาย เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นด้วยจิตของเราเอง" แล้วใครหวังที่จะได้รับความรู้เช่นนี้จากตำราได้อย่างไร? ถ้าพวกเธอเพียงแต่เข้าใจธรรมชาติแห่ง *จิต* ของเธอเองให้ได้และทำที่สุดจบให้แก่การคิดจำแนกแจกแจงต่างๆ เสียให้ได้เท่านั้น มันก็ไม่มีเนื้อที่เหลือไว้ให้ความผิดพลาดเกิดขึ้นได้แม้แต่เมล็ดเดียว. ๓๒๐

ฉิ่ง หมิง ได้บรรยายความข้อนี้ไว้ เป็นโศลกบทหนึ่งว่า :-

- *เพียงแต่ปูเสื่อออกเท่านั้น*
- *เพื่อจะได้นอนลงให้ราบจริงๆ*
- *เมื่อความคิดผูกติดอยู่กับเตียง*
- *เหมือนคนไข้หนักนอนแบ็บอยู่กับเตียง.*
- *กรรมทั้งหลายจะสิ้นสุดลง*
- *และความคิดต่างๆ ย่อมสลายไป,*
- *นั่นแหละคือสิ่งที่หมายถึงด้วยคำ โพธิ!* ๓๒๑

ตามที่มันเป็นอยู่จริงนั้น คือ ตลอดเวลาที่จิตของพวกเธอยังอยู่ในวิสัยที่จะต้องเคลื่อนไหวในการคิดแม้แต่นิดเดียว เธอก็ยังคงถูกปิดล้อมอยู่ในวงของความหลงผิด ในการที่จะถือว่า "ยังหลงใหล" และ "ตรัสรู้แล้ว" ว่าเป็นภาวะที่แตกแยกต่างกัน. ๓๒๒

ความหลงผิดอันนี้ จะยืนกรานอยู่เช่นนั้น โดยไม่คำนึงถึงความรู้มหายานอันกว้างขวางของเธอ หรือความมีอุปนิสัยที่สามารถจะผ่านอรหัตตภูมิทั้งสี่ และโพธิสัตว์ภูมิทั้งสิบของพวกเธอเลย; ทั้งนี้เพราะว่า การแสวงหาทำนองนั้น เป็นของชั่วแล่น, แม้ความเพียรอันแข็งขันของเธอ ก็จะต้องประสบโชคเป็นความล้มเหลว, เหมือนกันแท้กับลูกศรที่เพียงพลาดในวิธียิง มันขึ้นไปไม่ได้สูง ต้องลงนอนหมดแรงอยู่กลางดิน ใกล้ผู้ยิงนั่นเอง. ๓๒๓

แม้ว่าความรู้และอุปนิสัยเหล่านั้นจะมีอยู่เธอก็ยังเป็นที่แน่ว่าจะต้องพบตนเองวกกลับมาสู่วงล้อม ของความเกิด และความตายอยู่ร่ำไป. การปล่อยตนให้เดินไปตามทางปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมเป็นการแสดงอยู่แล้วโดยปริยาย ถึงความล้มเหลวของเธอ ในการที่จะเข้าใจถึงความหมายอันแท้จริงของพระพุทธะ แน่นอนทีเดียว, การยอมทนทุกข์ทรมานอย่างใหญ่หลวงโดยไม่จำเป็นเช่นนี้ มิใช่อะไรอื่นนอกจากความผิดพลาดอันมหาศาล, จริงไหมเล่า? ๓๒๔

ฉิ *กุง* ได้กล่าวไว้ในที่อื่นอีกว่า "ถ้าท่านไม่ได้พบกับศาสดาผู้สามารถข้ามขึ้นเหนือโลกทั้งหลายแล้ว ท่านก็จะต้องกลืนยาของมหายานธรรมเรื่อยไปโดยไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย". ๓๒๕

บัดนี้ หากพวกเธอได้ปฏิบัติ ในการรักษาจิตของพวกเธอให้ปราศจากพฤติการเคลื่อนไหวใดๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งเดิน ยืน นั่ง นอนก็ดี; ในการเพ่งพินิจทั้งหมด เฉพาะต่อการที่จะไม่สร้างความคิดใดๆ ขึ้น, ต่อความไม่ยึดถือว่ามีของคู่, ต่อความไม่อิงอาศัยสิ่งอื่นใดในภายนอก, หรือต่อความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดก็ดี; ในการปล่อยให้สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามเรื่องตามราวของมันทั้งวันๆ ราวกะว่าเธอเจ็บหนักเกินไปกว่าที่จะไปเป็นห่วงด้วยได้ก็ดี; และในการมีจิตของเธอเหมือนหินแท่งทึบที่ไม่มีรอยต้องอุดต้องซ่อมแล้ว; เมื่อนั้นแหละ ธรรมทั้งหลายจะซึมเข้าไปในจิตใจของเธอทะลุปรุโปร่งอีก. และชั่วเวลาอีกเล็กน้อยเธอก็จะได้พบว่าตัวเองเป็นอิสระแล้ว อย่างมั่นคง. ๓๒๖

เมื่อเป็นดังนั้น เธอจะได้พบเป็นครั้งแรก ในชีวิตอันมากมายหลายชนิดของเธอว่า ปฏิกิริยาของเธอต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ลดลงและในที่สุด เธอจะได้ข้ามขึ้นเหนือโลกทั้งสาม, และมหาชนจะได้กล่าวกันว่าพุทธะองค์หนึ่ง ได้ปรากฏขึ้นในโลกแล้ว.

ความรู้อันบริสุทธิ์และปราศจากกิเลส ย่อมแสดงโดยปริยายอยู่แล้วว่าเป็นการทำความสิ้นสุดให้แก่ความคิดและความฝันอันไหลเรื่อย, ทั้งนี้เพราะว่าโดยทางนั้นเอง เธอได้หยุดสร้างกรรมอันนำไปสู่การเกิดใหม่ ไม่ว่าจะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ หรือเป็นสัตว์ที่ทนทุกข์อยู่ในนรก. ๓๒๗

คราใด ที่กรรมวิธีของจิตทุกชนิดหยุดลงแล้ว กรรมก็จะไม่ถูกสร้างขึ้นแม้แต่สักอนุภาคเดียว. เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว แม้ในชาตินี้เอง. ใจและกายของเธอก็เป็นสิ่งที่เป็นอิสระแล้ว โดยสมบูรณ์. ๓๒๘

แม้สมมติว่าข้อนี้ยังไม่ให้ผลแก่เธอ ก็ควรปลดเปลื้องเธอเสียจากการเกิดใหม่ได้ทันที อย่างน้อยที่สุดเธอก็ยังแน่ใจได้ว่าการเกิดใหม่นั้นจะเป็นไปใน

ลักษณะที่เธอปรารถนาทุกประการ. สูตรมีข้อความปรากฏอยู่ว่า "โพธิสัตว์ทั้งหลาย มีการเกิดใหม่ในรูปตามที่ตนปรารถนาทุกประการ". ๓๒๙

แต่ถ้าเผอิญโพธิสัตว์เหล่านั้นเกิดถอยกำลัง ในการรักษาจิตของท่านให้เป็นอิสระจากความคิดปรุงแต่ง ความยึดมั่นถือมั่นในรูปก็จะลากตัวท่านกลับมาสู่โลกแห่งปรากฏการณ์อีก, แล้วรูปเหล่านั้นแต่ละอย่าง ก็จะสร้างกรรมของมารขึ้นสำหรับท่าน! ๓๓๐

ลักษณะเช่นนั้น ย่อมมีอยู่ในการปฏิบัติของพวกนิกายดินแดนบริสุทธิ์ (Pure Land Sect) ด้วยเหมือนกัน เพราะการปฏิบัติเหล่านี้ทั้งหมด เป็นไปเพื่อการสร้างกรรม, ดังนั้น เราอาจเรียกข้อปฏิบัติเหล่านั้นได้ว่า เป็นเครื่องปิดบังพุทธะ. ครั้นเครื่องปิดบังเหล่านี้ได้ปิดกั้นจิตของเธอเสียแล้ว โซ่แห่งความคิดปรุงแต่งโดยความเป็นเหตุและผลแก่กันและกัน ก็จะรึงรัดเธอเข้าอย่างแน่นแฟ้นขึ้นอีก มันจะลากตัวเธอกลับไปยังภาวะแห่งบุคคลที่ยังไม่มีการหลุดพ้นแต่ประการใดเลย.[๑] ๓๓๑

ด้วยเหตุดังกล่าวนั้น ธรรมะทั้งหมดดังที่คนเหล่านั้นอวดอ้างไปในทำนองว่าสามารถนำคนไปสู่การตรัสรู้ได้นั้น ไม่มีความจริงอยู่ในนั้นเลย. พระพุทธวจนะ

---

๑. นิกายดินแดนบริสุทธิ์นี้ ยืนยันให้มอบศรัทธาเด็ดขาดในพระอมิตาภะ คือพระพุทธะแห่งแสงสว่างและชีวิตอันไม่มีขอบเขต ถือหลักว่าศรัทธาอันเต็มเปี่ยมเช่นนั้นจะประกันการได้เกิดในสวรรค์ ซึ่งจะมีการเตรียมเพื่อการตรัสรู้ถึงที่สุดโดยแน่นอนที่นั่นในลักษณะที่น่าปลื้มใจที่สุด. พวกนิกายเซ็นถือตรงกันข้าม อ้างอยู่เสมอว่าศรัทธาในอมิตาภะเช่นนั้น เป็นปฏิปักษ์ต่อการเชื่อในตัวเอง ซึ่งพระโคตมะพุทธะได้ทรงสอนไว้ว่าเป็นทางที่แน่นอนแต่ทางเดียว. อย่างไรก็ตาม คำสอนของพวกนิกายดินแดนบริสุทธิ์ที่มีการเข้าใจถูกต้องดีแล้ว ไม่ค้านกับนิกายเซ็นเลย เพราะความหมายที่แท้ของอมิตาภะก็คือเนื้อหาแห่งความเป็นพุทธะ ที่มีอยู่แล้วในคนเรา, การเกิดในสวรรค์ของท่าน ก็คือการตื่นขึ้นแห่งจิตของผู้ปฏิบัติต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับเนื้อหาแห่งความเป็นพุทธะ ที่กล่าวแล้วนั่นเอง.

ทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ประสงค์ให้เป็นเครื่องล่อที่เหมาะสมสามารถเกิดผลได้จริง ในการจูงคนออกมาเสียจากความมืดบอดของอวิชชาอันเลวร้ายเท่านั้น มันเหมือนกันแท้กับที่คนเลี้ยงเด็ก เอาใบไม้เหลืองๆ ชูขึ้นบอกว่าเป็นทองคำ เพื่อล่อให้เด็กหยุดร้องไห้. ๓๓๒

สัมมาสัมโพธิเป็นชื่ออีกชื่อหนึ่ง ของการเห็นแจ้งชัดว่าไม่มีธรรมใดเลยที่ไม่เป็นโมฆะ[๑] เมื่อเธอเข้าใจความจริงข้อนี้แล้ว ของหลอกเล่นเหล่านั้นจะมีประโยชน์อะไรแก่เธอ? ๓๓๓

เธอควรดำเนินตนต่อไป ในลักษณะที่อนุโลมกันได้อย่างกลมกลืนกับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตปัจจุบันของเธอ ตามที่โอกาสอันเหมาะสมจะเกิดขึ้น จงไถ่ถอนกรรมเก่าที่เคยสะสมไว้แต่ปางก่อนให้น้อยลงไป, และที่ยิ่งกว่าสิ่งใดทั้งหมดนั้น เธอต้องหลีกเลี่ยงการสร้างกรรมใหม่ๆ ที่จะตอบสนองแก่เธอขึ้นมาอีกอย่างเด็ดขาด. ๓๓๔

จิต ย่อมเต็มไปด้วยความใสกระจ่างอย่างมีประภัสสร ดังนั้นมันย่อมขจัดเสียซึ่งความมืดแห่งความคิดดั้งเดิมทั้งหลายของพวกเธอ. *ฉิ หมิ่ง* กล่าวไว้ว่า "จงปลดเปลื้องตัวท่านทั้งหลาย ออกเสียจากทุกๆ สิ่ง". ข้อความในสัทธรรมปุณฑริกสูตร ซึ่งกล่าวถึงการเสียเวลาไปตั้งยี่สิบปีเต็มในการโกยปุ๋ยทิ้งเสีย ย่อมแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการที่จะขับไล่สิ่งทุกสิ่ง ซึ่งเอียงไปในทางการคิดปรุงแต่งออกไปเสียจากใจของพวกเธอ. ๓๓๕

ข้อความอีกแห่งหนึ่งในสูตรเดียวกันนั่นเอง ได้ระบุให้เห็นว่ากองปุ๋ยคอกเหล่านั้น ต้องขนใส่เกวียนไปทิ้งเสียด้วยอภิปรัชญาและเล่ห์อุบายอันแยบคาย. ดังนั้น "ครรภ์แห่งพระตถาคตทั้งหลาย" จึงเป็นสิ่งว่างและสงบเงียบอย่างแท้จริง ไม่ประกอบอยู่กับสิ่ง (ธรรม) ใดๆ ที่เป็นตัวตน แต่อย่างใดหรือ

---

๑. ไม่เป็นโมฆะในที่นี้ มาจากคำว่า Valid หมายถึงความยึดถือตลอดกาล.
–ผู้แปลเป็นไทย

ชนิดใดเลย. และเพราะเหตุนั้นเอง สูตรซึ่งมีคำกล่าวว่า "ทั่วทุกๆ อาณาจักรแห่งพุทธะทั้งหลาย ย่อมเป็นของว่างโดยเสมอกัน".[๑] ๓๓๖

แม้คนพวกอื่นอาจจะพูดกัน ถึงเรื่องทางของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ว่าเป็นสิ่งที่อาจลุถึงได้ด้วยการบำเพ็ญบุญ มีประการต่างๆ หรือด้วยการศึกษาสูตรทั้งหลายก็ตาม เธอต้องไม่มีอะไรที่จะต้องทำเกี่ยวกับความคิดชนิดนั้น. ๓๓๗

การเกิดความรู้สึกซึมซาบได้ในเวลาชั่วกะพริบตาเดียว ว่าผู้กระทำและสิ่งที่ถูกกระทำ (จิตและวัตถุ) เป็นของสิ่งเดียวกัน นั่นแหละจะนำไปสู่ความเข้าใจอันลึกซึ้งและลึกลับเหนือคำพูด, และโดยความเข้าใจอันนี้เอง พวกเธอจะลืมตาต่อสัจจะของเซ็น. ๓๓๘

เมื่อเธอบังเอิญพบกับคนบางคน ซึ่งไม่มีความเข้าใจอะไรเลยเธอต้องยืนยันที่จะขอเป็นผู้ไม่รู้อะไร. แม้เขาผู้นั้นอาจดีอกดีใจอยู่ด้วยการค้นพบ "ทางเพื่อการตรัสรู้" อะไรบางอย่างของเขา แม้กระนั้นเธอก็ต้องไม่ยอมให้เขาจูงไป, เธอจะไม่ได้รับความยินดีปรีดาอะไร แต่จะต้องทนรับความโทมนัสและความผิดหวัง, ความคิดชนิดนั้นของเขา จะมีอะไรที่เกี่ยวกับการศึกษาเซ็นด้วยเล่า? ๓๓๙

แม้หากว่าเธอได้รับ "วิธีการ" อะไรบางอย่างเล็กๆ น้อยๆ มาจากเขาจริง มันก็เป็นแต่เพียงสิ่ง (ธรรม) ที่สร้างขึ้นจากความคิด หามีอะไรเกี่ยวกับเซ็นไม่เลย. เพราะเหตุนั้นเองท่านโพธิธรรมจึงได้เข้าฌานนิ่งๆ หันหน้าเข้าผนังถ้ำเสีย, ท่านไม่หาทางที่จะนำคนให้มีความคิดเห็นต่างๆ นานา. ดังนั้น จึงมีคำจารึกไว้ว่า "การนำออกมาจากใจเสียให้หมดสิ้น แม้กระทั่งหลักซึ่งเป็นที่เกิดแห่งการประกอบกรรมต่างๆ นั่นแหละคือคำสอนที่แท้จริง ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, ส่วนคติทวินิยมนั้นเป็นเรื่องในวงของหมู่มาร ในขณะเดียวกันนั่นเอง". ๓๔๐

---

๑. หมายความว่า สวรรค์ทางตะวันตกของอมิตาภะพุทธะ ก็ว่างเหมือนพุทธเกษตรอื่นๆ ทั้งหมด.

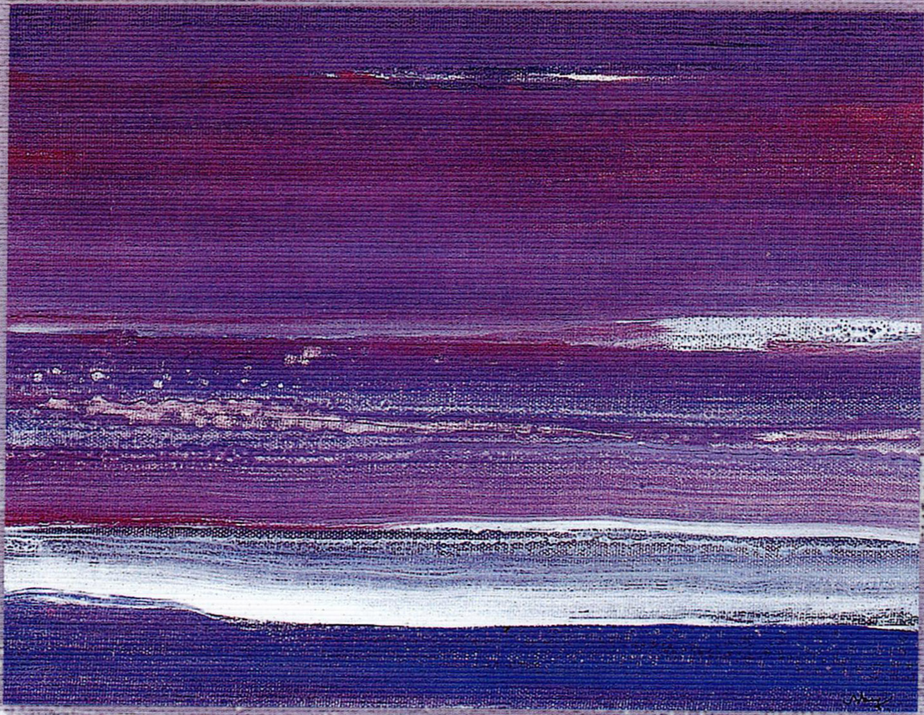
ธรรมชาติแท้ของเธอนั้น เป็นสิ่งซึ่งมิได้หายไปจากเธอแม้ในขณะที่เธอกำลังหลงผิดด้วยอวิชชา. และมิได้รับกลับมาในขณะที่เธอมีการตรัสรู้. มันเป็น *ธรรมชาติ* แห่ง *ภูตตถาคต.* ในธรรมชาตินี้ไม่มีทั้งอวิชชา ไม่มีทั้งสัมมาทิฏฐิ. มันเต็มอยู่ในความว่างทั่วทุกหนทุกแห่ง และเป็นเนื้อหาอันแท้จริงของ *จิตหนึ่ง* นั่นเอง. เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว อารมณ์ต่างๆ ที่จิตของพวกเธอได้สร้างขึ้น (ทั้งฝ่ายรูปธรรมและนามธรรม) จะเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกของ *ความว่าง* นั้นได้อย่างไรกันเล่า? ๓๔๑

โดยหลักมูลฐานแล้ว *ความว่าง* นั้น เป็นสิ่งซึ่งปราศจากมิติต่างๆ แห่งการกินเนื้อที่ ปราศจากกิเลส ปราศจากกรรม ปราศจากอวิชชาและปราศจากสัมมาทิฏฐิ พวกเธอต้องเข้าใจอย่างกระจ่างชัดว่า ในสิ่งนี้ไม่มีอะไรเลย ไม่มีคนธรรมดา ไม่มีพระพุทธเจ้า, เพราะว่าใน *ความว่าง* นี้ไม่มีอะไรบรรจุอยู่แม้เท่าเส้นผมที่เล็กที่สุด อันเป็นสิ่งที่จะมองเห็นได้โดยทางมิติ (หรือกฎแห่งการกินเนื้อที่) เลย. มันไม่ต้องอาศัยอะไรและไม่ติดเนื่องอยู่กับสิ่งใด. ๓๔๒

ความว่าง นั้น เป็นสิ่งที่สิงซึมอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง เป็นความงามที่ไร้ตำหนิ, เป็นสิ่งซึ่งมีอยู่ได้โดยตัวมันเอง และเป็นสิ่งสูงสุดที่ไม่มีอะไรสร้างขึ้น. เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว มันจะเกิดเป็นปัญหาที่จะต้องถกเถียงกันขึ้นได้อย่างไรในข้อที่ว่าพระพุทธะ *ที่แท้* ไม่มีปาก และมิได้ประกาศธรรมใดๆ เลย และว่า การได้ยิน *ที่แท้* นั้น ไม่ต้องการหู เพราะว่าใครหนอ อาจได้ยินมันได้? โอ, มันเป็นเพชรพลอยที่อยู่เหนือการตีค่าทั้งปวงเสียจริงๆ![๑] ๓๔๓

---

๑. ข้อความตอนนี้ ซึ่งท่านครูบากล่าวในรูปที่ใกล้ชิดที่สุดต่อความจริงของท่านในการบรรยายสิ่งซึ่งไม่น่าจะบรรยายได้ ได้ใช้คำในการบรรยายนั้น ถึงสิ่งซึ่ง "เป็นความงามที่ไร้ตำหนิ อันสิงซึมอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง" นั้น ควรจะเป็นคำตอบที่เพียงพอแล้วสำหรับผู้ที่วิจารณ์ว่า พุทธศาสนาเป็นลัทธิมองด้านร้าย (Pessimistic) ซึ่งเหมาเอาว่าคำสอนเรื่องศุนยตาหรือความว่างนั้น เทียบค่าของนิพพานเท่ากับดับไม่มีอะไรเหลือ.

ภาคปกิณณกะ

บันทึกวานลิง คำสอนของครูบาฮวงโป (ตวนชิ) แห่งนิกายเซ็น

๒๗

ครั้งแรกทีเดียว ท่านครูบาของพวกเราได้มาจาก ฟู่เกียน (Fukien) แต่ท่านได้ปฏิญญา (ที่จะอยู่) บนภูเขาฮวงโป ในเขตซึ่งปกครองโดยข้าหลวงประจำเขตๆ นี้ ตั้งแต่ท่านยังหนุ่ม.[๑] ที่กลางหน้าผากของท่านมีก้อนเล็กๆ ก้อนหนึ่งโผล่ขึ้นมามีรูปคล้ายไข่มุก. น้ำเสียงของท่านนุ่มนวลและน่าฟัง มรรยาทของท่านเสงี่ยมและสงบ.

หลังจากการบวชของท่านไม่กี่ปีนัก ขณะที่เดินทางไปยังภูเขาเทียนไท้ (T'ine Tai) ท่านได้พบกับภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งไม่ช้าก็สนิทสนมกันราวกะว่าเพื่อนรักเก่าแก่ ดังนั้นท่านจึงร่วมเดินทางต่อไปด้วยกันสองรูป.

---

๑. เนื่องจากชื่อของภูเขาลูกนี้เอง ที่ทำให้ท่านครูบา ซึ่งมีชื่อมาแต่เดิมว่า ซิ-หยิ่น (Hsi yun) ได้นามใหม่ว่า ฮวงโป เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาจนทุกวันนี้

เมื่อได้เห็นว่าหนทางนั้น มีกระแสน้ำเชี่ยวที่ไหลมาจากภูเขาขวางหน้าอยู่ ท่านครูบาของเราได้หยุดยืนค้ำกายด้วยไม้เท้านิ่งอยู่ ซึ่ง ณ ที่นั้นเองเพื่อนของท่านได้ขอร้องให้ท่านเดินทางต่อ.

ท่านครูบาได้ตอบว่า “ไม่ละ ท่านไปก่อนเถอะ”. ดังนั้นเพื่อนของท่านจึงลอยหมวกฟางกันฝนใบใหญ่ของเขาลงในกระแสน้ำเชี่ยว และข้ามไปสู่ฟากโน้นได้โดยง่าย.

ท่านครูได้ถอนใจ กล่าวว่า “เรายอมให้คนอย่างนี้ติดตามเรามาแล้วตลอดทาง! เราควรจะได้ฆ่าเขาเสียก่อนหน้านี้ ด้วยไม้เท้านี้!”.[๑] ๓๔๔

* * * *

๒๘

ครั้งหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อเข้าไปขออนุญาตต่อครูบาเกว่ย-สุ่ง เพื่อออกเดินทางต่อไป

ได้ถูกท่านครูบานั้น *ถาม* ว่าเขาตั้งใจจะไปที่ไหน.

ภิกษุนั้นตอบว่า “กระผมตั้งใจจะไปเยี่ยมสำนักทุกสำนักที่มีการสอนเซ็นครบทั้ง ๕ แบบ”.

ท่านครูบาเกว่ย-สุ่ง ได้ร้องขึ้นว่า “เอ้า, ที่สำนักอื่นๆ อาจจะมีครบทั้ง ๕ แบบ, แต่พวกเราที่นี่มีเพียงแบบเดียว”.

ครั้นภิกษุนั้นถามขึ้นว่าแบบนั้นเป็นอย่างไร เขาก็ได้รับการฟาดเข้าให้โป้งหนึ่ง. เขาร้องลั่นด้วยความตกใจว่า ผมทราบแล้วครับ, ผมทราบแล้วครับ!”

---

๑. เรื่องนี้ดูจะหมายความว่า ภิกษุรูปนั้นได้แสดงปาฏิหาริย์อย่างหนึ่ง ซึ่งการฝึกฌานสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ แต่ควรจะถือว่าเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น ไม่ควรนำออกใช้ เว้นแต่ในกรณีที่น่าหวาดเสียวคับขันจริงๆ เท่านั้น. ท่านฮวงโปนึกเกลียดภิกษุนั้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากการที่แสดงออกมาเช่นนั้น.

ท่านเกว่ย-สุ่ง คำรามออกมาว่า “พูดออกมาซี่, พูดออกมาซี่!” ภิกษุนั้นก็ทำท่าว่าจะพูดต่อไป ในทันใดนั้นเขาก็ได้รับการฟาดเข้าให้อีกโป้งหนึ่ง.

หลังจากนั้น ภิกษุนั้นไปถึงสำนักครูบาของเรา และเมื่อถูกถามโดยท่านครูบาฮวงโปว่ามาจากไหน เขาก็ตอบว่าเพิ่งมาจากสำนักของท่านครูบาเกว่ย-สุ่งหยกๆ นี่เอง.

ท่านครูบาของเราได้ถามว่า “เธอได้รับคำสอนอะไรจากท่านผู้นั้น?” เมื่อเป็นดังนั้น ภิกษุรูปนั้นก็เล่าเรื่องดังกล่าวแล้วข้างต้นให้ฟังทุกประการ.

ในท่ามกลางที่ประชุมครั้งต่อมา ท่านครูบาของเราได้ถือเอาเรื่องของภิกษุนั้นเป็นหัวข้อสำหรับบรรยาย และได้พูดว่า “ท่านครูหม่า[๑] นี้ช่างเลิศกว่าบรรดาท่านที่รู้อย่างลึกซึ้งทั้ง ๘๔ รูป เสียจริงๆ! ปัญหาต่างๆ ที่คนเขาถามกันทั้งหมดนั้น ไม่ดีไปกว่าปุ๋ยคอกที่เปียกแฉะชุ่มไปทั้งพื้นดิน ส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งอยู่ทั่วไป. มีแต่ท่านเกว่ย-สุ่งผู้เดียวเท่านั้นที่คู่ควรต่อการแก้เผ็ดกับมัน.[๒] ๓๔๕

* * * *

---

๑. ชื่อนี้ เป็นชื่อสมญาอีกชื่อหนึ่งของครูบาเกว่ย-สุ่ง.

๒. บรรดาผู้ที่คุ้นเคยกับหนังสือเรื่องเซ็นของ ดร. ซูซูกิ ไม่ควรจะตีความหมายให้ผิดๆ ไปว่าการฟาดโป้งเข้าให้ ของครูบาเกว่ย-สุ่งนั้น เป็นการกระทำที่หยาบคายโทสะร้ายโดยไม่จำเป็นหรือว่าคำพูดอันแข็งกร้าวของท่านฮวงโปนั้นเป็นสิ่งหยาบช้า ไม่สุภาพ. มันเป็นสิ่งที่อาจกล่าวได้ว่าการตี และคำพูดแข็งกร้าว ที่ทำไปอย่างถูกต้องกับกาลเวลานั้น มันส่งให้เกิด ซาโตริ (Satori) หรือญาณที่โพล่งออกมาอย่างสายฟ้าแลบ. ภิกษุหนุ่มรูปนั้นกำลังแสวงหาวิธีที่จะถอนตัวออกมาจากโลกโดยอาศัยวิปัสสนาที่ลึกซึ้ง, การฟาดให้โป้งทีแรกของท่านเกว่ย-สุ่งนั้น หวังจะให้เป็นยาแก้พิษ เพราะมันหมายความว่า “มือกระดูกและกล้ามซึ่งบัดนี้ทำให้เธอเจ็บปวดนั้น นั่นแหละเป็นสิ่งสูงสุดแท้จริงเหมือนความกระหายอย่างแรงกล้า ที่เธอได้รับในขณะแห่งวิปัสสนา”. การฟาดให้เป็นโป้งที่สองนั้น แสดงถึงภิกษุนั้นมีความโง่ในการพยายามแสดงความรู้ฉับพลันในธรรมของตนออกมาเป็นคำพูด.

๒๙

ครั้งหนึ่ง ท่านครูบาของเราได้เข้าร่วมในที่ประชุมแห่งหนึ่ง ที่สำนักงานของข้าหลวงควบคุมเกลือแห่งพระจักรพรรดิ [๑] ซึ่งในการประชุมคราวนั้นมีจักรพรรดิไต้-ซุง ในขณะที่สมาทานศีลอย่างสามเณร [๒] รวมอยู่ด้วยคนหนึ่ง.

สามเณรได้สังเกตเห็นท่านครูบาของเรา เข้าไปในห้องโถงที่ตั้งเครื่องบูชาและทำการหมอบกราบต่อพระพุทธรูปสามครั้ง;

เนื่องจากเหตุนั้น สามเณรจึงได้ถามท่านครูบาว่า "ถ้าเราไม่ต้องแสวงหาอะไรจากพุทธะ ธรรมะ หรือสังฆะแล้ว พระคุณเจ้าหมอบกราบสามครั้งเช่นนั้นเพื่อแสวงหาอะไร?"

ท่านครูบาได้ตอบว่า "แม้ว่าเราไม่แสวงหาอะไรจากพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ก็ตาม มันเป็นธรรมเนียมของเรา ที่จะต้องแสดงความเคารพโดยวิธีนี้".

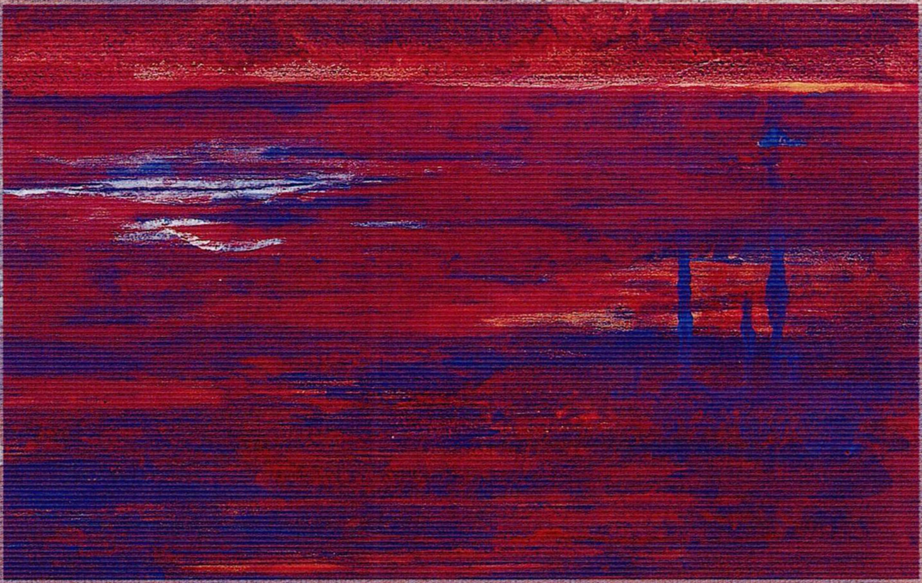
"แล้วการทำเช่นนั้น มันได้สนองเจตนาอะไรของเราให้สมประสงค์ได้บ้าง?" สามเณรได้ขืนซักต่อไป จนทำให้ถูกตบโดยกะทันหันเข้าครั้งหนึ่ง.

สามเณรได้ร้องขึ้นว่า "โอ ท่านนี่หยาบจริง!"

---

๑. ชื่อสำนักงานนี้แปลกจนเราไม่แน่ใจว่าจะเป็นอะไรแน่ ต้นฉบับเดิมคือ Bureau of Imperial Salt Commissioners. –ผู้แปลเป็นไทย

๒. สามเณรในที่นี้ ยังสงสัยอยู่ว่าจะเป็นสมัยที่พระจักรพรรดิยังเด็กอยู่บวชเป็นสามเณรหรือว่าในสมัยที่เป็นจักรพรรดิแล้ว ออกถือศีลสิบเป็นครั้งคราว หรือบวชเป็นสามเณรแน่. ผู้แปลจากภาษาจีน, สันนิษฐานว่า เป็นการเสด็จออกถือศีลสิบเป็นครั้งคราวมากกว่า. –ผู้แปลเป็นไทย

ท่านครูบาได้ร้องขึ้นว่า "หยาบชนิดไหนกัน? จงนึกว่าเป็นการทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างละเอียดกับหยาบ ก็แล้วกัน". กล่าวดังนั้นแล้ว ก็ตบหน้าสามเณรเข้าอีกฉาดหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สามเณรเอง ต้องแจวอ้าวไปที่อื่น![๑] ๓๔๖

* * * *

๓๐

ในคราวท่องเที่ยวไปตามที่ต่างๆ ท่านครูบาของเราได้ไปเยี่ยมครูบานาน-ฉื่น (Nan Co'uan) ซึ่งเป็นผู้แก่อาวุโส. วันหนึ่งในเวลาอาหาร ท่านถือเอาภาชนะอาหารของท่านแล้ว นั่งลงตรงข้ามเก้าอี้อันสูงของท่านนาน-ฉื่น เป็นการนั่งคู่กัน.

ท่านนาน-ฉื่นเห็นดังนั้น ก็ได้ก้าวลงมาเพื่อทำการต้อนรับท่าน และได้ถามท่านว่า "ท่านที่เคารพ ท่านได้ดำเนินตาม *ทาง* นี้มาเป็นเวลานานเท่าไรแล้ว?"

"ตั้งแต่ก่อนศักราชของภิศราชามาทีเดียว" ท่านครูบาตอบ[๒]

---

๑. การทำรุนแรงเช่นนี้ สำหรับผู้ที่ทราบระเบียบหรือธรรมเนียมทางตะวันออกดี ย่อมรู้สึกขนหัวลุก การที่ท่านฮวงโปกล้าตบหน้าพระจักรพรรดิ ซึ่งถือกันว่าเป็นบุตรแห่งสวรรค์หรืออะไรทำนองนั้น ย่อมหมายถึงทั้งเอกสิทธิ์พิเศษส่วนตัวของครูบาเองและความไม่กลัวอะไรเลย โดยเด็ดขาด อันเป็นผลเนื่องมาจากความเห็นแจ้งแน่วแน่ไม่หวั่นไหว ว่าชีวิตในสังสารวัฏนี้เป็นเพียงความฝัน. ความที่พระจักรพรรดิเต็มใจรับการตบหน้า โดยไม่คิดแก้แค้นนั้นย่อมแสดงถึงความนิยมชมชอบอย่างลึกซึ้งของพระจักรพรรดิเอง ที่มีต่อท่านครูบา. เรื่องนี้ ต้องระลึกไว้ด้วยว่า ฮวงโป ซึ่งเป็นเพียงครูบาคนหนึ่งในบรรดาครูบาทั้งหลายแห่งนิกายย่อยๆ ซึ่งไม่มีอำนาจเหนืออำนาจอาณาจักรแต่ประการใดเลย ไม่สามารถจะเปรียบกันได้กับโป๊ป หรืออารคบิช๊อบของฝ่ายตะวันตก ซึ่งภายใต้เหตุการณ์ใดๆ ก็ตาม ย่อมสามารถลงโทษหรือคว่ำบาตรจักรพรรดิที่กำลังครองอาณาจักรใดๆ ได้ โดยไม่มีความผิดเพราะถืออำนาจที่ตัวเองเป็นเจ้าแห่งสังฆมณฑลทั้งปวง ซึ่งรวมทั้งศาสนิกที่เป็นคฤหัสถ์ด้วย.

๒. การกล่าวเช่นนี้หมายความว่า ท่านได้เดินมาแล้วใน *ทาง* นี้ ตั้งหลายกัปป์ก่อนกัปป์ปัจจุบันของโลกจะได้ตั้งต้น, -เป็นการเล็งถึงอนันตกาลซึ่งเราทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเช่นนั้นด้วยกันทุกคน โดยเหตุผลที่ว่าเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับ จิตหนึ่ง นั้น.

ท่านนาน-ฉื่นได้ร้องขึ้นว่า "แน่นะ? มันก็ดูราวกะว่าท่านครูบาหม่า[๑] มีหลานปู่ที่เข้าทีอยู่ที่นี่คนหนึ่ง".[๒] ดังนั้นท่านครูบาของเราได้เดินออกไปเสียอย่างเงียบกริบ.

ต่อมาสองสามวัน เมื่อท่านครูบาของเรากำลังจะออกเดินทางไป ท่านนาน-ฉื่นได้ท้วงว่า "ท่านเป็นคนใหญ่โต ทำไมจึงสวมหมวกขนาดน่าหัวเราะเช่นนั้นเล่า?"

"อ้อ เพราะมันบรรจุโลกธาตุไว้จำนวนมหึมานั่นเอง", ท่านครูบาตอบ.

"เอ้า, แล้วของผมเล่า เป็นยังไง?" ท่านนาน-ฉื่นถาม, แต่ท่านครูบาของเราได้สวมหมวกและได้เดินออกไปเสียแล้ว.[๓] ๓๔๗

* * * *

---

๑. หมายถึงตัวท่านนาน-ฉื่นเอง.

๒. หลานปู่ในที่นี้ หมายถึงผู้ที่สืบสายลงมาทางฝ่ายธรรม.

๓. เรื่องขนาดของหมวกนี้ ผู้เขียนคำอธิบายฝ่ายญี่ปุ่นว่า หมวกนั้นขนาดใหญ่เกิน, แต่ฝ่ายจีนว่าเล็กเกิน, ซึ่งเข้าใจว่าถูกกว่า และเข้ากับเนื้อเรื่อง. การที่ท่านครูบาออกเดินไปเสียนั้น ท่านหมายความว่าท่านมีข้อขัดแย้งที่ดีกว่า, ข้อความตอนแรกของเรื่องนี้เล็งถึงอนันตกาล แห่งกาลเวลาที่สัตว์เป็นอันเดียวกับ **จิตหนึ่ง** นั้น, ข้อความตอนปลายเล็งถึงความว่าง ซึ่งเป็นอันเดียวกันกับ **จิตหนึ่ง** อีกนั่นเอง. คำพูดว่า หมวกเล็กเกินแต่บรรจุอนันตกาลและความว่างไว้ทั้งหมด ฟังดูเข้าทีกว่าที่จะพูดว่าหมวกใบนั้นใหญ่กว่า. ประโยคที่ทำให้เกิดปัญหานี้ขึ้นนั้น ตัวบทเดิมมีอยู่ว่า ไต โก ฮุลี่ฮุ ตุซู ตา ลี้ ซึ่งแปลว่า สวมหมวกขนาดเล็กใบหนึ่ง. แต่คำว่า ตา ซึ่งแปลว่า ขนาดหรือมีขนาดนั้น ตามธรรมดาหมายถึง "ใหญ่" ก็ได้ ดังนั้นจึงเกิดมีทางเข้าใจไขว้กันได้ตรงที่ถือเอาสำนวนพูดของปากตลาดผิดกันระหว่างจีนกับญี่ปุ่นนั่นเอง.

๓๑

อีกคราวหนึ่ง ท่านครูบาของเรานั่งอยู่ในห้องน้ำชา ท่านนาน-ฉื่นได้ลงมาและถามท่านว่า "ข้อที่ว่า 'ญาณทัศนะอันแจ่มแจ้งต่อพุทธสภาวะย่อมเป็นผลเกิดมาจากการศึกษาธ์ยานะ และปรัชญา' นั้นมันหมายความอย่างไรกัน?"

ท่านครูบาของเราได้ตอบว่า "มันหมายความว่า ตั้งแต่เช้าจนค่ำ เราต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดเลยแม้แต่สิ่งเดียว".

"แต่นั่น มิใช่เป็นเพียงการตีความหมายเอาตามความเห็นส่วนตัวของท่านที่เคารพเอง ดอกหรือ!" ท่านนาน-ฉื่นกล่าว.

"ข้าพเจ้าจะเป็นคนทะลึ่งอวดดีถึงเพียงนั้น ได้อย่างไรกันหนอ?" ท่านครูบาของเราตอบ.

"ดีแล้ว ท่านที่เคารพ, คนเป็นอันมากอาจจะยอมจ่ายเงินสดๆ ออกไปเพื่อเป็นค่าน้ำข้าว, แต่กับคนพวกไหนนะ ที่ท่านจะขอร้องให้เขาบริจาคอะไรๆ เพื่อรองเท้าฟางที่ถักเองในครัวเรือนชนิดนั้นสักคู่หนึ่ง?"

ตอนนี้ ท่านครูบาของเราคงนิ่งเงียบอยู่.

ต่อมา เว่ยชานได้เอ่ยถึงเหตุการณ์ตอนนี้กับยางชาน และถามว่า การนิ่งของครูบาของเรานั้น หมายถึงการแพ้ได้หรือไม่.

"โอ ไม่ได้ดอก! คุณก็รู้อยู่แน่ๆ แล้วนี่ว่า ท่านครูบาฮวงโปนั้น มีความเฉลียวฉลาดอย่างกะเสือ มิใช่หรือ?"

"ความลึกซึ้งของคุณช่างไม่มีขอบเขตเสียจริงๆ" เว่ยชานอุทาน[๑] ๓๔๘

* * * *

---

๑. นาน-ฉื่น ได้แกล้งใช้ถ้อยคำซึ่งเป็นการเหยียดหยาม "การออกความเห็น" ของฮวงโป. การนิ่งของท่านครูบา มีความสำคัญอย่างลึกซึ้ง, มันหมายความว่า ท่านครูบาไม่ได้หมกมุ่นอยู่แต่กับการออกความเห็น, และบางทีจะยิ่งไปกว่านั้นอีก ในข้อที่ว่าคำว่า "ของท่านที่เคารพ" นั้น คำว่า "ท่าน" ย่อมไม่มีความหมายอย่างใดเลยด้วย. แต่ว่ามันต้องเป็นบุคคลขนาดยางชาน จึงจะแทงตลอดในความหมายข้อนี้.

๓๒

ครั้งหนึ่ง ท่านครูบาของเราได้ขออนุญาตเพื่อออกไปข้างนอกสักครู่ และท่านนาน-ชานได้ถามว่าจะไปไหน.

"ข้าพเจ้าจะออกไปเอาผักสักหน่อยเท่านั้นเอง". ท่านครูบาตอบ.

"ท่านจะใช้อะไรตัดผักเหล่านั้นเล่า?" ท่านนาน-ชานถาม.

ท่านครูบาของเรา ได้ชูมีดของท่านขึ้น, ทันใดนั้น ท่านนาน-ชานได้ท้วงว่า "อ้าว, การทำอย่างนั้น ใช้ได้สำหรับแขก แต่ใช้ไม่ได้สำหรับเจ้าของบ้าน".[๑]

ท่านครูบาของเราได้แสดงความชอบใจด้วยการโค้ง ๓ ครั้ง. ๓๔๙

* * * *

---

๑. ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ปริศนาเรื่องนี้ยากที่จะเข้าใจ. แม้ท่านธฺยานาจารย์ เจ็น-เหว่น ซึ่งไม่ค่อยรู้สึกลำบากในการตอบคำถามข้ออื่นๆ ของข้าพเจ้า ท่านก็ได้นิ่งสำหรับคำถามข้อนี้. ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงจำเป็นที่จะต้องสันนิษฐานเอาเอง ว่าคำพูดที่เข้าใจยากนั้นหมายความว่า "ดีแล้ว, จงใช้มันทุกสิ่งทุกอย่าง, แต่อย่าให้มันใช้ท่าน", ซึ่งแปลความว่า "*ควรทำการใช้อย่างระมัดระวัง และชั่วคราว สำหรับอุปกรณ์ภายนอกต่างๆ เพื่อการตรัสรู้*" การตีความเช่นนี้ จะดีหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ตรงกับลัทธิที่ท่านฮวงโปมีอยู่อย่างแน่นแฟ้นไม่น้อยเลย.

๓๓

วันหนึ่ง ภิกษุผู้มาใหม่ห้ารูปด้วยกัน ได้ปรากฏตัวต่อหน้าครูบาของเรา คราวเดียวกันทั้งหมู่. ภิกษุองค์หนึ่งในบรรดาภิกษุเหล่านั้น แทนที่จะทำความเคารพตามธรรมเนียม กลับยืนเอามือเขียนอากาศเป็นรูปวงกลมอยู่ตรงหน้า.

“ท่านทราบไหมว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นสุนัขไล่เนื้อที่ดี?” ท่านครูบาของเราได้กล่าวถามภิกษุรูปนั้น.

“ข้าพเจ้าต้องติดตามกลิ่นของเลียงผา ซิครับ”

“ถ้าเลียงผาเป็นสัตว์ที่ไม่มีกลิ่นเล่า เธอจะติดตามอะไร?”

“ถ้าดังนั้น ผมต้องติดตามรอยกีบของมัน ซิครับ”

“ถ้ารอยกีบของมันไม่มีเล่า เธอจะทำอย่างไร?”

“ข้าพเจ้าก็ยังติดตามร่องรอยอย่างอื่นๆ ของสัตว์นั้นได้อยู่นี่ครับ”.

“ถ้าร่องรอยอะไรๆ ก็ไม่มีเล่า เธอจะติดตามอะไรได้อย่างไร?”

“ในกรณีเช่นนั้น มันต้องเป็นเลียงผาที่ตายแล้วโดยแน่นอน”. ภิกษุรูปนั้นได้ตอบไปในที่สุด.

ท่านครูบาของเราไม่ได้กล่าวอะไรอีกเลยในขณะนั้น, แต่ในวันรุ่งขึ้นครั้นเสร็จการแสดงธรรมแล้ว ท่านได้ขอร้องว่า “ภิกษุผู้เป็นนักล่าเลียงผาเมื่อวานนี้ โปรดก้าวออกมาที่นี่”. ภิกษุรูปนั้นกระทำตามและท่านครูบาของเราได้ถามขึ้นว่า “สหายที่เคารพของข้าพเจ้า. เมื่อวานนี้ท่านถูกปล่อยไปโดยไม่มีการพูดอะไร, ท่านทราบไหมว่า มันหมายความว่าอย่างไร?”

เมื่อเห็นว่าภิกษุนั้นไม่มีคำตอบอะไร ท่านครูบาได้กล่าวต่อไปว่า "อ้าว, ท่านจะเรียกตัวเองว่าเป็นภิกษุที่แท้จริงรูปหนึ่งก็ได้, แต่ที่แท้ท่านเป็นเพียงสามเณรปริยัติสมัครเล่นรูปหนึ่งเท่านั้นเอง" [๑] ๓๕๐

* * * *

๓๔

ครั้งหนึ่ง พอท่านครูบาของเราเลิกการประชุมเทศนารอบประจำวันที่อาวาสกาย-ยวน ใกล้ๆ กับฮุงเจา บังเอิญข้าพเจ้า (เป่ยสุ่ย ผู้บันทึกเรื่องนี้) ได้ไปถึงบริเวณนั้นพอดี. ทันใดนั้นเอง. ข้าพเจ้าได้เหลือบเห็นภาพเขียนที่ฝาผนังภาพหนึ่ง และเมื่อได้ถามภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลสถานที่นั้นก็ได้ทราบว่าเป็นภาพของภิกษุผู้มีชื่อเสียงรูปหนึ่ง.

---

๑. คำกล่าวทักอย่างให้เกียรติของฮวงโป ที่กล่าวแก่ภิกษุนั้น หมายความว่าท่านฮวงโปพร้อมที่จะทำตนเป็นคนเสมอกัน ตามความประสงค์ของภิกษุนั้นที่แสดงออกมาด้วยการเขียนวงกลมในอากาศ (ซึ่งหมายถึง **ความว่าง** หรือ **จิตหนึ่ง** เป็นทีว่าเขาบรรลุแล้ว ซึ่งสมควรที่ท่านฮวงโป จะยอมรับนับถือเขาว่าเป็นผู้เสมอกัน.) ต่อเมื่อภิกษุรูปนั้นได้แสดงความโง่ในเรื่องเช็นออกมา ท่านครูบาจึงตัดสินใจที่จะพิสูจน์ต่อหน้าธารกำนัล. ความจริงนั้นมีอยู่ว่าเลียงผาเป็นสัญลักษณ์ของ **จิตหนึ่ง** (หรือนิพพาน) ซึ่งย่อมไม่แสดงร่องรอยใดๆ เลย เพราะเป็นสิ่งที่ว่างจากคุณลักษณะต่างๆ โดยสิ้นเชิง. เลียงผาที่ตายแล้วต้องหมายถึงภาวะแห่งความสูญเปล่าหรือไม่มีอะไรเลย ซึ่งหาใช่ **จิตหนึ่ง** ไม่.

ข้าพเจ้าได้พูดว่า "จริงหรือนี่? ถูกแล้ว, กระผมได้เห็นภาพเหมือนของท่านผู้นั้นอยู่ตรงหน้าผม, แต่ตัวจริงของบุคคลนั้นเล่าอยู่ที่ไหน?" คำถามของข้าพเจ้าได้รับคำตอบเป็นเพียงดุษณีภาพ[๑]

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงท้วงว่า "แต่ที่แท้นั้น ภิกษุที่บรรลุเซ็น *ก็มี* อยู่ในวิหารนี้มิใช่หรือ?"

"ถูกแล้ว *มีอยู่หนึ่ง* "[๒]

หลังจากนั้น ข้าพเจ้าได้เข้าไปในที่ประชุมใหญ่พร้อมทั้งท่านครูบา และได้เล่าถึงการสนทนาเมื่อตะกี้หยกๆ แก่ท่าน.

"เป่ยสุ่ย!" ท่านร้องขึ้นดังๆ

"ขอรับ!" ข้าพเจ้าขานรับด้วยความเคารพ.

"เธออยู่ที่ไหน?"

เมื่อได้เห็นว่าไม่มีคำตอบใดๆ ที่อาจตอบแก่คำถามเช่นนั้นได้ ข้าพเจ้าก็ได้ขอร้องให้ท่านครูบาของเรากลับเข้าไปในโรงแสดงธรรมและแสดงธรรมต่อไป. ๓๕๑

---

๑. ดุษณีภาพเช่นนี้ ส่องความว่า บุคคลนั้นมิได้มีอยู่ที่ไหน หรือมิใช่ ไม่มีอยู่ที่ไหน อย่างแรกเป็นเพราะ "ตัวตน" อันแท้จริงของเขานั้น มิได้เป็นความมีอยู่อันพิเศษอย่างไร. อย่างหลังเป็นเพราะ "ตัวตน" ชั่วครู่ยามของเขานั้น ก็เคยมีอยู่ที่ใดที่หนึ่งในโลกนี้โดยไม่ต้องสงสัย.

๒. คำตอบที่ลึกซึ้ง มีความหมายสองอย่างคือ "หนึ่ง" ตามความหมายของฮวงโป, และ *"หนึ่ง" ตามความหมายทั่วไป*

คำสอนของฮวงโป
พุทธทาสภิกขุ แปล

ภาพวาดสีน้ำโดย ดร. วทัญญู ณ ถลาง

พิมพ์ที่
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๓๗๖ ถนนชัยพฤกษ์ แขวงตลิ่งชัน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๘๘๒-๑๐๑๐ โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕
E-mail : aprint@amarin.co.th Homepage : http://www.amarin.com

...พวกเราเถรวาทในเมืองไทย เมื่ออ่านฮวงโปเข้าไป ก็จะพูดว่า พวกนี้คือ พวกที่สุญญตาขึ้นสมอง ดูอะไรมันว่างไปหมด และไม่มีอะไรนอกจากความว่าง, ธรรมะก็ว่าง, คนที่ถึงธรรมะก็ว่าง, ผลของการถึงธรรมะ ก็คือว่างอีกนั่นเอง, เลยไม่ต้องได้หรือมีอะไรกันเลย น่าเสียวไส้ยิ่งนัก, และยิ่งกว่านั้นก็ยังถือว่าอะไรๆ ที่กำลังค้นหากันนั้นมีอยู่ที่หน้าผากของผู้ที่ไม่เคยส่องกระจกนั่นเอง รวมทั้งสิ่งที่เรียกกันว่านิพพาน นั้นด้วย, ไม่ต้องบำเพ็ญตบะอะไรให้ลำบาก เพียงแต่คลำหาดูที่หน้าผากก็แล้วกัน. การกล่าวเช่นนี้ไม่ถึงใจผู้ที่ต้องการทำบุญมากๆ เพื่อไปสวรรค์ หรือทำวิปัสสนามากๆ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน. แต่ถึงอย่างนั้น เซ็นนี้ก็ยังมิใช่มหายานอยู่นั่นเอง เพราะขนสัตว์ข้ามฝั่งไปได้น้อยกว่าพวกหินยานหรือเถรวาทเสียอีก...

คำอนุโมทนาของพุทธทาสภิกขุ

คำสอนของฮวงโป จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิทัญญู ณ ถลาง